STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03598

DRAY MENSHEN

Maksim Gorky

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

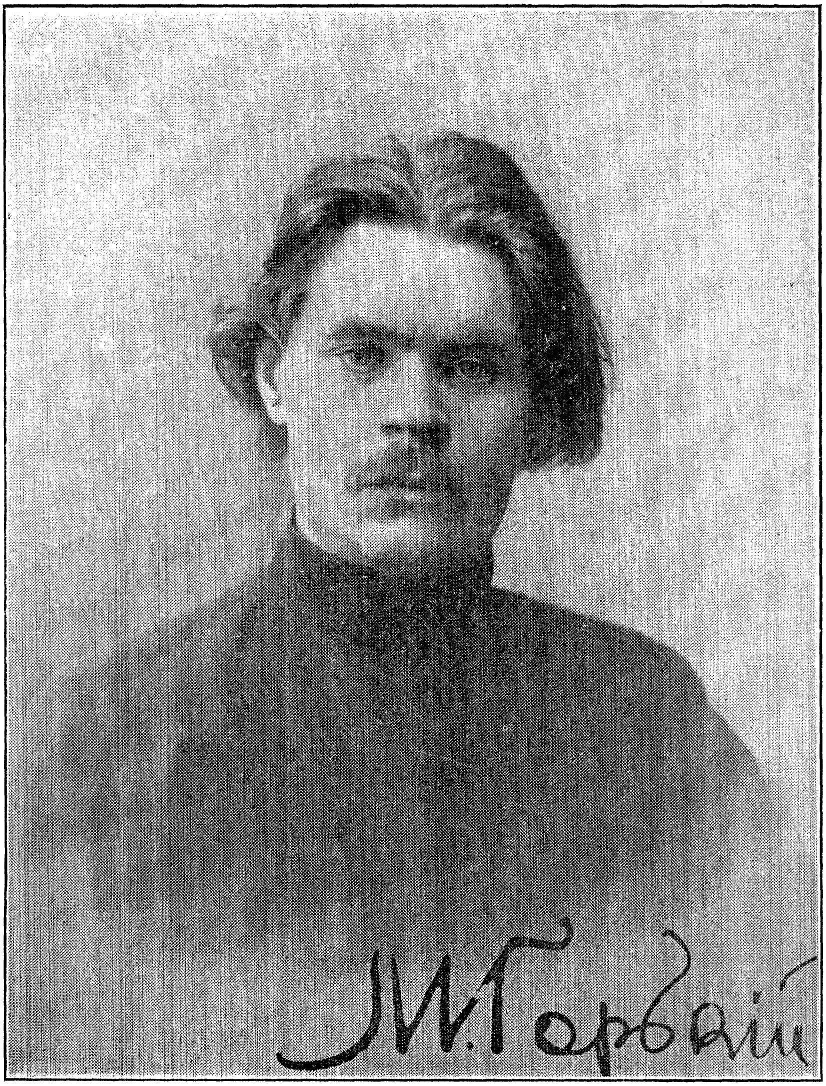
М. Горький

מאַקסים גאָרקי

דריי מענשען

ראָמאַן אין 2 בענד.

איבערזעצט פון

א. פרומקין

ערשטער באנד.

ארויסגעגעבען פון

מאלערמאן'ס ליטעראַרישע פּאַבלישינג קאָמפּ.

ניו־יארק — פילאדעלפיא

.1918

Copyright 1918
by S. Malerman, Philadelphia.

1.

פונקט אין מיטען פון די קערשענצער וועלדער געפינען זיך א היבש ביסעל איינזאמע קברים, צוואווארפען אין אלע זייטען. דארט ליגען בע־גראבען די ביינער פון פרומע זקנים, וואס האבען געדיענט גאט נאך דער תורה פון די „סטארא ווערצעס" (א רעליגיעזע סעקטע אין רוס־לאנד), און וועגען איינעם פון דיזע אלטע לייט — אנטיפא האט ער געהייסען — דערצעהלט מען אין די דערפער פון יענער געגענד אזא מעשה:

אנטיפא לונעוו איז געווען א רייכער בויער מיט א שטרייענגען כא־ראקטער, ביז וואנען ער איז אלט געווארען פופציג יאהר איז ער געווען פערזונקען אין זינד און האט זיך געבאדען אין אלערליי תאוות. מיט אמאל האט ער זיך אבגעקעהרט פון זיין שלעכטען וועג, און דערפיה־לענדיג א טיפען וועהטאג אין זיין נשמה, האט ער פערלאזען זיין פאמי־ליע און איז אוועק פיהרען אן איינזאמען לעבען אין וואלד. דארט, אין וואלד, האט ער זיך אויפגעשטעלט זיין איינזאם שטיבעל, און אכט יאהר נאכאנאנד, זומער און ווינטער, האט ער דארט געלעבט אליין; קיינעם האט ער אהין ניט אריינגעלאזען, ניט קיין בעקאנטע און ניט קיין קרובים אפילו.

אפטמאל האט זיך געמאכט, אז מענשען פלעגען פערבלאנדזשען אין וואלד און אויף אזא אופן זיך געפינען לעבען דאס איינזאמע שטי־בעל. זיי האבען געזעהן, ווי אנטיפא איז פערטיפט אין זיין געבעט, פא־לענדיג אויף די קניע ביים שוועל פון זיין געצעלט. ער האט געהאט א מורא'דיגען אנבליק: אויסגעדארט איז ער געווען פון די תעניתים און די תפלות זיינע, און זיין קערפער איז אין גאנצען געווען בעדעקט מיט האר, ווי א חיה. אז ער פלעגט נור דערזעהן א מענשען פאר זיך, איז ער גלייך אויפגעשטאנען און האט זיך פערנייגט ביז צו דער ערד, ניט ריי־דענדיג קיין ווארט. האט אימיצער געפרעגט, ווי אזוי מען קען ארויס־געהן פון וואלד, האט אנטיפא מיט דער האנד געוויזען דעם וועג, וויי־

טער ניט ארויסרײדענדיג קיין איין וואָרט; דערנאָך האָט ער זיך פון דאָס נײַ פערנייגט ביז דער ערד, איז אריין צוריק אין זיין חדר׳ל און פערשלאָסען הינטער זיך די טהיר.

געזעהן האָט מען איהם אָפט אין די אכט יאָהר, נאָר זיין שטימע האָט קיין מענש ניט געהערט אין דער גאַנצער צייט. זיין פרוי און קינדער האָבען איהם בעזוכט; ער פלעגט צונעהמען דאָס עסען און די קליידער, וואָס זיי האָבען איהם געבראַכט, און אויך פאר זיי פלעגט ער זיך פערנייגען ביז צו דער ערד, אזוי ווי פאר אלע אנדערע; און פונקט ווי צו אלע אנדערע האָט ער צו זיי אויך קיין מאָל ניט גערעדט.

געשטאָרבען איז ער אין׳ם זעלבען יאָהר, ווען מען האָט צושטערט דאָס איינזאמע וואַלד־לעבען פון די „סטאַראָווערצעס“. זיין טויט איז געקומען אויף אזא אופן:

מיט א גאנצע מחנה סאָלדאטען איז דער פאָליציימייסטער אראָבגעקומען אין וואַלד. און זיי האָבען געזעהן, ווי אנטיפא שטעהט אויף די קניע אין מיטען זיין שטיבעל און איז שטילערהייט מתפלל פאר זיך.

„דו!“ האָט דער פאָליצמייסטער א געשריי געטהאָן צו איהם — „רוק זיך שוין ארוים פון דאנען! מיר ווילען זי צוואַוואַרפען, דיין נאָרע...“

אָבער אנטיפא האָט זיין קויל ניט געהערט. און ווי הויך דער פאָליצמייסטער האָט ניט געשריען — דער פרומער, אלטער מאַן, האָט קיין וואָרט ניט געענטפערט. דער פאָליצמייסטער האָט אלזא געהייסען ארויסשלעפּען אנטיפא׳ן פון שטיבעל. אָבער זיינע סאָלדאַטען זיינען געבליבען שטעהן ווי צומישט, אנקוקענדיג דעם אלטען, וועלכער איז געווען אזוי פערטיעפט אין זיין געבעט, אזוי ווי ער וואָלט זיי גאָר פאר די אויגען ניט געזעהן. דערשראָקען און צוטרייסעלט פון אזא מין פעסטען כאראקטער, פון אזא מין זעלטען־שטאַרקייט, האָבען די סאָלדאטען קיין מוטה ניט געהאט צו ערפילען דעם פאָליצמייסטער׳ס בעפעהל. נו, האָט דער פאָליצמייסטער געהייסען צונעהמען דאָס שטיבעל; און זיי האָבען אנגעהויבען צו־צונעהמען דעם דאך, נור שטיל און לאַנגזאם, אהן רעש, האָבען זיי זייער ארבייט געטהאָן, כדי ניט צו שטערען דעם אלטען אין זיין געבעט.

די קלעפּ פון די האמערס האָבען אַבגעקלונגען איבער אַנטיפּאַ'ס קאָפּ, די ברעטער האָבען געקנאַקט און זיינען אראָבגעפאלען אויף דער ערד; איבער'ן גאנצען וואלד האָט זיך געהערט די קלאַפּעריי. ארום דאָס איינזאמע שטיבעל זיינען אונרוהיג ארומגעפלויגען די פויגע־לאך, דערשראָקענע און פערציטערטע דורכ'ן ליארם; אפילו די בלע־טער פון די בוימער האָבען געציטערט. נור דער פרומער אלטער האָט ניט אויפגעהערט צו זאָגען זיין תפלה, פּונקט ווי ער וואָלט גאָרנישט געזעהן און גאָרנישט געהערט...

אַט האָבען זיי שוין אָנגעהויבען ארונטערצורייסען די באַלקענס פון שטיבעל, און דער אלטער מאן ליגט נאָך אַלץ אויף די קניע און ריהרט זיך פון אָרט ניט. ערשט ווען די לעצטע באַלקענס זיינען אַב־געריסען געוואָרען און דער פּאָליצמייסטער אליין איז צוגעגאַנגען צו אַנטיפּאַ'ן און האָט איהם אָנגענומען ביי די האָר, האָט אַנטיפּאַ אויפ־געהויבען די אויגען צום הימעל, און שטיל, קוים וואָס מען האָט איהם געהערט, האָט ער געזאָגט: „גוטהארציגער גאָט, זיי מיר מוחל!“

און ער איז אַנידערגעפאלען הינטערוויילעכס אויף דער ערד און איז געבליבען ליגען — טויט.

בשעת דאָס האָט פּאַסירט, איז יאַקאָוו, אַנטיפּאַ'ס עלטערער זוהן אלט געווען דריי און צוואַנציג און טערענטי, דער אינגערער, אכצעהן יאָהר. שוין אלס קליין אינגעל האָט דער הויכער, געזונטער יאַקאָוו געקראָגען דעם צונאָמען „היצקאָפּ“, און אין דער צייט, וואָס זיין פאָטער איז געשטאָרבען, האָט ער געהאט א שם אין דער גאַנ־צער געגענד פאר דעם ווילדסטען, אויסגעלאסענסטען בחור. אלע האָ־בען זיך בעקלאָגט אויף איהם — די מוטער, דער סטאַראָסטאַ פון דאָרף, די שכנים; מען פלעגט איהם אריינזעצען אין טורמע, איהם שמייסען מיט ריטער — אזוי פיעל שמיץ וויפיעל דער דאָרפריכטער האָט איהם צוגע'פסק'ענט, און אָפטמאָל פלעגט מען איהם סתם אזוי שלאָגען, גאָר אָהן א משפט, נאָר אלצדינג איז געווען ארויסגעוואָר־פען. עס איז אונמעגליך געווען איינצוהאלטען יאַקאָוו'ס לייכטזיניגע נאַטור.

און אלץ ענגער און ענגער איז איהם געוואָרען אין דאָרף, צווי־

שען זיינע פרומע לאנדסלייט, די „סטאראווערצעס“, וועלכע האבען געארבייט ווי די עזלען, ניט געוואלט וויסען פון קיין שום נייעם אויפפיהר און זיך געהאלטען פעסט אן דעם אלטען גלויבען. יאקאוו האט געריכערט טאבאק, געטרונקען בראנפען און איז געגאנגען דייטש געקליידט. פון די תפלות און אלע אנדערע רעליגיעזע מנהגים פון דער געמיינדע האט ער ניט געוואלט וויסען. און אז די נכבדים, די אנגעזעהענע לייט פון דארף פלעגען איהם זאגען מוסר און איהם דערמאנען אן זיין פרומען טאטען, פלעגט ער זיי ענטפערען מיט שפאט:

„האט זשע אביסעל געדולד, מיינע געעהרטע זקנים — אויף אלצדינג איז דא א צייט. אז די מאס פון מיינע זינד וועט ווערען פאר־פול — דעמאלט וועל איך מן הסתם אויך תשובה טהאן. איצט איז עס נאך צו פריה פאר מיר. און מיין באטושקא, דעם טאטען מיינעם, זאל זיך מיהען, קענט איהר מיר אויך ניט אנווייזען אלסביישפיעל— מחמת ער האט פופציג יאהר נאכאנאנד געזינדיגט און בלויז אכט יאהר תשובה געטהאן... לעת עתה האב איך נאך ווייניג וואס זינד אויף מיר, העכסטענס אזוי פיעל וויפיעל עס געפינט זיך פוך ביים קליינעם נעסט־פויגעלע אויפ׳ן לייב. אט, אז די זינד־פעדערן וועלען מיר ערשט ריכטיג אויסוואקסען — דעמאלט וועל איך צייט האבען תשובה צו טהאן“...

„א פערפאלענער אפיקורוס!“ האט מען אין דארף געזאגט אויף יאקאוו לונעוו, און מען האט איהם פיינט געהאט און מורא געהאט פאר זיין שיין.

צוויי יאהר נאכ׳ן פאטער׳ס טויט האט יאקאוו חתונה געהאט. דורך זיין אויסגעלאסענעם לעבען האט ער געמאכט א תל פון׳ם שעה־נעם הויז און די גאנצע ווירטהשאפט, וואס זיין פאטער האט איינ־געשאפט מיט זיין דרייסיג־יעהריגער, פלייסיגער ארבייט. קיין מענש אין דארף האט איהם אלזא ניט געוואלט געבען זיין טאכטער פאר א ווייב. אבער ערגעץ וואו, אין א ווייטען דארף, האט ער געפונען א שעהנע מיידעל, א יתומה, און כדי צו האבען אויף חתונה־הוצאות, האט ער פערקויפט א פאר פערד און דעם ביהן־שטאק, וואס זיין פא־טער האט אויפגעארבייט. זיין ברודער טערענטי, אן איינגעשראקע־

נער, שטילער מענש מיט א הויקער און זעהר לאנגע הענד, האט איהם ניט געשטערט, איהם געלאזט טהאן וואס זיין הארץ האט געגלוסט. די מוטער איז געלעגען קראנק אויפ׳ן אויווען און מיט א מורא׳דיגער, הייזעריגער שטימע האט זי געשריען צו איהם:

„דו רשע וואס דו ביסט! האב רחמנות אויף דיין נשמה!... בע־רעכען וואס דו טהוסט!"

„נור ניט געזארגט, מאמוניו טהייערע!" האט יאקאוו געענט־פערט. „נישקשה, דער טאטע וועט זיין פאר מיר א מליץ יושר פאר גאט..."

אין אנהויב, כמעט א האלב יאהר נאכאנאנד, האט יאקאוו גע־לעבט שטיל און פריעדליך מיט זיין ווייב; ער האט זאגאר אנגעפאנגען צו ארבייטען. דערנאך איז ער אבער ווידער געווארען אויסגעלאסען; אויף עטליכע מאנאט נאכאנאנד איז ער פערשוואונדען פון דער היים, און אז ער איז צוריקגעקומען צו זיין פרוי, איז ער געווען צושלאגען, אבגעריסען און אויסגעהונגערט... יאקאוו׳ס מוטער איז געשטארבען, און ביי דער מאהלצייט, וואס מען האט געמאכט צו באלייטען די נשמה פון דער טוידטער, האט זיך יאקאוו גוט אנגע׳שכור׳ט און האט דעם סטאראסטא פון דארף, זיין אלטען פריינד, געשלאגען מכות רצח. מען האט איהם דערפאר ארייגעזעצט אין אסטראג, צוזאמען מיט א גאנצע מחנה ארעסטאנטען. אז ער איז אבגעזעסען זיין צייט, איז ער צוריקגעקומען אין דארף — מיט א גלאט־געשוירענעם קאפ, פערפינסטערט און פול מיט צארן. זיינע דארפסלייט האבען איהם וואס ווייטער אלץ מעהר געהאסט; און זייער כעס האבען זיי אויך אויסגעלאזען צו יאקאוו׳ס פאמיליע, דער עיקר צו זיין אונשולדיגען ברודער טערענטי, וועלכער האט שוין פון קליינוויז אויף געמוזט אויסשטעהן די ביטערסטע ליידען פון די אינגלעך און די מיידלעך, וואס האבען ניט אויפגעהערט צו מאכען פון איהם חוזק. יאקאוו׳ן האבען זיי גערופען ארעסטאנט און רויבער; טערענטי איז ביי זיי געווען א קאליקע און א כשוף־מאכער. טערענטי האט פערשוויגען די אלע זידלערייען, אבער יאקאוו האט זיך ניט געלאזט שפייען אין דער קאשע.

„האט קיין מורא ניט!" האט ער געסטראשעט. „ווארט נור

אקאַרשט אוים!... איך וועל אייך שוין ווייזען ווער עלטער איז!"

אז ער איז אלט געוועזען אונגעפעהר פערציג יאָהר, האָט זיך גע־מאַכט א שרפה אין דאָרף. מען האָט איהם בעשולדיגט, אז ער איז געוועזען דער אונטערצינדער, און ער איז דאַרום פערשיקט געוואָרען קיין סיביר.

אויף טערענטי'ס פּלייצעס איז אלזא געבליבען יאַקאָוו'ס פאַמי־ליע, זיין ווייב, וואָס האָט ביי דער שרפה פערלאָרען דעם פערשטאַנד, און זיין זוהן איליא, א געזונד איינגעל מיט שוואַרצע אויגען, ניט מעהר ווי צעהן יאָהר אלט, נאָר א סך ערנסטער ווי עס האָט זיך געפּאַסט פאַר זיין עלטער. אזוי גיך ווי דאָס איינגעל איז נור ארוים אין גאַס, זיינען איהם די אנדערע קינדער פון דאָרף נאָכגעלאָפען און איהם פערוואָרפען מיט שטיינער. און די גרויסע, אז זיי האָבען איהם דערזעהן, פלעגען איהם בעגעגענען מיט די ווערטער:

„הו, דער קליינער שד! דאָס ארעסטאַנטעל!... אן אויסכאַפּע־ניש אויף דיר!..."

פאַר דער שרפה האָט טערענטי געהאַט א שטיקעל מסחר אין דאָרף. ניט זייענדיג שטאַרק גענוג צו קענען ארבייטען שווער, האָט ער געהאַנדעלט מיט פאָדים, נאָדלען און אַנדערע אזעלכע קלייניג־קייטען, אָבער דאָס פייער, וואָס האָט געמאַכט א תל פון א האַלבען דאָרף, האָט אויך ניט געשוינט דאָס הויז פון די לונעווס, און טערענ־טי'ס גאַנצע סחורה איז פערברענט געוואָרען. נאָך דער שרפה איז די לונעווס געבליבען ניט מעהר ווי אַן אלט פערד און דריי און פערציג רובעל מזומן געלד. טערענטי האָט גאַנץ גוט געזעהן, אז אין זיין דאָרף וועט ער בשום אופן ניט קענען אַנגעהן. ער האָט דאַרום איבער־געלאָזט זיין שוועגערין ביי אַן אָרעמע פּויערטע אויף קעסט און פּפלע־גע פאַר פופציג קאָפּיקעס א מאָנאַט. דערנאָך האָט ער זיך אויסגעזוכט אַן אלטען אָבגעניצטען וואָגען, אריינגעזעצט זיין פּלימעניקעל און בע־שלאָסען צו פאָהרען אין דער גובערנסקער שטאָדט, מיט דער האָפ־נונג, אז א ווייטער קרוב פון די לונעוו'ס, א געוויסער פּעטרוכא פעלי־מאָנאָוו, וועלכער ארבייט דאָרט אלס קעלנער אין א שיינק, וועט איהם ווי עס איז אויסהעלפען צו מאַכען א שטיקעל לעבען.

ביינאַכט, גאַנץ שטיל, אזוי ווי א גנב, האָט טערענטי פערלאָזען

זיין היים. שטילערהייט האט ער אנגעטריבען זיין פערד, און מיט זיינע גרויסע שווארצע אויגען האט ער אלץ געקוקט צוריק. דאס פערד האט זיך געשלעפט טריט ביי טריט, דאס וועגעלע האט זיך ארומגעשאקעלט אהין און אהער, און איליא, וועלכער האט זיך איינגעגראבען אין היי, איז באלד אריינגעפאלען אין א קינדערשען פעסטען שלאף...

אין מיטען נאכט האט זיך דאס אינגעל אויפגעכאפט דורך א מורא'דיגען מערקווירדיגען טאן, וואס האט געקלונגען ווי דאס ווילדע וואויען פון א וואלף. עס איז געווען א ליכטיגע נאכט. דער וואגען איז געשטאנען לעבען א וואלד. לאנגזאם איז זיך דאס פערד ארומגעגאנגען ארום וואגען און האט געצופט דאס פייכטע גראז פון דער ערד. א הויכער גרינער בוים מיט א פער'שרפה'טען שפיץ איז זיך געשטאנען איינזאם, ווייט אין פעלד, אקוראט ווי ער וואלט פערטריבען געווארען פון וואלד. אונרוהיג, מיט שארפבליקענדע אויגען, האט דאס אינגעל געזוכט זיין פעטער. אין דער שטילקייט פון דער נאכט האט מען געקענט אזוי דייטליך הערען די טריט פונ'ם פערד און זיין שנארכען, וואס האט געקלונגען אזוי ווי א שווערעם זיפצען; און דערצו איז נאך צוגעקומען יענער אונערקלעהרליכער, ציטערנדער קול, וועלכער האט איליא'ן אזוי געשראקען.

„פעטערל!“ האט ער גערופען גאנץ שטיל.

„וואס איז דארט?“ האט טערענטי זיך א כאפ געטהאן, אין דער צייט וואס דער ווילדער געשריי האט פלוצלונג פערשטומט.

„וואו ביסטו ערגעץ?“

„אט דא בין איך... קענסט שלאפען רוהיג!...“

איצט האט איליא בעמערקט, אז דער פעטער זיינער זיצט אויף א בערגעל ביים ברעג פון וואלד און אז ער זעהט אוים שווארץ, אזוי ווי א ווארצעל פון א בוים וואס קריכט ארוים פון דער ערד.

„איך האב מורא“, האט דאס אינגעל געזאגט.

„פאר וואס? וואס איז דא פאראן מורא צו האבען?... מיר זיינען דאך גאנץ אליין...“

„אימיצער וואויעט אזוי...“

„ס'האָט זיך דיר נור געמוזט חלום'ען..." האָט דער הויקער גע־זאָגט גאַנץ שטיל.

„ביי גאָט — ער וואויעט!"

„אזוי... אפשר איז דאָס געווען א וואָלף... אבער ער איז דאָך אזוי ווייט פון אונז... שלאָף נור, שלאָף!..."

אבער דער קליינער איליא האָט שוין מעהר ניט געקענט איינ־שלאָפען. דורך דער שטילקייט פון דער נאַכט האָט איהם פערקלעמט ביים הערצעל, און אין די אויערען האָט איהם כסדר געקלונגען יענער מערקווירדיגער, יענער וויינענדיגער קול. ער האָט בעטראַכט מיט אויפמערקזאַמקייט די געגענד און האָט געזעהן, ווי דער פעטער זיי־נער קוקט אהין, אויף'ן באַרג, ווייט, ווייט אין וואַלד, וואו עס הויבט זיך אויף די ווייסע קירכע מיט די פינף שפּיצען, אויף וועלכע די גרויסע, קיילעכדיגע לבנה שיקט אראָב איהרע שטראַהלען. איליא האָט דערקענט, אז דאָס איז די קירכע פון'ם דאָרף ראַמאַדאַנאָווסק, און אז צוויי ווי־אָרסט פון דאָרט, נעהנטער צו דעם פלאַץ, וואו זיי געפינען זיך איצט, ליגט זייער אייגענער דאָרף קיטעשנאַיאַ.

„מיר זיינען נאָך גאָר קיין סך ניט אַבגעפאָהרען", האָט זיך אי־ליא אָבגערופען.

„וואָס?" האָט דער פעטער געפרעגט.

„מיר דאַרפען דאָך פאָהרען ווייטער, מיין איך... ס'קען נאָך אימיצער אָנקומען פון דאָרט..."

און מיט אַן אויסדרוק פון פיינדשאַפט האָט איליא אָנגעצייגט אויף דער זייט, וואו דאָס דאָרף געפינט זיך.

„מיר וועלען שוין פאָהרען ווייטער... האָב קיין מורא ניט!..." האָט דער פעטער געענטפערט.

און ווידער אַמאָל איז געוואָרען שטיל. איליא האָט זיך אַנידער־געזעצט אויף די קניע, האָט זיך אָנגעהאַלטען אַן דעם פאָדערשטען טהייל פון וואָגען און גענומען קוקען אהין, וואו דער פעטער האָט געקוקט. אין דעם גערדיכטען, שוואַרצען חושך, וואָס האָט געהערשט אין וואַלד, האָט מען דאָס דאָרף ניט געקענט זעהן, נאָר איליא'ן האָט זיך פונדעסטוועגען אויסגעדוכט, אז ער זעהט עס ווירקליך אין גאַנצען, אזוי ווי עס שטעהט און געהט, מיט אַלע הייזער און מענשען.

און מיט דעם אלטען בוים אויפ'ן גאס, לעבען ברונען. אויף דער ערד, לעבען בוים, ליגט זיין פאטער, געבונדען מיט שטריק, אין א צוריסען העמד; די הענד געבונדען אהינטער אויפ'ן רוקען, די נא־קעטע ברוסט ארויסגעשטעלט און דער קאפ אזוי ווי צוגעוואקסען צום בוים. ניט ריהרענדיג זיך פון ארט, פונקט ווי א טויטער, ליגט ער דא, און מיט א מורא'דיגען אויסדרוק אין די אויגען קוקט ער אויף די בויערען, וועלכע האבען זיך צונויפגעקליבען און שטעהען לעבען דעם סטארעסטא'ס הויז. זיי זיינען אזוי פיעל, אזא מאסע, און זיי קוקען אלע בייז, און שרייען און שעלטען. די דאזיגע עראינערונג האט דעם קליינעם איגנעל געמאכט אומעטיג, און עפעס האט איהם גע־שטאכען אין העלזעל. ער האט זיך געפיהלט, אז אט, אט וועט ער ארויספלאצען אין א שרעקליך געוויין, פון הארצקלעמעניש און קעלט. ער האט אבער ניט געוואלט שטערען זיין פעטער: ער האט זיך דארום איינגעהאלטען מיט אלע כחות, און כדי זיך צו דערווארע־מען, האט ער נאך מעהר צוזאמענגעקרימט זיין קליינעם קערפער...

מיט אמאל האט ער פון דאס ניי דערהערט יענעם מערקווירדי־גען, וואויענדיגען טאן. אין אנהויב האט עס געקלונגען אזוי ווי א שווערער, שלוכצענדער זיפץ, און דערנאך ווי א מורא'דיג טרויעריגעם וועה־געשריי:

„א—א—או—א—א!...“

דאס איגנעל האט זיך צוזאמענגעצויגען פאר שרעק און האט זיך צוגעהערט. אבער אלץ טרויעריגער און ציטערענדער האט דער טאן אבגעקלונגען אין דער לופט און אלץ שטארקער און שטאר־קער איז ער געווארען.

„פעטערל! דו וואויעסט עס אזוי?“ האט איליא געשריגען.

טערענטי האט ניט געענטפערט און האט זיך אפילו פון ארט ניט א ריהר געטהאן. מיט אמאל איז דער קליינער איליא ארויסגעשפרונ־גען פון וואגען, איז צוגעלאפען צום פעטער, האט זיך פעסט צוגעטו־ליעט צו איהם און האט זיך אויף צוכליפעט אויפ'ן קול. אין מיטען זיין געוויין האט ער דערהערט זיין פעטער'ס שטימע:

„אויסגעשטויסען... ארויסגעווארפען האבען זיי אונז... אה גאט אין הימעל! וואוהין זאלען מיר געהן?... וואוהין?“

און נאָך אימער וויינענדיג, מיט טרעהרען אין די אויגען, האָט דאָס אינגעל געזאָגט:

„וואַרט נור אַקאַרשט... ווען איך וועל נור ווערען גרויס!... דאַן וועל איך זיך שוין אָברעכענען מיט זיי!... יאָ!..."

אז ער האָט זיך אויסגעוויינט, איז ער אנשלאָפען געוואָרען. דער פעטער האָט איהם גענומען אויף די הענד און איהם אוועקגעטראָגען אין וואָגען. ער אַליין אָבער האָט זיך ווידער אָבגעקעהרט אַ זייט, און האָט פון דאָס ניי גענומען וויינען און קלאָגען — אזוי יאָמערליך, אזוי טרויעריג...

2.

איליא האָט זיך שפּעטער גאַנץ דייטליך געקענט דערמאָנען, ווי אזוי ער איז אָנגעקומען אין שטאָדט. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען און האָט דערזעהן פאַר זיך אַ ברייטען, פליסענדען טייך. פון דער אנדער זייט טייך, אויף אַ הויכען בארג, האָט ער געזעהן אַ גאַנצען הויפען הייזער מיט גרינע און רויטע דעכער, און צווישען די הייזער זיינען געשטאַנען הויכע, בעבלעטערטע בוימער. די וואַנט[?] ... די הייזער זיינען געווען אויסגעשטעלט געדיכט איינע לעבען די אַנדערע און האָבען זיך געצויגען אַלץ העכער און העכער צום רוקען פון בארג; און גאָר אויבען, אויפ'ן סאַמע שפּיץ בארג, זיינען זיי געשטאַנען אין אַ גלייכער שורה און האָבען אַראָבגעקוקט מיט שטאָלץ אין טייך. די גילדערנע צלמים און שפּיצען פון די קירכען האָבען זיך אויפגעהויבען הויך איבער די דעכער צום הימעל. די זון איז נור וואָס אויפגעגאַנגען. איהרע משופּע'דיגע שטראַהלען האָבען זיך אָבגעשפּיגעלט אין די פענסטער פון די הייזער, און די גאַנצע שטאָדט האָט געפלאַמט אין העל־בליסטשענדע פאַרבען, געגלאַנצט אין לויטער גאָלד.

„אַך, ווי שעהן דאָס איז!" האָט דאָס אינגעל אויסגערופען גאַנץ שטיל, אין זיך; און מיט אָפענע, נייגיעריגע בליקען האָט ער בעטראַכט דאָס וואונדערליכע בילד. ער האָט גאָר די אויגען ניט געקענט אוועקנעהמען דערפון. מיט אמאָל שווימט איהם אין מוח'ל אויף דער

אונזיכערער גערדאנק: וואו וועט ער זיך דא אהינטהאן אין דער קופה פון הייזער: ער, דאס קליינע אינגעל, מיט די שווארצע קאלטענעס און מיט די ארעמע מאיטקעס פון פראסטע קאנאפליע, — ער מיט זיין שוואכען, הויקערדיגען פעטער? וועט מען זיי איבערהויפט אריינ־לאזען אהער, אין דער ריינער, רייכער, גרויסער שטאדט פון גינ־גאלד? עס איז געווען זיין מיינונג, אז זייער וועגעלע איז דעריבער געבליבען שטעהן דא, ביים ברעג טייך, מחמת אין אזא שטאדט לאזט מען ניט אריין אזעלכע ארעמע, אבגעריסענע און פראסטע מענ־שען ווי זיי זיינען, און דער פעטער, אזוי האט ער זיך געטראכט, איז מסתמא אריבערגעגאנגען, זיך איינבעטען ביי דער שטאדט, מען זאל זיי פארט אריינלאזען.

מיט אויסגעשטעלטע אויגען, פול מיט זארג, האט זיך איליא אומ־געקוקט נאך זיין פעטער. פאראויס, פאר זייער וואגען, און הינטער איהם זיינען געשטאנען נאך אנדערע וועגען. אויף איינעם האט מען געקענט זעהן הילצערנע פעסער מיט מילך, אויף אנדערע גרויסע קערב מיט היהנער, אוגערקעס, ציבעלעס, קוישען מיט יאגעדעס, זעק מיט קארטאפעל. אויף די וועגען און ארום זיי זיינען געזעסען און געשטאנען פויערן און פויערטעס. דאס זיינען עפעס געווען מאדנע מענשען. זיי האבען גערעדט הויך, אויפ'ן קול, און אנגעטהאן זיינען זיי געווען ניט אין בלויע קאנאפליענע בגדים, נור אין קליידער פון קולירטען ציץ און רויטען באנוויל. כמעט אלע זיינען געגאנגען אין שטיוועל, און באטש א מאן מיט א שווערד ביי דער זייט — א פרים־טאוו אדער אזוי א שומר — איז ארומגעגאנגען היז און צוריק לעבען זיי, פונדעסטוועגען האבען זיי גאר קיין מורא ניט געהאט פאר איהם; זיי האבען איהם אפילו גוט מארגען ניט געזאגט, אזוי ווי ער וואלט גאר פאר זיי ניט עקזיסטירט. און דאס איז איליא'ן גאנץ שטארק געפעלען. ער איז געזעסען אויפ'ן וואגען, האט בעטראכט דאס לע־בעדיגע בילד, איינגעטונקט אין ליכטיגען זונען־שיין, און אין זיין קעפעל זיינען דורכגעפליגען פערשיעדענע מחשבות. ער האט גע־טרוימט פון דער צייט, ווען ער וועט אויך זיין אזוי גליקליך, ווען ער וועט אויך קענען טראגען שטיוועל און געהן אין א העמד פון רויטע באנוויל.

אין דערוויטענס, צווישען די בוימער, האָט זיך בעוויזען דער פעטער טערענטי. מיט פעסטע, זיכערע טריט איז ער געגאַנגען אין זאַמד, דעם קאָפּ אין דער הויך. זיין געזיכט האָט אויסגעדריקט צופרידענהייט, און שוין פון וויטען האָט ער צוגעשמייכעלט צו איליאַ'ן און האָט אויסגעשטרעקט צו איהם די האַנד, איהם אָנצייגענדיג אויף עפּוואָס.

„גאָט האָט רחמנות געהאַט אויף אונז, איליושא!" האָט דער הויקער געזאָגט. „האָסט גאָרניט וואָס מורא צו האָבען! דעם פעטער פּעטרושקא האָב איך גלייך געפונען... נאַ, אָט האָסט דו, קענסט דערווייל עפּעס פערבייסען!..."

און ער האָט דערלאַנגט איליאַ'ן אַ קיכעל.

דאָס אינגעל האָט עס צוגענומען מיט עהרפורכט, עפּעס מיט אַ מין מורא'דיגען רעספּעקט, האָט עס בעהאַלטען אונטער'ן העמד, און מיט אַ שמערצליכען טאָן האָט ער געפרעגט:

„אָט אַפּנים זיי וועלען אונז ניט אריינלאָזען אין שטאָדט?"

„גלייך וועלען זיי אונז אריינלאָזען... דאָס שיפעל וועט קומען — דאַן געהען מיר אריבער דעם טייך".

„מיר אויך?"

„נו, געוויס וועלען מיר אויך אריבערפאָהרען... דאַ קענען מיר דאָך ניט בלייבען..."

„אַך, און איך האָב שוין געמיינט, אז זיי וועלען אונז ניט אריינלאָזען!... און וואו וועלען מיר וואוינען דאָרט, אין דער שטאָדט?"

„דאָס ווייס איך נאָך אַליין ניט... גאָט וועט אונז שוין צייגען דעם וועג..."

„אפשר אין דעם גרויסען הויז דאָרט, אין'ם רויטען..."

„ווייס איך וואָס, דו נאַריש אינגעל דו! דאָס איז דאָך אַ קאַזאַרמע!... דאָרט וואוינען זעלנער..."

„אָדער אין דעם דאָזיגען דאָ... אָט דאָ, אין דעם!"

„ניין, דאָס איז פאַר אונז צו הויך!..."

„ס'מאַכט ניט", האָט איליאַ געזאָגט מיט אַ טאָן פון איבערצייגונג, — „נישקשה, מיר וועלען שוין ארויפקריכען!..."

„אה, דו!" האָט פּעטער טערענטי א זיפץ געטהאָן און איז ווידער אמאל פערשוואונדען.

זיי זיינען אריינגעפאהרען ערגעץ־וואו אין עק שטאָדט, לעבען א מארק, אין א גרויס גראה הויז. ביי די ווענד פון דיזען הויז זיינען געווען אנגעשפּארט פערשידענע בנינים, א טהייל פון זיי ניי־געבויט, די איבעריגע אזוי שמוציג־גראה און אלט ווי דאָס הויז גופא, די פענסטער און די טהירען אין דיזען הויז זיינען געווען קרום און לאָם, און אלצדינג האָט זיך געהוידעט און גערודעלט. די קליינע, צוגעבויטע שטיבלאך, דער גדר, דער טויער — אלצדינג האָט זיך עפּעס אזוי ווי געהאלטען צוזאמען און האָט זיך פעראייניגט אין א גרויסען הויפען פון האלב־פערפוילטע קלעצער, בעדעקט מיט גרינעם שימעל. די שויבען פון די פענסטער זיינען געווען פעראומערט, פער'חשך'ט פון אלטקייט. א פּאָר באלקענס פון'ם פאָדערשטען טהייל פון הויז זיינען געווען ארויסגערוקט אין פראָנט. דאָס הויז האָט איבערהויפּט אויסגעזעהן פונקט ווי זיין בעל הבית, וועלכער האָט דאָרט געהאלטען א שיינק. דער דאָזיגער בעל הבית איז אויך געווען אלט און גראה; די אויגען אין זיין אָבגעלעבטען געזיכט האָבען אויסגעזעהן ווי די גלעזערנע שויבען אין די פענסטער פון הויז. בשעת'ן געהן האָט ער זיך אָנגעשפּארט מיט אלע כחות אויף א דיקען שטעקען — ס'איז איהם הפּנים גארניט לייכט געווען צו שלעפּען זיין געוואלדיג גראָבען בויך — און ער האָט כסדר געהאלטען אין איין שרייען און מאכען גע־וואלדען.

פּעטער טערענטי האָט זיך אויסגעזוכט א פּלאץ אין א ווינקעל פון דיזער געביידע. אונטען אין קעלער, אויף א באנק, לעבען א פענסטער, וואָס איז ארויס אין הויף, האָט ער זיך געמאכט ווי ביי זיך אין דער היים. אין יענעם עק פון הויף איז געלעגען א גרויסע קופּה פון שטיקלאך פערפוילטע קלעצער און ניט ווייט פון דאָרט איז געשטאַנען א לינדען־בוים, לעבען צוויי בינטלעך גראָז. עס איז געווען אויפ'ן דריטען טאָג, נאָכדעם ווי טערענטי מיט זיין פּלימעניקעל זיינען אָנגעקומען, האָט דער בעל הבית פון הויז מיט אמאל דערזעהן איליא'ן, וועלכער האָט זיך געזוכט צו בעהאלטען פאַר איהם הינטער

דעם אַנגעוואָרפענעם בארג פון מיסט און האָט געקוקט אויף איהם מיט דערשראָקענע אויגען.

„וועמעס ביסטו דו, אינגעל? האַ?" האָט דער בעל הבית גע־פרעגט מיט זיין שרייענדיגען קול און האָט בשעת מעשה אַנגע־ציינגט מיט'ן שטעקען אויף איליאן. „ווי קומסט דו אהער? האַ?"

איליא האָט א פינטעל געטהאָן מיט די אויגען און איז געבליבען שטיל.

„עי, חברה, וואָס פאר א אינגעל איז דאָס דאָ? זאָל ער מיר שוין אוועק פון דאַנען! ארויס, דו קליינער לומפּ דו! וואַרט, איך וועל דיר!... האַ? אזוי, דו — פוסט־און־פּאַסטניק דו! אזוי, דעם גע־פּעס־שוויינקער'ס ביזט דו? א זיהנדעל זיינס, ניין? אה, כ'פער־שטעה — א קרוב זיינער ביזט דו! דאָס האָט ער דאָך געמעגט פריי־הער זאָגען, דער הויקער־גנב, אז ער האָט א קרוב'ל מיט זיך! העי, פּיאָטר, וואָס קוקסט דו דאָרט? דער הויקער האָט דאָך גאָר א קרוב מיט זיך — וואָס הייסט דאָס אזוינס? דאָס איז פאר מיר גאָר קיין עסק ניט, הערסט?"...

דער בופעטשיק האָט ארויסגעשטעקט זיין רויטען פּנים דורך'ן פענסטער וואָס געהט ארויס פון שיינק אין הויף, און פונקט מיט אזא הויכען קול ווי דער בעל הבית האָט ער געזאָגט:

„נור אויף א קורצע צייט האָט ער גענומען דעם אינגעל מיט זיך! האָט אביסעל איינזעהן, וואָסילי דאָרימינדאָנטיטש — ס'איז אַן ארימער יתום... כ'האָב עס געוואוסט... אבער, אז איהר פערלאַנגט ניט אנדערש, וועט ער גלייך אוועק פון דאַנען..."

אז איליא האָט נור דערהערט, אז ער וועט מוזען אוועק פון דאָרט, האָט ער אָנגעהויבען שרייען אויפ'ן קול. ווי א פייל פון בויגען האָט ער זיך א לאָז געטהאָן און איז אריינגעשפרונגען דורך'ן פענסטער אין קעלער, פונקט ווי א מויז לויפט אריין אין איהר לאָך. דאָרט האָט ער זיך אנידערגעוואָרפען אויפ'ן באַנק, האָט איינגעגראָ־בען דעם קאָפּ אין זיין פעטער'ס ראָק, און אין הוילע ציטערניש פון שרעק, האָט ער גענומען וויינען. אבער באַלד איז געקומען דער פע־טער און האָט איהם איינגעשטילט.

„שאַ, שאַ! האָב קיין מורא ניט!..." האָט ער איהם געטרייסט.

„דאָס שרייט ער נור לפּנים אַזוי! ער מיינט עס דען?... ר׳איז שוואַכ־זיניג געוואָרען פון אַלטקייט... חוץ דעם איז דאָך ניט ער דער הויפּט מאַכער דאָ, נאָר פּעטרוכאַ... פּעטרוכאַ האָט דאָ צו שאַפען איבער אַלצדינגג... איהם מוזטו זעהן געפעלען! זעה נור האָב פאר איהם דרך ארץ! און דער בעל הבית.. דער איז דאָך איבערהויפּט אַן איבער־ריגער מענש דאָ אין הויז...“

די ערשטע צייט, וואָס איליא האָט זיך געפונען אין דיזען הויז, איז ער ארומגעקראָכען אומעטום און האָט אַלצדינגג בעטראַכט און בעקוקט. דאָס הויז איז איהם שטאַרק געפעלען, און ער האָט זיך גאָר ניט געקענט אָבוואונדערען, ווי גרויס עס איז. עס איז געווען אַזוי געדיכט אָנגעפּאַקט מיט מענשען, אַז איליא׳ן האָט זיך אויסגעדוכט, אַז עס וואוינען דאָרט אַ סך מעהר לייטע ווי אין גאַנצען דאָרף קיטע־שנאַיאַ. און אַזאַ ליאַרם, אַזעלכע מורא׳דיגע קולות זיינען דאָרט שטענ־דיג געווען, אַקוראַט ווי אויף אַ יריד.

ביידע עטאַזשען פון הויז זיינען געווען פערנומען מיט׳ן שיינק, וואָס איז שטענדיג געווען פול מיט געסט. אויבען, אין די בוידעמס, האָבען געוואוינט עטליכע שכור׳ע ווייבער; איינע פון זיי האָט געהייסען מאַטיצאַ, אַ געוואַלדיג גרויסע שוואַרצע פּאַרשוין, מיט אַ גע־זונדער באַס־שטימע, וועלכע האָט בסדר געשראָקען די קינדער מיט איהרע דונקעלע, ווילדע אויגען. אונטען, אין קעלער, האָט געוואוינט דער שוסטער פּערפּישקאַ מיט זיין קראַנק, געלעהמט ווייב און מיט זיין זיעבען־יעהריג טעכטערל. אַ חוץ דער פאַמיליע האָבען זיך דאָרט אויך אויפגעהאַלטען אַן אַלטער שמאַטעס־קלייבער מיט׳ן נאָמען „זייר־דע“ יערעמעי, אַ מאָגערע אַלטע בעטלערין, וועלכע איז געקרוינט גע־וואָרען מיט׳ן נאָמען „די שרייערקע“, מחמת זי האָט מעהר געשריען ווי גערעדט, און דער קוטשער מאַקאַר סטעפּאַניטש, אַ בעיאָהרענטער, געזעצטער און שטילער מענש.

אין איין ווינקעל פון הויף איז געווען אַ שמיעדעריי. דאָ האָט עס געברענט און געפלאַקערט פון אין דער פריה ביז ביינאַכט. מען האָט דאָ פערריכט רעדער, בעשלאָגען די פערד מיט פּאָדקאָוועס; די האַמערס האָבען ניט אויפגעהערט צו קלאַפּען, און דער הויכער שמיעד סאַוועל גראַטשעוו האָט געהאַלטען אין איין זינגען טרויעריגע, לאַנגע,

לאַנגע ליעדער. אַפּטמאָל פלעגט אין דער שמיעדעריי אריינקומען סאוועל'ס ווייב, א קליינע פרוי, דונקעל־בלאָנד מיט בלויע אויגען. זי האָט תמיד געטראָגען א ווייס טיכעל אויפ'ן קאָפּ, און דער דאָזיגער קאָפּ, איינגעהילט אין ווייסען, האָט געמאכט עפּעס א מאָדנעם איינדרוק אין דער טונקעלער, שוואַרצער שמיעדעריי. כמעט שטענדיג האָט מען געקענט הערען פון איהר א זילבערן געלעכטערל, אויף וואָס סאוועל האָט, ווי דער שטייגער איז, געענטפערט מיט א גראָבען ווילדען געלעכטער, וואָס האָט געקלונגען אזוי ווי די קלעפּ פון זיין האמער. אָפּטמאָל אָבער האָט מען געקענט הערען זיין ווילדען געשריי, אלס ענטפער אויף איהר לאַכען. עס האָט געהייסען, אז סאָוועל איז ליידענשאַפטליך פערליעבט אין זיין פרוי, וועלכע פיהרט אן אויסגעלאַסען לעבען...

אין יעדען לאַך, אין יעטוועדען שפּאַלט פון הויז אין געזעסען א מענש, און פון גאנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאכט האָט דאָס הויז געציטערט פון ליארעם און געשריי. ווי אין א קעסעל האָט עס דאָרט געקאָכט. אין אָבענד פלעגען די אלע מענשען ארויסקריכען פון זייערע לעכער אין הויף, אויף דער באנק, וואָס איז געשטאַנען לעבען טויער. דער שוסטער פערפּישקא האָט געשפּיעלט אויף זיין הארמאָניקא, סאוועל האָט געברומט זיינע ליעדער, און מאַטיצא, א שכור'ע, האָט געזונגען עפּעס א מאָדנע זאַך, א זעהר טרויעריגס, מיט ווערטער וואָס קיינער האָט ניט געקענט פערשטעהן; געזונגען האָט זי און דערצו געוויינט מיט ביטערע טרעהרען.

ערגעץ־וואו אין א ווינקעל פון הויף האָבען זיך צונויפגעקליבען אַלע קינדער פון הויז אין א ראָד, ארום דעם. זיידען יערעמעי, און האָבען זיך געבעטען ביי איהם:

„זיידעניו! דערצעהל אונז עפּעס א געשיכטע!"

דער אַלטער שמאטעס־קלייבער האָט א קוק געטהאָן אויף זיי מיט זיינע קראַנקע רויטע אויגען, פון וואַנען עס האָבען שטענדיג אראָבגערונען הייסע טרעהרען אויף זיין צוקנייטשטען פּנים; און אראָברוקענדיג זיין פוקסענע היטעל איבער'ן שטערן, האָט ער מיט א ציטערנדער, דינינקער שטימעלע אנגעהויבען זיין מעשה'לע:

„ערגעץ וואו אין א לאַנד, כ'ווייס ניט אויף ריכטיג וואו, איז,

כ׳ווים ניט ווי אזוי, געבאָרען געוואָרען א זינדיג קינד, א קליין פריי־מויער׳ל, אן אפיקורס׳ל. ווער זיינע עלטערן זיינען געווען, האָט מען ניט געוואוסט. נאָר זיכער איז געווען, אז דאָס האָט זיי גאָט דער אלוויסענדער מיט דעם קינד געשטראָפט פאר זייערע זינד..."

ריידע יערעמעי׳ס לאנגע גרויע באָרד האָט זיך בעוועגט און געציטערט, בשעת ער האָט אויפגעעפענט זיין שווארצען מויל, אהן צייהן. זיין קאָפ האָט זיך ארומגעשאָקעלט אהין און אהער, און א טרעהר נאָך א טרעהר האָט זיך אראָבגעגליטשט אויף די צוקנייטשטע באקען זיינע.

„און שטארק אויסגעלאָסען איז דאָס דאָזיגע אפיקורסישע קינד געווען", האָט ריידע יערעמעי ווייטער דערצעהלט. „אן אמת׳ער עזות פנים: האָט ניט געגלויבט אין יעזוס קריסטוס, גאָט׳ס מאמען ניט ליעב געהאַט, פלעגט פערבייגעהן א קירכע און קיינמאָל דעם הוט ניט אראָבנעהמען, אפילו טאַטע־מאַמע האָט ער ניט געפאָלגט..."

די קינדער האָבען זיך צוגעהערט צו דעם אלטען׳ס דינע, ציטערנ־דע שטימע, און שטילערהייט, ניט אויסריידענדיג קיין וואָרט, האָבען זיי איהם געקוקט גלייך אין געזיכט אריין.

אויפמערקזאמער פון אלע אנדערע קינדער האָט זיך צוגעהערט און געקוקט דער בלאָנדער יאשקא, דעם בופעטשיק פעטרוכא׳ס זוהן. דאָס איז געווען א מאָגערער אינגעל, מיט א שפיציג נעזעל, א גרויסען קאָפ אויף א דין העלזעל. בשעת ער איז געלאָפען האָט זיך זיין קאָפ כסדר ארומגעוואָרפען אהין און אהער, פונקט ווי ער וואָלט זיך וועלען אברייסען פון קערפער. זיינע אויגען זיינען אויך געווען גרויס און שטארק אונרוהיג. זיי זיינען אימער ארומגעפליגען פון איין זאך צו דער אנדערער, אזוי ווי זיי וואָלטען מורא געהאַט, זיי זאָלען זיך ניט צוקלעפען חלילה צו איין זאך. און אז זיי פלעגען זיך שוין אמאָל יא אבשטעלען אויף וואָס עס איז, פלעגען זיי אזוי שטארק ארויסקריכען פון די לעכער, אז זיי האָבען דעם אינגעל געגעבען א מאָדנעם אויסזעהן, אזוי ווי א לייטענער גולם, א בהמה. זיין צארט, בלאס פנים׳ל און זיינע ריינע, גאנצע קליידער האָבען אימער געצוי־גען די אויפמערקזאמקייט פון יעדען איינציגען אויף איהם. איליא איז גאנץ גיך בעפריינדעט געוואָרען מיט איהם, און גלייך דעם ערשטען

טאָג פון זייער בעקאַנטשאַפט האָט יאַשקאַ מיט אַ געהיימניספולער מינע געפרעגט זיין חבר:

„פאַראַן ביי אייך אין דאָרף עפּעס אַ סך כשוף־מאַכער?“

„אודאי זיינען זיי דאָ,“ האָט איליאַ געענטפערט, „און אויך מכשפות זיינען פאַראַן... אונזער שכן האָט געקענט טרייבן כשוף“.

„ער האָט געהאַט רויטע האָר?“ האָט זיך יאַקאָוו שטילערהייט נאָכגעפרעגט.

„ניין, גראָע... ז'האָבן אַלע גראָע האָר“.

„די גראָע זיינען ניט אַזוי שלעכט, זיי האָבן גוטע הערצער... אָבער די מיט רויטע האָר — אָה, כ'זאָג דיר!... בלוט טרינקען זיי...“

זיי האָבן זיך אויסגעקליבן דעם בעסטן ווינקל אין הויף, אונטער דעם לינדען־בוים, וואו זיי פלעגן פערברייננגען צוזאַמען. דאָרט איז אימער געווען שטיל, און אַ חוץ דעם הימעל איבער'ן קאָפּ און די וואַנד פון הויז מיט דריי פענסטער, וואָס צוויי פון זיי זיינען שטענדיג געווען פערמאַכט, האָט מען פון דעם ווינקעל גאָר ניט געקענט זעהן. אויף די צווייגען פון בוים זיינען אַרומגעשפּרונגען די פויגעלאַך, סווישטשענדיג. אויף דער ערד, לעבען בוים, זיינען כסדר געזעסען די צוויי קליינע חברים און האָבן געפּלוידערט איבער אַלצדינג וואָס האָט זיי אינטערעסירט.

גאַנצע טעג נאָכאַנאַנד האָט עס געליאַרעמט און געטומעלט אין איליאַ'ס אויערען. אין אָנהויב איז ער פּשוט צודולט געוואָרען פון דעם מישמאַש, פון דעם טומעלדיגען לעבען אין דיזען הויז. אין שיינק איז איליאַ אָפטמאָל געשטאַנען לעבען זיין פעטער טערענטי, וועלכער איז געווען דורכגענעצט פון שוויים און פון'ם וואַסער, מיט וואָס ער האָט געוואַשען און געשווייינקט די כלים. איליאַ האָט געזעהן, ווי די מענשען קומען אַריין, טרינקען, עסען, שרייען, זינגען, קושען און שלאָגען זיך — אַלץ אין איינעם. זיי זיינען שטענדיג געווען אָבגעגאָסען פון שוויים, מיעד און שמוציג: גאַנצע וואָלקענס פון רויך האָבן אַנגעפּליט דעם שיינק, און אין מיטען פון דיזען רויך האָבן זיי, די מענשען, געליאַרעמט און זיך אַרומגעריסען ווי האַלב־פערריקטע.

„איי, איי!“ פלעגט דער פעטער זיך אָנרופען צו איהם, אַ שאַקעל טהאָנדיג מיט'ן הויקער און קלאַפּענדיג שטענדיג מיט די גלע־

זער. „וואס האסטו דא צו טהאן? געה שוין ארויס אין הויף! אניט וועט דיך דערזעהן דער בעל הבית און וועט ווידער שרייען!...“

צוטומעלט פון׳ם ליארם אין שיינק, געהט איליא ווידער ארויס אין הויף. דא לעבערט סאוועל דעם קאפ מיט זיין האמער און רייסט זיך נאך דערצו ארום מיט זיינע לעהר־יונגען. פון קעלער הערט זיך ארויס דאס פרעהליכע ליעד פון׳ם שוסטער פערפישקא, און פון אויבען, פון די בוידימס, קומט אראב א מבול פון קללות און געשריי־ען, וואס די שכור׳ע ווייבער גיסען אויס איינע אויף די אנדערע. סאוועל׳ס זוהן, דער „מזיק“, ווי מען האט איהם גערופען, רייט ארום אויף א שטעקען אין הויף און שרייט מיט א צארנדיגען קול צו זיין „פערד“:

„נו שוין, גיכער, סטערוווע!“

זיין קיילעכדיגער, פרעכער פנים איז געווען בערעקט מיט שמוץ. אויפ׳ן שטערען האט ער געהאט א בייל. דורך די לעכער פון זיין העמד זעהט זיך ארויס זיין געזונדער, קרעפטיגער קערפער. פאשקא איז געווען דער גרעסטער באר־יונג אויפ׳ן הויף. איליא׳ן האט ער שוין צוויי מאל גוט אבגעבראכען די ביינער, און אז דאס ארעם איי־געל האט זיך געקלאגט פאר׳ן פעטער, האט דער הויקער א ציה גע־טהאן מיט די פלייצעס און געזאגט:

„וואס קען מען טהאן? מוזט עס אריבערטראגען... נישקשה, ס׳וועט אריבערגעהן“.

„כ׳וועל איהם אבער אמאל אזוי דערלאנגען, אז ער וועט עס האבען צו געדיינקען!“ האט איליא געסטראשעט, גיסענדיג דערביי מיט ביטערע טרעהרען.

„זאלסט עס ניט טהאן!“ האט דער פעטער איהם געווארענט גאנץ שטריינג. „הערסט? דאס טהארסטו אויף קיין פאל ניט טהאן!“

„ער, הייסט עס, מעג — און איך ניט?“

„ער!... ער איז א היגער, פערשטעהסטו מיך... און דו — דו ביסט א פרעמדער דא, אויף דעם ארט...“

איליא האט ניט אויפגעהערט צו שרייען, אז ער וועט זיך אב־רעכענען מיט פאשקא׳ן. נאר מיט אמאל איז דער פעטער זיינער ארויס פון די כלים און האט געגעבען א געשריי מיט צארן אויף זיין פלימע־

ניק, וואָס ער האָט געוועהנליך זעהר זעלטען געטהאָן. ערשט דער־מאָלט איז איליא׳ן קלאָהר געוואָרען, אז דער פעטער איז גערעכט און אז ער טהאָר זיך ניט צוגלייכען צו די „היגע״ קינדער. ער האָט דעריבער נאָכגעגעבען, און בעהאַלטענדיג אין זיך די שנאה זיינע צו פאשקא׳ן, האָט ער זיך וואָס ווייטער אַלץ מעהר צוגעבונדען צו זיין חבר יאקאָוו.

יאקאָוו האָט זיך אויפגעפיהרט זעהר אַנשטענדיג: ער האָט זיך קיינמאָל ניט געשלאָגען מיט די אַנדערע קינדער און זעלטען ווען ער האָט זאָגאר א געשריי געטהאָן. ער פלעגט אויך כמעט קיינמאָל ניט נעהמען קיין שום אנטהייל אין די שפּיעלען פון זיינע חברים; פונ־דעסטוועגען האָט ער ליעב געהאט כסדר צו ריידען וועגען דעם, ווי אזוי די קינדער פון די רייכע לייט פערברייגגען, מיט וואָס זיי שפּיע־לען זיך אין די גרויסארטיגע הויפען און אין שטאָדט־פאבריק. אויסער איליא׳ן איז יאקאָוו געווען בעפריינדעט מעהר ניט ווי מיט נאָך איין קינד פון גאנצען הויף: דאָס איז געווען די זיעבען־יעהריגע מאשקא, דעם שוסטער פערפּישקא׳ס טאָכטער. מאשקא איז געווען א שמוציג, צארט און שוואך קינד. איהר קליין, שווארץ קעפּעלע האָט זיך ארומ־געוואָרפען אהין און אהער איבער׳ן הויף פון אין דער פריה ביז ביי־נאכט. איהר מוטער איז אויך שטענדיג געזעסען ביי דער טהיר פון קעלער. זי איז געווען הויך־געוואקסען, האָט געטראָגען א לאנגען צאָפּ איבער די פּלייצעס און האָט שטענדיג גענעהט, איז תמיד געווען אריינגעטהאָן אין איהר ארבייט. אז זי פלעגט נור אויפהויבען דעם קאָפּ, כדי צו זעהן וואָס איהר טעכטערל טהוט, האָט איליא געקענט זעהן איהר געזיכט. דאָס איז געווען א בלאס־בלוייער פערגליווערטער פנים — אזוי ווי דער אַנבליק פון א מת. אויך איהרע שווארצע אויג־גען, וואָס האָבען אימער געקוקט אזוי ליעב, אזוי פריידליך, זיינען איצט געווען אזוי ווי פערגליווערט; זיי האָבען זיך קיין ריהר ניט גע־טהאָן. זי האָט קיינמאָל מיט קיינעם קיין וואָרט ניט אויסגערעדט, און איהר טאָכטער אפילו פלעגט זי צורופען צו זיך מיט א וואונק, מיט א צייכען וואָס זי האָט געמאכט מיט דער האנד. זעלטען ווען מען האָט געהערט איהר הייזעריגע, האלב־דערשטיקטע שטימע, רופענדיג:

„מאשא!“

אין אנהויב האט די דאזיגע פרוי עפעס גושא חן געווען ביי איליא'ן אין די אויגן. נאר שפעטער, אז ער האט זיך דערוואוסט, אז זי איז שוין זייט דריי יאהר געלעהמט און אז זי וועט מן הסתם באלד שטארבען, האט ער אנגעהויבען עפעס מורא האבען פאר איהר.

איינמאל, בשעת איליא איז פערבייגעגאנגען גאנץ נאהענט לעבען איהר, האט זי אויסגעשטרעקט איהר ארעם, האט אנגעכאפט דעם דערשראקענעם איינגעל ביים ארבעל און האט איהם צוגעצויגען צו זיך.

„איך בעט דיך, מיין זוהן", האט זי געזאגט, „זיי פריינדליך צו אונזער מאשא'ן!... זיי גוט מיט איהר!"

עס איז איהר זעהר שווער אנגעקומען ארויסצורעדען דיזע ווערטער; זי איז פשוט געבליבען אהן אן אטהעם דערביי.

„זיי מיט איהר... גאנץ גוט, מיין טהייערער!..."

בשעת מעשה האט זי איליא'ן געקוקט גלייך אין געזיכט אריין, און געקוקט האט זי מיט אזעלכע בעטענדיגע, רחמנות'דיגע אויגען! דערנאך האט זי איהם אבגעלאזען. פון דענסטמאל אן האט זיך איליא, צוזאמען מיט יאקאוו'ן, כסדר אנגענומען פאר דעם שוסטער'ס טאכטער, און ער האט זי שטענדיג בעשיצט געגען די איבעריגע קינדער פון הויף. עס איז איהם געווען אזוי ליעב צו ערפילען די בקשה פון אן ערוואקסענער עלטערער פערזאן, בפרט נאך אין דער צייט וואס אלע גרויסע מענשען האבען צו איהם כסדר גערעדט מיט א בעפעהלענדען טאן, שטענדיג זיך נור געשאפט מיט איהם, געקאמאנדעוועט אזוי ווי בעלי בתים. איבערהויפט זיינען די גרויסע אימער געווען זעהר גראב אנטקעגען די קינדער. דער קוטשער מאקאר פלעגט זיי בריקען מיט די פיס און זיי דערלאנגען מיט אמאל א פלאסק איבער'ן פנים מיט א נאסער שמאטע, בעת זיי האבען געוואלט זיך צוקוקען, ווי אזוי ער רייניגט זיין דראשקע. סאוועל איז געווען מלא רציחה אויף אלע קינדער, וואס האבען אוים נייגיריגקייט אריינגעקוקט צו איהם אין דער שמידערײ, און ער פלעגט די קליינע חברה פערווארפען מיט גאנצע הויפענס קוילען. דער שוסטער האט געקענט כאפען די ערשטע בעסטע זאך וואס איז איהם נור געקומען אין דער האנד און עס ווארפען אין קאפ אריין יעדען איינגעל וואס איז געבליבען

שטעהן ביים פענסטער פון קעלער און האָט איהם פערשטעלט די שיין פון טאָג... אָפּטמאָל פלעגען זיי שלאָגען די קינדער, גאָר פּשוט דער־פאַר וואָס זיי האָבען זיך געלאַנגווײלט ביי דער ארבייט, אָדער כדי צו האָבען אביסעל שפּאס פאַר אַן אבוועקסלונג... נאָר דער זיידע יערע־מע, האָט קיינמאָל, קיינמאָל ניט געשלאָגען.

איליא האָט זיך באַלד איבערצייגט, אַז אין דאָרף איז דאָס לע־בען א סך בעסער, א סך אנגענעהמער ווי דאָ, אין שטאָדט. אין דאָרף קען מען ארומגעהן וואו מען וויל, און דאָ האָט איהם דער פעטער פערזאָגט, ער זאָל זיך ניט דערוועגען פערלאָזען דעם הויף. אין דאָרף האָט מען אָפט געקענט אַ נאַש טהאָן אַן אוגערקע, אַ זאַנג אָדער עפּעס אַנדערש. דאָ איז ניטאָ קיין גאָרטען, און פאַר אַלצדינג מוז מען בע־צאָהלען מיט געלד. א חוץ דעם איז דאָרט גראַמער און שטילער; דאָרט האָבען אַלע איין און דיזעלבע בעשעפטיגונג — דאָ אָבער רייסען זיי זיך ארום און שפּארען און שטויסען זיך איינע די אַנדערע. יעדער איי־נער טהוט וואָס ער וויל, און אַלע זיינען אָרעם, אַלע עסען פרעמד ברויט און זיינען האַלב פערהונגערט. איליא איז אויף אזא אופן ארומ־געלאָפען איבער'ן הויף און עס איז איהם נמאס ומאוס געוואָרען צו לעבען דאָ, אין דעם העסליכען, גראָעען הויז מיט די פער'חשך'טע, פעראומערטע פענסטער.

איינמאָל, ביים וואַרעמעס, האָט פעטער טערענטי אַ טיעפען זיפץ געטהאָן, און זיך וועגדענדיג גלייך צו זיין בלימעניק, האָט ער געזאָגט:

„דער אָסיען קומט אָן, איליובאַ... נו יאָ! ער וועט אונזביידען איינציהען און פערשנורעווען אין זיין רימען פון צרות און נויטה!... אזוי גוט, גוט וועט ער אונז פערשנורעווען! אָה גאָט!“

ער איז פערזונקען אין א ים פון שווערע געדאַנקען און אַ לאַנגע צייט האָט ער געשוויגען שטיל, אריינקוקענדיג פערטראַכטערהייט אין זיין שיסעל יויך. אויך דאָס איינגעל האָט זיך פערטראַכט. זיי האָבען ביידע געגעסען ביים זעלבען טיש, וואו דער הויקער פלעגט וואַשען די געפעס. אין שיינק איז געווען אַ מורא'דיגער ליאַרם.

„פּעטרוכאַ זאָגט, דו זאָלסט געהן אין שולע, צוזאַמען מיט זיין יאַשקאַ... פערשטעהט זיך! ס'וואָלט כ'לעבען געווען נייטיג, כ'מיין

עפּעס אזוי... אַהן בילדונג איז דער מענש דאָ אזוי ווי אַהן אויגען. איינפאַך פערלאָרען איז ער! אבער פאַר דער שולע מוזט דו האָבען ביינע שיך און נייע קליידער... ווי אזוי זאָל איך זיי דיר קריגען? פון מיינע פינף רובעל א מאָנאַט וואָס איך האָב?... אַה גאָט, אויף דיר ליגט מיין איינציגע האָפנונג!"

דעם פּעטער'ס זיפצען און זיין טרויעריג געזיכט האָבען איי־ליאָ'ן געמאכט שווער דאָס האַרץ, און גאַנץ שטיל, מיט א פערדריק־טען טאָן, האָט ער פאָרגעלייגט:

„קום, פּעטער! לאָמיר אוועקגעהן פון דאַנען!..."

„וואוהין א שטייגער?" האָט דער הויקער געפרעגט און זיין גע־זיכט איז דערביי נאָך פינסטערער געוואָרען. „וואוהין קענען מיר דען געהן?".

„אפשר אין וואַלד? האָט זיך איליאָ אָבגערופען און איז מיט אמאָל געוואָרען שטאַרק בעגייסטערט פאַר זיין איינפאַל. „דער זיידע האָט דאָך אויך געלעבט אזוי פיעל יאָהרען אין וואַלד, אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט! און מיר זענען דאָך עפּעס — אין צווייען! קאָרע וואָלטען מיר געקענט אבשיילען פון די בוימער... מיר וואָלטען אויך געקענט כאַפּען פוקסען און קליינע העזלאַך... דו וועסט ערגעץ קריגען א ביקס, און איך וועל כאַפּען פייגעל אין נעץ. וואָס קען מען וויסען? אויך יאַגדעס זיינען דאָרט פאַראַן, און שוועמלעך... וועלען מיר זיך אוועקלאָזען אהין, פּעטער?"

דער פּעטער האָט איהם אָנגעקוקט פריינדליך און מיט א שמיי־כעל האָט ער געפרעגט:

„און די וועלף? די בערען?"

„אז מיר וועלען האָבען ביי זיך א ביקס!?" האָט זיך איליאָ אָבגערופען מיט מוטה. „לאָמיך נור אקאָרשט גרוים ווערען, וועל איך שוין קיין מורא ניט האָבען פאַר ווילדע חיות! נישקשה, מיט די הענד וועל איך זיי דערווערגען! כ'האָב שוין איצט אפילו קיין מורא ניט פאַר קיין זאַך. דאָ איז דאָך דאָס לעבען ניט אזוי פויגעלדיג. כ'בין נאָך טאַקי א קליין איינגעל — דאָך פערשטעה איך דאָס גאַנץ גוט! דאָ שלאָגען זיי א סך שטאַרקער ווי אין דאָרף, יאָ... איך פיהל עס דאָך, כ'בין דאָך ניט פון האָלץ געמאכט!... אז דער שמיעד דער־

לאַנגט אימיצען מיט עפּעס אין קאָפּ אַריין, שוכזט דער מוח דערפון דעם גאַנצען טאָג נאָכאַנאַנד!... אַלע מענשען דאַ האָבען אַ פּנים, אַזוי ווי מען וואָלט זיי אַלעמען גוט דורכגעבראָכען די ביינער, כאָטש זיי האַלטען זיך אַזוי גרויס און מאַכען פון זיך אַ וועזען..."

„אַך, דו, אָרעמער יתום!" האָט טערענטי געזאָגט מיט אַ ווייכע שטימע, האָט אַנידערגעלייגט זיין לעפעל און איז אַוועק אָן אַ זייט. שנעל איז ער געגאַנגען, מערקווירדיג שנעל...

דעמזעלבען אָבענד איז איליא געזעסען אויף דער ערד, לעבען זיין פעטער'ס טיש. ער איז געווען פערמאַטערט און שלעפעריג, און מיט האַלב־פערמאַכטע אויגען האָט ער געהערט אַ געשפּרעך, וואָס איז פאָרגעקומען צווישען טערענטי'ן און זיידע יערעמעי'ן, וועלכער איז אַריינגעקומען אין שיינק טרינקען אַ גלאָז טהעע. דער אַלטער שמאַטעס־קלייבער איז געוואָרען שטאַרק בעפריינדעט מיט'ן הויקער, און אַזוי גיך ווי ער פלעגט נור קומען צוריק פון זיין אַרבייט, פלעגט ער ליעב האָבען צו זיצען לעבען טערענטי'ן, טרינקען טהעע און אַביסעל שמועסען מיט איהם.

„נישקשה, ס'מאַכט גאָר ניט אויס", האָט איליא געהערט יערעמעי'ס שרייענדיג קול. „פערלאָז זיך נור אויף גאָט! הערסט?... האָב נור איין זאַך, איין איינציגען געדאַנק אין זינען: גאָט! ער! אַזוי ווי זיין פּאַדאַנע, זיין ליעב־מענש ביסט דו... ווייל עס שטעהט אין דער הייליגער שריפט: אַ קנעכט! זיי וויסען אַלזאָ — אַז דו ביסט גאָט'ס אַ קנעכט און אַלץ וואָס דו האָסט, געהערט צו גאָט!... צי ס'איז גוט, צי שלעכט — אַלצדינג איז גאָט'ס. נישקשה, ער ווייסט שוין, ווי אַזוי אַלצדינג איינצוטהיילען. ער זעהט, ווי דו לעבסט — ער, אונזער פאָטער, זעהט אַל—לעס!... און עס וועט אויך פאַר דיר קומען אַ גרויס־אַרטיגער, אַ הערליכער טאָג: דעמאָלט וועט ע ר זאָגען צו זיין מלאך: מיין הימלישער דיענער, געה אַראָב און מאַך מיין געטרייען קנעכט טערענטי לייכטער דאָס לעבען! און דאַן וועט קומען דיין גליק... גלויב'ס נור, ס'וועט זיכער קומען!"

„איך פערלאָז זיך אין גאַנצען אויף גאָט — וואָס פאַר אַ בע־טרעף וואָלט דען מיין לעבען געהאַט אָהן דעם?" האָט טערענטי גע־ענטפערט גאַנץ שטיל. „איך גלויב אין איהם — ער וועט העלפען!"

„ער? נישקשה, ער לאזט קיינמאל א מענשען ניט פערפאלען ווערען דא, אויף דער ערד; קענסט זיך פערלאזען דערויף! גאט האט אונז געגעבען די ערד, כדי ער זאל אונז קענען אויף איהר אויספרואווען... כדי מיר זאלען אבהיטען זיינע מצוות, זיין געבאט. ער קוקט אראב פון אויבען און גיט אכטונג: ווי אזוי ליעבט איהר זיך איינע די אנדערע, איהר מענשען-קינדער? האט איהר זיך אזוי ליעב, ווי איך האב'ס אייך געהייסען?... און אז ער זעהט, אז טערענטי'ן געפאלט דאס לעבען שווער, דאן שיקט ער אראב פון אויבען א גוטע שליחות צום אלטען יערעמעי: העי, יערעמא, מאכט ער, זאלסט זיך אננעהמען פאר מיין געטרייען קנעכט!"...

און דעם אלטען'ס קול האט זיך מיט אמאל געענדערט און האט כמעט געקלונגען אזוי ווי די שטימע פון'ם בופעטשיק פעטרוכא, בשעת ער פלעגט אריינקומען אין כעס, און ער האט זיך אבגערופען צו טערענטי'ן:

„איך וועל דיר געבען געלד, כדי דו זאלסט קענען בעקליידען אילושקא'ן פאר דער שולע... פינף רובעל גיב איך דיר... כ'וועל עס שוין זעהן צוזאמענקראצען... אנטלייהען וועל איך עס דיר... אז דו וועסט אמאל רייך ווערען, וועסט דו'ס מיר אבגעבען..."

„זיידעניו!" האט טערענטי אויסגערופען אין דער שטיל.

„שא, מאך ניט קיין טומעל! דערווייל קענסט דו לאזען דעם אינגעל ביי מיר — ער האט דאך דא סיי ווי סיי ניט וואס צו טהאן. ער קען מיר בעהילפיג זיין.. קען מיר אויפהויבען א ביין, אדער דערלאנגען א שטיקעל שמאטע... כ'וועל אויף אזא אופן פערשפארען אזוי אפט בויגען דעם רוקען, איך אלטער מאן..."

„אה דו גוטער, גאט זאל דיך בענשען דערפאר!" האט דער הויקער אויסגערופען מיט א פרעהליכער, ריהרענדער שטימע.

„גאט גיט עס מיר, איך גיב עס דיר, דו—דעם אינגעל, און דער אינגעל גיט עס צוריק אב צו גאט. אזוי דרעהט זיך ס'רעדעל... און קיינער וועט קיינעם גאר ניט שולדיג בלייבען. הע-הע-הע-הע! איז דען ניט אזוי! אך, ברודערל! כ'האב געלעבט, געלעבט, כ'האב געקוקט, געקוקט — און א חוץ גאט האב איך קיין זאך ניט געזעהן. אלצדינג

איז זיינס, אַלץ געהערט צו איהם, אַלץ איז פון איהם, אַלצדינג פאַר איהם!"...

איליאַ איז איינגעשלאָפען, בעת זיי האָבען זיך אַזוי געשושקעט. אָבער אויף מאָרגען האָט איהם דער אַלטער יערעמעי אויפגעוועקט גאַנץ פריה מיט די פרעהליכע ווערטער:

„הע, איליושקאַ, שטעה אויף! ווערסט ארויסגעהן מיט מיר — כו שוין, לעבעדיגער אביסעל! רייב זיך אויס דעם שלאָף פון די קליי־נע אויגעלאך דיינע!"

3.

איליאַ'ן איז גאָר ניט שלעכט געגאַנגען אונטער דער גוטער און פריינדליכער השגחה פון'ם אַלטען יערעמעי. יעדען פריה־מאָרגען פלעגט ער אויפוועקען דעם אינגעל בעצייטענס, און זיי פלעגען ביידע ארומגעהן ביז ביינאַכט איבער דער שטאָדט און קלייבען שמאַטעס, ביינער, שטיקלאך אַלטע פאַפיר, אייזען, לעדער וכדומה נאָך אַזעלכע זאַכען, וואָס מען וואַרפט ארויס אויף דער גאַס. די שטאָדט איז גרויס, פאַר א פרישען מענשען זיינען דאָ אַזוי פיעל מערקווירדיגע זאַכען צו זעהן. איליאַ האָט אַלזאָ די ערשטע צייט ווייניג וואָס געהאָלפען דעם אַלטען אין זיין ארבייט. ער פלעגט מיט אויפמערקזאַמקייט און מיט נייגיעריגקייט בעטראַכטען די מענשען און די הייזער, וואָס זיינען איהם נור געקומען פאַר די אויגען. ער האָט זיך גאָר ניט געקענט גענוג אָבוואונדערען פון אַלצדינג, וואָס ער האָט געזעהן, און האָט וועגען יעדע קלייניגקייט פערוואָרפען דעם זיידען מיט צעהנדליגע פראַגען...

יערעמעי האָט ליעב געהאַט צו פלוידערן. מיט דעם קאָפּ פאַראויס און מיט אראָבגעלאָזענע אויגען צו דער ערד, כסדר זוכענדיג עטוואָס, איז ער געגאַנגען פון איין הויף צום צווייטען, קלאַפענדיג מיט'ן איי־זערנעם שפּיץ פון זיין שטעקען אָן דער ערד. מיט זיין צוריסענעם אר־בעל אָדער מיט א ברעג פון'ם שמוציגען זאַק פון שמאַטעס האָט ער זיך כסדר געווישט די טרעהרען פון די אויגען. מיט א זינגענדיגער, מאָנאָטאָנער שטימע פלעגט ער דערצעהלען זיין קליינעם בעגלייטער אַלערליי מעשה'לעך וועגען דער שטאָדט און איהרע איינוואוינער.

„זעהסט דאָס הויז?" רופט ער זיך אָב צו איליאַ'ן. „ס'געהערט צו דעם סוחר סאַווא פּעטראָוויטש פּטשעלין — אַ רייכער מאַן, דער סוחר פּטשעלין!... אין זילבער לעבט ער, און אין קריסטאַל..."

„זיידעניו," האָט איליאַ געפרעגט, „זאָג מיר, ווי אַזוי ווערט מען אייגענטליך רייך?"

„מען אַרבייט איינפאַך דערויף, מען האַרעוועט, הייסט עס... טאָג און נאַכט אַרבייטען זיי און זאַמלען אַן געלד אויף געלד. און אַז זיי האָבען שוין געזונג אָנגעקליבען, בויען זיי זיך אויף אַ הויז, שאַפען זיך איין פערד און וועגען און נאָך אַנדערע אַזעלכע מכשירים... וואָס זייער האַרץ גלוסט, לויטער גייע זאַכען! און דערנאָך דינגען זיי זיך קאַ־מים, משרתים און אַנדערע לייט, וואָס אַרבייטען פאַר זיי — זיי אַליין אָבער רוהען זיך אויס און לעבען אַ גוטען טאָג. ווען איינער אַרבייט זיך אויף אַזאַ אופן אַרויף, זאָגט מען אויף איהם: ער האָט עס מיט זיין האַרעוואַניע, מיט עהרליכער אַרבייט צו עטוואָס געבראַכט... נו— יאָ!... אָבער עס זיינען פאַראַן אַזעלכע, וואָס ווערען רייך דורך זייערע זינד. וועגען דעם סוחר פּטשעלין דערצעהלט מען, אַז ער טראָגט נאָך פון דער יוגענד אַן אַ שווערען פערברעכען אויף זיין געוויסען. אפשר רעדען זיי דאָס אַזוי אויס קנאה; אפשר איז עס אויך אמת. אַ בייזער מענש איז ער, דער דאָזיגער פּטשעלין. און זיינע אויגען קוקען אַזוי שרעקעדיג — שטענדיג וואַרפען זיי זיך אַרום אַהין און אַהער, עפּעס אַזוי ווי זיי וואָלטען זיך געוואָלט בעהאַלטען... אָבער, ווי געזאָגט, פיליייכט איז עס אַ ליגען, דאָס וואָס זיי דערצעהלען וועגען פּטשעלי־נען... אַפּטמאָל קומט עס פאַר, אַז אַ מענש ווערט מיט אַמאָל רייך, גאָר פּשוט אַזוי... ס'הייסט, ווען ער האָט גליק... דאָס גליק שמייכעלט איהם, הייסט עס, צו... אַך — נור גאָט אַליין לעבט אין דער וואָהר־הייט, און מיר אַלע ווייסען גאָר ניט!... מיר זיינען בסך הכל נור מענ־שען, און די מענשען זיינען די זריעה, דער זאָמען פון גאָט. זאָמען־קער־נער זיינען די מענשען, מיין ליעבינקער! גאָט האָט זיי אויסגעזעעט אויף דער ערד — וואַקסט! און איך וויל אָקאָרשט זעהן, וואָס פאַר אַ ברויט איהר וועט אַרויסגעבען... אָט דאָס איז עס!... און אָט יענעם הויז דאָרט בעלאַנגט צו אַ געוויסען סאַבאַנעיעוו, מיט'ן פאָרנאָמען מיטרי פּאַוולאָוויטש... ער איז נאָך רייכער פאַר פּטשעלינען. דאָס

איז אן איינפאכער זשוליק — כ'ווייס עס!... איך אורטהייל ניט, מחמת אורטהיילען איז גאט'ס זאך, נאר איך ווייס עס אויף זיכער... ער איז געווען אינספעקטאר ביי אונז אין דארף, און ער האט אונז אלעמען בעראבעוועט, אלעמען פערקויפט!... א לאנגע צייט האט גאט געשוויגען, דערנאך אבער האט ער זיך אנגעהויבען מיט איהם אבצורעכענען. פריהער איז מיטרי פאוולאוויטש טויב געווארען, דערנאך איז זיין זוהן דער'הרג'עט געווארען פון א פערד — און דא ניט לאנג, ווי איך האב געהערט, איז איהם די טאכטער אנטלאפען פון שטוב..."

אלצדינג האט דער אלטער געוואוסט: ער האט געקענט אלע איינוואוינער פון דער שטאדט, און ער האט גערעדט וועגען אלעמען מילד, אהן א שום בייזקייט. אלצדינג וואס ער האט דערצעהלט איז עפעס ארויסגעקומען אזוי ווי געוואשען, גערייניגט, פונקט ווי יעדע מעשה'לע זיינע וואלט זיך דורכגעלייטערט פון די טרעהרען, וואס האבען ניט אויפגעהערט צו רינען פון זיינע אויגען.

איליא האט זיך צוגעהערט מיט אויפמערקזאמקייט צום אלטען'ס רייד. אין דערזעלבער צייט האט ער ניט אראבגענומען קיין אויג פון די גרויכ'ע הייזער, און אפטמאל פלעגט ער זאגען:

„ווען איך וואלט כאטש געקענט אמאל ארייקוקען אינעווייניג, מיט איין אויג כאטש ארייקוקען".

„ווארט נור, ווארט, וועסט שוין ארייקוקען!" האט יערעמעי געענטפערט. „לערן נור מיט חשק און ארבייט! אז דו וועסט נור ווערען גרויס — דאן וועסטו שוין ארייקוקען אהער, אפשר וועסטו גאר אליין אמאל ווערען רייך... לערן זיך פריהער אויס לעבען און קוקען... אך יא, אויך איך האב געלעבט, געלעבט, האב געקוקט, געקוקט!... די אויגען האב איך מיר פערדארבען קוקענדיג. זעהסט? אט פליסען מיינע טרעהרען... און דערפון בין איך אזוי מאגער און שוואך געווארען. אויסגערונען, ווייזט אויס, זיינען מיינע כוחות מיט די טרעהרען... אויסגעטריקענט איז מיין בלוט..."

איליא האט הנאה געהאט צו הערען, ווי דער אלטער רעדט מיט אזוי פיעל איבערצייגונג און ליעבע פון גאט. אין זיין הערצעל האט בשעת מעשה גענומען וואקסען א שטארקעס, ערפרישענדעס געפיהל פון האפנונג אויף עפעס גוטס, פרעהליכס, וואס ערווארט איהם אין

דער צוקונפט. ער איז געוואָרען מונטערער, לעבעדיגער; ער איז איצט געוועזן עפּעס מעהר קינד, ווי אין דער ערשטער צייט, באלד ווי ער איז אָנגעקומען אין דער שטאָדט.

מיט גרויס חשק האָט ער דעם אלטען געהאָלפען רויען און זוכען אין די מיסט־הויפענס. זעהר אנציהענד און אינטערעסאנט איז עס געוועזן פאר איהם, צו צושאַרען דעם בארג מיט זיין שטעקעל, און אז אמת'ע הנאה האָט איליא געהאַט צו זעהן, ווי דער אלטער פרעהט זיך, בשעת ער געפינט איהם אויס עפּעס אַן אונגעוועהנליכע, כשר'ע מציאה. איינמאָל האָט איליא געפונען אין א רינשטאָק א גרויס זיל־בערן לעפעל, און דער אלטער האָט איהם דערפאר געקויפט א גאנצען האלבען פונט האָניג־לעקאַך. אַן אנדערס מאָל האָט ער אויפגעהויבען א קליין טייסטערל, בעדעקט מיט גרינעם שימעל, וואו עס איז גע־לעגען מעהר ווי א רובעל קליינגעלד. גאנץ אָפט האָט ער אויך געפונ־נען מעסער, גאָפּלען, מעטאלענע רינגען, צובראָכענע מעשענע כלים, גוטע בלעכענע פושקעס — פון שוה־וואקס אָדער מארינירטע פיש; און איינמאָל האָט ער פון א גרויסען בארג מיסט אויסגעגראָבען נאָך א גאנץ גוטען, שווערען מעשענעם לייכטער. פאר יעדע „מציאה" פון דעם סאָרט האָט איליא געקראָגען פון'ם אלטען עפּעס א נאשעריי פאר זיין טרחה.

אז איליא האָט נור געפונען עפּעס רעכטס, פלעגט ער אויסשרייען מיט שמחה:

„זיידעניו! זעה נור, זעה — ווי שעהן דאָס איז!"

דער אלטער אָבער פלעגט ווערען אונרוהיג, פלעגט זיך אומקוק־קען אין אלע זייטען, און שטילערהייט זאָגען צו איליא'ן:

„נו־נו, שריי זשע ניט אזוי, מאָך קיין ליארם ניט!... אך גאָט!"

ער איז געוועזן אין איינע ציטערניש, בעת זיי פלעגען געפינען עפּעס רעכטס. אויף גיך פלעגט ער א כאפּ טהאָן די געפונענע זאך ביי איליא'ן פון די הענד און זי בעהאלטען טיעף אין זיין גרויסען זאק.

„אָט האָב איך שוין ווידער אמאָל געכאפּט א היבשען העכט!"

האָט איליא אויסגעשריגען, בעגייסטערט פון זיין ערפאָלג.

„שווייג אָבער, דו אינגעל וואָס דו ביסט — זיי שטיל, מיין ליעב קינד!" האָט דער אלטער צו איהם געמאכט מיט א פריינדליכען

טאָז, און די טרעהרען האָבען אַלע גערונען און גערונען פון זיינע גרויסע, רויטע אויגען.

„גיב נור א קוק, זיידעניו — וואָס פאַר א גרויסער ביין!“ האָט איליא אויסגעשריגען פון דאָס ניי.

פאַר די ביינער און די שמאַטעס האָט זיך דער אַלטער ניט גע־שראָקען. רוהיג פלעגט ער זיי צונעהמען ביים אינגעל פון די הענד, זיי אויסרייניגען מיט א שפּענדעל און זיי דערנאָך לאַנגזאַם אריינ־שטעקען צו זיך אין זאַק. אויך פאַר איליא׳ן האָט זיידע יערעמעי אויפ־געגנעהט א קליין זעקעלע, און א שטעקעל מיט אן אייזערנעם שפּיץ האָט ער איהם געשיינקט. פאַר דעם אינגעל איז דאָס געווען א גאַנצער יום טוב; ער האָט זיך עפּעס אַזוי ווי גרוים געהאַלטען מיט זיינע כלים. אין זיין זעקעל האָט ער געקליבען אַלערליי קליינע קערבלאַך, צו־בראָכענע שפּיעל־צייג און שערבלאַך, און ער האָט אמת הנאה געהאַט צו הערען, ווי אַט די אַלע קליינע זאַכען קלאַפּען און קלינגען אין זאַק אויף זיין רוקען. דער אַלטער יערעמעי האָט איהם אַליין אונטערגע־שטופּט צונויפצוקלייבען אַט די אַלע קליינינקייטען.

„קלייב נור צונויף די אַלע שעהנע זאַכען“, האָט ער צו איהם געזאָגט, „און נעהם זיי מיט אהיים. וועסט זיי דאָרט צוטהיילען צווי־שען די קינדער, זיי וועלען זיך פרעהען דערמיט. גאָט האָט הנאה, ווען דער מענש פערשאַפט זיינע ברידער פערגניגען און פרייד... אַך, מיין ליעבער זוהן!... אַלע מענשען בייַנקען אַזוי נאָך פרייד, און פונ־דעסטוועגען איז דאָ אַזוי ווייניג פרייד, אַזוי ווייניג, ווייניג פרייד אויף דער וועלט! אַזוי ווייניג, הערסט? אַז עס זיינען פאַראַן מענ־שען, וואָס האָבען קיינמאָל אין לעבען קיין פרייד ניט, קיינמאָל ניט!“

אין די גרויסע בערג מיסט, דאָרט וואו מען פלעגט אַבלייגען דעם גאַנצען שמוץ פון דער שטאָדט, איז איליא׳ן א סך בעסער געפע־לען געווען צו זוכען, איידער אין די קליינע מיסט־הויפענס אויף די הויפען. דאָרט, ארום די קהל׳שע בערג מיסט, זיינען קיין מענשען ניט געווען, א חוץ צוויי, דריי אַלטע שמאַטעס קלייבער ווי יערעמעי. דאָ אָבער, אויף די הויפען, האָט מען זיך כסדר געמוזט אומקוקען אין אַלע זייטען און גוט אכטונג געבען, צי קומט ניט אקאָרשט אַן דער הויז־

ריינינגער, מיט'ן בעזים אין דער האנד, זיי ארויסצוטרייבען פון הויף מיט קללות און חרמות און אמאל טאקע מיט עטליכע גוטע קלעפ אויך.

יעדען טאג, ווען זיי האבען אבגעארבייט א פאר שטונדען צייט, פלעגט יערעמעי זאגען צו זיין יונגען בעגלייטער:

„זאל זיין גענוג דערווייל, אליושא — גענוג, מיין ליעבער! לאמיר זיך א ווײלע צוזעצען און אויסרוהען, עפּעס איבערבייסען...“

ער האט ארויסגענומען א שטיק ברויט פון קעשענע, האט זיך איבערגע'צלם'ט און צובראכען דאס ברויט אויף צווייען. זיי האבען ביידע געגעסען, און דערנאך האבען זיי זיך גוט אויסגערוהט א האלבע שטונדע צייט, ביים ברעג פון'ם קאנאל. דער קאנאל איז ארייננעפאלען אין טייך, וועלכען זיי האבען גאנץ דייטליך געקענט זעהן פון דערווייטען. לאנגזאם האבען זיך די כוואליעס פון טייך געקאטשעט פערביי דעם קאנאל, און ווען איליא האט זיי נאכגעקוקט, האט זיך איהם עפּעס אזוי ווי פערוואלט זיך מיטגליטשען מיט זיי און אוועק ערגעץ־וואו, ווייט פון דאנען. אויף דער אנדער זייט טייך האבען זיך אויסגעשפּרייט די אבגעשניטענע גרינע פעלדער. אזוי ווי גרויע טורמעס האבען אויסגעזעהן די בערג מיט היי, וואס זיינען דארט געלעגען, און ווייט, ביים האריזאנט, האט זיך די דונקעלע ליניע פון וואלד אזוי ווי אויפגעהויבען פון'ם בלויען הימעל. א רוהיגע, מילדע שטימונג איז געלעגען אויף דער גאנצער לאנדשאפט, אויף די פעלדער: מען מען האט געקענמ שפּירען, אז דארט וועהט א ריינע, דורכזיכטיגע, גוט שמעקענדע לופט... און דא איז געווען אזוי שטיקענד פון'ם „ריח־ניחוח“, וואס די מיסטהויפענס האבען פון זיך ארויסגעגעבען. דער דאזיגער גערוך האט זיך געלייגט אזוי ווי א שטיין אויפ'ן הארצען און האט געביסען אין דער נאז, און אזוי ווי ביים אלטען האבען אויך איליא'ן גענומען פליסען די טרעהרען איבער די באקען.

„זעה, איליא“, האט זיך יערעמעי אנגערופען. „זעה, ווי גרוים און ברייט די ערד איז! און איבעראל לעבען מענשען אויף איהר — לעבען און מוטשען זיך... און פון הימעל קוקט גאט דער האר אראב אויף זיי, און ער זעהט אלץ און ווייסט אלץ. מעג זיך דער מענש דיינקען וואס ער וויל, פאר איהם בלייבט קיין שום סוד ניט: דערפאר רופט מען איהם מיט'ן הייליגען נאמען: דער אלוויסענדער גאט

צבאות יעזוס קריסטוס. ער ווייסט אלעס, צעהלט אלעס, דענקט וועגען אלצדינג. פאר'ן מענשען קענסטו די עבירות דיינע, די פלעקען פון דיין נשמה פערהוילען, אבער פאר איהם איז קיין בעהעלטעניש ניטא: ער זעהט אלצדינג. ער טראכט זיך ביי זיך: „אך דו רשע, אונגליקליכער זינדער וואס דו ביזט! ווארט אקארשט, איך וועל דיר שוין שיקען דיין שטראף—" און קומט נור די שעה, דאן שטראפט ער דיך. שווע—ער שטראפט ער דיך!... ער האט אנגעזאגט די מענשען: „ליעבט איינער דעם צווייטען—" און ער האט עס אזוי איינגעשטעלט, אז די, וועלכע ליעבען ניט די מענשען, ווערען אויך גאר קיינעם ניט געליעבט. און איינזאם, עלענד לעבען פיהרען אזעלכע מענשען, און שווער איז זיי אויף דער וועלט, און קיין שום פרייד, קיין נחת האבען זיי ניט..."

איליא איז געלעגען אויפ'ן רוקען, האט ארויפגעקוקט צום בלויען הימעל און געזוכט א סוף, א גרענעץ צו זיין ווייטקייט. עס איז איהם שווער געווארען אויפ'ן הארצען און א שלעפעריגקייט איז אויף איהם אנגעפאלען. אונדייטליכע, טומאנע בילדער האבען גענומען שוועבען פאר זיינע אויגען. עס האט זיך איהם אויסגעדוכט, אזוי ווי דארט אויבען אין הימעל שוועבט ארום א מערקווירדיגע בריאה, עפעס א געוואלדיגעס, דורכזיכטיגעס און ווארעמעס וועזען, וואס איז אין דער־זעלבער צייט אי גוט, אי שטרייננג: און אז ער, דאס קליין אינגעל, צוזאמען מיט'ן אלטען זיידען יערעמעי און מיט דער גאנצער ערד, הויבען זיך אויף און פליהען אהין, אין יענער ווייטקייט אהן א סוף, אין יענער ווייטקייט מיט איהר ים פון ליכט און מיט איהר העלער, ליכטיגער ריינקייט... און דאס הערצעל זיינס איז פול געווארען מיט א געפיהל פון א שטילער, רוהיגער פרייד.

אין אבענד, ווען זיי זיינען געקומען א היים, פלעגט איליא ארייננ־געהן אין הויף מיט אן ערענסטען פנים פון א מענשען, וואס האט עהרליך אבגעטהאן זיין ארבייט. נאך דער הארעוואניע פון א גאנ־צען טאג האט ער, פערשטעהט זיך, געמווט האבען זיין רוה, און ער האט קיין שום לוסט ניט געהאט צו אזעלכע נארישקייטען ווי די אנ־דערע קליינע אינגלאך און מיידלאך אין זיינע יאהרען. די קינדער פון הויף האבען פאר איהם דרך ארץ געהאט, זעהענדיג זיין ערענסטע

האלטונג און דעם זעקעל מיט פערשיעדענע אנטיקען, וואס איז געלעגען אויף זיין רוקען.

דער זיידע אבער פלעגט אויפנעהמען די קינדער מיט א פריינדליכען שמייכעל און פלעגט מאכען מיט שפאס:

„קוקט, קינדער, אט זיינען זיי שוין אהיים געקומען, די בעטלער! די גאנצע שטאדט האבען זיי אויסגענישטערט. איבעראל די נאז אריינגעשטעקט!... געה, איליא, וואש זיך אב דעם פנים און קום דערנאך אריין אין שיינק טרינקען טהעע..."

מיט לאנגזאמע, געמאסטענע טריט לאזט זיך איליא געהן אין קעלער, און די גאנצע מחנה פון קינדער נאך איהם. אויפ'ן וועג טאפען זיי פארזיכטיג דאס זעקעל, כדי צו טרעפען וואס דארט געפינט זיך. נאר פאשקא פערשטעלט איהם דעם וועג און זאגט מיט חוצפה:

„נו, שמאטעס־קלייבער! ווייז נור אקארשט, וואס האסט דו דארט מיטגעבראכט..."

„קענסט ווארטען", ענטפערט איליא שטריינג. „א פריהער טרינק איך טהעע, דערנאך וועל איך עס אייך צייגען".

אין שיינק קומט איהם פעטער טערענטי אנטקעגען מיט א פריינדליכען שמייכעל:

„נא, קליינער ארבייטס־מאן, ביסט שוין דא? האסט זיך אודאי געמוזט גוט אנלויפען, מיין ליעב קינד".

איליא'ן איז גאנץ שטארק געפעלען געווארען צו הערען, ווי מען רופט איהם ארבייטס־מאן; און דעם דאזיגען נאמען האט ער ניט נור פון'ם פעטער אליין געקריגען. איינמאל האט פאשקא אבגעטהאן עפעס א מיאוס'ע שטוקע. זיין פאטער סאוועל האט זיך דערפון דערוואוסט, האט ער אריינגענומען פאשקאס קאפ צווישען די קניע און איהם אריינגעצעהלט היבשע עטליכע שמיץ.

„כ'וועל דיר שוין געבען דיין חלק, די יונגאטש איינער! זאלסט זיך נור דערוועגען נאך אמאל אנטקעגען צוריידען. אט, נא דיר! אזוי... און נאך איינס! אנדערע קינדער אין דיינע יאהרען פערדיענען זיך שוין אליין זייער ברויט, און דו ווייסט נור פרעסען און די קליידער צורייסען!..."

פאשקא האט געמאכט אזעלכע קולות, אז עס האט זיך געהערט

איבער'ן גאַנצען הויז. דערצו האָט ער מורא'דיג געבריקעט מיט די פיס, בשעת דער שטריק האָט זיך יעדעס מאָל אויפגעהויבען און אראָבגעלאָזען אויף זיין רוקען. מיט א געפיהל פון צופרידענהייט האָט איליא געהערט די שמערצענס-געשרייען פון זיין פיינד, און אין דערזעלבער צייט האָבען דעם שמיעד'ס ווערטער, מיט וועלכע ער האָט דאָך אודאי איהם געמיינט, געמאַכט אויף איהם א שטאַרקען רושם. ער איז אַלזאָ לייטישער, מיט מעהר שטאַטיק ווי פּאשקא. דאָס האָט ערוועקט אין איהם א רחמנות מיט דעם געשמיסענעם.

„פּעטער סאַוועל, גענוג שוין שמייסען!" האָט ער פּלוצלונג אויס־גערופען. „פּעטער סאַוועל!"

דער שמיעד האָט דערלאַנגט זיין זוהן נאָך א שמיץ. דערנאָך האָט ער זיך אומגעקוקט צו איליא'ן און מיט כעס האָט ער געזאָגט:

„האַלט פּיסק, דו! נא דיר גאָר.א מליץ יושר דאָ... היט די ביי־נער דיינע!..."

דאָן האָט ער א שליידער געטהאָן זיין זוהן און איז אריין אין דער שמיעדעריי. פּאשקא האָט זיך אויפגעהויבען, און מיט שטרויכ־לענדע טריט איז ער אוועק אין א.פינסטערען ווינקעל פון הויף. איליא איז איהם נאָכגעגאַנגען, האָבענדיג מיטלייד מיט איהם. אין ווינקעל האָט זיך פּאשקא אראָבגעלאָזען אויף די קניע, האָט אַנגעשפּאַרט זיין שטערן צום וואַנד און גענומען שרייען נאָך העכער ווי בריהער. ריי־בענדיג דעם רוקען מיט ביירע הענד. איליא'ן האָט זיך אַזוי געוואָלט טרייסטען דעם געשלאָגענעם שונא זיינעם, איהם זאָגען עפּעס א פריינדליך וואָרט. דאָך האָט ער קוים ארויסגעבראַכט די ווערטער:

„ס'טהוט דיר וועה?"

„טראָג דיך אָב פון דאַנען!" האָט פּאשקא געליאַרעמט.

דער בייזער טאָן פון דיזע ווערטער האָט איליא'ן געקריינקט, און מיט א מינע פון א שוהל-מייסטער האָט ער געזאָגט.

„אַזוי שלאָגסטו כסדר די אנדערע, און דאָס מאָל..."

איידער ער האָט נאָך אויספּייעט צו ענדיגען, האָט זיך פּאשקא מיט אימפּעט אויפגעכאַפּט פון זיין פּלאַץ. שנעל ווי א בליץ איז ער ארויפגעפאַלען אויף איליא'ן און האָט איהם אנידערגעוואָרפען אויף דער ערד. איליא איז אויך געוואָרען מלא רציחה און האָט ארומגענו־

מען פעסט זיין שונא, און זיי האבען זיך ביידע גענומען קאטשען אויף דער ערד, ווי א קנויל. פאשקא האט געביסען און געקראצט מיט די נעגעל. איליא ווידער האט אנגעכאפט זיין פיינד פאר די האר און האט אזוי לאנג געקלאפט מיט זיין קאפ אן דער ערד, ביז וואנען פאשקא האט גענומען שרייען:

„לאז אב!“

„זעהסט?“ האט איליא געזאגט מיט שטאלץ וואס ער האט גע־זיעגט, זיך אויפהויבענדיג בעת מעשה פון דער ערד. „האסט געזעהן? איך בין שטארקער פון דיר! הויב זשע זיך ווייטער ניט אן מיט מיר, אניט ועסטו גע׳הרג׳עט ווערען!“

און ער איז אוועק אן א זייט, זיך אבווישענדיג מיט׳ן ארבעל דאס בלוט פון׳ם צוקראצטען פנים. אין מיטען הויף איז געשטאנען דער שמיעד און געקוקט מיט בייזע אויגען. אז איליא האט איהם דערזעהן, איז ער געבליבען פערציטערט פון שרעק. ער איז געווען זי־כער, אז דער שמיעד וועט זיך אננעהמען פאשקא׳ס קריוודע און וועט זיך אברעכענען מיט איהם פאר די קלעפ, וואס ער האט זיין פיינד געגעבען. אבער דער שמיעד האט נור געצוויגען מיט די אקסלען און געזאגט:

„נו, וואס קוקסטו מיך אן מיט דיינע אויסגעגלאצטע אויגען? האסט מיך נאך קיינמאל ניט געזעהן? געה זיך דיר דיין וועג!“

אבער ביינאכט, ווען איליא איז פערבייגעגאנגען דעם טהויער פון הויז און סאוועל האט איהם ווידער בעגעגענט, האט דער שמיעד ארויפגעלעגט א פינגער אויף איליא׳ס האר און מיט א שמייכעל האט ער געפרעגט:

„נו, קליינער מיסט־גרעבער, ווי געהען די געשעפטען, הא?“

איליא האט געלאכט פון גאנצען הארצען — אויפ׳ן זיבעטען הימעל איז ער געווען. א קלייניגקייט, דער בייזער שמיעד, דער שטארקסטער מאן אין הויף, פאר וועמען אלע האבען מורא געהאט, האט מיט איהם געמאכט א שפאס! מיט זיינע פעסטע ארעמס האט דער שמיעד אנגענומען דעם איינגעל ביי די פלייצעס, און איליא׳ס שמחה איז נאך גרעסער געווארען, ווען סאוועל האט געזאגט:

„אהא, דו ביסט דאך עפעס גאר א געזונטער בחור... מען קען

דיר שוין גאָר ניט אזוי ליכט בייקומען, הערסט דו?... אז דו וועסט נאָר אביסעל גרעסער ווערן, וועל איך דיך צונעהמען צו מיר אין דער שמיעדריי".

איליא האָט ארומגענומען דעם שמיעד'ס געזונדען פוס און האָט צוגעטוליעט זיין קליינע ברוסט צו איהם. סאוועל, דער ריעז, האָט געמוזט דערשפירען דאָס שלאָגען, דעם טיק־טאַק פון'ם קליינעם הער־צעל, און ער איז מיט אמאָל געוואָרען צערטליך. ער האָט ארויפ־געלייגט זיין שווערע האנד אויף איליא'ס קאָפּ. א ווייל איז ער גע־בליבען שטיל, דערנאָך האָט ער מיט זיין טיעפער שטימע געזאָגט:

„אך, דו אָרעמער יתום!... נו, שוין גוט, שוין גוט!..."

אויסער זיך פאר פערגניגען, האָט זיך איליא אין יענעם אבענד גענומען צו זיין געוועהנליכער ארבייט — צו־צוטהיילען צווישען די קינדער די אנטיקען, וואָס ער האָט אין פערלויף פון'ם טאָג אָנגעקלי־בען. די קינדער האָבען שוין געוואַרט אויף איהם א לאַנגע צייט. אויף דער ערד האָבען זיי זיך אויסגעזעצט ארום איליא'ן און האָבען געקוקט מיט זשעדנע, נייגיעריגע אויגען אויף זיין שמוציגען זאק. אי־ליא האָט ארויסגענומען פון זאק א פּאַר שטיקער גראָבע באַנוועל, אן אָבגעבליאקעוועטע, אָבגעפּאַהרענעם הילצערנעם סאָלדאטשיק, אַ פּושקע פון שוה־וואקס, א פלעשעלע פון פּאָמאדע און א טהע־שאָל, אָהן א הענטעל, מיט א צובראָכענעם ראַנד ארום און ארום.

„דאָס איז פאר מיר, פאר מיר, פאר מיר!" האָט מען געהערט די געשרייען פון די קינדער, און די קליינע שמוציגע הענטלעך האָבען זיך פון אלע זייטען געהויבען און אויסגעשטרעקט, כדי וואָס פריהער ציצוקומען צו די דאָזיגע זעלטענע זאכען.

„וואַרט אקאָרשט! ניט געריהרט מיט די הענד!" האָט איליא געקאָמאַנדעוועט. „דאָס הייסט ביי אייך שפּיעלען, ווען איהר שלעפּט אוועק אלץ מיט אמאָל? — נאָ—אָט עפּען איך אויף א קראָם! צו־ערשט פערקויף איך דאָס דאָזיגע שטיק באַנוויל... אויסגעצייכענטער באַנוויל, פון בעסטען סאָרט! קאָסט א האַלבען רובעל!.. מאשקא, קויף זשע!"

„זי האָט עס געקויפט!" האָט יאקאָוו אויסגעשריען פאר דעם שוסטער'ס טאָכטער, און דאָס זאָגענדיג האָט ער ארויסגענומען פון

קעשענע א שערבעל, וואָס ער האָט געהאַלטען אָנגעגרייט צו דעם צוועק, און האָט עס אריינגעשפּארט דעם „קרעמער“ אין האנד. אבער איליא האָט עס ניט געוואָלט נעהמען.

„וואָס איז דאָס פאר א שפּיעל, הא?“ האָט ער געליאַרעמט, „קענסט ניט אָבדינגען עפּעס, צו׳ן אַלדע שווארץ יאָהר? קיינמאָל דינגסט דו זיך ניט!... אויפ׳ן מארק דינגט מען זיך דאָך אויך“.

„כ׳האָב עס פערגעסען“, האָט זיך יאקאָוו געזוכט צו פערענט־פערן. און עס האָט זיך אַלזאָ אָנגעהויבען א טומעלדיגע דינגעריי, אזוי ווי אויף א יאריד. דער פערקויפער און די קונים האָבען זיך גע־קאָכט, גערערט מיט היץ. און בעת זיי האָבען זיך אזוי געדונגען איינע מיט די אנדערע, האָט זיך פּאשקא שטילערהייט אונטערגערוקט, און אויף א קונציגען אופן האָט ער ארויסגעכאַפּט פון׳ם הויפען סחורה דאָס וואָס איהם איז געפעלען. מיט דער גנבה אין דער האנד האָט ער גענומען לויפען, און אונטערשפּרינגענדיג האָט ער מיט שפּאָט גע־שריגען:

„כא־כא־כא, כ׳האָב געלאַטכענט! פון אונטער די פינגער האָב איך עס ארויסגעקראַגען! אזעלכע גולם׳ס! אידיאָטען! טייוואָלים!“

אין אָנהויב האָט פּאשקא׳ס רויב ארויסגעבראַכט די קינדער פון די כלים. די קליינע האָבען געשריען און געוויינט; יאקאָוו און איליא, ווידער, האָבען זיך א לאָז געטהאָן איבער׳ן הויף נאָכ׳ן גנב, וועלכען זיי האָבען בשום אופן ניט געקענט כאַפּען. נאָר ביסלעכווייז האָבען זיי זיך צוגעוואוינט צו זיין פרעכהייט. זיי האָבען פון איהם שוין קיין בעסערס ניט ערוואַרטעט און האָבען איהם בעשטראָפט דערמיט, וואָס זיי זיינען מיט איהם געווען ברוגז און האָבען זיך מיט איהם מעהר ניט געשפּיעלט. פּאשקא האָט געלעבט אָבגעזונדערט, פאר זיך, און האָט נור געטראַכט דערפון, ווי אזוי דעם אנדערן עפּעס אָבצוטהאָן א שפּי־צעל און איהם אריינברייגען אין כעס. יאקאָוו ווידער איז שטענדיג ארומגעקראַכען, ווי א קליין מיידעלע ארום דעם שוסטער׳ס טאָכטער מיט די געגרייזעלטע האָר. ביי איהר איז יאקאָוו׳ס פריינדשאַפּט און די השגחה, וואָס ער האָט אויף איהר געגעבען, געווען א גאנץ געוועהנ־ליכע זאַך, וואָס דאַרף אזוי צו זיין; און כאָטש זי האָט איהם אפילו שטענדיג גערופען מיט׳ן צערטליכען נאָמען „יאשעטשקא“, האָט זי

איהם פונדעסטוועגען ניט זעלטען געשלאָגען און צודראָפּעט די צורה. נאָר די פריינדשאַפט צווישען יאַקאָוו'ן און איליאַ'ן איז געוואַקסען פון טאָג צו טאָג, און יאַקאָוו פלעגט דערצעהלען זיין חבר אלערליי מאָדנע זאַכען, וואָס ער האָט געזעהן אין חלום:

„אָט האָט זיך מיר היינט ביינאַכט גע'חלום'ט, אז איך האָב א מאַסע מיט געלד, סאַמע רובעלס, א פולען זאַק מיט אַן אויג, און איך טראָג דעם זאַק אויף די פּלייצעס אין וואַלד, מיט אמאָל — קומען אָן גזלנים, גלייך אויף מיר! מיט מעסערס, א שרעק צו זעהן. איך—מאַך, פערשטעהט זיך, פּליטה. און פּלוצלונג דערפיהל איך עפּעס, אזוי ווי דער זאַק וואָלט מיט אמאָל לעבעדיג געוואָרען... איך דערלאַנג איהם א וואָרף אויף דער ערד, און—האָסט געזעהן אזוינס? — עס פליהען ארוים אלערליי פייגעל — פפררררר!... אלע סאָרטען, גרויסע און קליי־נע — א שרעקליכע מחנה! זיי הויבען מיך אויף און טראָגען מיך אין דער לופטען — אזוי הויך האָבען זיי מיך געטראָגען!"

ער האָט זיך אָבגעשטעלט א ווײַלע און האָט אָנגעקוקט אי־ליאַ'ן מיט זיינע אָפענע, אויסגעגלאָצטע אויגען, אין דער צייט וואָס זיין געזיכט האָט געמאַכט דעם איינדרוק פון אַן איינפאַכען גולם...

„נו—און וואָס ווייטער?" האָט איליאַ אונטערגעטריבען ווייטער צו דערצעהלען, מחמת ער האָט געברענט פאַר חשק צו הערען דעם סוף פון חלום.

„נו—כ'בין אלזאָ אוועקגעפלויגען ווייט, ווייט". האָט יאַקאָוו געענדיגט זיין בעריכט און האָט זיך פערטראַכט.

„וואוהין?"

„וואוהין? אָט... אזוי איינפאַך... גאַנץ ווייט אוועק בין איך געפלויגען!"

„אה דו!" האָט דער ענטטוישטער איליאַ זיך אָבגערופען מיט א טאָן פון פעראַכטונג. „דו קענסט גאָר ניט געדריינקען".

פון שיינק איז דערווייל ארויסגעקומען זיידע יערעמעי און האַל־טענדיג די האַנד איבער די אויגען, האָט ער גערופען:

„איליושקאַ! וואו ביסט דו ערגעץ? קום שלאָפען, ס'איז שוין צייט!"

איליאַ האָט זיך גלייך אויפגעהויבען און איז נאָכגעגאַנגען דעם

אלטען צו זיין געלעגער, וואס איז בעשטאנען פון א זאק אנגעפילט מיט היי. עס איז געווען א מחיה צו שלאפען אויף דעם זאק; עס האט זיך אזוי גוט געלעבט ביי דעם אלטען שמאטעס-קלייבער! אבער גאר ניט לאנג האט עס אנגעהאלטען, דאס דאזיגע אנגענעהמע און לייכטע לעבען.

4.

דער זיידע יערעמעי האט געהאלטען ווארט: ער האט געקויפט פאר איליא'ן א פאר שטיוועל, א גרויסען, שווערען פאלטא און א היטעל — און אזוי אויסגעפוצט האט מען דעם אינגעל געשיקט אין שולע. מיט נייגיריגקייט און אין דערזעלבער צייט אויך מיט מורא איז ער געגאנגען אהין — און מיט א פער'חשך'טען פנים, מיט א געקריינקט הארץ און מיט טרערען אין די אויגען איז ער געקומען צוריק אהיים. די אינגלעך האבען גלייך דערקענט אין איהם יערעמעי'ס משרת'ל און אין איינעם, אין כאר, האבען זיי גענומען מאכען פון איהם שפאס:

„שמאטעס-קלייבער! פער'עפוש'טע בריאה! שמאטעס-קלייבער!"

א טהייל פון זיי האבען איהם געקניפען, אנדערע האבען איהם ארויסגעשטעקט א צונג, און איינער, גאר א חצוף, איז צוגעגאנגען צו איהם, האט פערצויגען דעם אטהעם אין זיך, פערשטעלט מיט די פינגער די נאז-לעכער, און מאכענדיג א מיאוס'ע עויה איז ער אבגעשפרונגען פון איהם מיט א געשריי:

„אה, וואס פאר א פאסקודנער ריח עס געהט פון איהם!"

„וואס האבען זיי דען צו מיר, וואס זיי מאכען אזוי חוזק פון מיר?" האט איליא געפרעגט דעם פעטער מיט א פערביטערט הערצעל. „וואס זשע? ס'איז דען א שאנדע צו קלייבען שמאטעס?"

„חלילה", האט געענטפערט טערענטי, גלעטענדיג זיין פלימעניקעל איבער'ן קאפ, און בעת מעשה האט ער געזוכט מיט אלע כוחות צו בעהאלטען זיין געזיכט פון דעם אינגעל'ס פארשענדע אויגען. „זיי טהוען עס נור... איינפאך אזוי... מחמת זיי זיינען ניט אויפגעצויגען ווי ס'דארף צו זיין... זאל עס דיך גאר ניט ארען! מוזט עס ווי עס

איז אויסשטעהן!... זיי וועלען שוין געוואוינט ווערן דערצו... אויך דו וועסט דערצו געוואוינט ווערן...“

„אויף פון מיינע שטיוועל לאכען זיי, און פון פּאַלטאָ!... ס'זיינען פרעמדע שמאטעס, זאגען זיי, פון א מיסט־קאסטען האב איך זיי מסתמא ארויסגעשלעפּט!“

אויף זיידע יערעמעי האָט איהם געטרייסט, און פינטלענדיג מיט די אויגען האָט ער געזאָגט:

„טראָג עס איבער, מיין ליעבינקער! ע ר וועט זיך שוין מיט זיי אָברעכענען דערפאר!... ער! חוץ איהם — איז ניטאָ קיינער!“

דער אלטער האָט גערעדט וועגען גאָט מיט אזא מין שמחה, מיט אזא מין בטחון אין זיין גערעכטיגקייט, פּונקט ווי ער וואלט געוואוסט אלע געדאנקען פון גאָט, אלע זיינע פּלענער, און יערעמעי'ס ווערטער האָבען אביסעל לייכטער געמאכט דעם אינגעל'ס שווער הערצעל און פערקלענערט אויף וויפיעל עס איז זיין עגמת נפש. אבער אויף מאָרגען האָט זיך דאָס דאָזיגע געפיהל, דאָס געפיהל פון קריינקונג, פון דאָס ניי ערוועקט אין איהם נאָך שטארקער ווי פריהער. איליא איז שוין געוואוינט געווען זיך צו בעטראכטען פאר א גאַנצען מענשען, א ריכטיגען ארבייטער. דער שמיעד סאוועל אפילו האָט צו איהם גערעדט אויף א פריינדליכען אופן, און די אינגלאך פון דער שולע לאכען איהם גאָר אוים און מאכען פון איהם חוזק. ניין, ער האָט אויף קיין פאל ניט געקענט געוואוינט ווערען דערצו. פון טאָג צו טאָג האָבען זיך די בעליידיגטע און ביטערע איינדריקע פון דער שולע אלץ מעהר פערשטארקט; טיעף אין זיין נשמה זיינען זיי געקראָכען און פערביטערט און פעראומערט האָבען זיי זיין הארץ. דאָס געהן אין שולע איז פאר איהם געוואָרען א שווערע לאסט, אן אוגאַנגענעהמע פפליכט.

אין דער שולע האָט ער זיך געהאלטען פאר זיך; ער האָט אויסגעמידען די חברים זיינע און האָט מיט זיי וואָס וויינינגער געהאַט צו טהאָן. א גוט קעפּעל האָט ער געהאַט, האָט לייכט און פלינק אויפגעכאַפּט אלץ וואָס מען האָט מיט איהם געלערענט; דורך דעם האָט ער גלייך צוגעצויגען צו זיך די אויפמערקזאמקייט פון דעם לעהרער.

א מוסטער איז ער געוואָרען פאַר די אַנדערע: דער לעהרער האָט געטייט אויף איהם מיט די פינגער און האָט די איבעריגע קינדער געצייגט וואָס לערנען מיט קאָפּ און מיט חשק הייסט: און דאָס האָט נאָך פערשטאַרקט דאָס בייזע געפיהל פון די שול־חברים צו איליאַ'ן. ער איז געזעסען אויף דער ערשטער באַנק און האָט כסדר געפיהלט די פיינדליכע בליקען פון זיינע שונאים הינטער זיין רוקען. זיי אָבער האָבען איהם שטענדיג געהאַט פאַר די אויגען. די קלענסטע קלייניג־קייט אויף איהם, די מינדעסטע זאַך, וואָס ער האָט געטהאָן און וואָס האָט געקענט אַרויסרופען זייער געלעכטער, איז זיי ניט אַנטרונען פון די אויגען. זיי האָבען אַלץ געזעהן, און זיי האָבען טאַקע ניט אויפגע־הערט פון איהם חוזק צו מאַכען.

יאַקאָוו איז געגאַנגען אין דערזעלבער שולע, און אויך מיט איהם האָבען זיך די קינדער כסדר געטשעפּעט. פאַר איהם האָבען זיי געהאַט א ספּעציעלען נאָמען: „דער אָקסענקאָפּ“. ער איז שטענדיג געוועזען פערטראַגען, דאָס לערנען איז איהם ניט געקראָכען אין קאָפּ און דער לעהרער האָט איהם כמעט יעדען טאָג בעשטראַפט. אָבער ער האָט זיך גאָר ניט געמאַכט פון די שטראָפען: אַזוי ווי ניט איהם מיינט מען דאָס. עס האָט איבערהויפּט אויסגעזעהן, אַזוי ווי אַלצדינג וואָס טהוט זיך אַרום איהם געהט איהם ווייניג וואָס אָן. ער בעמערקט עס גאָר ניט: און אין שולע, אַזוי ווי אין דערהיים, האָט ער עפּעס אַזוי ווי געלעבט פאַר זיך, אין זיין אייגען וועלטעל. ער האָט זיך געהאַט זיינע אייגענע געדאַנקען, און כמעט יעדען טאָג האָט ער איליאַ'ן איינ־פאַך משוגע געמאַכט מיט זיינע מאָדנע פראַגען. אַזוי האָט ער איינ־מאָל, זיצענדיג פערטראַכט און קוקענדיג ערגעץ, גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין, געפרעגט:

„זאָג מיר נור, איליאַ — ווי קומט עס, וואָס די מענשען האָבען אַזעלכע קליינע אויגען און דאָך זעהען זיי דערמיט אַלצדינג?... די גאַנ־צע גאַס זעהט מען, די גאַנצע שטאָדט — ווי קומט עס וואָס זי, די שטאָדט, וועלכע איז אַזוי גרויס, פּאַמעסטשיעט זיך פונדעסטוועגען ביי אונז, אין אונזערע קליינע אויגען?“.

אָדער ער קוקט אַרויף צום הימעל און רופט זיך אָן פּלוצלונג:

„אַך, די זון!...“

„וואָס די זון?" פרעגט איליאַ.
„ווי זי ברענט דאָס!..."
„נו—איז וואָס?"
„גאָר ניט!... ווייסט, וואָס איך קלעהר? אפּנים, די זון און די לבנה זיינען די עלטערען, און די שטערן זיינען זייערע קינדער..."
אין אַנהויב האָט איליאַ צוגעלייגט דעם קאָפּ צו יאַקאָוו'ס מאָדנע רייד און האָט גאַנץ שטאַרק נאָכגעדיינקט וועגען דעם, אָבער ביס־לעכווייז האָבען אָט די אַלע איינפאַלע איהם גענומען שטערען, מחמת זיי פּלעגען איהם איינפאַך פערטומלען דעם מוח און ער האָט זיך ניט געקענט אָבגעבען מיט יענע זאַכען, וואָס זיינען איהם געווען נעהנטער צום הארצען. און אַזעלכע זאַכען האָבען ניט געפעהלט, און איליאַ האָט זיך שוין אויסגעלערענט זיי אויפצוכאַפּען און זיי צו בעטראַכטען מיט אַ גאַנץ שאַרפען בליק.
איינמאָל קומט ער פון דער שולע אהיים, און מיט אַ שפּאָטישען אויסדרוק אויף די ליפּען רופט ער זיך אָב צום אַלטען יערעמעי:
„אונזער לעהרער? ! האַ־האַ! אַ שעהנער מענש, ניטאָ וואָס צו ריידען... נעכטען האָט דעם קופּיעץ מאַלאָפעיעוו'ס זוהן צובראָכען אַ שויב פון אַ פענסטער, און ער האָט איהם דערפאַר גאָר ניט געטהאָן, נור אַזוי לייכט אָנגעזידעלט. און היינט האָט ער געלאָזט אריינזעצען אַ נייע שויב און בעצאָהלט דערפאַר פון זיין קעשענע..."
„זעהסט, וואָס פאַר אַ גוטער מענש דאָס איז?!" האָט יערעמעי אויסגערופען מיט הארץ.
„אַ גוטער מענש, אודאי! און אַז וואַניקאַ קולטשאַרעוו האָט דאָ ניט לאַנג אויסגעבראָכען אַ שויב, האָט ער איהם געלאָזט זיצען אָהן וואַרעמעס, און דערנאָך האָט ער געשיקט רופען וואַניקאַ'ס פאָטער און האָט איהם געזאָגט: „דו, בעצאָהל, זיי זשע מוחל, פערציג קאָפּיקעס פאַר דער שויב!"... און וואַניקאַ האָט דערנאָך געקראָגען געשמיסען פון זיין פאָטער!... אַזאַ גוטער מענש איז אונזער לעהרער... זעהסט דו!"
„דאַרפסט זיך גאָר ניט אומקוקען אויף אַזעלכע זאַכען, איליושאַ", האָט זיך דער אַלטער אָבגערופען צו איהם און האָט בשעת מעשה אונרוהיג געפינטעלט מיט די אויגען. „קוק דערויף, אַזוי ווי עס וואָלט דיר גאָרניט אָנגעגאַנגען. צו בעשטימען וואָס איז אונרעכט — דאָס

איז גאָט'ס ארבייט און ניט אונזערע. מיר פערשטעהען עס ניט. מיר קענען נור שטענדיג געפינען דאָס שלעכטס, די עולות, אבער דאָס גוטע, דאָס גערעכטע צו דערקענען, — דאָס האָבען מיר ניט בכח. ער אבער פערשטעהט, ווי אזוי אלצדינג אבצואוועגען!... ער האָט אין זיינע הענד די מאָס און דאָס געוויכט פון אלע זאכען. איך, למשל— איך האָב געלעבט, געלעבט, געקוקט און געקוקט — און וויפיעל אונ־רעכט איך האָב זיך אָנגעזעהן, קען גאָר קיינער ניט איבערצעהלען. דעם אמת אָבער האָב איך קיינמאָל ניט געזעהן!... נו, בין איך שוין אריבער די אכציגער... עס קען דאָך ניט זיין, אז אין דער דאָזיגער לאַנגער צייט האָט זיך די ווארהייט קיין איין איינציגעס מאָל ניט געפונען נאָהענט לעבען מיר!.. נאָר איך האָב זי ניט געזעהן... כ'קען זי ניט..."

„נא," האָט איליא געזאָגט מיט צווייפעל, „וואָס איז דאָ פאראַן אזוינס צו וויסען? אז דער איינער מוז בעצאָהלען פערציג קאָפּיקעס, מוז עס דער אנדערער אויך: אָט דאָס איז די ווארהייט!"

דער אַלטער האָט איהם בשום אופן ניט געוואָלט צוגעבען. ער האָט נאָך גערעדט און אָנגערעדט א גאנצען בארג ווענען זיך אליין, ווענען דער בלינדקייט פון די מענשען און מכח דעם, אז זיי זיינען ניט אימשטאַנד איינער דעם צווייטען צו אורטהיילען, נור אז גאָט'ס משפּט אליין איז גערעכט. איליא האָט זיך מיט אויפמערקזאמקייט צוגעהערט צו דעם אַלטען'ס רייד, נור זיין געזיכט איז דערביי געוואָ־רען וואָס ווייטער אַלץ ערנסטער און טרויעריגער, און אַלץ דונקע־לער און דונקעלער זיינען געוואָרען זיינע אויגען.

„ווען וועט שוין גאָט אמאָל קומען ארויסצוגעבען זיין משפּט? האָט איליא פּלוצלונג א פרעג געטהאָן דעם אַלטען.

„דאָס ווייס מען ניט!... אזוי גיך ווי די שטונדע וועט שלאָגען, וועט ער זיך אראָבלאָזען פון די וואָלקענס, צו משפּט'ן די לעבעדיגע און די טויטע; אבער ווען דאָס וועט זיין, דאָס ווייס מען ניט... לאָ־מיר אמאָל אין א שבת־צו־נאַכט ביידע געהן צום גאָטעס־דיענסט אין קירכע..."

„גוט, לאָמיר געהן!"

„אבגעמאַכט!..."

שבת אָבענד איז איליא מיט דעם אלטען יערעמעי געשטאַנען, צוזאמען מיט די אנדערע בעטלער, אויף די טרעפּ פון דער קירכע, צווישעןביידע טהירען, אזוי גיך ווי די דרויסענדיגע טהיר האָט זיך נור געעפענט, האָט איליא דערשפּירט די קאלטע לופט, וואָס איז אריינגעקומען פון גאס. די פּיסלאך האָבען ביי איהם אָנגעהויבען פריר־רען, און ער האָט גענומען שטילערהייט ארומגעהן אויף די שפּיץ פינ־גער, אהין און אהער. אבער דורך די גלעזערנע שויבען פון דער קיר־כען־טהיר האָט ער געזעהן, ווי די פלאַמען פון די ליכט גיסען זיך צו־נויף, אזוי ווי שעהנע, גילדערנע פינטעלאך און בעלייכטען דאָס גלאַנ־ציגע מעטאַל פון די מעשענע היינג־לייכטער, די דונקעלע קעפּ פון דער פרומער מאסע, די געזיכטער פון די הייליגע בילדער און די גרויס־ארטיגע שניצערייען פון דעם „ארון קדש", אויבען אָן.

עפּעס האָבען די מענשען אין דער קירכע אויסגעוויזען א סך בעסער און פריעדליכער ווי אויף דער גאס. אין דעם גילדענעם און ליכטיגען גלאַנץ, וועלכער האָט בעלייכטעט זייערע דונקעלע, עהרפורכ־טיגע געשטאַלטען, האָבען זיי אויך אויסגעזעהן שעהנער ווי געוועהנ־ליך. אז די אינעווייניגסטע טהיר פון דער קירכע האָט זיך גע־עפענט, האָט א שפּאר געטהאָן פון דאָרט דער געשמאַקער ריח פון ווייר־רויך און דאָס וואַרעמע, פייעריג־קלינגענדע געזאַנג פון'ם כאָר. מיט צערטליכקייט האָט די דאָזיגע לופט ארומגענומען דעם אינגעל, און אויסער זיך פאַר פרייד האָט ער זי איינגעאָטהעמט, אריינגעצויגען אין זיך מיט אלע כחות. עס איז איהם געווען אזוי ליעב, אזוי גוט, צו שטעהן דאָ, לעבען דעם זיידען יערעמעי, וועלכער האָט שטילער־הייט געשעפּשעט זיינע תפלות. ער האָט זיך צוגעהערט צום שעהנעם געזאַנג און מיט אונגעדולד האָט ער געוואַרט אויף א נייער גרעלעגענ־הייט, ווען די טהיר וועט זיך פון דאָס ניי עפענען, און דאָס געזאַנג וועט ווידער א שטראָם טהאָן אין זיינע אויערן, און די וואַרעמע, אנגענעהמע לופט וועט איבער א נייעס דורכנעהמען זיינע גליעדער. ער האָט געוואוסט, אז אויבען, אין כאָר, זינגט גרישקא בובנאָוו, איי־נער פון די ערגסטע לצים אין שולע, און אויך פעדקא דאָלגאָנאָוו, א געזונדער, ווילדער בחור, וועלכער האָט איהם שוין מעהר ווי איינ־מאָל צובראָכען די ביינער. איצט אָבער האָט ער צו זיי גאָר ניט

געהאט; ער האט צו זיי ניט געפיהלט קיין שום שנאה, נאר מקנא געווען האט ער זיי אביסעל. ער אליין וואלט געוואלט זינגען, שטעהן אויבען, אין כאר, און זינגען און קוקען פון דארט אלעמען אין געזיכט אריין. ווי שעהן מוז עס זיין צו שטעהן דארט אויבען, ביי דער מיטעלסטער טהיר פון דער אלטאר־וואנד, און זינגען און בעטראכטען די רוהיגע, פריעדליכע פנים׳ער פון די גאט־בעטער!

אז ער איז ארויס פון קירכע, האט ער געפיהלט, עפעס אזוי ווי ער איז אליין געווארען בעסער, און ער איז געווען גרייט זיך איבערצובעטען מיט בובנאוו׳ן און דאלגאנאוו׳ן און איבערהויפט מיט אלע קינדער פון דער שולע. אבער מאנטאג איז ער פונדעסטוועגען געקומען אהיים פון שולע, פונקט אזוי אומעטיג און בעליידיגט ווי פריהער....

אומעטום, וואו מענשען זיינען צוזאמען אין א גרעסערע צאהל, געפינט זיך שוין איינער, וואס פיהלט זיך ניט גוט אין דער קאמפאניע; און עס איז ניט נויטיג דוקא, אז דער דאזיגער איינער זאל גראד זיין בעסער אדער ערגער ווי די אנדערע. עס איז גענוג, אימיצער זאל האבען אביסעל וויינ־גער שכל אדער א מאדנע קאמישע נאז און מען האט שוין מיט איהם צו טהאן. די מענשען קלייבען זיך איינפאך אוים איינעם, זיך מיט איהם לוסטיג צו מאכען; טהאן טהוען זיי עס גור, כדי צו פערטרייבען מיט איהם די צייט. דא איז דער גורל געפאלען אויף איליא לונעוו. ער וואלט זיך אהן א שום ספק מיט דער צייט צוגעוואוינט צו דער ראלע, וואס זיינע חברים האבען איהם געגעבען. אבער עס זיינען פארגעקומען אזעלכע פאסירונגען אין איליא׳ס לעבען, וועלכע האבען אויף איהם געמאכט א ביטערען רושם; זיי האבען איהם אזוי דערשלאגען און אזוי ווייט אוועקגערויבט ביי איהם די אינטערעסע פון דער שולע, אז ער האט זיך ביסלאכווייז אויפגעהערט צו נעהמען צום הארצען וועגען די קליינע אונאננעהמליכקייטען, וואס ער פלעגט דארט האבען.

אנגעהויבען האט זיך עס דערמיט, וואס איינמאל, בשעת איליא און יאקאוו זיינען צוריקגעקומען פון א שפאציר, וואס זיי האבען צוזאמען געמאכט, האבען זיי ביים טויער פון הויז בעמערקט אן עולם פון מענשען.

„זעה נור, זעה“, האָט זיך יאקאוו אָנגערופען צו זיין פריינד. „אפנים, זיי שלאָגען זיך שוין ווייטער! קום, לאָמיר שנעל צולויפען אהין!“

ווי די טייוואָלים האָבען זיי זיך געיאָגט אהיים, און אז זיי זיינען צוגעקומען צום הויף, האָבען זיי דערזעהן, אז זאַגאר פרעמדע מענשען, ניט פון הויז, האָבען זיך דאָרט פערזאמעלט, און עס האָט זיך געהערט א געשריי:

„רופט די פאָליציי! די פאָליציי רופט! פאר וואָס בינדט מען איהם ניט?“

לעבען דער שמיעדעריי איז געשטאַנען א מאסע פון מענשען, געדיכט איינע אין די אנדערע. שטיל זיינען זיי געשטאַנען, קיין וואָרט ניט אויסגערעדט, מיט קיין אבר ניט געריהרט, און אַן אויסדרוק פון שרעק האָט זיך אויסגעגאָסען אויף אלע פנים'ער. קינדער האָבען זיך דורכגעשפּאַרט דורכ'ן עולם, פּאָראויס, אָבער זיי האָבען זיך גלייך צוריק ארויסגעריסען, האלב טויט פון שרעק. אויפ'ן שנעע, לעבען די פיס פון דער אָנגעזאמעלטער מאסע איז געלעגען א פרוי, מיט'ן פנים צו דער ערד. איהר האלז־און־נאקען איז געווען פערגאָסען מיט בלוט און בערעקט מיט א ווייכע שטיק מאטעריע, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי טייג; אויף דער שנעע ארום איהר קאָפּ איז געווען רויט פון בלוט. לעבען איהר איז געלעגען א צוקנייטשט ווייס קאָפּ־טיכעל און א גרויסע צוואַנג פון א שמיעד. ביי דער טהיר פון דער שמיעדעריי איז געשטאַנען סאוועל און שטום, מיט א פינסטערן בליק האָט ער געקוקט אויף דער פרוי'ס אָרעמס. זיי זיינען געווען אויסגעשטרעקט, די פינגער טיעף איינגעגראָבען אין שנעע; און דער קאָפּ איז אזוי געלעגען צווישען זיי, פונקט ווי די פרוי וואָלט געוואָלט אנטלויפען אין דער ערד און זיך דאָרט בעהאַלטען פאר איהם. דעם שמיעד'ס ברעמען זיינען געווען צוזאמענגעצויגען, דאָס געזיכט זיינס איינגעפאַלען. מען האָט געקענט זעהן, ווי ער דריקט פעסט צוזאמען זיינע ציינער, און זיינע באקען־ביינער האָבען ארויסגעשטעקט, אזוי ווי צוויי גרויסע צאפּענס. מיט דער רעכטער האנד האָט ער זיך אָנגעהאַלטען אַן דער טהיר. זיינע שווארצע פינגער האָבען זיך בעוועגט, געציטערט, אזוי ווי די גראבעלדיגע פיסלאך פון א קאַץ, אָבער א חוץ די פינגער

האט ער מיט קיין אבער ניט א ריהר געטהאן. איליא'ן האט זיך פונ־דעסטוועגען אויסגעדוכט, אז זיינע פעסט צוזאמענגעפרעסטע ליפען וועלען זיך באלד עפענען און ער וועט ארויסלאזען א ווילדען געשריי מיט דער גאנצער קראפט פון זיין ברייטער ברוסט. שטיל האט דער עולם געקוקט אויף איהם. די פנים'ער זייערע זיינען געווען שטרענג און ערנסט, און כאטש אין הויף האט געהערשט א גרויסער טומעל, אבער דא ארום דער שמיעדריי, איז געווען שטיל און רוהיג, אזוי ווי אויף א בית עולם....

מיט אמאל שפארט זיך דער אלטער יערעמעי דורך דורך דער גע־דיכטער מאסע; קוים וואס ער שלעפט זיך, דאס געזיכט בעדעקט מיט שוויים, מיט א ציטערענדער האנד דערלאנגט ער דעם שמיעד אן עמער וואסער און זאגט:

„נא, נעהם... טרינק!..."

„וואסער גיט ער איהם גאר, דעם רוצח! א שטריק וואלט איך איהם ארומגעדרעהט ארום האלז", האט אימיצער פון עולם געזאגט מיט א האלבען קול.

סאוועל האט גענומען דעם עמער מיט דער לינקער האנד און האט געטרונקען און געטרונקען, און אז ער האט אויסגעטרונקען דאס גאנצע וואסער, האט ער אריינגעקוקט אין דער ליידיגער כלי און מיט א האלב פערשטיקטער שטימע האט ער געזאגט:

„איך האב איהר געווארענט... לאז אב, דו בהמה דו, זאג איך צו איהר, לאז אב, אניט דער'הרג'ע איך דיך אויף טויט! כ'האב איהר מוחל געווען!... וויפיעל מאל האב איך איהר מוחל געווען!... אבער זי האט ניט געוואלט אויפהערן... נו... איז עס געקומען!... מיין פאש־קא... איז איצט א יתום... גיב אכטונג אויף איהם, זיידעניו... דיך האט גאט ליעב... גיב אכטונג אויפ'ן אינגעל!"...

„א—א—אך דו—ו" האט דער אלטער געקלאגט פון טיעפען הארצען און מיט זיין ציטערענדער האנד האט ער אנגענומען דעם שמיעד פאר'ן אקסעל. אין יענעם אויגענבליק האט זיך אימיצער פון עולם אבגערופען:

„וואס זאגט איהר צו אזא רשע!... ער רעדט נאך פון גאט!!"

דא האט דער שמיעד אויפגעהויבען דעם קאפ און געווארפען א

מורא׳דיגען בליק אויף אלע, וואָס זיינען געשטאַנען ארום, און ווי א ווילדע חיה האָט ער פּלוצלונג א ברום געטהאָן.

„וואָס ווילט איהר? טראָגט זיך שוין אָב פון דאַנען!"

זיין געשריי האָט אויפ׳ן עולם געווירקט, אזוי ווי א שמיץ פון א נאַגייקע. די פערזאַמעלטע האָבען געמורמעלט אין זיך פאַר כעס, אָבער זיי האָבען פונדעסטוועגען זיך אָבגעטראָגען אָן א זייט. דער שמיעד האָט געמאַכט א פּאָר טריט צו דעם טויטען קערפּער פון זיין ווייב, אָבער ער האָט זיך גלייך אומגעקעהרט, און גלייך, אזוי ווי א וועקסענע ליכט, מיט׳ן קאָפּ אין דער הויך, האָט ער זיך געלאָזט אריינגעהן אין דער שמיעדריי. אלע האָבען געזעהן, ווי ער האָט זיך אַוועקגעזעצט דאָרט אויף דער קאָוואַדלע; ווי ער האָט זיך אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענד פאַר׳ן קאָפּ, אזוי ווי ער וואָלט פּלוצלונג דערפיהלט א מורא׳דיגען, אונערטרעגליכען וועהטאָג. דער אויבערשטער טהייל פון זיין קערפּער האָט זיך לאַנגזאַם בעוועגט, ארויף און אראָב. איליא האָט רחמנות געהאַט אויפ׳ן שמיעד. פערטראַכט, אזוי ווי אין א חלום, איז ער אַוועק פון דער שמיעדריי און האָט ארומגעוואַנדערט איבער׳ן הויף, פון איין רעדעל מענשען צום צווייטען, ניט פערשטעהענדיג קיין וואָרט פון די געשפּרעכען, וואָס ער האָט געהערט. פאַר זיינע אויגען האָט עפּעס אזוי ווי ארומגעשוואוימען א גרויסער, רויטער פלעק, און דאָס הערצעל זיינס האָט אזוי וועה, אזוי וועה געטהאָן.

די זשאַנדאַרען זיינען ענדליך אָנגעקומען און האָבען צוטריבען דעם עולם פון הויף. דערנאָך האָבען זיי ארעסטירט דעם שמיעד און איהם גענומען אבפיהרען אין דער פּאָליציי.

„זייט געזונד... זיי געזונד זיידעניו!" האָט סאַוועל געשריגען, בשעת ער איז ארויס פון טויער.

„זיי געזונד, סאַוועל איוואַניטש, זיי געזונד, מיין ליעבער!" האָט דער אַלטער אויסגערופען מיט זיין דין קול׳כעל — האַסטיג, פּונקט ווי ער וואָלט איהם וועלען אָניאָגען.

א חוץ דעם אַלטען האָט זיך קיינער ניט געזעגענט מיט׳ן שמיעד...

אויפ׳ן הויף איז נאָך דער עולם אַלץ געשטאַנען אין קליינע רעדלאך און גערעדט וועגען דעם, וואָס האָט פּאַסירט. אלע אויגען האָבען

געקוקט אין יענער זייט, וואו דער קערפּער פון דער דערשלאָגענער איז געלעגען אונטער אַ דעקע. ביי דער טהיר פון דער שמידעריי, דאָרט וואו סאַוועל איז נור וואָס געזעסען האָט זיך איצט בהרחבה צו־שפּרייט אַ פּאָליציייסקער שומר מיט אַ ליולקע אין מויל. ער האָט גע־רויכערט און אלע ווייַלע אויסגעשפּיגען אַן אַ זייט. מיט ביסטרע אויגען האָט ער אָנגעקוקט דעם אַלטען יערעמעי און האָט זיך צוגעהערט צו דעם וואָס ער רעדט.

„ס'איז דען געווען ער, וואָס האָט איהר גע'הרג'עט?" האָט דער אלטער גערעדט אין דער שטיל, אזוי ווי ער וואָלט אימיצען פער־טרויט אַ סוד. „די שווארצע קליפּה האָט עס געטהאָן, זי אליין! דער מענש קען דעם מענשען ניט טויטען... דער מענש אליין איז גוט, ער האָט גאָט אין הארצען... ניט ער מאָרדעט דאָס... ניט גלויבט אין אזעלכע זאכען, מיינע גוטע לייט!"

יערעמעי האָט אוועקגעלייגט די הענד אויף דער ברוסט און האָט בשעת מעשה עפּעס אַ מאַך געטהאָן מיט זיי, פּונקט ווי ער וואָלט וועלען עפּעס אָבטרייבען פון זיך. דערנאָך האָט ער גענומען ווייטער ערקלעהרען דעם עולם די בעדייטונג פון דער פּאַסירונג.

„שוין לאַנג האָט דער שטן, דער שווארצער, איהם געבויערט דאָס הארץ, איהם אונטערגעזאָגט: „דערשלאָג זי אויף טויט!" האָט ער געזאָגט, זיך ווענדענדיג צום פּאָליציי־מאַן.

„שוין לאַנג — זאָגסט דו?" האָט זיך יענער נאָכגעפרעגט מיט אַ וויכטיגער מינע.

„שוין פון לאַ—אַנג אַן! זי איז דאָך דיין אייגענס, האָט ער גע־זאָגט... און דאָס איז ניט אמת געווען!... אַ פערד — דאָס איז מיינס... אַ הונד—געהערט צו מיר... אָבער אַ ווייב — דאָס איז גאָט'ס.. זי איז—אַ מענש!... זי האָט איבערגענומען אלע צרות, אלע דאגות, אלע שווערע לאַסטען פון גאָט'ס הענד אין גן־עדן און זי טראָגט זיי צוזאַמען מיט אונז, מענער... דער שווארצער אָבער בויערט און עגבערט כסדר, אַהן אַן אויפהער: דערשלאָג זי אויף טויט, זי איז דיינע! ער איז נור אויסען, אַז דער מענש זאָל זיין געגען גאָט... ער אליין האַלט מלחמה מיט גאָט און ער זוכט דעם מענשען צו מאַכען פאַר זיין חבר..."

„אָבער מיט דער צוואנג אין קאָפּ האָט דאָך ניט דער טייפעל איהר דערלאַנגט, נאָר דער שמיעד", האָט זיך דער פּאָליציסט אָבגע־רופען און האָט אויסגעשפּיגען דערביי.

„ווער האָט עס איהם אָבער אריינגעדרודעלט אין קאָפּ?" האָט דער אַלטער געשריגען. „דאָס בערעכען אקאָרשט! ווער האָט עס איהם איינגערעדט צו טהאָן?"

„זאָג נור", רופט זיך אָן דער פּאָליציי־מאַן, „וואָס געהערט ער זיך מיט דיר אָן, דער שמיעד? איז ער ניט אקאָרשט דיין זוהן?"

„ניין, בעהיט גאָט!..."

„אָבער א קרוב זיינער ביסט דו דאָך געוויס, וואָס?"

„ניין. כ'האָב קיין קרובים ניט..."

„זאָג זשע מיר, איך בעט דיך — וואָס זשע קאָכסט דו זיך אַזוי?"

„איך? אָך גאָט..."

„ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגען?" האָט דער פּאָליציסט גע־נומען א שטרענגען טאָן. „פון אַלטקייט פּלוידערסט דו אַזוי... טראָג זיך בעסער אָב!"

דער פּאָליצייסקער שומר האָט ארויסגעלאָזט א געדיכטען וואָל־קען מיט רויך פון מויל און האָט זיך אומגעדרעהט מיט'ן רוקען צום אַלטען. יערעמעי איז אָבער דערפון ניט אראָבגעפאַלען ביי זיך און האָט נאָך ווייטער גערעדט און גערעדט; שנעל, האסטיג און מיט א וויינענדיגען קול האָט ער גערעדט און בשעת מעשה געפּאָכעט און געוואָרפען מיט די הענד.

בלייך ווי קאַלך, מיט גרויסע, אָפענע אויגען האָט זיך איליא ארומגעהרעהט איבער'ן הויף און איז געבליבען שטעהן לעבען א רעדעל פון מענשען, וואו די הויפּט מאכערס זיינען געווען מאַקאר דער קוטשער, פּערפישקא דער שוסטער און מאַטיצא מיט נאָך א פּאָר ווייבער פון די בוידימס.

„וואָס רעדט איהר, מיינע ליעבינקע?" האָט זיך אָבגערופען איי־נע פון די ווייבער. „זי האָט דאָך נאָך פאַר דער חתונה געהאַט צו טהאָן מיט אַנדערע מענער! איך וויים עס גאַנץ בעשטימט! וואָהר־שיינליך אין פּאַשקא אויך ניט סאַוועל'ס זוהן, נאָר דאָס קינד פון א

לעהרער פון גימנאזיע, וועלכער האט געוואוינט ביים קופיעץ מאלא־פיעיעוו... ער פלעגט כסדר פאלען פון די פיס פאר שכרות..."

„דער וואס האט זיך דערשאסען, מיינסט דו?" האט פערפישקא געפרעגט.

„גאנץ ריכטיג.. מיט איהם האט זי זיך אריינגעלאזען..."

„אבער דערפאר האט ער דאך איהר ניט געדארפט גלייך דער־שלאגען אויף טויט", האט מאקאר דער קוטשער בעמערקט מיט דעם טאן פון א גאנצען פילאזאף. „דאס איז שוין ווירקליך אביסעל צו שטארק. אז ער דער'הרג'עט זיין ווייב, און איך מיינע, און יעדער וואלט אזוי אנגעגאנגען..."

„דאן וואלט די פאליציי געהאט א שעהן ביסעל ארבייט", האט געזאגט דער לוסטיגער שוסטער פערפישקא. „מיין אלטיטשקע טויג שוין לאנג אויף א כפרה, און איך טראג עם פונדעסטוועגען אריבער..."

„ס'מזל אויף דיר, ווי דו טראגסט עם אריבער!.. טייפעל דו!..." האט מאטיצא מיט א ביטערען שמייכעל געזאגט.

אויף פערפישקא'ס געלעהמטע פרוי איז ארויסגעקראכען פון קעל־לער, און פון קאפ ביז די פיס איינגעוויקעלט אין שמאטעס איז זי געזעסען אויף איהר געוועהנליכען פלאץ, ביים אריינגאנג פון קעלער. איהרע ארעמס זיינען געלעגען אויף די קניע, זיך ניט ריהרענדיג פון ארט; זי האט אויפגעהויבען דעם קאפ און מיט איהרע שווארצע אויגען האט זי ארויפגעקוקט צום הימעל. איהרע ליפען זיינען געווען צוזאמענגעפרעסט און די ווינקלען פון מויל פערצויגען אראב. איליא האט געקוקט דא אין די דונקעלע אויגען פון'ם שוסטער'ס פרוי און דא צום הימעל צו, פונקט ווי זי, און ער האט זיך געטראכט ביי זיך, אפשר זעהט פערפישקא'ס ווייב דעם רבונו של עולם דארט אוי־בען, און זי איז מתפלל צו איהם, זי בעט עפעס ביי איהם, שטומער־הייט.

באלד האבען זיך אויך אלע קינדער פון הויז צוזאמענגעקליבען ביים אריינגאנג פון קעלער. זיי האבען זיך שטארק איינגעוויקעלט אין זייערע קליידער און געדיכט, אייגע לעבען די אנדערע, זיינען זיי געזעסען אויף די קעלער־טרעפ און מיט א מורא'דיגער נייגיריגקייט האבען זיי זיך צוגעהערט צו דעם וואס סאוועל'ס זוהן האט דערצעהלט

וועגען דעם מאָרד. פּאַשקאַ'ס געזיכט איז געווען פּערזאָומעט, און זיינע אויגען, וועלכע זיינען שטענדיג געווען פרעך, עזות'דיג, האָבען איצט געקוקט אונזיכער, האַלב צומישט אויף יעדען איינעם. פונ־דעסטוועגען איז ער ביי זיך געווען שטאָלץ. ער איז דאָך פּאָרט עפּעס דער העלד פון טאָג! נאָך קיינמאָל האָט מען איהם ניט געשענקט אַזוי פיעל אויפמערקזאַמקייט ווי היינט. שוין צום צעהנטען מאָל אפשר, אז ער דערצעהלט איבער אַלץ דיזעלבע זאַך, און זיין געשיכטע קלינגט שוין עפּעס אַזוי גלייכגילטיג, אַזוי אַלט.

„אַזוי ווי זי איז אייערנעכטען אוועק", האָט ער דערצעהלט, „האָט דער טאַטע שוין געקריצט מיט די צייהן, און פון צייט צו צייט איז ער געווען מלא רציחה און האָט כסדר געברומט ווי אַ לייב. מיך האָט ער אַלע ווייל געריסען פאַר די האָר... איך האָב שוין גע־זעהן, אַז עפּעס וועט דאָ ארויס — אודאי האָב איך עס געזעהן פאָר־אויס! און ענדליך איז זי געקומען. די שטוב איז געווען פערשלאָ־סען — מיר זיינען געווען אין שמידעריי, איך בין געשטאַנען ביים בלאָז־זאַק. מיט אמאָל זעה איך, ווי זי קומט אַן און בלייבט שטעהן ביי דער טהיר. גיב אהער דעם שליסעל, זאָגט זי. דער טאַטע אבער האָט גענומען אַ צוואַנג און האָט זיך געלאָזט צו איהר... שטילער־הייט איז ער געגאַנגען, אַזוי ווי אַ גנב... כ'האָב שוין געוואָלט אויס־שרייען: אַנטלויף, מאַמע! נאָר איך האָב ניט געשריגען... אַז איך האָב אויפגעמאַכט די אויגען, דערזעה איך, אַז ער געהט איהר נאָך אַלץ אַנטקעגען, און זיינע אויגען האָבען אַזוי געברענט! וויל זי אָב־טרעטען צוריק.... זי קעהרט זיך אום מיט'ן רוקען צו איהם, זי האָט יעדענפאַלס געוואָלט אַנטלויפען..."

פּאַשקאַ'ס געזיכט האָט אַ ציטער געטהאָן, און זיין מאָגערער, דאַרער קערפּער האָט אָנגעהויבען צו צוקען. מיט אַ טיעפען זיפץ האָט ער ארייננעזויגען אין זיך אַ פולע ברוסט מיט לופט, דערנאָך האָט ער לאַנגזאַם אָבגעאָטהעמט און האָט געזאָגט:

„דאַן האָט ער איהר דערלאַנגט מיט דער צוואַנג אין מוח!..."

די קינדער, וואָס זיינען ביז אהער געזעסען רוהיג און האָבען ניט אַ ריהר געטהאָן מיט קיין גליעד, האָבען איצט אָנגעהויבען ציטערן.

„זי האָט אויסגעשטרעקט די אָרעמס און האָט געגעבען א פאַל אויף דער ערד... גלייך ווי זי וואָלט אריינגעפאַלען אין וואסער..."

ער איז אנשווייגען געוואָרען, האָט אויפגעהויבען א שפּענדעל פון דער ערד, האָט עס ארומגעקוקט און עס דערנאָך א וואָרף געטהאָן די קינדער איבער די קעפּ. אויך זיי זיינען געזעסען אַלע שטיל, אזוי ווי די שטומע. זיי האָבען אָפּנים געוואַרט, ער זאָל נאָך עפּעס זאָגען, נאָך עפּעס דערצעהלען. נאָר ער האָט געשוויגען, אראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ טיעף איבער דער ברוסט.

„ער האָט זי איין גאַנצען דער׳הרג׳עט, הא?" האָט מאשא גע־פרעגט מיט איהר פיינינקע, ציטערענדע שטימעלע.

„ביסט א בהמה!" האָט פאשקא געענטפערט, ניט אויפהויבענ־דיג דעם קאָפּ.

יאקאָוו האָט ארומגענומען די קליינינקע און זי הארציג צוגעטו־ליעט צו זיך, און איליא האָט זיך צוגערוקט נעהנטער אביסעל צו פאשקא׳ן און האָט איהם שטילערהייט געפרעגט:

„ס׳פערדריסט דיך פאר איהר?"

„וואָס געהט דאָס דיך אָן?" האָט פאשקא געענטפערט בייז.

אַלע קינדער מיט אמאָל האָבען דערלאַנגט א קוק אויף איהם, ניט אויסריידענדיג קיין וואָרט.

„זי האָט זיך כסדר ארומגעטריבען..." האָט זיך מאשא געלאָזט הערען, נאָר יאקאָוו איז איהר אריינגעפאַלען אין די רייד:

„ארומגעטריבען!... אויך מיר א מענש געווען, דער שמיעד!... שטענדיג אזוי שווארץ און בייז — דאָס ניין יאָהריגע קדחת האָט מען פאר איהם געמוזט האָבען!... און זי איז געווען א לוסטיגס, א פריילאכס, אזוי ווי פערפישקא... ס׳איז איהר איינפאך געווען לאַנגווייליג... ביים שמיעד..."

פאשקא האָט דערלאַנגט א קוק אויף איהם, און ערנסט און טרויעריג, ווי א גרויסער, האָט ער געזאָגט:

„כ׳האָב איהר כסדר געזאָגט: מאמע, זאָג איך, גיב אכטונג! ער וועט דיך ממית׳ן... אבער זי האָט ניט געהערט. זי האָט מיך נור שטענדיג געבעטען, איך זאָל איהם גאָרניט דערצעהלען. דערפאַר האָט זי מיר געקויפט נאשערייען. און דער פעלדפעבעל האָט מיר יעדעס

מאָל געשיינקט א פינפער. האָב איך איהם נור געבראכט א בריעף פון איהר, האָב איך גלייך געקראָגען מיין פינפער... ער איז א גוטער יונג! און אזוי שטארק... און ס'ארא געזונדע פּאָר וואָנציעס ער האָט דאָס!"...

„א שווערד האָט ער אויך?" האָט מאשא געפרעגט.

„און נאָך וואָס פאר א שווערד!" האָט פּאשקא געזאָגט, און מיט שטאָלץ האָט ער צוגעלייגט:

„כ'האָב איהם אמאָל ארויסגעצויגען פון שייד, דעם שווערד, אין גאנצען אויסגעקריצט איז די קלינג!"

„איצט ביסט דו שוין, הייסט עס, אויך א יתום, אזוי ווי איל־יושקא..." האָט זיך יאקאָוו אָבגערופען, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אויף א ווייל פערטראכט.

„נו איז וואָס? בין איך א יתום!" האָט פּאשקא געענטפערט האַלב געלאסען. „מיינסט אפשר, אז איך וועל אויך געהן שמאטעס קלייבען?! כ'שפּיי דערויף!"

„כ'מיין דאָס גאָר ניט!..."

„איך וועל זיך איצט לעבען, אזוי ווי ס'פּאסט פאר מיר". האָט פּאשקא ווייטער געזאָגט מיט שטאָלץ, אויפהויבענדיג דעם קאָפּ און די אויגען זיינע האָבען גענומען פונקלען, אזוי ווי פון צאָרן. „כ'בין גאָר קיין יתום ניט... אָט, איך געפין זיך אזוי... אליין אויף דער וועלט... און איך וועל אויך בלייבען אליין גאנץ פאר זיך. דער טאטע האָט מיך ניט געוואָלט שיקען אין שולע — און אצינד וועלען זיי איהם ארייננזעצען אין טורמע... און איך וועל מיר פּשוט געהן אין שולע און לערנען.. נאָך מעהר פון אייך וועל איך לערנען!"

„וואו וועסט דו אָבער נעהמען די קליידער?" האָט איליא גע־פרעגט, אָנקוקענדיג פּאשקא'ן מיט א בליק פון טריאומפף אין די אויגען. „אין צוריסענע בגדים קענסט דו דאָך, פערשטעהט זיך, אהין ניט אריינקומען!"

„קליידער? איך וועל... פערקויפען די שמיעדעריי".

אלע האָבען געקוקט מיט דרך ארץ אויף פּאשקא'ן, און איליא האָט זיך געפיהלט בעזיעגט. פּאשקא האָט בעמערקט דעם רושם, וואָס

זיינע ווערטער האָבען געמאַכט און האָט גענומען קריכען אויף די גלייכע ווענד:

„אויף אַ פערד וועל איך זיך קויפען, אַ לעבעדיג, אַ ריכטיג פערד!... און רייטען וועל איך אין שולע אריין..."

דער דאָזיגער געדאַנק איז איהם אַזוי שטאַרק געפעלען, אַז ער האָט זאָגאר צוגעשמייכעלט דערביי, כאָטש דער שמייכעל איז געוועזן אַ גאַנץ לייכטער, וואָס האָט נור אַ שוועב געטהאָן אויף זיינע ליפּען און איז גלייך פערשוואונדען.

„סיי ווי סיי, שלאָגען וועט דיך אַצינד קיינער ניט", האָט מאַשאַ פּלוצלונג אַ זאָג געטהאָן צו פּאַשקאַ'ן, קוקענדיג אויף איהם מיט אויגען פול מיט קנאה.

„גיש'קשה, ס'וועלען זיך שוין געפינען בעלנים דערויף". האָט זיך איליאַ אָנגערופען מיט אַן איבערצייגטען טאָן.

פּאַשקאַ האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם, האָט דערלאַנגט אַ שפּיי אָן אַ זייט און געפרעגט:

„וואָס מיינסט דו דערמיט צו זאָגען? דו הויב זיך נור אָקאָרשט אָן מיט מיר?"

פון דאָס ניי האָט זיך יאַקאָוו אריינגעמישט אין געשפּרעך:

„ווי מערקווירדיג דאָס איז פונדעסטוועגען, קינדער! אָט האָט געלעבט אַ מענש, איז ארומגעגאַנגען און גערעדט און אַזוי ווייטער... געוועזן פול מיט לעבען, פּונקט ווי אַלע אַנדערע. און מיט אַמאָל קריגט ער מיט דער צוואַנג אין קאָפּ — און איז שוין מעהר ניטאָ אויף דער וועלט!"

פול מיט שפּאַנענדער אינטערעסע האָבען אַלע קינדער געקוקט אויף יאַקאָוו'ן, וועמעס אויגען זיינען מיט אַ קאָמישען אויסדרוק ארויסגעקראָכען אונטער'ן שטערן.

„יאַ, כ'האָב שוין אויך געטראַכט וועגען דעם", האָט זיך איליאַ אָבגערופען.

„מען זאָגט נור: ער איז געשטאָרבען", האָט יאַקאָוו געזאָגט שטיל, עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט עם דערצעהלט אַ סוד. „אָבער וואָס איז דאָס פּאַרט אַזוינס — — „געשטאָרבען?"

„די נשמה איז אוועקגעפלויגען“, האָט פּאַשקאַ ערקלעהרט מיט אַ טרויעריגען טאָן.

דאָרט, אויפ׳ן הימעל, האָבען שוין געבלישטשעט די שטערען. איינער פון זיי — אַ גרויסער, העלער שטערן, וועלכער האָט גאָר ניט געפונקעלט, איז געווען נעהנטער צו דער ערד ווי די אַנדערע און ווי אַ קאַלט, פערגליווערט אויג האָט ער אַראָבגעקוקט אויף זיי. נאָך מאַשאַ׳ן האָבען אויך די דריי אינגלאך אויפגעהויבען די קעפּ. פּאַשקאַ האָט אַ קוק געגעבען און איז גלייך אוועקגעלאָפען ערגעץ וואו. איליא האָט געקוקט אַ היבשע צייט מיט אַ שאַרפען בליק און מיט אַ מורא׳דיגען אויסדרוק, אַלץ אין איין ריכטונג. יאַקאָוו׳ס גרויסע אויגען, ווידער, האָבען אַרומגעוואַנדערט אויפ׳ן הימעל אַהין און אַהער, אַזוי ווי זיי וואָלטען דאָרט עפּעס געזוכט.

„יאַקאָוו“, האָט זיך איליא פּלוצלונג אָבגערופען, אַראָבלאָזענ־ריג דעם קאָפּ.

„וואָס איז?“

„איך טראַכט אַלץ מכח...“ איליא האָט זיך צוריקגעהאַלטען, אַזוי ווי ער וואָלט ניט געוואַגט צו ענדיגען דאָס, וואָס ער האָט אָנגעהויבען.

„וועגען וואָס טראַכסט דו?“ האָט יאַקאָוו געפרעגט אַזוי שטיל ווי יענער.

„וועגען די מענשען דאָ...“

„וואָס זשע?“

„ווי אַזוי זיי... כ׳קען דאָס גאָר ניט פערשטעהן!... אַ מענש איז דער׳הרג׳עט, דערשלאָגען געוואָרען אויף טויט... און אַלע לויפען אַרום אַהין און אַהער און קהל׳ן און קאָכען זיך אַזוי שטאַרק... אוןריידען אַזוי פיעל... אָבער וויינען האָט קיינער ניט געוויינט... ניט איין איינציגער פון זיי!...“

„נו.. איינער יאָ... יערעמעי האָט געוויינט“.

„אָך, דער האָט שטענדיג טרעהרען אין די אויגען... אָבער פּאַשקאַ... ווי ער פיהרט זיך דאָס אַביסעל אויף! פּונקט ווי ער וואָלט דערצעהלט עפּעס אַ מעשה׳לע...“

„עט, דאָס מאַכט ער נור אַזאַ אָנשטעל.... נישקשה, עס פערדריסט

איהם שוין גאָר וואָס די מאמע זיינע איז דער׳הרג׳עט געוואָרען, נאָר וויינען שעמט ער זיך פאַר אונז... און איצט איז ער אוועקגעלאָפען ערגעץ וואו און וואויעט אויף וואָס די וועלט שטעהט..."

שטארק צוגעטוליעט איינער צום צווייטען, זיינען זיי נאָך געזעסען דאָרט א פּאָר מינוט. מאשא איז דערווייל איינגעשלאָפען אויף יאַקאָוו׳ס קניע, מיט׳ן געזיכט צום הימעל, וואו זי האָט ארויפגעקוקט א וויילע פריהער.

„האָסט מורא?" האָט יאַקאָוו געפרעגט גאַנץ שטיל.

„אביסעל מורא האָב איך טאַקי", האָט איליא געענטפערט פונקט אזוי שטיל. „איצט וועט איהר נשמה ארומגעהן דאָ אין הויף..."

„יא—א... און מאשקא איז אנשלאָפען געוואָרען.. מיר מוזען זי אוועקטראָגען אהיים.. איך האָב אפילו מורא זיך צו ריהרען פון דאַנען... לאָמיר געהן צוזאמען!"

יאַקאָוו האָט אַנגעשפּאַרט מאשא׳ס קעפּיל אויף זיינע אַקסלען, האָט ארומגענומען איהר קערפּערל מיט זיינע אָרעמס און מיט אלע כּוחות האָט ער זיך אויפגעהויבען, זיך ווענדענדיג צו איליא׳ן, וועלכער איז איהם געשטאַנען אין וועג, מיט די ווערטער:

„וואַרט אַקאַרשט, לאָז מיך געהן פאַראויס!..."

מיט דער שווערער משא, זיך קוים האַלטענדיג אויף די פיס, איז ער אראָב די טרעפּ אין קעלער אריין. איליא איז איהם נאָכגעגאַנגען און זיין נאָז האָט זיך כמעט אָנגעשטויסען אויף יאַקאָוו׳ס רוקען. איליא׳ן האָט זיך אויסגעדוכט, עפּעס ווי אזוי ווי אַן אונזיכטבאַרע געשטאַלט וואָלט זיך נאָכגעיאָגט הינטער איהם, אזוי ווי ער וואָלט געפיהלט איהר קאַלטען אָטהעם אויף זיין האַלז; אזוי נאָהנט איז זי לעבען איהם, אָט, אָט פּאַקט זי איהם.. ער האָט דעריבער אונטערגעשטופּט זיין חבר און שטילערהייט, קוים וואָס מען האָט געהערט, האָט ער איהם געזאָגט:

„גיכער, גיכער געה!"

5.

באַלד נאָך דיזער פּאַסירונג האָט דער אַלטער יערעמעי אַנגעהויבען קרענקען. וואָס ווייטער איז ער אַלץ זעלטענער ארוים קלייבען

זיינע שמאטעס; ער האָט זיך דאָס רוב אויפגעהאַלטען אין דער היים, זיך ארומגעדרעהט אין הויף, אָדער ער פלעגט אַבליגען שטונדען לאַנג אין בעט אין זיין פינסטער חדר׳ל.

דער פריהלינג איז געקומען, און אז די זון האָט אראָבגעשיקט איהרע ווארעמע שטראהלען אויף דער ערד, פלעגט דער אלטער זיצען ערגעץ וואו אויף א זוניגען אָרט. פער׳דאגה׳ט פלעגט ער דאָרט זיצען און עפּעס צעהלען אויף די פינגער, אזוי ווי ער וואָלט געוואָלט בערעכענען עטוואָס; דערביי האָבען זיך זיינע ליפּען בסדר בעוועגט. אָבער קיין וואָרט, קיין קלאַנג איז פון זיי ניט ארויס. אויך זיינע מעשה׳לאַך פלעגט ער שוין ניט אזוי אָפט דערצעהלען די קינדער פון הויף, און וואָס ווייטער איז איהם דערביי די צונג געוואָרען שווע־רער און שווערער. אזוי גיך ווי ער האָט נור גענעפענט דאָס מויל עפּעס צו ריידען, האָט ער אויך געמוזט הוסטען. פון זיין ברוסט האָט זיך בסדר געהערט א מאָדנעס שלוכצען, עפּעס א מין הייזעריגער קרעכץ, וואָס וויל זיך ארויסרייסען פון געפענגניס און ווערען פריי....

„נו, דערצעהל זשע שוין ווייטער", פלעגט זיך מאשא בעטען ביי איהם; זי האָט געהאַט א בעזונדערע ליעבע צו זיינע געשיכטען.

„וואַ—אַרט," האָט דער אלטער געענטפערט, קוים אָבכאַפּענדיג דעם אָטהעם. „וואַרט א ווייַלע, אָט באַלד... וועט עס אויפהערען..."

אָבער דער הוסט האָט ניט אויפגעהערט, נאָר ער פלעגט נאָך ווערען שטאַרקער און פלעגט צוטרייסלען יערעמעי׳ס אויסגעדאַרטען קערפּער. דערווייל פלעגען זיך די קינדער פאַנאַנדערגעהן, ניט קענענ־דיג זיך דערוואַרטען אויפ׳ן סוף פון דער מעשה׳לע. יעדעס מאָל וואָס זיי האָבען זיך אויפגעהויבען אוועקצוגעהן, פלעגט זיי דער אלטער נאָכקוקען מיט אזעלכע טרויעריגע בליקען, מיט א מאָדנעם ווייטאָג אין הארצען.

איליא האָט בעמערקט, אז דער בופעטשיק פּעטרובא און פּעטער טערענטי זיינען עפּעס שטאַרק צוטראָגען מכח דער קראַנקהייט פון דעם שמאַטעס־קלייבער. עטליכע מאָל אין טאָג פלעגט פּעטרובא ארויס־קומען פון שיינק אויפ׳ן הויף און מיט זיינע דורכגעטריבענע גרויע אויגען פלעגט ער זיך אומקוקען אין אלע זייטען, זוכענדיג דעם אַל־טיטשקען; און אז ער האָט איהם געפונען, פלעגט ער פרעגען:

„נו, ווי געהען די געשעפטען, זיידע? ס'ווערט דיר בעסער, כיין?"

הויך און שטאלץ, איז א ראזעווע באנוועלגע העמד, מיט די הענד אין די קעשענעס פון זיינע ברייטע טוך־הויזען, פערשטעקט אין א פאר גלאנציג־אבגעפוצטע שטיוועל — אזוי פלעגט ער תמיד ארויסקומען. אין זיינע קעשענעס האט זיך שטענדיג געהערט דער קלאנג פון געלד. זיין קייל־עכדיגער קאפ האט איבער'ן שטערן אנ־געהויבען ווערען פליכעוואטע, אבער פונדעסטוועגען האט ער נאך געהאט א היבשע טשופרינע פון דונקעל־בלאנדע, געגרייזעלטע האר, און ער האט ליעב געהאט צו פערווארפען די לאנגע האר זיינע איבער די פלייצעס, אזוי ווי אן אידיאט. איליא האט איהם גאר ניט האלד געהאט, און איצט איז נאך דאס געפיהל פון פעראכטונג צו פעטרו־כא'ן וואס ווייטער אלץ שטארקער געווארען ביים אינגעל אין האר־צען. ער האט געוואוסט, אז פעטרוכא האט ניט ליעב דעם זיידען יערעמעי. איינמאל האט ער געהערט, ווי דער בופעטשיק האט דעם פעטער טערענטי געהאלטען א גאנצע דרשה מכח דעם אלטען.

„גיב נור אקארשט אכטונג אויף איהם, טערעכא!" האט ער געזאגט. „ער איז אן אלטער קארגון!... ער האט געמוזט איינגעהען א היבשע מטבע אין קאפען־קישעלע דארט. האלט נור אפען די אויגען, הערסט דו!... ער וועט שוין לאנג ניט ארומקריכען, דער אלטער קראט. דו ביזט בעפריינדעט מיט איהם, און ער האט קיין לעבעדיגען נפש ניט דא אויף דער וועלט... האב'ס נור גוט אין זינען, מיין ליעבער!..."

אויף דער נאכט פלעגט זיידע יערעמעי ווי פריהער פערברייגגען אין שענק, לעבען טערענטי'ן: ער האט זיך מיט'ן הויקער אונטער־האלטען, געשמועסט מיט איהם מכח גאט, מכח דער וואהרהייט און אויך וועגען די מענשליכע אינטערעסען. פון דער צייט אן, וואס ער האט געלעבט אין שטאדט, איז דער הויקער נאך מיאוס'ער געווארען. עס האט אויסגעזעהן, אזוי ווי ער וואלט אראב פון פנים, בלייך געווארען ביי זיין ארבייט. זיינע אויגען האבען עפעס געקראגען א פינסטערן, שרעקעדיגען אויסדרוק, און דער קערפער זיינער איז אזוי ווי צושמאלצען געווארען אין'ם הייסען רויך פון שענק. די שמוציגע

העמד האָט זיך שטענדיג ארויפגערוקט אויפ'ן הויקער, אז מען האָט געקענט ארויסזעהן זיינע נאקעטע לענדען. אז טערענטי האָט גערעדט מיט אימיצען, האָט ער תמיד געהאלטען די הענד אויפ'ן רוקען און כסדר געוואָלט ארייגשפארען דאָס העמד אויף זיין פלאץ. דאָס האָט עפּעס אויסגעזעהן אזוי ווי ער וואָלט ווען ארייגשטאָפּען וואָס עס איז אין זיין גרויסען רוקען.

ווען זיידע יערעמעי איז נור געזעסען אין דרויסען, אויפ'ן הויף, פלעגט טערענטי אויך ארויסגעהן אויף די טרעפּ און זיך אומקוקען, צו־זאמענדריקענדיג בשעת מעשה די אויגען און פערשטעלענדיג מיט דער האנד דעם צו ליכטיגען שיין פון טאָג. דאָס שטרוי־געלע בערדעל אין זיין שפּיציגען פּנים האָט אזוי ווי געציטערט, בשעת ער פלעגט מיט זיין שוואכער שטימע א פרעג טהאָן דעם אלטען:

„זיידעניו יערעמא! דארפט איהר עפּעס האָבען?“

„א שעהנעם דאנק!... כ'דארף גאָרנישט... מעהר דארף איך גאָר ניט האָבען!...“ האָט דער אלטער געענטפערט.

דער הויקער פלעגט זיך לאנגזאם ארייגרוקען צוריק אין שענק.

דער אלטער אבער האָט אנגעהויבען זיך צו פיהלען שוואכער פון טאָג צו טאָג.

„ס'וועט שוין מיט מיר גאָר נישט זיין,“ האָט ער זיך איינמאָל אָבּ־גערופען צו איליא'ן, וועלכער איז געזעסען לעבען איהם. „ס'איז גע־קומען די צייט פאַר מיר צו שטארבען! נור איין זאַך...“

מיט אמאָל האָט ער זיך אומגעקוקט, אזוי ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אימיצער זאָל ניט הערען זיינע רייד. דערנאָך האָט ער ווייטער געזאָגט גאנץ שטיל:

„צו פריה שטארב איך, אילױשא! כ'האָב נאָך מיין ארבייט ניט געענדיגט!.. כ'בין ניט צושטאנד געקומען דערמיט. געלד האָב איך אנגעקליבען, געלד... זיבעצעהן יאָהר נאָכאנאנד האָב איך עס גע־שפּאָרט.. א צערקווע האָב איך געוואָלט דערמיט בויען... אין מיין דאָרף, וואו איך בין געבוירען און אויפגעצויגען געוואָרען, האָב איך געוואָלט אויפשטעלען א טעמפּעל פאַר גאָט... ס'איז אזוי נייטיג... אַך, ווי נייטיג ס'איז פאַר די מענשען צו האָבען גאָטעס־הייזער! אונזער איינציגע ישועה, אונזער איינציגע רעטונג איז — ביי גאָט... צו ווייניג

האָב איך אָנגעקליבען... ס'איז ניט גענוג... און וואָס איך זאָל מיט'ן געזאַמעלטען געלד אָנהויבען צו טהאָן — אַסור אויב איך וויים!... גיב דו מיר אַן עצה, אָה גאָט!... און אַט פּלאַטערען שוין די ווילדע ראָבען אַרום מיר און קרעכצען: זיי שפּירען דעם פּעטען ביסען!... מענסט עס וויסען, אֵילִיוּשָא: איך האָב געלד... זאָג עס נור קיינעם ניט, אַבער האָב עס גוט אין זינען!..."

אֵילִיאַ האָט זיך צוגעהערט צום אַלטען'ס ווערטער און ער האָט זיך געפיהלט אין זיבעטען הימעל וואָס איהם קומט אוים צו וויסען אַזאַ גרויסען, וויכטיגען סוד. ער האָט אויך גאַנץ גוט פערשטאַנען, ווענען דער אַלטער האָט געמיינט מיט די ווילדע ראָבען, ווענען וועלכע ער האָט גערעדט מיט מורא און כעס.

אַז אֵילִיאַ איז אין אַ פּאָר טעג אַרום צוריקגעקומען פון שולע און איז אַראָב אין קעלער, האָט ער ביים אַלטען יערעמעי אין צימער דערהערט עפּעס גאָר מאָדנע קולות. עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַזוי ווי אימיצער מורמעלט פאַר זיך, שלוכצט און בּאַרכעלט. פּונקט ווי מען וואָלט איהם ווערגען. אַלע ווײַלע האָט מען דייטליך געקענט הערען אַ ציִשעריי:

„קש... קשש... פּאַשאָל וואָן!..."

אַ צושטערטער פון שרעק האָט דער אינגעל געוואָלט עפענען די טהיר צום אַלטען'ס קעמערל, אַבער זי איז געווען פערשלאָסען. דאָ האָט ער גענומען שרייען מיט אַ ציטערענדער שטימע:

„זיידעניו!"

אַבער אַנשטאָט אַן ענטפער האָט זיך הינטער דער טהיר געלאָזט הערען אַ מורא'דיגעס, אַטהעמלאָזעס שעפּטשען:

קש.. קשש!... אָה גאָט... דערבאַרם זיך... דערבאַרם זיך... דער־באַרם זיך!..."

און פּלוצלונג איז שטיל געוואָרען אין צימער. ווי אַן אָבגעבריה־טער איז אֵילִיאַ אָבגעשפּרונגען פון דער טהיר און האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דערנאָך איז ער ווידער אַמאָל צוגעגאַנגען צו דער הילצערנער טהיר, צוזאַמענגעשלאָגען פון ברעטער און דורך אַ שפּאַלט האָט ער אַריינגעקוקט אינעווייניג. זיין גאַנצער קערפּער האָט געציטערט פון אויפרעגונג. אינעווייניג ביים אַלטען אין קעמערל, האָט ער

געקענט בעמערקען אזוי ווי א טומאן; קוים וואָס דער שיין פון טאָג האָט זיך דורכגעשפּאַרט דורכ'ן קליינעם, שמוציגען פענסטער. מען האָט געהערט ווי דער רעגען האָט געקלאַפּט אין די שויבען און ווי דאָס וואסער פליסט אראָב אין א גרוב, וואָס האָט זיך געפונען לעבען פענסטער, אויפ'ן הויף. איליא האָט ארייננעקוקט אין קעמערל און האָט געזעהן, ווי דער אַלטער ליגט אויף זיין בעט, אויסגעשטרעקט נאָך הינטען און מאכט און פּאַכעט מיט די אָרעמס אין דער לופטען, אזוי ווי ער וואָלט זיך וועהרען געגען אימיצען.

„זיידעניו!“ האָט דאָס אינגעל נאָך אמאָל אויסגעשריגען מיט א שטימע פול מיט שרעק.

דער אַלטער האָט א ציטער געטהאָן, האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און געגומען מורמלען גאַנץ הויך:

„קש... פּעטרוכא... לאָז אב, האָב גאָט אין הארצען! דאָס געהערט צו איהם, ס'איז זיינס!... א טעמפּעל וועל איך איהם דערמיט בויען... קש!... פּאשאָל וואָן, דו ווילדער ראָב, דו!... אָה, גאָט אין הימעל, ס'איז דאָך דיינס... דיי—יינס! בעשיץ עס... נעהם עס דיר צו... דערבארם זיך... דערבארם זיך... דערבארם זיך!...“

איליא איז געווען אין הוילע ציטערניש פאר גרויס שרעק האָט ער זיך ניט געקענט ריהרען פון אָרט. ער האָט געזעהן, ווי יערעמעי'ס שווארצע, אויסגעדארטע האנד בעוועגט זיך אָהן כחות אין דער לופטען און סטראַשעט מיט דעם אויסגעקרימטען פינגער, אזוי ווי אימיצער, וועמען איליא קען בשום אופן ניט זעהן, וואָלט געשטאַנען לעבען בעט.

„געדיינק! ס'איז גאָט'ס!... ריהר עס ניט אָן!...“

און דערנאָך האָט זיך דער אַלטער א הויב געטהאָן און זיינע האָר האָבען זיך פּאַנאַנדערגעלאָזען. מיט אמאָל איז ער געזעסען גלייך אויף זיין בעט. זיין ווייסע באָרד האָט געציטערט אזוי ווי די פליגעל פון א טויב, בשעת זי האַלט אין פליהען. ער האָט אויסגעשטרעקט די אָרעמס, אזוי ווי ער וואָלט מיט די לעצטע כחות געוואָלט אימיצען אָבשטויסען פון זיך, און דערנאָך איז ער אראָבגעפאַלען אויף דער ערד.

איליא האָט דערלאַנגט א געשריי און איז גלייך ארויסגעלאָפען

פון קעלער. אין זיינע אויערען האט נאך אלץ געקלונגען דאס צישען:
„קש... קשש..."

דער אינגעל איז אריינגעפאלען אין שענק און אהן אן אטהעם האט ער אויסגעשריען:

„פעטער!... ער איז געשטארבען..."

ערשטווינט פון דער נאכריכט האט טערענטי ארויסגעלאזט א טיעפען „אך" פון דער ברוסט. אונרוהיג האט ער געמאכט עטליכע טריט היין און צוריק איבער'ן שענק און מיט א ציטערנדער האנד האט ער זיך געצופט ביים העמד, קוקענדיג בשעת מעשה אויף פעטרוכא'ן, וועלכער איז געשטאנען הינטער'ן בופעט.

„פעטער, נו געה זשע שוין גיכער!"

„נו, אויף וואס ווארטסט דו טאקי?" האט פעטרוכא געזאגט מיט א שטרענגען טאן. „געה שוין, געה! גאט זאל רחמנות האבען אויף זיין נשמה! א פרומער, גוטער אלטער איז דאס געווען... אויך איך וועל אריבערלויפען אהין... כ'וועל איהם אנקוקען.. איליא, דו בלייב דא איבער ביז איך קום צוריק... טאמער וועט זיין נייטיג, וועסט דו מיך רופען — הערסט? יאקאוו, דו שטעל זיך הינטער'ן בופעט... איך וועל באלד זיין צוריק..."

זיך ניט שטארק אייצענדיג איז פעטרוכא ארוים פון שענק, מאַ־בענדיג א טומעל מיט די שווערע קנאפעל פון זיינע שטיוועל. דיביידע אינגלאך האבען געהערט, ווי ער האט צוגעאיילט דעם הויקער, הינ־טער דער טהיר, און האט איהם אונטערגעטריבען:

„ריהר זיך, לויף אביסעל שנעלער, דו ליימענער גולם!"...

איליא איז געווען שטארק דערשראקען פון אלצדינג, וואס ער האט געזעהן און געהערט. דאך האט איהם דער שרעק ניט צוטומעלט אין גאנצען און ער האט גאנץ גוט געקענט בעמערקען, וואס עס טהוט זיך ארום איהם.

„האסטו געזעהן, ווי ער איז געשטארבען?" האט א פרעג געַ־טהאן יאקאוו, וועלכער איז געשטאנען הינטער'ן שענק־טיש.

איליא האט איהם אנגעקוקט און אנשטאט צו ענטפערן, האט ער פון זיין זייט געפרעגט:

„נאך וואס זיינען זיי געגאנגען אהין?"

„א קוק צו טהאָן אויף איהם!... האסט דאך זיי גערופען...“

איליא איז געבליבען שטיל. דערנאך האט ער צוגעמאכט די אויגען, און זיך פאָרשטעלענדיג וואס ער האט געזעהן, האט ער געזאָגט:

„שרעקליך איז׳ס געווען!... ווי ער האט איהם געטריבען און געשטויסען פון זיך!...“

„וועמען?“ האט יאקאָוו א פרעג געטהאָן, אויסשטרעקענדיג דעם קאָפּ מיט א מאָדנע נייגיריגקייט.

„דעם טייפעל!...“ האט איליא געענטפערט, נאָכדעם ווי ער האט זיך אויך אויף א ווײַלע פערטראכט.

„האסט איהם געזעהן?“

„וואָס זאָגסט דו?“

„צי דו האסט געזעהן דעם טייפעל? פרעג איך,“ האט יאקאָוו מיט חשק אויסגעשריגען, צולויפענדיג האסטיג צו איליא׳ן, אבער איליא האט פון דאָס נײַ צוגעמאכט די אויגען און האט ניט געענטפערט.

„ביזט שטארק דערשראָקען?“ האט יאקאָוו ווייטער געפאָרשט און געצויגען איליא׳ן פאר׳ן ארבעל.

„וואָרט!“ האט זיך איליא פּלוצלונג אָבגערופען. כ׳לויף נאָך אמאָל אהין... אויף איין רגע נור... יא? אבער דו וועסט ניט דערצעהלען דיין פאָטער, ניין?“

„כ׳וועל גאָר ניט דערצעהלען, אבער קום גלייך צוריק!“

געטריבען פון א ביטערען שמערץ איז איליא ארויסגעלאָפען פון שענק, און אין א רגע איז ער געווען אונטען אין קעלער. פאָרזיכטיג, ניט מאכענדיג קיין גערויש, פּונקט ווי א מויז, האט ער זיך פערגנב׳עט צו דער וואנד פון ברעטער און האט ארייַנגעקוקט דורך א שפּאַלט אין יערעמעי׳ס קעמערל. דער אלטער האט נאָך אלץ געלעבט. איליא האט גאנץ דייטליך געקענט הערען זיין כאָרכלען... אבער זעהען האט ער איהם ניט געקענט: דער קערפּער פון׳ם שטארבענדען זקן איז געלעגען אויף דער ערד, לעבען די פיס פון צוויי דונקעלע געשטאַלטען, וועלכע זיינען אין טומאַן אזוי ווי צוזאמען געוואקסען געוואָרען אין איין גרויסער, אומגעלומפּערטער בריאה. דערנאָך האט איליא דערזעהן, ווי זיין פעטער שטעהט אויף די קניע לעבען דעם

אלטען׳ס בעט, און אין דער האנד האלט ער א קישען, וואס ער פער־נעהט האסטיג. גאנץ דייטליך האט מען געקענט הערען, ווי דער פאַ־דעם געהט דורך דעם ציכעל פון׳ם קישען. פעטרוכא איז געשטאנען הינטער טערענטי׳ן און האט זיך אנגעבויגען איבער איהם. ער האט פערוואָרפען זיין לאנגע טשאַפּרינע אהינטער און שטילערהייט, קוים וואס מען האט איהם געהערט, האט ער זיך געבייזערט:

„מאך שוין שנעלער... דו קאליקע, דו... כ׳האב דיר כסדר גע־זאגט: האלט אנגעגרייט א נאָדעל־פאָדעם... אבער ניין, איצט מוז ער זיצען א שטונדע און אריינצילען דעם פאָדעם... אז עס האלט די אויגען אויסגעגלאצט און זעהט גאר ניט! ס׳מזל אויף דיר, ווי דו האסט אכטונג געגעבען... נו, אבי עס איז אריבער... גאט זאל רחמנות האבען אויף זיין נשמה!... ס׳וועט זיין געגוג, ניש׳קשה... וואס הערסט דו זיך אזוי צו? קום שוין אמאל צום פערשטאנד, דו גולם איינער!"

פעטרוכא׳ס שעפּטשען, די שלוכצענדע זיפצען פון׳ם גוסס, דאס סקריפּען פון׳ם פאָדעם, מיט וועלכען טערענטי האט פערנעהט דעם קישען, און דער רעש פון׳ם וואסער, וואס איז געפלאסען אין גרוב, אונטער׳ן פענסטער — דאס אלעם האט זיך אויסגעמישט אין איינעם און האט געמאכט עפּעס אזא מאָדנעם טומעל, אז איליא האט ניט געוואוסט אויף וואס פאר א וועלט ער איז. שטילערהייט איז ער אוועק פון דער וואנד, וואו ער איז געשטאנען און זיך צוגעהערט, און ער האט זיך ארויסגע׳גנב׳עט פון קעלער. א גרויסער, שווארצער פלעק האט זיך געדרעהט, עפּעס אזוי ווי א ראָד, ארום דעם אינגעל׳ס אוי־גען, און עס איז איהם דערפון געווארען איבעל אויפ׳ן הארצען: דער קאָפּ האט איהם אנגעהויבען צו שווינדלען. ארויפגעהענדיג די טרעפּ פון שענק, האט ער זיך געמוזט שטארק צוהאלטען אן געלענדער: די פיס זיינען איהם געווען אזוי ווי אונטערגעהאקט. און אז ער איז ענדליך צוגעקומען צו דער טהיר פון שענק, איז ער געבליבען שטעהן און האט גענומען וויינען שטילערהייט. יאקאוו איז איהם גלייך אנט־קעגען געלאָפען און גענומען ריידען צו איהם מיט אימפּעט. דערנאך האט איליא געקראגען א שטויס אין זייט און האט דערהערט פערפיש־קא׳ס שטימע:

„ווער?.... וואס איז געשעהן? רעד. וואס שווייגסט דו? ער איז טויט? אך!...“

און פון דאס ניי האט דער שוסטער איליא'ן דערלאנגט א שטויס אין זייט און איז אזוי האסטיג אראבגעלאפען, אז די טרעפּ האבען אונטער זיינע טריט געציטערט. און אז פערפישקא איז געשטאנען אויפ'ן לעצטען טרעפּעל, האט ער אויסגעשריען הויך אויפ'ן קול:

„אך, די גנבים!“

דערנאך האט איליא דערהערט, ווי דער פעטער און פעטרוכא קומען אַן אויף די טרעפּ. ער האט ניט געוואלט ווייגען פאר זיי אין די אויגען. דאך האט ער בשום אופן ניט געקענט פערהאלטען די טרעהרען, וואס האבען געפלאסען פון זיינע אויגען.

„יאקאוו“, האט פעטרוכא א געשריי געטהאן צו זיין זוהן, „לויף געשווינד אריבער צו דער פאליציי!... זאג, אז דער אלטער שמאטעס־קלייבער האט זיך אריבערגעקליבען אויפ'ן עולם האמת... שנעלער לויף!“

„אך דו!“ האט זיך אנגערופען פערפישקא, וועלכער איז מיט זיי גלייך ארויפגעקומען, „זייט איהר, הייסט עס, שוין געווען דארט ביי איהם? המ...“

טערענטי איז פערבייגעגאנגען זיין פלימעניקעל און האט איהם ניט געקענט קוקען גלייך אין פנים אריין. פעטרוכא אבער האט ארויפ־געלייגט זיין האנד אויף איליא'ס פלייצעס און האט געזאגט:

„דו וויינסט, מיין קינד? ווייז נור וויין—אט דאס האב איך ליעב... ס'ווייזט, אז דו האסט א גוט, א דאנקבאר הארץ, און דו פער־שטעהסט גאנץ גוט, וואס דער אלטער האט פאר דיר געטהאן. אה, ער האט פאר דיר פיע—ל, פיעל געטהאן!...“

אין א ווײלע ארום האט ער אנגענומען איליא'ן ביי דער האנד און האט איהם אוועקגעפיהרט אַן א זייט.

„איינם צום צווייטען געהער זיך ניט אן“, האט ער צום אינגעל געזאגט. „ביי דער טהיר דארפסט דו פונדעסטוועגען ניט שטעהן“.

מיט'ן ארבעל פון העמד האט זיך איליא אבגעווישט די טרעה־רען פון געזיכט און האט זיך ארומגעקוקט וואס טהוט זיך ארום איהם. פעטרוכא איז שוין ווייטער געשטאנען הינטער'ן בופעט און געשאַ־

קעלט זיינע האָר. אַנטקעגנען איהם איז געשטאַנען פּערפּישקאַ און האָט איהם געקוקט גלייך אין פּנים אריין מיט אַ שפּאָטישען בליק. נאָכ'ן אויסדרוק פון זיין געזיכט האָט מען געקענט מיינען, אַז ער האָט פערשפּיעלט זיינע לעצטע פינף קאָפּיקעס אין „פּאַפּיטש־אָדלער".

„נא, וואָס פעהלט דיר, פּערפּישקאַ?" האָט פּעטרוכאַ געפרעגט מיט אַ האַלב בייזערדיגען טאָן, אויפרייסענדיג בשעת מעשה די אויבערשטע ברעמען.

„מיר?.. המ.. כיבוד וועסט דו דאָך מן הסתם גאָרניט געבען?" האָט פּערפּישקאַ פּלוצלונג געענטפערט.

„וואָס הייסט עפּעס געבען כיבוד?... וואָס פאַר אַ יום טוב איז היינט?" האָט פּעטרוכאַ זיך געמאַכט תּמ'עוואַטע.

„העי, דו זשוליק איינער!" האָט דער שוסטער מיט כעס געזאָגט און דערביי אַ קלאַפּ געטהאָן מיט'ן פּוס. „אַט, גאָרניט, מע האַלט אָפּען ס'מויל — און דאָס געבראָטען טייבעלע פליהט פערביי! נו מילא, ס'איז דאָך שוין פערפאַלען!... ווינש דיר גליק פון גאַנצען הארצען, פּיאָטר יאַקימיטש!"

„וואָס איז מיט דיר? וואָס באַלעבאַטשעסט דו דאָרט, הא?" האָט פּעטרוכאַ געפרעגט און האָט דערביי געשמייכעלט, אַזוי ווי ניט איהם מיינט מען עס.

„כ'מיין נור אַזוי... סתם אין דער וועלט אריין רייד איך..."

„אַ גלעזעל משקה ווילט זיך דיר — דאָס ביזטו דאָך אין גאַנצען אויסען? הע־הע־הע!"

„הא־הא־הא!" האָט זיך געלאָזט הערען דאָס פרעהליכע געלעכטער פון'ם שוסטער.

איליאַ האָט אַ שטאַרקען מאָך געטהאָן מיט'ן קאָפּ, אַזוי ווי ער וואָלט וועלען עפּעס אראָבשאָקלען פון זיך, און דערנאָך איז ער ארויס אין דרויסען.

אין דער נאַכט האָט זיך איליאַ געלייגט שלאָפען זעהר שפּעט, אָבער ניט אונטען אין זיין ווינקעל, אין קעלער, נאָר אויבען אין שענק, אונטער'ן טיש, אויף וועלכען טערענטי פלעגט וואַשען די געפעס. דאָרט האָט דער הויקער צורעכט געמאַכט אַ געלעגער פאַר זיין פּלימעניק און אליין האָט ער זיך גענומען אָבוואַשען די טישען. אויפ'ן

שענק־טיש האָט געברענט אַ לאָמפּ, וועלכער האָט בעלייכטעט די גראָב־בייכיגע סאַמאָווארען און די פלעשער, וואָס זיינען געשטאַנען אין דער וואנד־שאַפע. אין שענק גופא איז געווען פינסטערלאַך. דורכ'ן פענסטער האָט אריינגעקוקט די שווארצע נאַכט. א פיין, דין רעגענדעל האָט געקאַפּעט איבער די שויבען און דער ווינד האָט געוויינט שטילערהייט...

ווי א גרויסער שוויין איז טערענטי ארומגעקראָכען צווישען די טישען און האָט ניט אויפגעהערט צו זיפצען. ווי ער פלעגט נור צו־געהן נאָהענט צום לאָמפּ, האָט זיין געשטאַלט געוואָרפען א גרויסען, שווארצען שאָטען אויף דער ערד. איליא'ן האָט זיך אויסגעדוכט, עפּעס אזוי ווי דעם אלטען יערעמעי'ס נשמה וואָלט נאָכגעגאנגען שטי־לערהייט נאָכ'ן פעטער און וואָלט איהם אין אויער אריינגעשושקעט:

„קש... קשש !..."

דעם אינגעל איז געוואָרען שטארק אומעטיג אויפ'ן הארצען, און ער האָט געציטערט פאַר פּחד. דער פייכטער רויך פון שענק האָט זיך געלייגט ווי א שטיין אויף זיין ברוסט. עס איז געווען שבת־צו־נאַכט. די פּאָדלאָגע איז נור וואָס אבגעוואַשען געוואָרען, און א פוילער גערוך האָט זיך געלאָזט הערען פון איהר. איליא האָט געוואָלט בעטען דעם פעטער, ער זאָל זיך אזוי גיך ווי מעגליך לייגען שלאָפען לעבען איהם, נאָר א שמערצליך געפיהל האָט איהם צוריקגעהאַלטען דערפון : ער האָט צום הויקער קיין וואָרט ניט געקענט אויסריידען. פאַר זיינע אוי־גען האָט געשוועבט די קרומע געשטאַלט פון'ם אלטען יערעמעי מיט דער ווייסער באָרד, און אין זיינע אויערן האָבען אָבגעקלונגען זיינע פריינדליכע ווערטער :

„געדיינק, מיין זוהן — גאָט האָט אין די הענד די מאָס פון אלצדינג, פון אלצדינג !... נעהם עס גוט אין זינען אריין !"

„לייג זיך שוין אמאָל אנידער !" האָט איליא ענדליך ארויסגע־פּלאַצט.

דער הויקער איז פערצאַפּעלט געוואָרען און האָט אויפגעהוי־בען די אויגען מיט שרעק. דערנאָך האָט ער שטילערהייט, קוים וואָס מען האָט איהם געהערט, געפרעגט :

„וואָס ? ווער איז דאָס ?"

„איך בין עס. דו זאָלסט זיך שוין אנידערלייגען, זאָג איך...“

„באלד! באלד!“ האָט דער הויקער האסטיג געזאָגט און האָט זיך גענומען ארומדרעהען ארום די טישען, ווי א דרעה־דעל. איליא האָט בעמערקט, אז דער פעטער זיינער האָט אויך מורא, און מיט א געפיהל פון צופרידענהייט האָט ער ביי זיך אין הארצען געטראכט:

„א מצוה אויף דיר, נישקשה, ציטער אביסעל!...“

מיט א לייכטען שטורם האָט דער רעגען געקלאַפּט אין די שויבען פון די פענסטער, און ערגעץ וואו האָבען זיך געהערט האלב פערשטיקטע קלעפּ. דער פלאם פון לאָמפּ האָט אויפגעצאנקט. איליא האָט אריבערגעדעקט דעם פעטער'ס פעלץ איבער'ן קאָפּ און איז זיך געלעגען, איינהאלטענדיג דעם אָטהעם אין זיך. מיט אמאָל האָט זיך עפּעס אָנגעהויבען בעוועגען לעבען איהם. א שוידער איז איהם דורך איבער'ן לייב. מיט שרעק האָט ער ארויסגעשטעקט דעם קאָפּ און האָט געזעהן, ווי טערענטי שטעהט אויף די קניע מיט אן איינגעבויגענעם קאָפּ. און איליא האָט געהערט, ווי ער פּרעפּעלט שטילערהייט:

„אה, גרויסער האר, פאָטער אין הימעל... אה גאָט!...“

דאָס דאָזיגע שעפּטשען האָט איהם דערמאָנט דאָס כּאָרכלען פון'ם גוסס'דיגען יערעמעי. די פינסטערקייט אין צימער האָט זיך עפּעס אויך אזוי ווי גענומען בעוועגען; אויף די פּאָדלאָגע האָט אויסגעזעהן, אזוי ווי זי וואָלט זיך געדרעהט אין א קארע־ראָד, און אין דרויסען האָט דער ווינד געוואויעט:

„הו—ו—ו—ו!...“

„הער אויף פּרעפּלען!“ האָט זיך דערהערט איליא'ס העלער קול.

„ווי? וואָס איז מיט דיר?“ האָט דער הויקער זיך אָבגערופען מיט א האלב פערשטיקטער שטימע. „שלאָף איין, אום קריסטוס ווי־לען!“

„הער אויף פּרעפּלען!“ האָט דער אינגעל שטארקער געשטעלט זיין פאָדערונג.

„גוט.. כ'וועל אויפהערען...“

די פייכקייט און דער חשך אין צימער האָבען זיך וואָס ווייטער

אליץ שווערער געליגט אויף איליא'ם ברוסט. קוים וואָס ער האָט גע־קענט אָבכאַפּען דעם אָטהעם, און זיין הארץ איז פול געוואָרען מיט שרעק, מיט טרויער נאָכ'ן אלטען וואס איז געשטאָרבען און מיט צאָרן אויפ'ן פעטער. ענדליך האָט ער זיך אויפגעזעצט און האָט אַ טיעפען זיפץ געטהאָן.

„וואָס ווילסט דו? וואָס איז דיר?" האָט דער פעטער אַ געשריי געטהאָן מיט שרעק און האָט איהם ארומגענומען מיט זיין אָרעם.

אָבער איליא האָט איהם אָבגעשטויסען פון זיך און מיט אַ שטי־מע, פערשטיקט פון טרעהרען און פול מיט שמערץ און שרעק האָט ער געזאָגט:

„אה גאָט! ווען איך וואָלט כאָטש געקענט... ערגעץ וואו אנט־לויפען... זיך ערגעץ וואו בעהאַלטען!... אך גאָט!..."

די טרעהרען האָבען איהם געשטיקט און ער האָט ניט מעהר געקענט ריידען. מיט גרויס מיה האָט ער געאָטהעמט די פערשטיקטע לופט פון שענק און שלוכצענדיג האָט ער איינגעגראָבען זיין געזיכט אין דער ערד...

6.

פון דאן אָן איז אין איליא'ס כאראקטער פאָרגעקומען אַ גאנצע איבערקעהרעניש. פריהער האָט ער זיך נור געהאַלטען ווייט פון זיינע חברים אין שולע; ער האָט זיך אויף קיין פאַל ניט געקענט צוגעוואוי־נען צו זייערע מיאוס'ע שטיק, וואָס זיי האָבען מיט איהם געפיהרט און נאָכגעבען זייערע קאפּריזען האָט ער קיין חשק ניט געהאט. אין דערהיים אָבער איז ער שטענדיג געווען אָפענהערציג און האָט געהאט צוטרויען צו אַלעמען. אז אימיצער פון די דערוואקסענע, עלטערע מענ־שען האָט איהם ווען עס איז געשיינקט אביסעל אויפמערקזאַמקייט, האָט ער דערפון געהאט די גרעסטע הנאה. איצט האָט ער זיך אויך אין דערהיים געהאלטען ווייט פון אלעמען. ערנסט איז ער מיט אמאָל געוואָרען, אסך ערנסטער, ווי עס האָט געפּאסט פאר אַ אינגעל אין זיינע יאָהרען. אויף זיין פּנים האָט זיך אויסגעצויגען אַן אונפריינדלי־כע מינע, די ליפּען האָט ער שטענדיג געהאַלטען פעסט צוזאמענגע־

פרעסט און מיט אויפמערקזאמקייט האט ער אצונד געגומען קוקען אויף די דערוואקסענע מענשען און ער האט זיך צוגעהערט צו זייערע רייד מיט א פארשענדען אויסדרוק אין זיינע אויגען.

ווי א שווערער שטיין איז אויף זיין הארצען געלעגען די עראינערונג אין דעם, וואס ער האט געזעהן דעם טאג פון'ם אלטען יערעמעי'ס טויט; און איהם האט זיך אויסגעדוכט, אז אויך ער האט זיך פערשולדיגט געגען דעם פערשטארבענעם, פונקט ווי פעטרוכא און דער פעטער זיינער. אפשר האט דער אלטער, בשעת ער איז אויסגעגאנגען דארט אויף דער ערד און געזעהן ווי מען רויבט אוועק זיין פערמעגען, — פיליכט האט ער גאר געמיינט, אז ער, איליא, האט עס זיי אויסגעזאגט דעם סוד, אז ביי יערעמי'ן געפינט זיך אן אוצר! אט דער געדאנק איז גאנץ פלוצלונג אויפגעקומען אין איליא'ס מוח, און איינגעווארצעלט האט ער זיך אין איהם און האט אנגעפילט זיין זעעלע מיט זארג און מיט שרעקליכע יסורים. טיעף ביי זיך אין הארצען האט ער פערשלאסען דעם דאזיגען געדאנק און טאקי צוליעב דעם איז דער מיסטרויען צו דער גאנצער וועלט וואס ווייטער אלץ מעהר געוואקסען אין איהם: ער האט פון קיינעם ניט געהאלטען, קיינעם ניט געגלויבט. און קוים האט ער נור בעמערקט עפעס א שלעכטע זאך פון אימיצען איז איהם לייכטער געווארען אויף'ן הארצען, עפעס אזוי ווי זיין אייגענע שולד געגען דעם טויטען וואלט דורך דעם פערמינדערט, פערקלענערט געווארען. און ער האט געזעהן אזוי פיעל שלעכטעס פון די מענשען, אזוי פיעל מיאוס'ע זאכען! דעם בופעטשיק פעטרוכא האבען, דוכט זיך, אלע, אלע פיינט געהאט; זיי האבען איהם גערופען גנב און זשוליק. אין די אויגען אבער האבען זיי איהם אלע גע'חנפה'ט, האבען דרך ארץ געהאט, זיך פערנייגט מיט רעספעקט פאר איהם און איהם גערופען מיט'ן עהרען נאמען „פיאטר יאקימיטש.“ די גרויסע מאטיצא וואס האט געוואוינט אויבען אויף'ן בוידים, האבען אלע גערופען מיט א מיאוס'ען נאמען: איז זי שכור געווען, האבען זי אלע געשלאגען און געשטויסען; און איינמאל בשעת זי איז געזעסען פערקנאקט אונטער'ן פענסטער פון קיך, האט איהר דער קוכאר גאר אבגעגאסען מיט א פאמוייניצע איבער'ן קאפ... פונדעסטוועגען האבען זיך אלע געשאפט מיט איהר, אזוי ווי מיט א דיענסט, און איהר קיינמאל ניט

בעצאָהלט פאַר איהרע טובות מיט קיין אנדער זאַך נאָר מיט קללות און שטויסען אין די זייטען. פערפישקא פלעגט איהר כסדר רופען, זי זאָל איהם ארומוואשען זיין קראנקע פרוי, פעטרוכא פלעגט איהר פאַר יום טוב איינשפּאַנען, זי זאָל איהם אהן א קאָפּיקע געלד אויס־וואשען די פּאָדלאָגע פון שענק, און פאַר טערענטי'ן האָט זי אומזיסט גענעהט די העמדער. צו אלעמען איז זי געגאנגען, אלצדינג האָט זי מיט איהר גוטען ווילען און גאנץ געשיקט געטהאָן; זי פלעגט אימער אכטונג געבען און בעדיענען די קראנקע פון הויז, און זיך שפּיעלען מיט די קינדער איז געווען איהר בעסטער פערגניגען...

איליא האָט געזעהן, אז דער פלייסיגסטער מענש אין גאנצען הויז, דער שוסטער פערפישקא, ווערט פון אלעמען בעטראכט פאַר א גאָרניט, א לא יוצלח, און זיי קוקען זיך נור דעמאָלט אום אויף איהם, ווען ער זיצט א שכור'ער אין שענק מיט דער האַרמאָניקא אויפ'ן שויס, אָדער ווען ער דרעהט זיך ארום איבער'ן הויף און שפּיעלט זיך צו זיינע פרעהליכע ליעדעלאַך מיט'ן זעלבען אינסטרומענט. קיינער אָבער האָט זיך קיינמאָל ניט גענומען די מיה, צו זעהן, מיט וואָס פאַר א צערטליכקייט דערזעלבער פערפישקא טראָגט ארויף זיין גע־לעהמטע פרוי אויף די טרעפּ אין הויף אריין, ווי אזוי ער לייגט זיין טאָכטערל שלאָפען, ווי ער בעדעקט זי מיט קושען און וואָס פאַר א מאָדנע העויות ער מאכט, בכדי איהר צו פערשאפען אביסעל שפּאַס און פערגניגען. קיינעם ליגט, פערשטעהט זיך, ניט אין זינען צו זעהן, ווי ער לערנט מאַשאַ'ן אָבקאָכען וואַרעמעס און אויפראַמען די שטוב און דערנאָך זעצט ער זיך אנידער ארבייטען, און זיצט ביז שפּעט אין דער נאכט איינגעבויגען איבער עפּעס א שמוציגען, קרומען שטי־וועל.

אז מען האָט דעם שמיעד צוגענומען און אָבגעפיהרט אין טורמע, האָט זיך קיינער אויסער דעם שוסטער ניט אומגעקוקט אויף זיין איינגעל. פערפישקא האָט פּאַשקאַ'ן גלייך צוגענומען צו זיך, ס'איז שוין לאַנג, אז דער ווילדער יונג ציהט איהם די דראטווערס, קעהרט אויס די שטוב, טראָגט אריין וואסער און געהט אין קראָם נאָך ברויט, קוואס און ציבעלעס. אלע האָבען אין א יום־טוב'דיגען טאָג דעם שוסטער געזעהן פער'שכור'ט, אבער קיינער האָט ניט געהערט, ווי

ער פלעגט זיך אויף מארגען, אז ער האט זיך אויסגעניכטערט, פער־ענטפערן פאר זיין פרוי:

„פערציייה מיר, דוניא! כ'בין דאך נאך אלעמען ניט קיין פיאַ־ניצע; נאר אזוי, דאס הארץ אביסעל אבצוכאפען, נעהמט מען א זופ, א גאנצע וואך ארבייט מען... ס'ווערט צו סקוטשנע, צו לאנג־וויילינ! נא, גיסט מען אריין א גלעזעל!...“

„אבער כ'האב דען עפעס צו דיר? אך, ליעבער גאט — עס פער־דריסט מיר נור פאר דיר“, ענטפערט זיין פרוי מיט איהר הייזעריגער שטימע, וועלכע קלינגט ווי א מין שלוכצען אין איהר האלז. „מיינסט, אז איך זעה ניט, ווי דו מוטשעסט זיך? ווי א שווערען מילשטיין האט גאט מיך אנגעהאנגען ביי דיר אויפ'ן האלז. ווען דער טויט וואלט שוין אמאל קומען!... דאן וואלסט דו בעפרייט געווארען פון מיר!....“

„רייד ניט צו מיר אזוי! איך האב פיינט צו הערען אזעלכע ווערטער פון דיר. איך האב דיר פערשאפט עגמת נפש, ניט דו מיר!... אבער כ'האב עס ניט געטהאן פון שלעכטסקייט, נאר וויל איך בין געווארען שוואך... זאל זיין גענוג, מיר וועלען ארויסציהען אין אן אנדער גאס. דאן זאל אלעס ווערען אנדערש, די פענסטער, די טהיר... אלצדינג! די פענסטער וועלען ארויסגעהן אין גאס. א שטי־וועל וועלען מיר אויסשניידען פון פאפיר און צוקלעפען צום פענס־טער. דאס וועט זיין אונזער וויוועסקע! פון אלע זייטען וועט מען קומען צו לויפען צו אונז! נא, דאן וועט ערשט אונזער געשעפט נעה־מען בליהען!... אך, דו! הויב נור דעם האמער ארויף און אראפ — ועסטו האבען גרויפען אין טאפ!“

איליא האט געקענט פערפישקא'ס לעבען מיט אלע קלייניגקיי־טען. ער האט געזעהן, ווי ער מאטערט זיך אזוי ווי א פיש, וואס וואלט זיך וועלען דורכברעכען א וועג דורכ'ן אייז, און ער האט איהם רעספעקטירט דערפאר וואס ער איז שטענדיג געווען לוסטיג, האט מיט יעדען איינעם געשפאסט און געלאכט און דערצו נאך אזוי שעהן געשפיעלט אויף זיין הארמאניקא.

אין דער צייט פלעגט פעטרוכא זיצען הינטערן בופעט און שפיע־לען מיט עמעס א בעקאנטען א דאמקע. פון אין דערפריה ביז ביינאכט

פלעגט ער טרינקען טהעע און האָט מעהר ניט געוואוסט, ווי נור שרייען און שימפּפען אויף די קעלנער־אינגלאך. באלד נאָך יערע־מעי׳ס טויט האָט ער אוועקגעשטעלט טערענטי׳ן אלס פּערקויפער הינטער׳ן בופעט. ער אליין פלעגט ארומשפּאצירען איבער׳ן הויף הין און צוריק, פלעגט בעטראכטען דאָס הויז פון אלע זייטען און אַנקלאַפּען מיט זיינע פויסטען אין די ווענד, אזוי ווי ער וואָלט וועלען וויסען, ווי לאַנג זיי קענען נאָך אזוי שטעהן.

נאָך א סך אנדערע זאכען האָט איליא בעמערקט, און אלצדינג איז געווען אזוי מיאוס, אזוי קלעגליך, אז עס האָט איהם וואָס ווייטער אלץ מעהר און מעהר אָבגעשטויסען פון די מענשען. צייטענווייז פלעגען אָט די אלע איינדריקע און געדאנקען, וועלכע האָבען זיך אַנגעקליבען אין איהם, ארויסרופען אין איהם א וואונש, זיך דורכ־צושמועסען מיט אימיצען, אויסגיסען פאר וועמען עס איז דאָס הארץ. מיט׳ן פעטער אָבער האָט ער ניט געוואָלט ריידען: נאָך יערע־מעי׳ס טויט איז צווישען איליא׳ן און דעם פעטער אויסגעוואקסען אַן אונזיכטבארע וואנד, וועלכע האָט אָבגעהאלטען דעם אינגעל, זיך ניט צוצולאָזען צו דעם הויקער און ניט זיין אזוי אָפען מיט איהם ווי פריהער. יאקאָוו ווידער וואָלט איהם גאר ניט געקענט געבען דאָס וואָס ער האָט גערארפט אזוי נייטיג: אַן ערקלעהרונג וועגען דעם. וואָס איז פּאַרגעקומען ביי איהם אינעווייניג, טיעף אין זיין נשמה. ער, יאקאָוו אליין, האָט אויך געלעבט פאר זיך, אָבגעטהיילט פון אלע־מען, אמת אויף זיין אייגענעם בעזונדערען אופן.

אויף איהם האָט דעם אלטען יערעמעי׳ס טויט שטארק וועה גע־טהאָן. אפטמאָל האָט ער זיך אָן איהם דערמאָהנט און געזאָגט מיט א טרויעריגען טאָן:

„ווי סקוטשנע ס׳איז געוואָרען!... אז זיידע יערעמא האָט נאָך געלעבט, פלעגט ער אונז שטענדיג מעשה׳לעך דערצעהלען! ניטאָ קיין שעהנערס ווי מעשה׳לעך! און ער האָט געקענט אזוי גוט, אזוי גוט דערצעהלען...“

„אלצדינג האָט ער געקענט“, האָט איליא געענטפערט אומעטיג. איינמאָל זאָגט יאקאָוו גאַנץ שטיל, בסוד צו זיין חבר:

„זאָל איך דיר ווייזען עפּעס א מערקווירדיגע זאך? ווילסטו?“

„געוויס וויל איך!“

„אבער א פריהער שווער זיך, אז דו וועסט עס קיינעם ניט אויס־זאגען!...“

„ביי גאט, איך וועל עס קיין מענשען ניט דערצעהלען.“

„זאג: זאל מיך דער גיהנום איינשלינגען!...“

איליא האט איבערגעזאגט, ווארט ביי ווארט, די גאנצע שבועה. און יאקאוו האט איהם אוועקגעפיהרט צום אלטען לינדען־בוים, וואס איז געשטאנען אין א פערווארפענעם ווינקעל פון הויף. דארט האט ער פון ווארצעל פון בוים אויפגעהויבען א שטיק קארע, און איליא האט דערזעהן א גרויסען לאך אין בוים־ווארצעל, אויסגעפוצט מיט שעהנע שמאטקעלעך, פאפירעלעך און בלעטעלעך. אינעווייניג, טיעף אין דעם אויסגעהוילטען ארט, איז געשטאנען א קליינע פיגור, אויסגעגאסען פון ערד, און לעבען איהר א קליין שטיקעל וועקסענע ליכט.

„האסט געזעהן?“ האט יאקאוו געפרעגט און ער האט צוריק פערדעקט די עפנונג מיט דער שטיק קארע.

„יא, כ׳האב עס געזעהן... אבער וואס איז דאס אזוינס?“

„א קירכעלע איז דאס“, האט יאקאוו ערקלעהרט. „אהער וועל איך זיך ארויס׳גנב׳ענען ביינאכט פון שטוב, גאנץ שטיל וועל איך קומען. כ׳וועל אנצינדען דאס ליכט און זיך מאליען פאר גאט... איא, עס איז פיין, הא?“

איליא׳ן איז געפעלען זיין פריינד׳ס איינפאל, דאך איז איהם גלייך אויפגעקומען אויף׳ן געדאנק די געפאהר, וואס שטעקט דערין.

„און אז מען וועט דערזעהן דאס ליכט? דאן וועט דער אלטער געבען פעטש ווי האלץ!...“

„ווער קען עס דען ביינאכט דערזעהן? ביינאכט שלאפען דאך אלע; גאנץ שטיל איז דעמאלט אויף דער ערד... איך בין דאך א קליין אינגעל, דערפאר קען דער ליעבער גאט בייטאג ניט דערהערען מיין געבעט... ביינאכט וועט ער עס גיכער קענען הערען... ניט אזוי?“

„כ׳ווייס ניט... אפשר וועט ער עס הערען“, האט איליא געזאגט, נאכדיינקענדיג, און בשעת מעשה האט ער קיין אויג ניט אראבגענומען פון זיין חבר׳ס בלאסען פנים מיט די גרויסע, אפענע אויגען.

„און דו? ווייסט דו אויך געהן גאָט בעטען מיט מיר?" האָט יאַקאָוו געפרעגט.

„וואָס ווילסט דו דען בעטען?" האָט איליאַ געענטפערט מיט א פראַגע. „איך וואָלט געבעטען גאָט, ער זאָל מיך מאַכען קלוג... און אויסער דעם וואָלט איך געבעטען, אַז איך זאָל שטענדיג האָבען אַלצ־דינג, אַלצדינג, וואָס איך ווינש. און דו?"

„איך וואָלט געבעטען דאָסזעלבע..." האָט יאַקאָוו געענטפערט.

אין א ווײַלע אַרום אָבער האָט ער צוגעלייגט:

„כ'האָב עס אייגענטליך געוואָלט אַזוי, אָהן א שום בעזונדע־רע אַבזיכט... זיך איינפאַך מאַליען האָב איך געוואָלט, ווייטער גישט! און ער קען זיך געבען, וואָס ער וויל... אָבער אויב דו דיינקסט, אַז עס איז בעסער אַזוי ווי דו זאָגסט, דאַן וועל איך אויך טהאָן אַזוי ווי דו!..."

„גוט", האָט איליאַ געזאָגט.

די צוויי קינדער האָבען אָנגעמאַכט צווישען זיך שוין טאָקי די קומענדע נאַכט אָנצופאַנגען זייער געבעט ביי דעם לינדען־בוים און זיי האָבען זיך ביידע געלעגט שלאָפען מיט א בעשטימטער כונה, זיך אויפצוכאַפּען אין מיטען נאַכט און זיך צונויפטרעפען דאָרט, אין ווינקעל פון הויף. אָבער זיי האָבען זיך ניט אויפגעכאַפּט ניט אין דער און ניט אין דער קומענדער נאַכט, און ניט איין נאַכט נאָכדעם האָ־בען זיי אַזוי פערשלאָפען. און דערנאָך האָבען שוין אויף איליאַ'ן אָנגעהויבען ווירקען נייע איינדריקע און די בעגייסטערונג פאַר דער קירכע דאָרט אין'ם לינדענבוים איז אָבגעקיהלט געוואָרען.

אין די צווייגען פון דעם זעלבען בוים, וואו יאַקאָוו האָט זיך געמאַכט זיין גאָטעס־הייזעל, פלעגט פּאַשקאַ אָנידערשטעלען זיינע פּאַסטקעס צו כאַפּען פערשיעדענע פויגעלאַך. ער איז איצט געווען אויף גרויסע צרות, דער דאָזיגער פּאַשקאַ, מאָגער און אויסגעדאָרט איז ער געוואָרען און זיינע אויגען פלעגען אַרומלויפען אַהין און אַהער אַזוי ווי די אויגען פון א קליינע ווילדע חיה. ער האָט שוין קיין צייט ניט געהאַט זיך אַרומצוואַגען איבער'ן הויף. דעם גאַנצען טאָג איז ער געווען פערנומען ביי פערפישקאַ'ן, און נור אין די פייער־טעג, ווען דער שוסטער פלעגט זיך אָנ'שכור'ן, האָט זיך פּאַשקאַ געקענט

זעהן מיט די חברים זיינע. פאשקא פלעגט זיי אויספרעגען וואס זיי לערנען אין שוהלע, און מיט פינסטערע אויגען, פול מיט קנאה, פלעגט ער קוקען אויף זיי און זיך צוהערען צו דעם וואס זיי האבען איהם דערצעהלט.

„זייט נור ניט אזוי גרויס ביי זיך“, פלעגט ער זאגען, „אויך איך וועל נאך אמאל לערנען!...“

„אבער פערפישקא וועט ניט לאזען!...“

„דאן וועל איך אנטלויפען פון איהם“, האט פאשקא געענטפערט קורץ און ענטשלאסען.

און טאקי באלד נאך דעם דאזיגען געשפרעך איז דער שוסטער ארומגעגאנגען איבער'ן הויף און מיט א לאכעדיגען טאן האט ער דערצעהלט:

„מיין הערר לעהרען־אינגעל האט געמאכט פליטה! דער קליינער טייוועל!... ס'האט איהם ניט געשמעקט, מיין לעדערנע וויסענשאפט!...“

עס איז געווען א רעגענדיגער טאג. איליא האט בעטראכט דעם ארומגעשונדענעם שוסטער, דערנאך האט ער אויפגעהויבען די אויגען צום גראען, טרויעריגען הימעל און ביי איהם אין הארצען האט זיך דערוועקט א רחמנות אויף דעם פרעכען פאשקא, וועלכער וואלגערט זיך איצט ארום גאט ווייס וואו. אונטער'ן דאך פון א שטאל איז ער געשטאנען מיט פערפישקא'ן, האט זיך אנגעשפארט אן וואנד און האט אריבערגעקוקט צום הויז, וואס איז געשטאנען אנטקעגען זיי. איליא'ן האט זיך אויסגעדוכט, אז עפעס ווערט דאס הויז וואס אמאל נידעריגער, פונקט ווי עס וואלט ארייגעזונקען אין דער ערד, אונטער דער שווערער לאסט פון דער צייט. די אלטע קלעצער האבען זיך אליין מעהר ארויסגערוקט פון זייערע ערטער, עפעס אזוי ווי דער שמוץ, וואס האט זיך צייט צעהנדליגע יאהרען אנגעקליבען אין דער געביידע, האט שוין מעהר קיין פלאץ ניט אינעווייניג און דאס הויז מוז צופלאצט ווערן. דערטרונקען ביז'ן ביין פון עלענד, שטענדיג פול נור מיט א וויסטען ליארם און מיט בייזע, שכור'דיגע ליעדער, צו־טרעמפעלט און צוטרעטען פון אזוי פיעל פיס — אט אזוי האלט זיך קוים דאס הויז, אבער לאנג וועט עס אפנים ניט קענען לעבען. עס

זעהט אוים, אזוי ווי עס וואָלט לאנגזאם צופאלען, שטיק ביי שטיק, ארויסקוקענדיג מיט די אומעטיגע גלעזערנע אויגען אין גאָט'ס וועלט.

„עה", האָט זיך דער שוסטער אָנגערופען, „די אַלטע חורבה וועט באַלד איינפאַלען, און דער גאַנצער פּאַק וועט זיך וואַלגערן אויף דער ערד. און מיר, וועלכע וואוינען דאָ, וועלען צוטראָגען ווערן פון ווינד... נייע לעבער וועלען מיר זיך מוזען אויפזוכען ערגעץ אנדערש... נישקשה, מיר וועלען זיי שוין געפינען, און ניט ערגער ווי די דאָזיגע דאָ. אַ שפּאָגעל נײַ לעבען וועט זיך דעמאָלט אָנפאַנגען: אַנדערע פענסטער, אַנדערע טהירען וועלען מיר האָבען, אפילו אנדערע וואַנצען. מחילה, וועלען אונז בייסען!... ווען עס וואָלט שוין אַמאָל קומען און אַ סוף! ס'איז מיר שוין נמאס ומאוס דאָס לעבען פאַר דעם חזירשטאַל דאָ... צו וואָס אַ מענש קען ניט געוואוינט ווערן! שדים זאָלען עס וויסען!"

דעם שוסטער'ס חלום אָבער איז ניט מקוים געוואָרען. דאָס הויז איז ניט איינגעפאַלען, נאָר דער בופּעטשיק פּעטרוכא האָט עס אָבגעקויפט. און אזוי גיך ווי דער מסחר איז נור צושטאַנד געקומען, איז פּעטרוכא צוויי טעג נאָכאַנאַנד ארומגעקראָכען אין אַלע עקען, אין אַלע ווינקעלאַך און האָט ארומגעטאַפּט די אַלטע חורבה פון אַלע זייטען. דערנאָך האָט מען אָנגעבראַכט גאַנצע בערג מיט ציעגעל און ברעטער. דאָס הויז איז אונטערגעשפּאַרט געוואָרען, און דריי חדשים נאָכאַנאַנד האָט עס געקרעכצט און געציטערט פון די זעגען, העק און האַמערס, וואָס האָבען זיך געהויבען און אַראָבגעלאָזען, אָהן אָברוה. דאָס גאַנצע הויז איז פון דרויסען ווי נײַ געוואָרען. די אַלטע, צופוילטע באַלקענס האָט מען ארויסגעשלעפּט און אַריינגעזעצט נייע אויף זייער פּלאַץ. איבעראַל איז געווען וואָס אָבצוזעגען, אָבצוהאַקען אָדער צוצוקלאַפּען, און צו אַלער לעצט האָט מען אויפגעשטעלט ארום דער אַלטער חורבה אַ גדר פון ברעטער, נאָכדעם ווי דער אַריינגאַנג פון הויז איז אויסגעברייטערט געוואָרען. אונטערגעשפּאַרט און ברייט איז די געביידע איצט געשטאַנען, גלייך און פעסט, עפּעס אזוי ווי מען וואָלט אין איהר נייע וואָרצלען אַריינגעזעצט. ביים אַריינגאַנג, פּונקט אונטער'ן דאַך האָט פּעטרוכא ארויסגעשטעלט אַ וויוועסקע מיט גילדערנע אותיות, אויף אַ בלויען ברעט:

„פרעהליכער זאמעל־פלאץ פון פ. י. פילימאָנאָוו'ס פריינד".
„און אינעווייניג איז עס פונדעסטוועגען דורך און דורך פער־פוילט", האָט פערפישקא בעמערקט מיט שפּאָט.

איליא, וועמען דער שוסטער האָט געמאַכט זיין בעמערקונג, האָט געשמייכעלט, אזוי ווי ער וואָלט אין זיך מסכים געווען דערצו. אויך אין זיינע אויגען האָט איצט דאָס הויז, נאָכדעם ווי עס איז איבערגעבויט געוואָרען, אויסגעזעהן ווי א גרויסער שווינדעל. ער האָט זיך דערמאָנט אָן פּאַשקאַ'ן, וועלכער לעבט איצט אויף אן אנדער אָרט און זעהט גאַנץ אנדערע זאכען. אויך איליא האָט פּונקט ווי דער שוסטער געטרוימט פון אנדערע פענסטער, אנדערע טהירען, אנדערע מענשען... אצינד איז אין הויז געוואָרען נאָך א סך אונהיימליכער ווי פריהער. דער אלטער לינדענבוים איז געפאלען אלס קרבן אונטער'ן האַק, דער שטילער ווינקעל אין איהר שאָטען איז פערשוואונדען און אויף דעם פּלאַץ איז שוין געשטאַנען עפּעס א שטיקעל בנין. אויך די איבעריגע ליעבלינגס־ערטער, וואו די קינדער פלעגען פריהער מיט פערגניגען זיצען און פּלוידערן, זיינען אזוי ווי פערשוואונדען. נאָר אויפ'ן פלאַץ, וואו די שמידעריי איז געשטאַנען, הינטער א גרויסען הויפען פון שפּענער און קלעצער, איז געבליבען א שטילער אָרט. אָבער דאָ צו זיצען איז קיין געשעפט ניט געווען — עס האָט זיך אלץ אויס־געדוכט, אזוי ווי אונטער דער קופה פון האָלץ ליגט זי, כאוועל'ס ווייב, מיט'ן צוהאַקטען קאָפּ.

דעם פעטער טערענטי האָט פּעטרוכא אָבגעגעבען א נייע דירה — א קליין חדר'ל לעבען דער גרויסער שטוב פון שענק. דורך די דינע הילצערנע ווענטלאַך, בעדעקט מיט גרינע טאַפּעטען, איז אין קליין צימערל אריין דער גאַנצער ליאַרם פון שענק צוזאַמען מיט'ן ריח פון בראַנפען און די וואָלקענס פון רויך. ס'איז אפילו געווען ריין און טרוקען אין טערענטי'ס נייער דירה, דאָך איז דאָרט געווען עפּעס אונאַנגענעהמער ווי אין קעלער. דאָס פענסטער איז ארויס צו דער גרויער וואַנד פון שטאַל, וועלכע האָט פערשטעלט אלצדינג, דעם הי־מעל, די זון און די שטערן, בעת ווען אונטען אין קעלער, אז מען האָט זיך נור איינגעבויגען אביסעל, האָט מען דורכ'ן פענסטער דאָס אלצ־דינג גאַנץ לייכט געקענט זעהן.

פעטער טערענטי האָט זיך גלייך אַנגעטהאָן אין אַ קולירט העמד און איבער דעם האָט ער געטראָגען אַ רעקעל, וואָס איז געהאַנגען אויף איהם אַזוי ווי אַ קאַסטען. פון גאַנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאַכט איז ער איצט געלעגען הינטער'ן בופעט. דעם גאַנצען עולם האָט ער „גע־איהר'צט"; ער פלעגט איבערהויפּטריידען ווייניג, אָבגעריסענע האַל־בע ווערטער, עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט געבילט, און פון הינטערן בו־פעט פלעגט ער אריבערקוקען צו זיינע קונים מיט די אויגען פון אַ געטרייען הונד, וואָס ווייס נור איין זאַך: אָבהיטען זיין בעל הבית'ס פערמעגען. איליא'ן האָט טערענטי געקויפט אַ גרויסען טוכענעם יאַקעל, אַ פּאָר שטיוועל, אַ פּאַלטאָ און אַ היטעל; און אז דאָס איינגעל האָט די דאָזיגע נייע זאַכען אָנגעטהאָן צום ערשטען מאָל איז איהם ווידער אמאָל אויפגעקומען אויפ'ן געדאַנק דער אַלטער שמאַטעס־קלייבער. ווי לעבעדיג איז ער געשטאַנען פאר זיינע אויגען. מיט'ן פעטער האָט איליא כמעט גאַרנישט גערעדט, און זיין לעבען איז פערלאָפען שטיל און אומעטיג. און כאָטש די מערקווירדיגע, נים־קינדערשע געפיהלען און געדאַנקען, וועלכע האָבען זיך וואָס ווייטער אַלץ מעהר אַנגעזאַ־מעלט אין איהם, האָבען שטאַרק בעשעפטיגט זיין מוח, דאָך האָט ער זיך מורא'דיג געלאַנגווײלט. ער האָט זיך אַלץ אָפטער געגומען דער־מאָנען אָן זייער דאָרף. איצט האָט איהם אויסגעוויזען קלאָהר און דייטליך, אַז דאָרט לעבט זיך בעסער ווי דאָ אין שטאָדט. דאָרט איז אַלצדינג עפּעס געוועזען שטילער, איינפאַכער, פערשטענדליכער. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די געדיכטע וועלדער פון קערשענעץ און אָן די מעשיות, וואָס פעטער טערענטי האָט איהם דערצעהלט וועגען דיזעם אַלטען פרומען מאָן אַנטיפּאַ, וועלכער האָט געלעבט איינזאַם און צוריקגעצויגען אין וואַלד. און טראַכטענדיג וועגען אַנטיפּאַ'ן האָט ער זיך דערמאָנט אָן אַן אַנדער עלענדען און איינזאַמען מענשען: אָן פּאַשקאַ'ן, וואו איז ער ערגעץ? אפשר איז ער אויך אַזוי ווי יענער אַנטלאָפען אין וואַלד, האָט זיך דאָרט אַ גרוב אויסגעגראָבען און לעבט דערין. דער שטורמווינד ברויזט, גיט אָן מעשים אין וואַלד, די וועלף וואויען. ס'איז אַזוי מורא'דיג און פונדעסטוועגען אַזוי שעהן עס צו הערען. און ווינטער־צייט, אַז די זון שיינט, בלישטשעט דאָרט אַלצ־דינג אַזוי ווי זילבער, און ס'איז אַזוי שטיל, אַזוי שטיל, אַז מען

הערט גאָרנישט אחוץ דאָס סקריפּען פון׳ם שנעע אונטער די פיס; און אז מען בלייבט אויף א ווײַלע שטעהן, הערט מען קיין זאך ניט, נור דאָס קלאַפּען פון׳ם אייגענעם הארצען.

און אין שטאָדט איז שטענדיג אזא טומעל, אזא רעש, און די נאכט אפילו איז אויך פול מיט ליארם. די מענשען זינגען לידער, רופען די פּאָליציי צו הילף, רייסען זיך ארום ביי די האָר; דראָשקעס פאָהרען ארום אהין און אהער און פון זייער טראסקעריי ציטערן די שויבען אין די פענסטער. אויך אין שולע איז דערזעלבער ליארם. די קינדער שרייען און מאכען אַלערליי מיאוס׳ע שטיק. און די גרויסע אויף די גאסען ליארעמען, שעלטען און שלאָגען זיך און זיינען שכור. און ניט נור ווערט די רוה דורך דעם געשטערט — אָפטמאָל איז׳ם איינפאך ניט צום אויסהאלטען. די מענשען זיינען דאָ אַלע אזוי ווי פון זינען אראָב; א טהייל זיינען זשוליקעס, אזוי ווי פּעטרוכא, אנדערע בייז און צאָרנדיג, אזוי ווי סאוועל, און ווידער אנדערע אזוי מורא׳דיג עלענד ווי פערפישקא, אָדער פּעטער טערענטי, אָדער מאַטיצא... שטארק אויפגעבראכט און צורודערט איז איליא איבערהויפּט געווען צוליעב די מיאוס׳ע בענעהמונג, וואָס דער שוסטער האָט אין דער לעצטער צייט ארויסגעצייגט.

איינמאָל אין דער פריה, ווען איליא האָט זיך צוגעגרייט אוועקצוגעהן אין שולע, קומט פערפישקא אריין אין שענק. שרעקליך אָבגעריסען, ניט אויסגעשלאָפען און שטום איז ער געשטאַנען ביים בופעט און געקוקט אויף טערענטי׳ן. זיין לינקע אויג האָט געהאלטען אין איין פינטלען, און זיין אונטערשטע ליפּ איז עפּעס אויף א מאָדנעם אופן אראָבגעהאָנגען. פּעטער טערענטי האָט איהם אָנגעגאָסען א דריי קאָפּעקענע גלעזעל, די געוועהנליכע פּארציע וואָס פערפישקא איז געוואוינט געווען צו נעהמען יעדען אין דער פריה. מיט א ציטערענדער האנד האָט פערפישקא גענומען דאָס גלעזעל, עס אריינגעקעהרט אין זיך, אבער ער האָט זיך ניט פאַסמאַקעוועט, ווי זיין שטייגער איז געווען, האָט ניט געזאָגט קיין שום מיינונג אויף דער משקה, צי זי איז גוט צי שלעכט, ווי אַלע מאָל; ער האָט אפילו פערגעסען צו פערבייסען עפּעס, ווי ער פלעגט געוויהנליך טהאָן. ווידער אמאָל האָט זיך מיט זיין לינקען, פינטעלדיגען אויג עפּעס מאָדנע געקוקט אויפ׳ן ניי־

עם בופּעטשיק, און זיין רעכט אויג איז בעת מעשה געשטאַנען אויף אַן אָרט, פּונקט ווי ער וואָלט דערויף גאָרניט געזעהן.

„וואָס איז אזוינס געשעהן מיט אייער אויג?“ האָט איהם טע־רענטי געפרעגט.

פּערפישקאַ האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד איבער'ן אויג, דערנאָך האָט ער זיך איינגעקוקט אין דער האַנד און מיט אַ שאַרפען טאָן, הויך אויפ'ן קול, האָט ער געזאָגט:

„אונזער ווייב אוודאָטיאַ פּעטראָוונאַ איז אוועק מיט'ן טויט...“

„וואָס?... ווירקליך?“ האָט פּעטער טערענטי געפרעגט, וואַר־פענדיג בשעת מעשה אַ בליק אויפ'ן הייליגען בילד און זיך איבער־צלמ'ענדיג. „גאָט זאָל זיך דערבאַרעמען אויף איהר נשמה!“

„האַ?“ האָט פּערפישקאַ געפרעגט, נאָך אימער קוקענדיג שטיל טערענטי'ן אין געזיכט אריין.

„כ'האָב געזאָגט: גאָט דער האר זאָל רחמנות האָבען אויף איהר נשמה!“

„אזוי, אזוי... יאַ... איז טויט!...“ האָט דער שוסטער געזאָגט. דאָן האָט ער זיך פּלוצלונג אויסגעדרעהט און איז ארויס פון שענק.

„אַ מאָדנער מענש“, האָט טערענטי געמורמעלט, צושאָקלענדיג דערביי מיט'ן קאָפּ. אויך אין איליאַ'ס אויגען האָט דעם שוסטערס אויפפיהרונג אויסגעקוקט עפּעס גאָרניט ווי עס דאַרף צו זיין... גע־הענדיג אין שולע, האָט ער זיך אויף אַ וויילע אריינגעכאַפּט אין קע־לער, כדי אַ קוק צו טהאָן אויף דער טויטער. דאָרט איז געווען דונקעל און ענג. די ווייבער פון די בוידימס זיינען אראָבגעקומען און אין אַ רעדעל זיינען זיי געשטאַנען ארום דער טויטער'ס בעט און געפּלוי־דערט. מאַטיצאַ האָט גראָד דאַן געהאַלטען אין אָנמעסטען דער קליי־נער מאשקאַ'ן אַ קליידעל און האָט איהר געפרעגט:

„ס'שניידט אונטער די אָרעמס?“

און מאשאַ, וועלכע איז געשטאַנען מיט די אָרעמס אויסגע־שטרעקט אַן אַ זייט, האָט מיט אַ קאַפּריצירטער שטימע געענטפערט:

„יאַ—אַ—אַ!“

אנגעבויגען נאָך פּאַרענט איז דער שוסטער געזעסען אויפ'ן טיש און געקוקט אויף זיין טאָכטער, אליין מיט דעם זעלבען פינטעלדיגען

אויג. איליא האט בעטראכט דאס בלייכע, אויפגעשוואלענע געזיכט פון דער טויטער, האט זיך דערמאנט אן איהרע דונקעלע אויגען, וועלכע זיינען שוין איצט געווען פערשלאסען אויף אייביג, און מיט א שמערצ־ליכען, טאטשענדיגען געפיהל איז הארצען איז ער ארויס פון קעלער.

און אז ער איז פארנאכט צוריקגעקומען פון שולע און איז אריין אין שענק, האט ער געהערט ווי פערפישקא שפיעלט אויף דער האר־מאניקא און זינגט זיך צו מיט א פרעכען טאן:

„ליעב מיידעל מיינס, וועה צו דיר —
האסט ס'הארץ גערויבט פון מיר!
באך וואס האסטו'ס גאר גענומען,
און וואו פארט איז'ס 'הינגעקומען?"

„נו יא!... זיי האבען מיך ארויסגעיאגט, די ווייבער! טראג זיך אב, האבען זיי געשריען, דו שד דו! אלטער פיאניצע, האבען זיי גע־זאגט צו מיר... כ'בין ניט אין כעס אויף זיי... א גערולדיג שעפסעל בין איך... שעלט, זידעלט וויפיעל איהר ווילט, שלאגט מיך פון מיינעט וועגען... אבי לאזט מיך אביסעל אויפלעבען. כ'בעט אייך, ערלויבט עס מיר!... אך, ברידער! יעדער מענש וויל דאך אמאל דאס לעבען געניסען. ניט אזוי? צי ס'איז וואסקא צי יאקאוו — די זעעלע האט אימער איין און דעם זעלבען פנים:

„זאגט מיר פארט—ווער וויינט עס דארט?
וואס טהוט ער דא אויף דיזען ארט?
זיי שטיל, מיין פריינד, ניט שפרינג פון הויט,
פערשטעל דעם פנים מיט א ברויט!"

עס איז געלעגען אן אויסדרוק פון פערצווייפעלטער לוסטיגקייט אין פערפישקא'ס געזיכט. איליא האט איהם אנגעקוקט און עס האט זיך בעת מעשה אין איהם דערוועקט א דאפעלטעם געפיהל פון עקעל און מורא. ביי זיך אין הארצען האט ער זיך געטראכט, אז גאט וועט אודאי גאנץ שווער שטראפען דעם שוסטער, דערפאר וואס ער פיהרט זיך אזוי אויף אין דעם טאג, וואס זיין פרוי איז געשטארבען. פער־פישקא איז אבער נאך אויף מארגען אויך געווען שכור: יא, זאגאר הינטער'ן ארון פון זיין פערשטארבענער פרוי איז ער נאכגעגאנגען און זיך געשאקעלט, געפינטעלט מיט'ן אויג און געשמייכעלט אפילו.

אַלע האָבען איהם געזידעלט פאַר זיין בענעהמען און ער האָט זאָגאַר אַ פּאָר מאָל געקראַגען מיט עפּעס אין קאָפּ...

„ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגען?" האָט זיך איליא דעם אָבענד נאָך דער לויה אָבגערופען צו יאַקאָוו'ן — „דער פּערפּישקא איז דאָך אַן אמת'ער אפּיקורס!"

„כאַפּט איהם דער רוח!" האָט יאַקאָוו געענטפערט גלייכגילטיג.

איליא האָט שוין פריהער בעמערקט, אַז יאַקאָוו האָט זיך אין דער לעצטער צייט שטאַרק געענדערט. ער האָט זיך גאָר אויפגעהערט צו ווייזען אויפ'ן הויף, איז כסדר געזעסען אין שטוב, און עס האָט אויס־געזעהן, עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט זיך אפילו מיט איליא'ן קיין חשק ניט געהאַט צו בעגעגענען. צוערשט האָט איליא געמיינט, אַז יאַקאָוו איז איהם מקנא פאַר די גרויסע פאָרטשריטע, וואָס ער מאַכט אין שו־לע, און דערפאַר זיצט ער עס שטענדיג אין הויז, כדי צו אַרבייטען פאַר דער שולע. עס האָט זיך אָבער דערנאָך אַרויסגעוויזען, אַז ער האָט אַצינד נאָך ערגער זיך געלערנט ווי פריהער: דער לעהרער האָט איהם ניט אויפגעהערט צו טאַדלען פאַר זיין צוטראַגענקייט און פאַר זיין אונפעהיגקייט צו בעגרייפען די מינדעסטע זאַך. יאַקאָוו'ס בעמערקונג וועגען פּערפּישקאַ'ן איז פאַר איליא'ן ניט געווען קיין וואונדער. יאַ־קאָוו האָט זיך קיינמאָל ניט שטאַרק אינטערעסירט מיט דעם, וואָס איז פאָרגעקומען אין הויף. דאָך האָט איליא איינמאָל פאַר אַלע מאָל געוואָלט אויסגעפינען, וואָס איז אַזוינס געשעהן מיט זיין פריינד, און ער האָט איהם געפרעגט:

„ווי פיהלסט דו דען אייגענטליך איצט געגען מיר? ווילסט ניט זיין מיט מיר מעהר קיין חבר?"

„איך? ניט מעהר קיין חבר? וואָס רעדסט דו פאַר נאַרישקיי־טען?" האָט זיך יאַקאָוו אָבגערופען שטאַרק פערוואונדערט און פּלוצלונג האָט ער מיט אַ לעבעדיגער מינע געזאָגט:

„הער נור, דו — געה אַקאָרשט אַריין צו דיר אין שטוב!... איך קום גלייך נאָך... וועסט זעהן וואָס איך וועל דיר ציינען!..."

ער איז אויפגעשפּרונגען און אַוועקגעלאָפען. איליא, וועלכער איז געוואָרען זעהר נייגעריג, איז אַריין צו זיך אין צימער. באַלד איז אויך יאַקאָוו אַריינגעקומען. ער האָט פערשלאָסען די טהיר הינ־

טער זיך, איז צוגעגאנגען צום פענסטער און האט ארויסגענומען א רויט בוך פון אונטער זיין יאקעל.

„קום אהער“, האט ער געזאגט גאנץ שטיל, מיט א וויכטיגער מיענע, און בשעת מעשה האט ער זיך אנידערגעזעצט אויף פעטער טערענטי'ס בעט און געמאכט לעבען זיך פלאץ פאר איליא'ן אויך. דערנאך האט ער געעפענט דאס בוך, האט עס ארויפגעלעגט אויף זיינע קניע, האט זיך אנגעבויגען דערויף, און ארומפאהרענדיג מיט די פינגער אהין און אהער איבער'ן גרויען פאפיר, האט ער גענומען לייענען הויך, אויפ'ן קול:

„און פלוצ... פלוצלינג האט דער העלדישער ריטער פון דער וויטען דערזעהן א בארג... אזוי הויך, אז ער האט דערגרייכט ביז'ן הימעל. און אין מיטען בארג איז אן אייזערנע טהיר געווען. מיט אמאל האט זיך צופלאקערט דאס פייער פון מוטה.. אין זיין העל... העלדיש הארץ... ער האט אנגעשטעלט די פיקע און מיט געוואלדיגע קולות האט ער זיך א לאז געטהאן פארווערטס, אנטר... טרייבענדיג זיין פערד, און מיט זיין גאנצען געוואלטיגען כוח האט ער זיך גע־יאגט צום טויער צו. מיט אמאל האט זיך דערהערט א קראך, אזוי ווי א מורא'דיגער דונער... דאס אייזען פון דער טהיר איז צושפרונ־גען אין שטיקער... און אין דעם אויגענבליק איז פון בארג ארויס פייער און ר...רויך, און א דונער־שטימע האט זיך געלאזט הערען... אז די ערד האט זיך דערפון צוטרייסעלט און די שטיינער פון בארג האבען זיך אראבגעקאטשעט אונטער די פיס פון פערד. „אהא! ענד־ליך ביסט דו דא... דו פרעכער עקשן!... איך און דער טויט ווארטען שוין לאנג אויף דיר“. דער ריטער איז שיער ניט בלינד געווארען פון'ם פייער און רויך...“

„ווער... ווער איז דאס דען?“ האט איליא ערשטוינט געפרעגט, זיך צוהערענדיג צו דעם פריינד'ס שטימע, וואס האט געציטערט פון אויפרעגונג.

„הא?“ האט יאקאוו איבערגעפרעגט, אויפהויבענדיג דאס בלאסע געזיכט פון בוך.

„ווער איז עס דאס... דער ריטער?“

„דאס איז אזא איינער, וואס רייט אויפ'ן פערד מיט א פיקע...

ראאול אהן־מורא הייסט ער... א דראגון האט איהם זיין כלה אוועק־גערויבט, די שעהנע לואיזא... הער ווייטער", האט יאקאוו אונגע־רולדיג געזאגט.

„באלד, באלד!... זאג מיר נור — ווער איז דער דראגון?"

„דאס איז א שלאנג מיט פליגלען... און מיט פיס, אייזערנע נעגעל זיינען דארט פאראן.. דריי קעפ האט זי, און זי שפייט מיט פייער— פערשטעהסט?"

„וואס דו זאגסט!" האט איליא אויסגערופען, אויסשטעלענדיג א פאר אויגען אויף זיין פריינד. „אוי, וועט זי איהם דערלאנגען!..."

„הער נור אפריהער ווייטער!..."

צוגעטוליעט איינער צום צווייטען, ציטערנדיג פאר נייגיריג־קייט, האבען זיך די צוויי אינגלעך אריינגעלאזען אין א נייער וועלט פון וואונדער, וואו געוואלטיגע, בייזע חיות קראפירען אונטער די הענד פון העלדישע ריטער, וואו אלצדינג איז גרויסארטיג, שעהן און וואונדערבאר און האט קיין שום עהנליכקייט ניט מיט דעם גרויען, מאנאטאנעם אלטעגליכען לעבען. ניטא דא קיין שכור'ע, אבגעריסענע, קליינינקע מענשעלעך, און אנשטאט די האלב־פערפוילטע הילצערנע באראקען שטעהען גלענצענדע פאלאצען פון גאלד און ביז'ן הימעל הויכע, אייזערנע מויערן. און בשעת זיי האבען אין זייערע געדאנ־קען דורכגעוואנדערט דורך דאס דאזיגע וואונדערבארע, פאנטאסטישע רייך פון דער דיכטונג, האט דער שכור'ער פערפישקא הינטער זייער רוקען געשפיעלט אויף זיין הארמאניקא און אונטערגעזונגען דערצו זיינע ליעדער:

„און טרעפט מיך דער שלאג אמאל,
וועט מיך דער טייוועל אלץ ניט קריגען,
ווייל ביים לעבען נאך אין זיין האנד
וועל איך זיכער ליגען!"

„אזוי איז עס, מיינע ליעבע ברידער," האט ער געזאגט. „הוליע קבצן מארגען ווי היינט, גאט האט ליעב די פרייליכע לייט!"

די הארמאניקא האט פון דאס ניי אנגעהויבען צו שפיעלען, פונקט ווי זי וואלט זיך געסטארעט צו דעריאגען דעם שוסטער'ס

פּאַראויסלויפענדע שטימע. ער אבער האָט, אזוי ווי איהר אויף צו להכעיס, געגומען זינגען עפּעס א טאַנץ־מעלאָדיע:

„ניט קלאָג וואָס קעלט אַסך
האָסטו געליטען יונגערהייט —
דערפאר אין גיהנום פאר דיר
אַ ליעבע היץ איז אָנגעגרייט!"

יעדער סטראָף פון'ם ליעד האָט ביי די צוהערער ארויסגערופען א שטורמדיגען געלעכטער. די טענער פון דער הארמאָניקא האָבען זיך צונויפגעגאָסען אין איינעם מיט דער קלאַפּעריי פון די גלעזער, מיט די שווערע טריט פון די חברה שכורים און מיט דעם ארומרוקען פון די שטוהלען אהין און אהער; און אלצדינג צוזאמען האָט זיך פער־איינגיגט אין א רוישענדען ליארם, וועלכער איז געווען עהנליך צום וואויען פון'ם ווינטער־שטורם אין וואַלד.

אבער אין קליין חדר'ל, וואָס איז נור געווען אָבגעטהיילט מיט א דין ווענטעל פון'ם שרעקליכען, טומעלדיגען כאָאָס, זיינען זיך געזעסען דיביידע אינגלעך, אַנגעבויגען איבער'ן בוך, און איינער פון זיי האָט שטילערהייט געלייענט:

„מיט אמאָל האָט דער ריטער מיט זיינע אונגעהייער שטארקע אַרעמס א פּאַק געטהאָן די טייפלישע שלאַנג, וועלכע האָט ארויסגע־לאָזען שרעקליכע, ווילדע קולות פאר שמערץ און צאָרן..."

7.

נאָך דעם בוך פון'ם ריטער מיט'ן דראַגון איז געקומען אן אנ־דער בוך, פּונקט אזוי וואונדערבאר ווי יענער, מיט'ן נאָמען: „גואק אָדער די אונבעזיעגליכע טרייהייט." דערנאָך א דריטעס: „די געשיכ־טע פון'ם העלדישען פּרינץ פראנצעל פון ווענעדיג מיט דער יונגער קעניגין רענדזיוועגא." ביסלעכווייז האָבען זיך די איינדריקע פון דער ווירקליכקייט אָבגעמעקט אין איליא'ס זעעלע און זיי האָבען געמאַכט פּלאַץ פאר די ריטער און די דאמען. די צוויי חברים פלעגען ארויס־גנב'ענען יעדעס מאָל אַ צוואַנציג־קאָפּיקעס־שטיקעל, און אויף אזא

אופן האָבען זיי זיך איינגעשאפט אלע ביכער, וואס זיי האבען גע־דארפט. זיי האָבען זיך בעקענט מיט „יאשקא סמערטענסקי׳ם" מור־טהיגע רייזען. זיי זיינען ענטציקט געוואָרען פון „יאפאנטשא, דעם טאטארישען רויבער־אטאמאן." און וואס ווייטער האָבען זיי זיך אלץ מעהר ארויסגעריסען פון דער רויהער, אונבארמהערציגער ווירק־ליכקייט פון׳ם לעבען און זיך אריינגעלאָזען אין א וועלט, וואו די מענשען פערשטעהן ווי אזוי צו צורייסען די דריקענדע קייטען פון שיקזאל און צו געפינען דאָס גליק פאר זיך. לאנג האָבען זיי אזוי געלעבט אונטער׳ן איינפלוס פון די דאָזיגע וואונדער־געשיכטען, און פון אָט דער גאנצער צייט איז ביי איליא׳ן אין געדעכטניס געבליבען נור איין איינציגע פאסירונג.

איינמאָל האָט מען פערפישקא׳ן געשיקט רופען אין דער פאָלי־ציי. מיט א געפיהל פון אונבעשטימטער מורא איז ער אוועק אהין. דערפאר איז ער אבער צוריקגעקומען א פרעהליכער און האָט מיט־געבראכט מיט זיך פאשקא גראטשעוו. וועמען ער האָט געמוזט צור־האַלטען פעסט ביי דער האנד, ער זאָל ווייטער ניט אנטלויפען פון איהם. פאשקא׳ס אויגען האָבען נאָך אלץ געקוקט אזוי שארף און העל ווי פריהער. דאָך איז ער פאר דער צייט שרעקליך אָבגעמאָגערט און געל געוואָרען, און זיין געזיכט האָט שוין מעהר ניט געהאט דעם אלטען, קוריאָזען אויסדרוק. דער שוסטער האָט איהם אריינגעפיהרט מיט זיך אין שענק און דאָרט האָט ער אָנגעפאנגען דערצעהלען, אימער פינטעלדיג מיט זיין לינקע אויג:

„זעהט נור, מיינע ליעבע ברידער, אָט האָבען מיר דאָ צוריק דעם הערר פאוולוכא גראטשעוו, בכבודו ובעצמו! אקאָרשט וואס ער קומט פון דער שטאדט פענזא, מיט׳ן עטאפ.... וואס פאר מאָדנע מענשען עס זיינען פאראן אויף גאָט׳ס ערד — ווילען ניט זיין גליק־ליך אין דערהיים! קוים האָבען זיי זיך נור געשטעלט אויף צוויי פיס, זוכען זיי שוין צו כאפען גליקען אין דער ווייטער וועלט!"

פאשקא איז געשטאנען לעבען איהם, האלטענדיג איין האנד אין דער קעשענע פון זיינע צוריסענע הויזען און די אנדערע האָט ער זיך געסטארעט ארויסצורייסען פון׳ם שוסטער׳ס האנד, קוקענדיג ביסטרע אויף איהם פון דער זייט. אימיצער האָט פערפישקא׳ן אן עצה געגע־

בען, פאשקא'ן גוט דורכצושמייסען. אבער אבלאזענדיג דעם אינ־געל'ס האנד האט דער שוסטער געזאגט מיט אן ערנסטען טאן:

„פאר וואס? זאל ער נור וואנדערן איבער דער וועלט, פיליכט וועט ער טאקי אמאל געפינען זיין גליק דערביי."

„ער וועט אבער געווים הונגערן!" האט זיך טערענטי אבגערו־פען, און דערלאנגענדיג דעם אינגעל א שטיק ברויט, האט ער פריינד־ליך געזאגט:

„נא—עסס, פאשקא!"

געלאסען האט פאשקא גענומען דאס ברויט און האט זיך גע־לאזט נעהן צו דער טהיר פון שענק.

„פי—יוה!" האט דער שוסטער הינטער איהם דערלאנגט א פייף. „ווילסט טאקי ווידער מאכען פליטה? נא, פאהר געזונד, מיין טהייער פריינד'ל!"

איליא, וועלכע האט צוגעזעהן די גאנצע סצענע, שטעהענדיג ביי דער טהיר פון זיין צימער, האט צוריקגערופען פאשקא'ן. דיזער האט נאכגעדיינקט א ווייל(ע), עפעס אזוי ווי ער וואלט זיך וועלען מישב זיין, צו זאל ער צוגעהן צו איליא'ן. דערנאך איז ער דאך אריינגעגאנגען צו איהם, און זיך אומקוקענדיג מיט מיסטרויאישע בליקען אין חדר'ל, האט ער געפרעגט:

„וואס ווילסט דו פון מיר?"

„גאר נים. גוט־מארגען האב איך דיר געוואלט זאגען..."

„נא, גוט־מארגען, גוט־יאהר!"

„זעץ זיך א ווײלע!"

„נאך וואס?"

„אזוי! מיר וועלען אביסעל פלוידערן..."

גראטשעוו'ס אבגעריסענע, בייזע פראגען און זיין הייזעריגע, רויהע שטימע האבען אויף איליא'ן געמאכט א שמערצליכען איינ־דרוק. ער האט שטארק חשק געהאט אויסצופרעגען פאשקא'ן, וואו ער האט פערבראכט דעם גאנצען זומער און וואס ער האט זיך אזוינס אנגעזעהן אויפ'ן וועג. אבער פאשקא, וועלכער האט זיך געזעצט אויף א שטוהל און האט מיט אפעטיט געקייט דאס שטיק ברויט, האט איהם גענומען שטעלען פראגען:

„האָסט שוין געענדיגט די שולע?“
„פריהלינג־צייט קום איך ארויס...“
„און איך האָב שוין אויסגעלערנט, זעהסט!..“
„ווי אזוי דען?“ האָט זיך איליא אָנגערופען, ניט גלויבענדיג וואָס ער הערט.
„ס'איז צוגעגאַנגען שנעל ביי מיר, ניין?“
„וואו האָסט דו דען געלערנט?“
„אין טורמע, ביי די אַרעסטאַנטען!..“
איליא איז צוגעגאַנגען נעהנטער צו איהם, און קוקענדיג עפּעס מיט א מין דרך ארץ פּאשקא'ן אין מאָגערן פּנים אריין, האָט ער געפרעגט:
„ווי לאַנג ביסט דו געזעסען? ס'איז געווען שלעכט דאָרט, וואָס?“
„גאָרניט שלעכט!... פיער חדשים... בין איך געזעסען, כ'בין געווען אין פיעל אָסטראָגען און אין פערשידענע שטעדט. מיט פיינע לייט, הערסט דו, האָב איך זיך דאָרט בעקענט, אויך דאַמען זיינען געווען צווישען זיי!... טאַקי אמת'ע פּריצים! ריידען פערשיעדענע שפּראַכען און וויסען אַלצדינג... כ'פלעג זיי שטענדיג אויפראַמען די קעמערלאך. זעהר אַנגענעהמע מענשען זיינען'ס געווען, כאָטש זיי זיינען געווען אַרעסטאַנטען...“
„וואָס זשע, זיי זיינען געווען ראַזבאָיניקעס, איינפאַכע רויבער?“
„ניין, נור ריכטיגע גנבים.“ האָט פּאשקא געענטפערט מיט שטאָלץ.
איליא האָט געפינטעלט מיט די אויגען, און זיין רעספּעקט פאַר פּאשקא'ן איז וואָס ווייטער אַלץ מעהר געוואַקסען.
„דאָס זיינען, הייסט עס, געווען רוסען?“
„אַ פּאָר אידען זיינען אויך געווען דאָרט... אויסגעצייכענטע לייט!... הערסטו דו, ברודער, די חברה־לייט האָבען זיך אויסגעצויגנט! יעדען איינעם האָבען זיי בעראַבעוועט, וועמען זיי האָבען נור אין דער האַנד געקראָגען, אבער אזוי ווי ס'דאַרף צו זיין!... נאָ ענדליך האָט מען זיי געפּאַקט, און איצט — קאַטיי קיין סיביר!...“
„ווי אזוי פּאָרט האָסט דו דאָרט געלערנט?“

„אזוי... כ'האב איינפאך געזאגט: לערנט מיר אויס לעזען — און זיי האבען מיר אויסגעלערנט..."

„שרייבען האסט דו אויך געלערנט?"

„מיט'ן שרייבען געהט'ס נאך שוואך, אבער לעזען קען איך דיר וויפיעל דו ווילסט נור אליין! כ'האב שוין אריינגעלייענט א גאנצע מאסע ביכער!"

אז עס איז געקומען צו רייד פון ביכער, איז איליא געווארען א לעבעדיגער.

„אויך איך לייען שטענדיג צוזאמען מיט יאשקא'ן," האט ער געזאגט. „און נאך וואס פאר א ביכער!"

עס איז אלזא געווארען א וועטע צווישען די צוויי אינגלעך. ביי־דע האבען גענומען אויסרעכענען מיט די נעמען די ביכער, וואס זיי האבען שוין געלייענט. אבער ענדליך האט פאשקא מיט א זיפץ גע־מוזט צוגעבען:

„כ'זעה, אז איהר האט מעהר געלייענט, טייוואלים וואס איהר זייט! און די ביכער אייערע זיינען אויך שעהנער ווי מיינע. איך האב דאס רוב געלייענט גערדיכטע, פערזען. זיי האבען דארט געהאט א גאנצע מאסע ביכער, אבער שעהן זיינען געווען נור די מיט פער־זען!..."

באלד איז אויך יאקאוו אריינגעקומען. פערוואונדערט האט ער אויפגעריסען די אויגען און האט זיך צולאכט.

„נא, דו בהמה דו, וואס האסט דו זיך אזוי צולאכט?" האט איהם פאשקא מקבל פנים געווען.

„אזוי!... וואו ביסט דו דען געווען?"

„אהין וועסט דו קיינמאל ניט קומען!..."

„הערסט," האט זיך איליא אריינגעמישט אין געשפרעך, „אויך ער האט דארט געלייענט ביכער!..."

„טאקי?" האט יאקאוו געפרעגט, און ער האט זיך גלייך גענו־מען פריינדליכער צורוקען צו פאשקא'ן.

די דריי אינגלאך זיינען אלזא געזעסען און געפיהרט א לעבעדי־גען שמועס, כאטש איין ענין האט זיך ווייניג וואס געקלעפט צום צווייטען.

„נאַ, האָב איך אײַך אַזעלכע זאַכן געזעהן — ס'לאָזט זיך גאָר־ניש דערצעהלען!" האָט זיך פּאַשקאַ אָבגערופען גאַנץ שטאָלץ און בעגײַסטערט. „אײנמאָל האָב איך צװײ טעג נאָכאַנאַנד גאָרנישט געפרעסען... ניט אַמאָל אַ ביסען האָב איך אין מויל געהאַט! און װאַלד האָב איך גענעכטיגט... אײנער אַלײן."

„האָסט געמוזט מורא האָבען? ס'איז עפּעס געװען שטאַרק אוּר־מעטיג?" האָט יאַקאָװ געפרעגט.

„געה, זײַ מוחל, אַריבער אַהין, פערזוך עס אָקאָרשט — דאַן װעסט דו װיסען! און אײנמאָל האָבען מיך די הינט כמעט צוביסען אויף טויט... אין דער שטאָדט קאַזאַן בין איך געװען, דאָרט האָבען זײ אײנעם, אַ מאַן, אויפגעשטעלט אַ מאָנומענט... דערפאַר װאָס ער האָט געמאַכט פערזען. ס'איז געװען אַ שרעקליך גרויסער מאַן! פּיס, זאָג איך אײַך — אַט אַ ז ו י דיק. און דער קולאַק אַזוי גרויס װי דײַן קאָפּ, יאַשקאַ! איך װעל אויך מאַכען פערזען, ברידער, אָבי־סעל האָב איך זיך שוין אויסגעלערענט..."

ער האָט זיך פּלוצלונג אויפגעשטעלט, אויסגעצויגען די פּיס, און קוקענדיג אויף אַ געװיסען פּונקט אין צימער האָט ער גענומען אויף גיך דעקלאַמירען זײַנע פערזען מיט אַן ערנסטען טאָן:

„פּיעל מענשען, זאַט און שעהן געקלײדט,
געהען לוסטיג אין גאַס אַרום,
און בעט איך אַ שטיקעל ברויט בײַ זײ,
דאַן שעלט מען ריידענדיג און שטום."

ער איז געבליבען שטיל, האָט אַ קוק געטהאַן אויף בײדע אײנג־לען און אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ. אונגעפעהר אַ מינוט האָט קײנער פון זײ ניט אויסגערעדט קײן װאָרט. דערנאָך האָט אליאַ מיט אַ האַלבען מויל געפרעגט:

„דאָס הײסט פערזען?"

„װאָס, דו הערסט דען ניט?" האָט זיך פּאַשקאַ אויף איהם צו־בײַזערט. „נו, געװיס. עס גראַמט זיך דאָך: אַרום—שטום, אַלזאָ הײסט עס פערזען!"

„נאַטירליך זײַנען דאָס פערזען," האָט יאַקאָװ אויך אַרײַנגע־װאָרפען אַ װאָרט. „דו מוזט שטענדיג געפינען אַ חסרון, אליאַ!"

„איך האָב נאָך אַנדערע פּערזען געמאַכט,“ האָט זיך פּאַשקאַ מיט פייער געווענדעט צו יאַקאָוו'ן און פון דאָס ניי האָט ער אַרויס־געפּלאַצט:

גרוי זיינ'ן די וואָלקען, פּייכט די ערד,
אַט באַלד קומט אָן די אָסיען־קעלט,
און איך—כ'האָב קיין הויז און קיין הויף,
און נאָקעט שטעה איך אויף דער וועלט!...“

„איי, איי,“ האָט יאַקאָוו געזאָגט און האָט אָנגעקוקט פּאַשקאַ'ן מיט גרויסע אויגען, פול פערוואונדערונג.

„דאָס זיינען טאַקי געוועזן אמת'ע פּערזען,“ האָט איליאַ דאָס מאָל צוגעגעבען.

פּאַשקאַ'ס געזיכט איז אויף אַ ווײַלע רויט געוואָרען און ער האָט צוזאַמענגעדריקט די אויגען, עפּעס אַזוי ווי רויך וואָלט דאָרט אַריינ־געקומען.

„אויך לאַנגע געדיכטע וועל איך נאָך מאַכען,“ האָט ער זיך בע־ריהמט. „ס'איז גאָר ניט אַזוי שווער. מען געהט זיך אַרוים אונטער'ן פרייען הימעל און מען קוקט זיך אום: וואַלד, וועלדער — פעלד, פעלדער... אָדער: בהמות—חלומות!... גאָר פון זיך אַליין קומען זיי, די גראַמען...“

„און וואָס ועסט דו איצט טהאָן?“ האָט איהם איליאַ גע־פרעגט.

פּאַשקאַ האָט געוואָרפען אַ בליק אַרום זיך, האָט געשוויגען אַ ווײַלע, דערנאָך האָט ער שטיל און מיט אַן אונזיכערען טאָן גע־ענטפערט:

„וואָס עס איז...“

אָבער גלייך נאָכדעם האָט ער מיט אַ פעסטען ענטשלאָסענעם טאָן צוגעלייגט:

„ווען ס'וועט מיר ניט געפעלען, וועל איך ווידער אַנטלויפען.“

דערווייל איז ער פונדעסטוועגען געבליבען ביים שוסטער, און יעדען אָבענד פלעגען זיך די קינדער צונויפקומען צו איהם. אין קע־לער איז געווען שטילער און עפּעס היימליכער ווי ביי טערענטיי'ן אין צימער. פערפישקאַ איז זעלטען ווען געווען אין דערהיים — ער פלעגט

פער׳שכור׳ן אַלץ וואָס איז נור געווען צו פער׳שכור׳ן און געאַרבייט האָט ער נור טאָג־ווייז אין פרעמדע מאַסטעראַקיעס. און אַז ער האָט קיין אַרבייט ניט געהאַט, איז ער כסדר געזעסען אין שענק. האַלב נאַקעט און באָרוועס איז ער אַרומגעגאַנגען און אונטער׳ן אָרעם האָט ער שטענדיג אַרומגעטראָגען זיין געליעבטע האַרמאָניקאַ. זי איז עפּעס אַזוי ווי צוזאַמענגעוואַקסען געוואָרען מיט זיין קערפּער, אַ טהייל פון זיין פּרעהליכען, לוסטיגען געמיטה האָט ער אין איהר אַריינגעלעגט. עפּעס זיינען זיי ביידע געווען אַזוי עהנליך איינער צום אַנדערן, — ביידע אַזוי אויסגעמאָגערט, אַזוי שפּיצעכיג און דערביי פול מיט לוסטיגע ליעדער. אין אַלע פאַבריקען פון דער שטאָדט האָט מען פערפישקאַ׳ן גוט געקענט. מען האָט געוואוסט, אַז ער איז אַן אונערמיעדליכער זינגער פון אַלערליי שפּאַסיגע, שאַרפע קופּלעטען און טאַנץ־ליעדער. אומעטום, וואו ער האָט זיך נור בעוויזען, האָט מען איהם אויפגענומען פאַר אַ גוטען גאַסט, און אַלע האָבען איהם ליעב געהאַט דערפאַר, ווייל ער האָט פערשטאַנען מיט זיינע קופּלעטען, מעשה׳לעך און וויצען לוסטיג צו מאַכען די אַרבייטער און פערלייכטערן אַביסעל זייער שווער, פערביטערט האַרץ.

אַז ער האָט פערדיענט עטליכע קאָפּיקעס, האָט ער אוועקגעגעבען אַ העלפט זיין טאָכטער. אין דעם איז בעשטאַנען די גאַנצע זאָרג, וואָס ער האָט געטראָגען פאַר איהר עקזיסטענץ. ווייטער איז מאַשאַ געווען זעלבסטשטענדיג און האָט אַליין געזאָרגט פאַר איהר לעבען. זי איז שוין געווען אַ היבשע מיידעל, די שוואַרצע צעפּ זיינען איהר אַראָבגעהאַנגען טיעף איבער די שולטערן, די דונקעלע, גרויסע אויגען האָבען געקוקט אַזוי ערענסט, און מיט איהר צאַרט, חן׳עוודיג פּנים׳על האָט זי אויסגעצייכענט געשפּיעלט די ראָלע פון אַ בעל־הבית׳טע אין איהר קעלער־ווינקעל. זי פלעגט ערגעץ־וואו צונויפקלייבען שפּענדלאַך, אָבקאָכען דערמיט וואָס פאַר עס איז זופּ און ביז ווארעמעס צייט פלעגט זי אַרומגעהן אין אַ קורץ יאַקעל, פערשמייעט און נאַס. אַזוי גיך ווי איהר ווארעמעס איז געווען פאַרטיג, האָט זי אויפגעראַמט דאָס צימער, זיך אַרומגעוואַשען, אָנגעטהאָן אַ ריין קלייד און זיך אַנידערגעזעצט ביים טיש לעבען פענסטער, צו פערריכטען איהרע צוריסענע קליידער. בשעת׳ן נעהען פלעגט זי זיך אונטערזינגען עפּעס

א פרעהליך ליעדעל און מיט איהר לעבעדיגקייט און בעקוועמליכ־קייט האט זי אויסגעזעהן אזוי ווי א פויגעלע, וואס שפּרינגט ארום אין א שטייגעל.

אפטמאל פלעגט מאטיצא קומען צו איהר צו גאסט און איהר בריינגען זעמעל־ברויט, טהעע און צוקער און אמאל האט זי איהר זאגאר געשיינקט א בלוי קלייד. מאשא פלעגט אויפנעהמען איהר גאסט אזוי ווי אן ערוואקסענע פערזאן, א ריכטיגע בעל הבית'טע: זי פלעגט אנידערשטעלען אויפ'ן טיש א קליינעם בלעכענעם סאמא־װאַרעל און האט מכבד געװען מאטיצא'ן מיט טהעע. טרינקענדיג צו־זאמען די הייסע, ערקוויקענדיגע משקה, האבען זיי צווישען זיך גע־פּלוידערט װעגען פערשידענע ענינים און אויסגעגאסען די גאנצע תוכחה אויף פערפישקא'ן. מאטיצא פלעגט איינפאך ארויס פון די כלים, ווען עס איז נור געקומען צו רייד פון פערפישקא'ן; מאשא אבער, כאטש זי פלעגט איהר גאסט פון העפליכקייט וועגען געבען רעכט, האט פונדעסטוועגען אין הארצען ניט געהאט קיין שום שנאה צו פערפישקא'ן. פון אלצדינג וואס זי האט נור געזאגט מכח איהר פאטער, האט זיך ארויסגעהערט א טאן פון מיטלייד, פון איינזעהע־ניש, וואס זי האט מיט איהם.

„פערשטעהט זיך," האט זי געזאגט מיט א מיענע פון אן ער־וואקסענער קלוגער פערזאן, „ס'איז ניט שעהן און ניט פערנינפטיג, אז א מאן שכור'ט. ער האט ליעב די פרעהליכקייט... טרינקט נור, אום זיך לוסטיג צו מאכען... אז די מאמע האט געלעבט, פלעגט ער ניט שכור'ען אזוי פיעל..."

„אז די קישקעס מעגען זיך איהם דארט איבערקעהרען אין בויך!" האט מאטיצא געברומט מיט א טיעפער באס־שטימע, און בשעת מעשה האט זי צוזאמענגעדריקט די ברעמען פון איהרע אויגען. „וואס זשע! דער פיאניצע האט אפנים גאר אין גאנצען פערגע־סען, אז ער האט א קליין קינד אין דערהיים? א מיאוס'ע בריאה! קראפּירען זאל ער ווי א הונד!"

„ער וויים דאך, אז איך בין שוין גרוים און קען אלצדינג טהאן אליין!" האט מאשא געענטפערט.

„מיין גאט, מיין גאט!" האט מאטיצא זיך טיעף אבגעזיפצט.

„וואָס טהוט זיך דאָס דאָ אויף גאָט'ס גרויסער וועלט? וואָס וועט זיין דער תכלית פון דער מיידעלע דאָ? אויך איך האָב געהאַט אַזאַ מיידעלע, ווי דו ביסט!... ס'איז דאָרט געבליעבען, אין דער היים... אין דער שטאָדט כּאַראָל... און ס'איז אַזוי ווייט, אַזוי ווייט אַהין, אין דער שטאָדט כּאַראָל, אַז ווען איך זאָל אפילו וועלען אריבער־פאָהרען אַהין, וואָלט איך גאָר דעם וועג ניט געפונען... אַזוי געהט עס שווין דעם מענשען!... ער לעבט, לעבט אויף דער וועלט און פער־געסט, וואו ער איז געבוירען געוואָרען..."

מאשא האָט ליעב געהאַט צו הערען די טיעפע שטימע פון דער דאָ־זיגער פרוי מיט'ן גרויסען געזיכט און די ברוינע אויגען, אַזוי ווי פון אַ קוה. און כּאַטש דער ריח פון בראַנפען האָט זיך אַזוי שטאַרק גע־הערט פון מאַטיצא'ן, פלעגט מאשא פונדעסטוועגען הנאה האָבען זיך אנידערצוזעצען ביי איהר אויפ'ן שויס, זיך פעסט צוטוליען צו איהר שטאַרקען, בערגיגען בוזים און איהר קושען אויף די פולע ליפּען פון איהר שעהנעם מויל. מאַטיצא פלעגט געוועהנליך קומען אין דער פריה, און אַבענד צייט פלעגען זיך די קינדער פערזאַמלען ביי מאשא'ן. זיי פלעגען פערברייגנען די צייט שפּיעלענדיג אין קאָרטען אָדער זיצענדיג איבער אַ בוך. מאשא פלעגט אויך מיט גרויס אינ־טערעסע זיך צוהערען צו דעם, וואָס זיי האָבען געלעזען, און אָפּט־מאָל, ווען עס פלעגט קומען צו אַ מורא'דיגען פּאַסאַזש אין בוך, האָט זי זיך ניט געקענט איינהאַלטען און פלעגט ארויסלאָזען אַ האַלב פערשטיקטען קוויטש פון שרעק.

יאַקאָוו האָט זיך איצט אָבגעגעבען מיט דער קליינער נאָך מעהר ווי פריהער. ער פלעגט איהר כּסדר ברייגנען פון דערהיים שטיקער ברויט און פלייש, טהעע, צוקער און קעראָסין און ביער־פלעשער. ער האָט איהר אויך פון צייט צו צייט געגעבען אביסעל געלד, וואָס ער פלעגט אָבשפּאָרען פון די ביכער, וואָס ער האָט געקויפט. אַזוי צוגעוואוינט איז ער געוואָרען דאָס אַלעס צו טהאָן, און ער האָט עס געטהאָן מיט אַזאַ בערייטוויליגקייט, אַז קיינער האָט עס גאָר ניט געקענט בעמערקען. מאשא ווידער, פון איהר זייט, האָט אָט די אַלע טובות אָנגענומען אַזוי ווי אַ גאַנץ געוועהנליכע זאַך, עפּעס אַזוי ווי

עס דארף אזוי צו זיין, און זי האט דערפון קיין שום וועזען ניט געמאכט.

„יאשקא!" פלעגט זי זאגען — „שוין ניטא קיין קוילען!"

„אט באלד!"

און אין א ווײלע ארום האט ער איהר געבראכט קוילען, אדער ער פלעגט איהר געבען א פאר קאפּיקעס, זאגענדיג:

„גהע, קויף אביסעל קוילען!... כ'האב גאר ניט געקענט ארויס־גנב'ענען!"

ער האט מאשא'ן געבראכט א טאפעל און האט איהר אנגעהויבען לערנען לעזען און שרייבען. ס'איז אמת צוגעגאנגען לאנגזאם, אבער אין צוויי מאנאט צייט האט מאשא דאך געקענט איבערלייענען אלע בוכשטאבען און זיי אויפשרייבען אויף'ן טאפעל.

איליא האט זיך אויך צוגעוואוינט צו דעם דאזיגען סארט לע־בען. אפטמאל האט ער אויך ארויסגעלאטכענט וואס ער האט נור געקענט פון קיך אדער פון הינטערן בופעט און האט עס אוועקגע־שלעפט צום שוסטער אין קעלער. איהם איז שטארק געפעלען דאס שטארקע, ברונעטע מיידעל, וואס איז פער'יתום'ט אזוי ווי ער אליין. דער עיקר האט מאשא נושא חן געווען ביי איהם אין די אויגען, ווייל זי האט זיך געוואוסט ווי אזוי דורכצושלאגען אליין אין דער וועלט, און האט אלצדינג געטהאן, פונקט ווי א גרויסע, אן ערוואקסענע פרוי. ער האט ליעב געהאט צו זעהן ווי זי לאכט און האט שטענדיג געזוכט מיט אלערליי מיטלען זי לאכענדיג צו מאכען. און אז עס האט זיך איהם ניט איינגעגעבען, פלעגט ער זיך שטארק נעהמען צום הארצען און זיך קריגען מיט דעם שוסטער'ס מיידעל.

„שווארצע פלעדער־מויז!" פלעגט ער זי רופען.

זי פלעגט א פינטעל טהאן מיט די אויגען און ענטפערן מיט א שפּאטישען טאן:

„אויסגעדארטער טייוועל!..."

א ווארט פאר א ווארט, און זיי האבען זיך טאקי גענומען קריי־גען אויף צו'ן אמת'ן. מאשא פלעגט לייכט אריינקומען אין כעס, זי פלעגט זיך א לאז טהאן אויף איליא'ן מיט דער אבזיכט, איהם צו צוגראבלען די צורה, נאר ער פלעגט זיך אויסדרעהען פון איהרע

הענד און מיט א געלעכטער אנטלויפען, האבענדיג שטארק הנאה פון דער גאנצער געשיכטע.

איינמאָל, ווען זיי האבען געשפיעלט אין קארטען, האט ער בע־שולדיגט מאשא׳ן, אז זי האט בעגאנגען א שווינדעל, און ארייננקור־מענדיג אין כעס האט ער אויסגעשריגען:

„דו... יאשקא׳ס ליובאָווניצע!"

און דערצו האט זיך איהם נאך ארויסגעכאפט פון מויל א מיאוס וואָרט, וואס ער האט שוין געוואוסט דעם טייטש דערפון. יאקאוו איז געווען דערביי. אין אנהויב האט ער געלאכט, אבער דערזעהענדיג ווי דאס געזיכט פון זיין פריינדין האט זיך פערצויגען פון שמערץ און איהרע אויגען זיינען פול געווארען מיט טרעהרען צוליעב דער בעליי־דיגונג, איז ער געווארען בלייך ווי קאלך און ער האט אויפגעהערט צו לאכען. און פלוצלונג איז ער אויפגעשפרונגען פון שטוהל, האט זיך א ווארף געטהאן אויף איליא׳ן, איהם דערלאנגט מיט׳ן קולאק אין נאז, דערנאך האט ער איהם געכאפט פאר די האר און איהם א ווארף געטהאן אן דער ערד. דאס אלץ איז געשעהן אזוי גיך, אז איליא האט גאר קיין צייט ניט געהאט זיך צו פערטהיידיגען. ער האט זיך אבער אויפגעכאפט פון דער ערד און אויסער זיך פאר צארן און שמערץ האט ער זיך א לאז געטהאן מיט׳ן קאפ פאראויס אויף יאקאוו׳ן.

„ווארט אקארשט, מיין פריינד! כ׳וועל דיר..." האט ער מיט כעס אויסגערופען.

אבער צוקומענדיג אביסעל נעהנטער האט ער דערזעהן, ווי יא־קאוו זיצט אנגעשפארט מיט׳ן עלענבויגען אויפ׳ן טיש און וויינט מיט ביטערע טרעהרען. לעבען איהם שטעהט מאשא און מיט א שטימע, פערשטיקט פון טרעהרען, זאגט זי צו איהם:

„לאז איהם לויפען, דעם ווילדען אינדיאנער... דעם רוצח!... זיי זיינען אלע שלעכט... זיין טאטע איז פערשיקט אויף קאטארגע... און זיין פעטער האט א הויקער!... נישקשה, איהם וועט אויך אויסוואקסען א הויקער! געמיינער בחור דו!" האט זי אויסגעשריגען, זיך א לאז טהאנדיג אהן א שום מורא אויף איליא׳ן. „דו פארשיווער קאפ!... שמאטעס־קלייבער! נו, וואס שטעהסט דו? קום נור אקארשט אהער!

אהער קום! כ׳וועל דיר די אויגען אויסגראבלען! נו, לאמיר שוין אמאל זעהן דיין גבורה!"

איליא האט זיך ניט געריהרט פון ארט. ס׳איז איהם שווער געווארען אויפ׳ן הארצען, דערזעהענדיג דעם וויינענדיגען יאשקא, ווען ער האט קיין עגמת נפש ניט געוואלט אנטהאן, און ער האט זיך געשעהמט, זיך ארייגצולאזען אין א געשלעג מיט א מיידעל. זי איז דאס גאר נישט אויסען, דאס האט ער גאנץ לייכט געקענט דערקענען אויף איהר פנים. שטיל, ניט אויסרייידענדיג קיין ווארט, האט ער פערלאזען דעם קעלער און איז א היבשע ווײלע ארומגעגאנגען איבער׳ן הויף, מיט א שמערצליך, ביטער געפיהל אין הארצען. דערנאך איז ער צוגעגאנגען צום פענסטער פון פערפישקא׳ס וואוינונג און האט שטילערהייט ארייגגעקוקט, אום צו זעהן וואס דארט טהוט זיך. יאקאוו איז שוין ווידער געזעסען און געשפיעלט אין קארטען מיט זיין פריינדין. דער אונטערשטער טהייל פון מאשא׳ס געזיכט איז געווען פערדעקט מיט די ברעגעס פון די קארטען, וואס זי האט געהאלטען אין האנד, און איליא׳ן האט זיך אויסגעדוכט, אז זי לאכט. יאקאוו ווידער איז געווען פערטיעפט אין די קארטען און אונענטשלאסען האט ער אנגעריהרט מיט דער האנד דא איינע און דא די אנדערע, ניט וויסענדיג מיט וועלכער אויסצושפיעלען. איליא׳ן איז געווארען זעהר שווער אויפ׳ן הארצען. ער האט ארומגעשפאצירט נאך א ווײלע איבער׳ן הויף, אהין און אהער. דערנאך איז ער מוטהיג אראב צוריק אין קעלער.

„נעהמט מיך צו פון דאס ניי!" האט ער געזאגט, צוקומענדיג צום טיש.

זיין הארץ האט געקלאפט ווי מיט האמערס, זיין געזיכט האט איהם געפלאמט און די אויגען האט ער געהאלטען אראבגעלאזען צו דער ערד. יאקאוו און מאשא זיינען געבליבען שטיל.

„איך וועל זיך שוין מעהר ניט זידלען אזוי!... ביי גאט שווער איך, אז איך וועל עס מעהר ניט טהאן!" האט איליא ווייטער געזאגט און האט זיי ביידען אנגעקוקט.

„נו, זעץ זשע זיך אנידער... אך, דו!" האט זיך מאשא אבגערופען.

און יאַקאָוו האָט מיט אַן ערנסטען טאָן צוגעלייגט:

„דומקאָפּ! ביסט דאָך שוין ניט קיין קליין אינגעל!... מוזט דאָך וויסען, וואָס דו רעדסט!"

„ניין, מיר זיינען נאָך אַלע קליינע קינדער!" איז מאַשאַ אַריינגעפאַלען יאַקאָוו'ן אין די רייד און בשעת מעשה האָט זי אַ זעץ געגעבען מיט'ן פויסט איבער'ן טיש. „נור טאַקי דערפאַר דאַרפען מיר ניט ריידען קיין מיאוס'ע ווערטער."

„דו האָסט מיך אָבער אַזוי טיכטיג געשלאָגען!" האָט איליאַ מיט אַ פאָרוואורף געזאָגט צו יאַקאָוו'ן.

„האָסט עס כשר פערדיענט! בעקלאָג זיך ניט!..." האָט מאַשאַ געענטפערט מיט אַ שטרייננגער מיענע און מיט'ן טאָן פון אַ לעהרערקע.

„נו, גוט... כ'בין ניט בייז אויף דיר... ס'איז מיין שולד געוועזן..." האָט זיך איליאַ מודה געווען און האָט געקוקט מיט אַ שמייכעל אויף פעטרוכאַ'ס זוהן. „מיר וועלען אַלזאָ צוריק זיין גוטע ברידער — וואָס?"

„פון מיינעטוועגען, נעהם די קאָרטען..."

„ווילדער טייוועל דו!" האָט זיך מאַשאַ אָבגערופען.

דערמיט האָט זיך די גאַנצע מחלוקה געענדיגט. אין אַ מינוט אַרום איז איליאַ ווידער געווען שטאַרק פערטיעפט אין'ם קאָרטענשפּיעל. ער פלעגט זיך אימער זעצען אַזוי, אַז איהם זאָל אויסקומען אויסצושפּיעלען געגען מאַשאַ'ן. עס האָט זיך איהם מאָדנע געוואָלט, זי זאָל פערשפּיעלען, און אין דער גאַנצער צייט האָט ער נור געהאַט דעם געדאַנק אין זינען. אָבער גראָד אויף צו להכעיס האָט די קליינע געשפּיעלט גאַנץ געשיקט, און ווי געוועהנליך איז יאַקאָוו אויך דעם מאָל כסדר געוועזן דער פערשפּיעלער.

„אָך דו גולם איינער," האָט מאַשאַ געזאָגט מיט אַ טאָן פון רחמנות — „ביסט שוין ווידער דער נאַר!"

„כאַפּט דער רוח די קאָרטען!" האָט יאַקאָוו געענטפערט. „ס'איז זעהר סקוטשנע, דאָס שפּיעלען נאָכאַנאַנד. לאָמיר בעסער ווייטער לייענען אין דער „קאַמטשאַדאַלין!"

זיי האָבען פון ערגעץ אַרויסגענומען אַ צוריסען און שמוציג בוך

און האָבען גענומען לייענען די ליידענס־געשיכטע פון דער פערליעב־טער און אונגליקליכער „קאַמאַטשאַדאַלין.“

אַז פּאַשקאַ גראַטשעוו האָט געזעהן, ווי די דריי קינדער פּער־בריינגען אַזוי גוט און אנגענעהם די צייט, האָט ער מיט אַ טאָן פון אַ קלוגען, וועלט־ערפאַהרענעם מאַן געזאָגט:

„ווייסט איהר? איהר פיהרט גאָר אַ נישקשה'דיג לעבען דאָ, איהר גנבים וואָס איהר זייט!“

דאַן האָט ער אַ קוק געטהאָן אויף יאַקאָוו'ן און מאַשאַ'ן און מיט אַ שמייכעל, אָבער אויך ערנסט אין דערזעלבער צייט האָט ער צו־געלייגט:

„לעבט נור אַזוי ווייטער ווי טייבעלאַך! און שפּעטער קענסט דו מיט מאַשאַ'ן חתונה האָבען, יאַקאָוו... וואָס?“

„דומקאָפּ!“ האָט מאַשאַ געענטפערט מיט אַ געלעכטער, און ענדליך האָבען אַלע פיער זיך צולאַכט אין כאָר.

פּאַשקאַ איז דאָס רוב געווען מיט זיי צוזאַמען. אַז זיי פלעגען אויסלייענען אַ בוך, אָדער זיך אָברוהען אין מיטען לעזען, דאַן פלעגט ער נעהמען דערצעהלען זיינע פּאַסירונגען, דאָס וואָס ער האָט זיך שוין אָנגעזעהן אין לעבען; און זיינע מעשיות זיינען ניט געווען וועני־גיגער אינטערעסאַנט פון די ביכער.

„ווי איך האָב דערזעהן, ברידער, אַז אַהן אַ פּאַס איז אַ געמור־טשעט לעבען, האָב איך גענומען פּראָווען אַלערליי קונצען. דערזעהן אַ פּאָליציייסקען, האָב איך גלייך גענומען שטעלען פיס, אַזוי ווי מען וואָלט מיך ערגעץ געשיקט און איך האָב קיין צייט נישט... אָדער איך האָב זיך גאָר צוגערוקט צום ערשטען בעסטען פון די פערבייגעהער, אַזוי ווי ער וואָלט געווען מיין בעל הבית, אָדער מיין טאַטע, אָדער עפּעס אַזוי אימיצער... דער פּאָליציי־מאַן קוקט מיך אָן און לאָזט מיך לויפען — ער האָט גאָרנישט בעמערקט... נור שעהן איז געווען אין די דערפער: דאָרט זיינען גאָר קיין פּאָליציייסקע ניטאָ, נור אַלטע מענער, אַלטע ווייבער און קינדער, די בויערן זיינען אויפ'ן פעלד. פרעגט מיך אימיצער, ווער איך בין, זאָג איך: אַ בעטלער... וועמעס איך בין? קיינעם'ס ניט, כ'האָב קיין משפחה ניט... פון וואַנען איך קום? פון דער שטאָדט. דאָס איז אַלצדינג! זיי גיבען מיר עסען און

טרינקען — אַלעס מיט דער פּולער האַנד. און געהן קענסט דו דאָרט, ווי דו ווילסט אַליין: קענסט גאַנץ גיך לויפען, אָדער אויפ'ן בויך קריכען... איבעראַל איז פעלד און וואַלד... די פויגעל זינגען... ארויפ־פליהען ווילט זיך דיר צו זיי. אז דו ביסט נור זאַט — דאַן האָסט דו שוין גאָר קיין נויט וואונש ניט מעהר, וואָלסט געקענט אַזוי כסדר געהן און געהן, ביז'ן עק וועלט. ס'איז עפּעס פּונקט ווי אימיצער וואָלט דיך געצויגען פאָרווערטס... אַזוי ווי אַ מוטער וואָלט געטראָגען איהר קליין קינד. אבער איך האָב אויך אָפּטמאָל נישקשה'דיג צוגע־הונגערט — אַהאַ! די קישקעס אין בויך האָבען זיך מיר געדרעהט און צוזאַמענגעצויגען — אַזוי טרוקען איז מיר געווען אינעווייניג! ערד וואָלט איך געקענט פרעסען. דער קאָפּ פלעגט זיך מיר נעהמען דרעהען... אבער אז איך האָב דעמאָלט אַ שטיק ברויט געקראָגען און עס אריינגענומען צווישען די צייהן—אַ—אַך, וואָס פאַר אַ תענוג! טאָג און נאַכט וואָלט איך אַזוי געקענט עסען. דאָס איז אַביסעל גע־ווען אַן אַפּעטיט!... און דאַך בין איך געווען צופריעדען, אז איך בין ענדליך אריין אין לאַך... אין אָנהויב האָב איך שטאַרק מורא געהאַט, אבער דערנאָך האָב איך זיך גענומען פיהלען זעהר גוט. איך האָב שטענדיג געציטערט אימת מות פאַר די פּאָליציי־לייט. איך האָב זיך געטראַכט ביי זיך, אז זיי וועלען מיך נור אריינקריגען אין זייערע הענד און מיר נעהמען ברעכען די ביינער, דאַן וועלען זיי מיך דער־שלאָגען אויף טויט. און ווי איז עס אין דער אמת'ן געווען? גאַנץ שטיל קומט ער פון הינטען און פּאַקט מיך ביים קאָלנער — שוואַפּ! איך בין געשטאַנען ביי אַ זייגער־מאַכער און אָנגעקוקט די זייגערס אין גרויסען פענסטער... אַ ים מיט זייגערס זיינען דאָרט געווען — גיל־דערנע און אַנדערע. מיט אַמאָל: שוואַפּ! איך הויב אָן שרייען. און ער פרעגט מיך גאַנץ פריינדליך: „ווער ביסט דו? פון וואַנען קומסט דו?" נאַ, האָב איך עס נאַטירליך געזאָגט — זיי וועלען זיך דאַך סיי ווי סיי דערוויסען: זיי ווייסען אַלעס... „וואוהין געהסט דו?" פרעג־גען זיי ווייטער... „איך וואַנדער אַזוי איבער'ן לאַנד"... לאַכען זיי... דערנאָך פיהרט מען מיך אָב אין טורמע... דאָרט לאַכען זיי אויך אַלע. און דערנאָך האָבען מיר יענע הערדען צוגענומען צו זיך... דאָס זיינען אַביסעל געווען טייוואָלים, אַהאַ!"

פון די „הערהען" האָט פּאַשקאַ שטענדיג געהערט כּמעט מיט די געפיהלפאַלסטע ווערטער, וואָס ער האָט נור געקענט געפינען — זיי האָבען אויף איהם געמוזט מאַכען אַ טיעפען רושם. אין דערזעלבער צייט אָבער זיינען זייערע געשטאַלטען בּיסלאַכוויז אַזוי ווי פערשוואוּנדען אין זיין געדאַנק, און זיי זיינען איהם פאָרגעקומען עפּעס אַזוי ווי אַ גרויסער, פינסטערער פלעק. ביים שוסטער איז פּאַשקאַ פערבּליבען אַ מאָנאַט צייט, דערנאָך איז ער פון דאָס ניי פערשוואונדען. שפּעטער האָט זיך פערפישקא דערוואוסט, אַז ער איז אריין אַלס לעהרען־איננגעל אין אַ דרוקעריי און אַז ער וואוינט ערגעץ אין אַ ווייטען, פערוואָרפענעם ווינקעל פון דער שטאָדט. אַז איליאַ האָט עס דערהערט, האָט ער פּאַשקאַ'ן שטאַרק מקנא געווען, און מיט אַ זיפץ האָט ער זיך אָבגערופען צו יאַקאָוו'ן:

„און מיר ביידע וועלען דאָ מוזען פערשימעלט ווערן!..."

8.

אין דער ערשטער צייט, נאָכדעם ווי פּאַשקאַ איז פערשוואונדען האָט איליאַ'ן אַזוי ווי עפּעס געפעהלט. ער האָט זיך אָבער באַלד אריינגעלעבט צוריק אין זיין וואונדער־וועלט. ווידער אַמאָל האָט מען געננמען לעזען ביכער, און איליאַ'ס זעעלע איז אריינגעפאַלען אין אַ האַלב־שלאָפעדיגען צושטאַנד.

אויפגעוועקט, ארויסגעריסען פון זיין אַנגענעהמער, פערטיעפטער לאַגע האָט מען איהם פּלוצלונג, אונגעריכטערהייט, איינמאָל, ווען איליאַ איז נאָך געגאַנגען אין שולע, רופט זיך דער פעטער אָן צו איהם:

„באַלד וועסט דו זיין פאַרטיג מיט'ן לערנען... פערצעהן יאָהר וועסט דו אַלט... שוין צייט צו זוכען פאַר דיר אַ שטעלע."

„פערשטעהט זיך," האָט פעטרוכאַ געגעבען זיין הסכמה דערצו.

„מיט דער גרויסער בעקאַנטשאַפט, וואָס מיר האָבען, איז דאָס איינגענטליך אַ גאַנץ לייכטער עסק... יאַשקאַ דאַרף קיין שטעלע ניט; פאַר איהם איז אַלצדינג אַנגעגרייט! זאָל ער נאָך הוליען אַ יאָהר צייט — דערנאָך שטעל איך איהם אוועק הינטער'ן בופעט! און פאַר דיר,

טערענטי, וועל איך אויפמאכען א צווייטען שענק ערגעץ וואו ניט ווייט פון דאַנען. דאָרט קענסט דו אַרבייטען אויף פּראַצענטען, און וועסט זיך אייגענטליך זיין, ווי ביי זיך אין דערהיים... האַ—יאַ, גע־לויבט איז זיין ליעבער נאָמען, ער האָט מיך גוט פערזאָרגט!"

איליא האָט זיך צוגעהערט גלייכגילטיג צו די אַלע רעדעס און עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אז דאָס רעדט מען ערגעץ ווייט, ווייט פון איהם. דאָס אַלצדינג האָט קיין שום שייכות ניט געהאַט מיט דעם, וואָס האָט בעשעפטיגט זיין מוח אין יענער צייט, און ער איז געבליבען גאַנץ קאַלט דערצו. נאָר איינמאָל האָט איהם דער פעטער אויפגעוועקט גאַנץ פריה פון שלאָף און האָט געזאָגט:

„שטעה אויף און וואַש זיך אָרום ווי עס דאַרף צו זיין... אָבער אויף גיך!..."

„וואָס איז די איילעניש? וואוהין דאַרף איך דאָס געהן?" האָט איליא געפרעגט פערשלאָפען.

„אויף דיין שטעלע! גאָט זיי דאַנק, ס'האָט זיך וואָס געפונען!... ביי א פיש־הענדלער קומסט דו אַן."

עפּעס אַן אונאַנגענעהמעס געפיהל האָט איליא'ן צוזאַמענגעדריקט דאָס האַרץ. דער וואונש צו פערלאָזען דאָס דאָזיגע הויז, וואו ער האָט אַלצדינג געקענט און צו אַלצדינג געוואוינט געווען, איז פּלוצלונג פער־שוואונדען, און פעטער טערענטי'ס חדר'ל, וואָס איז איהם קיינמאָל ניט געפעלען, איז עפּעס מיט אַמאָל אין זיינע אויגען געוואָרען אזוי ריין, אזוי ליכטיג. מיט די אויגען צו דער ערד איז ער געזעסען אויף זיין בעט און האָט גאָר קיין חשק ניט געהאַט זיך אָנצוטהאָן... יאַ־קאָוו איז אריינגעקומען, מיט צושויבערטע האָר און מיט א גראָה גע־זיכט, האַלטענדיג דעם קאָפּ אנגעבויגען אַן א זייט. אויף גיך האָט ער געכאַפּט א קוק אויף זיין חבר און האָט געזאָגט:

„קום גיכער, דער טאַטע וואַרט... דו וועסט דאָך עפּטער קומען אַהער?"

„געוויס וועל איך קומען..."

„נאַ יאַ... פערגעס נור ניט אריינגעהן צו מאַשאַ'ן, געזעגען זיך מיט איהר!"

„אָבער איך געה דאָך ניט אוועק אויף שטענדיג פון דאַנען!" האָט

זיך איליא אבגערופען מיט א בייזער.

מאשא איז דערווייל אליין ארויפגעקומען. זי איז געבליבען שטעהן ביי דער טהיר, האט געקוקט אויף איליא'ן און מיט א טרויעריגער שטימע האט זי געזאגט:

„נו זיי זשע מיר געזונד און גליקליך, איליא..."

איליא האט פון פערדרוס געשלעפט און געצופט דאס יאקעל, וואס ער האט אקארשט אנגעטהאן, און פאר כעס האט ער געשימפפט גלאט אין דער וועלט אריין. מאשא און יאקאוו האבען זיך ביידע מיט אמאל טיעף אבגעזיפצט.

„זאלסט זיך נור קומען זעהן מיט אונז אין גיכען!" האט יאקאוו געזאגט.

„גוט, גו—וט!" האט איליא געענטפערט גראב.

„קוק איהם נור אן, ווי ער נעהמט זיך דאס אביסעל איבער— דער הערר קאמי!" האט מאשא בעמערקט.

„אך דו... דומע גאנז!" האט איהר איליא געענטפערט שטיל, מיט א טאן פון פארוואורף.

אין א פאר מינוטען ארום איז ער געגאנגען איבער דער גאס — לעבען פעטרוכא'ן, וועלכער איז געווען אנגעטהאן מיט א לאנגען פאל־טא און מיט א פאר קנאקעדיגע שטיוועל.

„איך פיהר דיך אצונד צו א זעהר גרויסען, אנגעזעהענעם מאן, וועמען די גאנצע שטאדט וויים צו שעצען," האט דער בופעטשיק איינ־גע'טענה'ט מיט איליא'ן. — „צו קיריל איוואניטש סטראגאני... פאר זיין גוט הארץ און פאר זיינע צדקות האט ער מעדאלען געקראגען, און נאך מעהר! ער האט א דעה אין דער דומע, און ווער וויים? אפשר וועט ער גאר אמאל זיין איינער פון די שטאדט־בעלי בתים! דיען איהם געטריי און עהרליך, און ער וועט שוין דערפאר עפעס מא־כען פון דיר!... דו ביסט אן ערנסט אינגעל, ניט דער מאמע'ס גע־פעסטעטער בן יחיד'ל... א מענשען א טובה צו טהאן, איז ביי איהם אקוראט ווי אויסשפייען..."

איליא האט זיך צוגעהערט צו פעטרוכא'ס רייד און האט זיך געזוכט צו מאכען א בילד פון'ם סוחר סטראגאני. ער האט זיך עפעס פארגעשטעלט, אז דער קופעץ דארף אויסזעהן אזוי ווי זיידע יערע־

מעי — אז ער מוז זיין פונקט אזוי אויסגעדאַרט, אזוי גוט־האַרציג און אזוי פּראָסט ביי זיך. אז ער איז אבער אַריינגעקומען אין פיש־מאַגאזין, האָט ער דאָרט, הינטער׳ן שרייב־טיש, דערזעהן א גרויסען מאַן מיט א געזונדען, אָבגעפרעסענעם בויך. אויפ׳ן קאָפּ האָט ער שוין קיין איין איינציגע האָר ניט געהאַט, דערפאַר איז כמעט דאָס גאַנצע געזיכט זיינס, פון די אויגען ביז׳ן האַלז, געווען בעדעקט מיט א געדיכטער, רויטער באָרד. אויך די ברעמען זיינע זיינען געווען געדיכט און רויט, און אונטער זיי זיינען אַרומגעלאָפען אהין און אהער א פּאָר קליינע, גרינעוואַטע אויגעלעך, וועלכע האָבען געשאָסען מיט פייער פאַר כעס.

„פערניייג דיך!“ האָט פּעטרוכא שטילערהייט א זאָג געטהאָן צו איליא׳ן, און בשעת מעשה האָט ער מיט די אויגען א וואונק געטהאָן צום מאַן מיט דער רויטער באָרד. ענטטוישט האָט איליא אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ איבער דער ברוסט.

„ווי הייסט ער?“ האָט אָבגעקלונגען א טיפע באַס־שטימע איבער׳ן גאַנצען מאַגאזין.

„איליא איז זיין נאָמען!“ האָט פּעטרוכא געענטפערט.

„נאַ, איליא, עפען מיר נור אָקאָרשט די אויגען און גיב אכטונג! אצונד האָסט דו מעהר קיינעם ניט, קיינעם ניט אויף דער וועלט! אויסער דיין בעל הבית! ניט קיין קרובים און ניט קיין בעקאַנטע — פערשטעהסט? איך בין דיר טאַטע און מאַמע — ווייטער האָב איך דיר גאָרנישט צו זאָגען...“

איליא האָט בגנבה נעכאַפּט א קוק איבער׳ן סקלאַד. אין קערב מיט אייז זיינען געלעגען אונגעהייער גרויסע פיש; אין פּאָליצעס ביי די ווענד זיינען געווען אָנגעפּאַקט גאַנצע שורות פון קאַרפּען און געטריקענטע סאָרטען פיש און אומעטום, וואו מען האָט נור געוואָרפען אן אויג, האָבען געבלאַנקט בלעכענע פּושקעס. א שטאַרקער, גע־זאַלצענער ריח האָט אָנגעפילט די לופט, און עס איז געווען שטיקענד, ענג און פייכט אין מאַגאזין. אין גרויסע בעקענס, וואָס זיינען געשטאַנען אויף דער ערד, האָבען לאַנגזאַם און שטיל אַרומגעשוואומען אַלע סאָרטען לעבעדיגע פיש. אין איינער פון די כלים האָט זיך א קליינער העכט מיט עזות געפּליושקעט אין וואַסער, האָט געשטויסען די אַנדערע

פיש, געקלאפּט מיט׳ן עק און פערשפּריצט א גאנצע שטיק ערד ארום זיך. איליא האט רחמנות געהאט אויף דעם אָרעמען יונג.

איינער פון די קאמים — א קליינער, דיקער מענש מיט קיילעכ־דיגע אויגען און אן איינגעבויגענע נאז ווי א האטשיק, וועלכער איז שטארק עהנליך געווען צו א רויב־פויגעל — האט איליא׳ן געהייסען ארויסנעהמען די אבגעשטארבענע פיש פון בעקען. דער איינגעל האט זיך פערקאשערט די ארבעל און זיך ארייגעלאזען מיט די הענד, עפּעס אזוי ווי אויף „קידוש השם“, אין וואסער אריין.

„ביי די קעפּ נעהמט מען זיי אן, דו דומקאפּ!“ האט דער קאמי געזאגט שטילערהייט. אפּטמאל האט זיך געמאכט, אז איליא האט על פּי טעות געפּאקט א לעבעדיגען פיש, וועלכער איז געלעגען רוהיג אין וואסער. דער פיש האט זיך דאן ארויסגעגליטשט פון איליא׳ס פינגער, האט זיך גענומען פליושקען אין וואסער און ענדליך זיך אנ־געשלאגען מיט׳ן קאפּ אן וואנד פון בעקען.

„לעבעדיגער, לעבעדיגער!“ האט דער קאמי געקאמאנדעוועט.

אבער זיך פארענדיג מיט די פיש, האט זיך איליא פערשטאכען א פינגער, און ער האט איהם ארייגעשטעקט אין מויל און גענומען זויגען, אום איינצושטילען דעם ווייטאג.

„ארויס נעהם דעם פינגער פון מויל!“ האט זיך געלאזט הערען דעם בעל הבית׳ באס־שטימע.

דערנאך האט מען דעם איינגעל געגעבען א גרויסע, שווערע האַק און מען האט איהם געהייסען אראבגעהן אין קעלער און דארט צוקלאַ־פּען די אונגעהייער גרויסע שטיקער אייז אויף קלענערע שטיקלאך. די אייז שפּריצלאך זיינען איהם געשפּרונגען אין פּנים, האבען זיך ארייגעג׳גנב׳עט ביי איהם אונטער׳ן קאלנער; ס׳איז געווען קאלט און פינסטער אין קעלער און די האק האט זיך אלע ווייל אנגעשלאגען אן דער סטעליע, וואס איז געהאנגען איבער איליא׳ס קאפּ. אין א פּאר מינוטען ארום איז איליא ארויפגעקומען פון קעלער, פון אויבען ביז אונטען נאס אזוי ווי א האהן.

„איך האב דארט צובראכען עפּעס א גלאז...“ האט ער ערקלעהרט דעם בעל הבית.

דער בעל הבית האט זיך א ווײלע אײנגעקוקט אין איהם און האט זיך אבגערופען:

„דאס ערשטע מאל שענק איך דיר — און דערפאר, ווײל דו האסט עס אלײן אויסגעזאגט... א צווײטען מאל — וועל איך דיר די אויערן אויסרײסען...“

גאנץ מעכאניש האט זיך איליא ביסלעכווײז אײנגעלעבט אין זײן נײער לאגע — פונקט ווי א קלײן שרײפעלע פאסט זיך ארײן אין א גרויסער, טומעלדיגער מאשין. ער פלעגט אויפשטעהן פינף אזײגער אין דער פריה, פלעגט אבפוצען די שטיוועל פון זײן בעל הבית, פון דער גאנצער פאמיליע און אפילו פון די קאמים אויך. דערנאך פלעגט ער אוועקגעהן אין קלײט, דארט אויסקעהרען, אויפראמען און אבוואשען די טישען און די וואג־שאלען. אז עס פלעגען ארײנקומען קונים, האט זײ איליא דערלאנגט די סחורה, וואס זײ האבען פערלאנגט, דערנאך פלעגט ער זי אבטראגען צו זײ אין די הײזער. דאס פלעגט געוועהנליך נעהמען ביז מיטאג־צײט, ווען ער פלעגט געהן אהײם עסען. נאכמיטאג איז ניט געווען פיעל וואס צו טהאן, און אז מען האט איהם ניט געהאט וואו צו שיקען, פלעגט ער שטעהן בײ דער טהיר פון מאגאזין, בעטראכטען דעם גאנצען יאריד, וואס טהוט זיך אין גאס, און בײ איהם אין קאפ האבען זיך ארומגעדרעהט מאדנע געדאנקען. וויפיעל מענשען עס זײנען דאס פאראן אויף דער וועלט, און וואס פאר אן אונגעהײערע מאסע פון פיש, פלײש און פרוכט זײ פערצעהרען עס!... אײנמאל וועגדעט ער זיך צום קאמי, וואס האט געהאט א פנים ווי א רויב־פויגעל:

„מיכאאיל איגנאטיטש!...“

„נו—וואס ווילסט דו?“

„וואס פארט וועלען די מענשען עסען, ווען אלע פיש וועלען זײן אויסגעפאנגען און אלע בהמות אויסגעקוילעט?“

„דומקאפ!“ האט איהם דער קאמי געענטפערט.

אן אנדערס מאל האט איליא גענומען א בלאט פון טיש, האט זיך אנידערגעשטעלט בײ דער טהיר פון קלײט און גענומען לײענען. דער קאמי אבער האט איהם ארויסגעריסען די צײטונג פון האנד,

איהם דערלאנגט א רוק איבער דער נאז און מיט א פרעכען טאן האט ער געזאגט:

„ווער האט עס דיר ערלויבט, הא? עזעל!..“

דער דאזיגער קאמי איז איליא׳ן כלל ניט געפעלען. אז ער האט גערעדט מיט׳ן בעל הבית, פלעג ער כמעט ביי יעדען ווארט, וואס איז איהם ארויס מויל, געבען עפעס אן אונטערטהעניגען פייף מיט די צייהן, אבער הינטער׳ן רוקען האט ער דעם קופיעץ סטראגאני שטענדיג גערופען שווינדלער, חונף און רויטער טייוועל. יעדען שבת־צו־נאכט אדער ערב יום טוב, ווען דער בעל הבית איז געפאהרען אין קירבע, איז צום קאמי אלע מאל געקומען אן אנדער גאסט: זיין פרוי אדער זיין שוועסטער, און ער האט זיי דאן דערלאנגט א גאנצען פעקעל מיט פיש, קאוויאר און מארענירטע זאכען. איבערהויפט האט דער קאמי ליעב געהאט צו מאכען שפאס און אבצונארען די בעטלער, צווישען וועלכע עס זיינען געווען אזעלכע אלטע לייט, וואס האבען איליא׳ן דערמאנט אן זיידע יערעמעי׳ן. אז אזא אלטיטשקער פלעגט צוקומען צום טהיר פון קלייט און מיט אן איינגעבויגענעם קאפ בעטען עפעס א נדבה, האט דער קאמי אנגענומען א קליין פישעל ביים קאפ און עס דערלאנגט דעם ארעמאן. אזוי גיך ווי דער בעטלער האט עס נאר אנגענומען אין האנד האט ער זיך פערקרימט פון שמערץ. די שארפע שופען פון׳ם פיש׳ם רוקען האבען זיך איינגעשטאכען אין זיין האנד און האבען איהם געמאכט בלוט. דערזעהענדיג די שמערצליכע מיענע, וואס דער ארעמער מענש פלעגט מאכען, פלעגט דער קאמי ארויספלאצען מיט א ווילדען געלעכטער און מיט צארן פלעגט ער זיך צובייזערן:

„וואס זשע! דו ווילסט ניט? ס׳איז צו ווייניג פאר דיר? טראג זיך שוין אב פון דאנען!..“

איינמאל האט אן אלטע בעטלערין שטילערהייט גענומען א געטריקענטען פיש און האט איהם בעהאלטען אין איהרע שמאטעס. דער קאמי האט עס דערזעהן, האט ער דער אלטער אנגעכאפט ביי דער האנד, האט אבגענומען ביי איהר דעם גע׳גנב׳עטען פיש, דערנאך האט ער איהר ארויבגעדריקט דעם קאפ מיט דער לינקער האנד, און מיט דער רעכטער האט ער איהר געשלאגען איבער׳ן געזיכט אהן רחמנות.

זי האָט קיין קוויטש ניט געגעבען, קיין וואָרט האָט מען פון איהר ניט געהערט. שטילערהייט, מיט אן איינגעבויגענעם קאָפּ איז זי זיך ארויס אין דרויסען, און איליא האָט געזעהן, ווי פון איהר צושלאָגענעם נאָז לאָזען זיך אראָב צוויי שטראָמען שוואַרצע בלוט.

„האָסט געהאַט דיין חלק, הא?" האָט זיך נאָך דער קאָמי גע־רייצט מיט איהר.

און זיך ווענדענדיג צום צווייטען קאָמי קאַרפּ, האָט ער געזאָגט:

„איך האָב זיי פיינט, אָט די בעטלער־באַנדע!... איינפּאַכע גנבים זיינען זיי! געהען ארום בעטלען — און זיינען זאַט דערביי! נישקשה, זיי ווייסען שוין גאַר גוט, ווי צו לעבען... קריסטוס'עס ברידער רופט מען זיי. און וואָס בין איך אַזוינס קריסטוס'עס? א פרעמדער אפשר? איך דרעה זיך און קריך מיין לעבען לאַנג ארום אַזוי ווי א וואָרים אין דער זון — און געפין ניט קיין רוה, כ'וועד פון קיינעם ניט רעס־פּעקטירט..."

דער צווייטער קאָמי, קאַרפּ, איז געווען א שטילער, פרומער מענש. גערעדט האָט ער רק פון קירכען, קירכען־זינגער און דעם גאָטעס־דיענסט, און יעדען שבת־צו־נאַכט איז ער געווען זעהר אונרוהיג, וואָס ער קען ניט קומען צו דער צייט אין קירכע, צו דעם אָבענד־געבעט. אויסערדעם האָט ער זיך אינטערעסירט מיט אַלע סאָרטען שוואַרצ־קינסטלעריי, און אַז אין שטאָדט פלעגט נור אראָבקומען עפּעס א „מאַגיקער" אָדער א „צויבער־קינסטלער", איז קאַרפּ געווען פון די סאַמע ערשטע צו לויפען זעהן זיין שוואַרצע גבורה... ער איז געווען הויך, מאָגער און זעהר פלינק. ווען דער מאַגאַזין פלעגט פול ווערען מיט קונים, האָט זיך קאַרפּ געוואָוסט, ווי אַזוי דורכצושפּאַרען אַזוי ווי א שלאַנג צווישען זיי; פאַר יעדען איינעם האָט ער א שמייכעל געהאַט, מיט יעטוועדען האָט ער געפּלוידערט, און בשעת מעשה פלעגט ער וואַרפען אַן אויג אויף דער גרויסער געשטאַלט פון זיין בעל הבית, אַזוי ווי ער וואָלט איהם געוואָלט ווייזען וואָס פאַר א כוואַטס־קער בחור, וואָס פאַר א בריה ער איז. אויף איליא'ן האָט קאַרפּ געקוקט מיט פעראַכטונג, און דער אינגעל האָט איהם ווידער אויך ליעב געהאַט פון ווייטען... דערפאַר האָט דער בעל הבית נושא חן געווען ביי איליא'ן אין די אויגען. פון אין דערפריה ביז ביינאַכט איז

ער געשטאַנען הינטער זיין פערקויף־טיש. אַלע ווײַלע פלעגט ער עפענען דאָס טישקעסטעל און אריינוואַרפען אהין דאָס געלד. איליא האָט בעמערקט, אז ער טהוט עס גאַנץ קאַלטבלוטיג, אָהן זשעדנעקייט און דאָס האָט איהם פערשאַפט א גרויס פערגניגען. עס איז איהם אויך געווען אנגענעהם וואָס דער בעל הבית האָט מיט איהם עפּטער און פריינדליכער גערעדט ווי מיט די קאָמים. אין די שטילע גע־שעפטס־שטונדען, ווען עס זיינען קיין קונים ניט געווען, פלעגט דער בעל הבית עפּטערס פערבינדען א שטיקעל שמועס מיט איליא׳ן, וועל־כער איז געשטאַנען פערטראַכט ביי דער טהיר פון מאַגאַזין:

„הע, איליא — דו שלאָפסט?“

„ניין...“

„אזוי, אזוי... פאַר וואָס זשע ביסט דו שטענדיג אזוי ערנסט?“

„איך... ווייס אליין ניט...“

„ס׳איז דיר אפנים לאַנגווײַליג דאָ, ווי?“

„יאָ—אָ!..“

„נו, נישקשה — לאַנגווײַליג זיך נור! אויך איך האָב זיך פריהער גענוג געלאַנגווײַלט... פון ניינטען ביז צום צוויי־און־דרייסיגסטען יאָהר פון מיין לעבען האָב איך זיך צווישען פרעמדע מענשען געלאַנגווײַלט... און איצט איז שוין דריי און צוואַנציג יאָהר, אז איך קוק זיך צו, ווי אנדערע לאַנגווײַלען זיך...“

און דערביי האָט ער געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, אזוי ווי ער וואָלט דערמיט געוואָלט זאָגען:

„ס׳איז פערפאַלען, אנדערש קען עס שוין גאָר ניט זיין!“

נאָך אזעלכע צוויי, דריי געשפּרעכען, האָט זיך ביי איליא׳ן אין מוח געיאָוועט א פראַגע, וואָס האָט איהם ניט אויפגעהערט צו מור־טשען: פאַר וואָס פערברייננגט אָט דער רייכער, אנגעזעהענער מאַן דעם גאַנצען טאָג אין דעם שמוציגען מאַגאַזין, איינאַטהעמענדיג אין זיך דעם שלעכטען, אונאַנגענעהמען גערוך פון די געזאַלצענע פיש, אז ער האָט אזא גרויס, ריין הויז? א מערקווירדיגעס הויז איז דאָס גע־ווען. אַלצדינג איז דאָרט צוגעגאַנגען עפּעס אזוי אין אָרדנונג, און שטרענג און גאַנץ שטיל איז דאָרט געווען. און כאָטש אויףביידע עטאַזשען האָבען א חוץ דעם בעל הבית, זיין פרוי און זיינע דריי

טעכטער קיין אַנדערע מענשען ניט געוואוינט, אויסער אַ קעכין, וואָס האָט אויך אין דערזעלבער צייט געדיענט אַלס דיענסט־מיידעל, און אַ משרת, וואָס האָט אויך פערטרעטען די שטעלע פון אַ קוטשער — פונדעסטוועגען איז פאָרט געווען ענג דאָרט. אַלע איינוואוינער פון הויז האָבען שטענדיג גערעדט שטיל, און אַז זיי פלעגען דאַרפען אריבער־געהן דעם ברייטען, ריינעם הויף, פלעגען זיי זיך אַלע צושפּאַרען צו דער וואַנד, געהן אַן אַ זייט, פּונקט ווי זיי וואָלטען מורא געהאַט צו טרעטען אויפ׳ן אָפענעם ברייטען הויף. אַז איליא האָט דאָס דאָזיגע רוהיגע, סאָלידע הויז פערגליכען מיט פּעטרוכאַ׳ס געביידע, איז ער עפּעס גאָר ניט ווילענדיג געקומען צום שלום, אַז ביי פּעטרוכאַ׳ן אין הויז לעבט זיך פאָרט בעסער, כאָטש דאָרט געהט עס צו אַזוי אָרעם, אַזוי טומעלדיג און אַזוי שמוציג. ער האָט זיך אליין געוואונדערט, ווי אַזוי ער האָט געקענט קומען צו אַזאַ שלום און עס האָט זיך איהם גאָר ניט געגלויבט. אָבער וואָס ווייטער האָט דער דאָזיגער געדאַנק אַלץ מעהר בעשעפטיגט זיין מוח, און דער פאַקט, אַז דער בעל הבית גופא לעבט אַזוי ווייניג ביי זיך אין הויז, האָט איהם נאָך בעפעסטיגט אין זיין פאַרשטעלונג. ווי גערן וואָלט ער געווען צו פרעגען דעם רייכען סוחר, פאַר וואָס ער ברייגנט צו דעם גאַנצען טאָג אין דער אונרוהיג־קייט, אין׳ם ליאַרם און הו־האַ פון מאַרק און ניט אין זיין הויז, וואו עס איז דאָך אַזוי שטיל, אַזוי פריעדליך!

איינמאָל, ווען קאָרפּ איז אוועק ערגעץ אויף אַ שליחות און מי־כאַאיל איז געווען אונטען אין קעלער, וואו ער האָט צונויפגעקליבען פערפוילטע פיש אויף צדקה פאַר אָרעמע לייט, האָט דער בעל הבית ווידער פערבונדען אַ שמועס מיט איליאַ׳ן, און ריידענדיג האָט זיך דער איינגעל אַרויסגעכאַפּט מיט זיין לאַנג־צוגעגרייטער פראַגע:

„איהר וואָלט דאָך שוין געקענט אויפגעבען אייער געשעפט, קי־ריל איוואַנאָוויטש!... איהר זייט דאָך אַזוי רייך... ביי אייך אין דערהיים איז אַזוי שעהן, אַזוי גרויסאַרטיג, און דאָ... אַזוי סקוטש־נע...“

סטראָגאַני האָט אַרויפגעלייגט ביידע עלענבויגענס אויפ׳ן פּולט, האָט אָנגעשפּאַרט זיין שטערן דערויף און מיט אויפמערקזאַמע בלי־קען האָט ער בעטראַכט זיין לעהרען־איינגעל. — דעם סוחר׳ס רויטע

בארד האט בשעת מעשה מאדנע געציטערט און זיך בעוועגט ארויף און אראב.

„נו ?" האט ער געפרעגט. ווען איליא איז שטיל געבליבען. „איז דאס אלץ, וואס דו האסט געוואלט זאגען ?"

„יא..." האט איליא געענטפערט צומישט און מיט אנגסט אין הארצען.

„קום נור אקארשט אהער !..."

איליא איז צוגעגאנגען נעהנטער צום פולט. סטראגאני האט איהם אנגענומען פאר דער מארדע, האט איהם אויפגעהויבען דעם קאפ און מיט האלב פערמאכטע, קליינע אויגען האט ער איהם אריינגעקוקט גלייך אין געזיכט אריין. דערנאך האט ער געפרעגט :

„האט עס דיר אימיצער געזאגט, אדער דו האסט פון זיך אליין אויסגעטראכט ?"

„פון זיך אליין, ביי גאט !..."

„אז—זוי !... ווען דו האסט עס פון זיך אליין אויסגעדענקט, דאן, מאכט ניט אויס... אבער איך וועל דיר וואס זאגען : ווייטער זאלסט דו זיך ניט דערוועגען מיט מיר, דיין בעל הבית — פערשטעהסט ? דיין בעל הבית — אזוי צו ריידען ! געדיינק זשע וואס מען זאגט דיר — און איצט געה צו דיין ארבייט !..."

און אז קארפ איז געקומען צוריק פון גאס, האט דער בעל הבית פלוצלונג, סתם אזוי אין דער וועלט אריין, אנגעפאנגען מיט איהם צו ריידען,, און קוקענדיג פון דער זייט אויף איליא'ן, אזוי אז ער זאל עס בעמערקען, האט ער געזאגט :

„דער מענש מוז זיין גאנץ לעבען לאנג עפעס האבען א שטיקעל געשעפט — זיין גאנץ לעבען לאנג !... ווער עס בעגרייפט דאס ניט, איז א דומקאפ. ווי אזוי קען מען גאר לעבען, אז מען טהוט ניט באטש וואס עס איז ? א מענש, וואס איז ניט אריינגעטהאן אין זיין געשעפט מיט'ן גאנצען הארצען, מיט דער גאנצער נשמה זיינער, איז א לא יוצלח, ער טויג צו גאר נישט..."

„זעהר ריכטיג, קיריל איוואנאוויטש !" האט דער קאמי געענט־פערט, און בשעת מעשה האט ער זיך ארומגעקוקט אין סקלאד, אזוי ווי ער וואלט געזוכט עפעס א בעשעפטיגונג, מיט וואס זיך צו פער־

נעהמען. איליא האָט אָנגעקוקט דעם בעל הבית און איז אריינגעפאלען אין א ים פון מחשבות. אלץ לאַנגווייליגער איז איהם געוואָרען דאָס לעבען מיט די דאָזיגע מענשען. ווי לאַנגע גראָע פעדים, וואָס וויקלען זיך אָב פון א בעהאַלטענעם, אונזיכטבארען גרויסען קנויל, אזוי האָבען זיך געצויגען די טעג, איינער נאָכ'ן צווייטען. און דעם אינגעל האָט זיך אויסגעדוכט, אז עס וועט גאָר קיין סוף און קיין עק ניט נעהמען צו די טעג, אז ער וועט אָט אזוי זיין גאנץ לעבען לאַנג שטעהן דאָ ביי דער טהיר פון מאגאזין און הערען דעם שרעקליכען גערויש פון מאָרק. אָבער זיין נאָכדיינקען, זיין קריטישער בליק, וואָס האָט שוין פריהער ערוואכט אין איהם דורך די ביכער, וואָס ער האָט גע־לייענט, איז ניט אָבגעשוואַכט געוואָרען דורך דעם דאָזיגען פערשלעפערנדען, מאָנאָטאָנעם לעבען. נאָר עס האָט זיך אין איהם כסדר אויסגעארבייט ווייטער. דעם אינגעל'ס זעעלע האָט אויפגענומען וואָס ווייטער אלץ נייע איינדריקע, וועלכע האָבען געגעהרט אין איהם און אָנגעפילט זיין קאָפּ מיט א טומאן פון פאַרשטעלונגען וועגען אלצדינג, וואָס האָט זיך אָבגעטהאָן ארום איהם. ער האָט ניט געהאַט קיין מענשען, מיט וועמען אויסצוטוישען זיינע געדאנקען און ער האָט זיי דארום פערבאָרגען טיעף ביי זיך אין ברוסט. זיי זיינען געווען פיעל, זעהר פיעל, די געדאנקען זיינע, און געקוועלט, געמוטשעט האָבען זיי איהם. זיי זיינען בעצויגען געווען מיט א טומאן, צונויפגעשמאָלצען אין איינעם, און ווי א שווערער שטיין זיינען זיי איהם געלעגען אויפ'ן הארצען. צייטענווייז האָט דאָס ערנסטע, שטילע אינגעל געהאַט אזא הארצווייטאָג צוצוזעהן די מיאוס'ע מעשים פון די מענשען, אז עס האָט זיך איהם געוואָלט צומאכען די אויגען און אוועק ווייט, ווייט— נאָך ווייטער ווי פּאשקאַ גראַטשעוו איז געגאַנגען — אום קיינמאָל מעהר ניט צוריקצוקומען אהער, אין דער גרויער לאַנגווייליגקייט.

אין די ימים טובים פלעגט מען איהם שיקען אין קירכע. פון דאָרט איז ער יעדעס מאָל צוריקגעקומען מיט א מאָדנעם געפיהל, עפּעס אזוי ווי זיין הארץ וואָלט דאָרט, אין גאָט'ס הויז, ריינגעוואַשען געוואָרען אין אן אנגענעהמער, ווארעמער פליסיגקייט. דעם פעטער האָט ער אין א משך פון א האַלב יאָהר צייט צוויי מאָל בעזוכט. דאָרט איז אלץ צוגעגאַנגען אויפ'ן אַלטען שטייגער. דער הויקער איז וואָס ווייטער

אלץ מאגערער געווארען, און פעטרוכא האט אלץ שטארקער געפייפט. אין דער צייט וואס זיין פנים, וועלכער האט פריהער געגלאנצט מיט א ראזעווען קוליר, האט אצונד אין גאנצען אויסגעזעהן רויט. יאקאוו האט זיך געקלאגט פאר איליא'ן, אז זיין פאטער דערגעהט איהם די יאהרען.

„רק ער ברומט: „מוזט אמאל זיך נעהמען צו עפעס רעכטס... א ביכער־ווארים דארף איך אויף כפרות...“ אבער וואס זאל איך טהאן, אז עס ווערט מיר נמאס ומאוס צו שטעהן הינטער'ן בופעט? קיין אנדער זאך ניט, נור ליארם, קריגערייי און קולות ביז'ן הימעל... די אייגענע ווערטער, וואס מען ברייננגט ארויס פון מויל, פערשטעהט מען ניט!... איך זאג איהם: גיב מיר אוועק ערגעץ־וואו אין דער לעהרע... פיליכט אין א מאגאזין פון הייליגע בילדער... דארט איז ניטא פיעל צו טהאן, און איך האב זיי ליעב, די הייליגע בילדער...“

יאקאוו'ס אויגען האבען געהאט א טרויעריגען גלאנץ, די הויט אויף זיין שטערן איז געווען מארנע געל און האט געגלאנצט ווי דער פליך ביי זיין טאטען אויפ'ן קאפ.

„איהר לייענט נאך אלץ ביכער?“ האט איליא געפרעגט.

„נו, געוויס... דאס איז נאך מיין איינציג שטיקעל פרייד... כל זמן איך לייען, קומט מיר פאר, עפעס אזוי ווי איך וואלט געווען אין אן אנדער שטאדט... און אז דאס בוך איז צו ענד — דעמאלט פיהל איך, עפעס אזוי ווי מען וואלט מיך ארונטערגעשליידערט פון א קירכ־טהורם...“

איליא האט איהם אנגעקוקט און געזאגט:

„ווי אלט דו ביסט געווארען... און וואו איז ערגעץ מאשוטקא?“

„אין דער פאלקס־קיך איז זי געגאנגען, א נדבה בעטען. איצט קען איך איהר קיין סך ניט העלפען, דער טאטע גיט צו פיעל אכ־טונג... און פערפישקא איז כסדר קראנק... דערפאר האט מאשקא גע־מוזט געהן אין דער פאלקס־קיך... בארשטש ועט מען איהר דארט געבען און נאך עפעס... מאטיצא העלפט איהר אויך אביסעל... מוז זיך געבען זעהר קוועלען, די ארעמע מאשא...“

„ס'איפ, הייסט עס, דא ביי אייך אויך סקוטשנע?“ האט איליא געזאגט פערטראכט.

„וואס זשע! ביי דיר אין געשעפט איז דען סקוטשנע?"

„שרעקליך!... איהר האט כאטש ביכער... און ביי אונז אין גאנצען הויז איז פאראן נאר איין איינציג בוך: „דער נייעסטער צוי־בערער און שווארץ־קינסטלער." ליגט ער שטענדיג ביים קאמי אין קופערט. אבער דו מיינסט אפשר, ער אנטליהט מיר איהם, דער זשר־ליק?... ס'הויבט זיך גאר ניט אן... אט אפנים, ס'געהט אונזביידען ניט אם בעסטען, ליעבער פריינד..."

„אזוי ווייזט עס ווירקליך אוים, ברודער..."

זיי האבען נאך געפלוידערט א ווייל'ע און זיך דערנאך אבגעזעג־נענט איינער מיט'ן צווייטען — ביידע פערטראכט און טרויעריג. אויף אזא אופן זיינען אריבער נאך א פאר וואכען. מיט אמאל האט פאסירט עטוואס, וואס האט געמאכט א פלעצליכע ענדערונג אין איליא'ס לעבען. איינמאל, אין א דער פריה, ווען די קלייט איז געווען פול מיט קונים, האט דער בעל הבית מיט אמאל אנגעהויבען זוכען עפעס אויף זיין ארבייטס־טיש. דער שטערן איז איהם געווען רויט ווי פייער פון צארן און די אדערן אויף זיין האלז זיינען איהם אויפגע־שוואלען געווארען.

„איליא!" האט ער געשריגען — „דערלאנג נור א קוק אויף דער ערד... אויב עס ליגט ניט דארט א צעהן־רובעלדיגער..."

איליא האט פריהער א קוק געגעבען אויפ'ן סוחר, דערנאך האט ער אויף גיך אראבגעלאזען די אויגען אויף דער ערד און האט רוהיג געזאגט:

„ניין, עס ליגט גארנישט דא..."

„איך זאג דיר, זוך ווי ס'געהער צו זיין!" האט זיך דער בעל הבית געבייזערט אויף איהם מיט זיין באס־שטימע.

„איך האב דאך שוין געזוכט..."

„המ... ווארט אקארשט, דו איינגעשפארטער יונג דו!" האט איהם דער סוחר געסטראשעט.

אז די קונים זיינען ארוים פון מאגאזין, האט ער צוגערופען איליא'ן צו זיך, האט אנגענומען מיט זיינע קרעפטיגע, דיקע פינ־גער דעם איינגעל'ס אויער און האט עס געדרעהט אהין און אהער, לערנענדיג מיט איהם דרך ארץ:

„אז מען הייסט זוכען — זוכט מען, אז מען הייסט זוכען—זוכט מען..."

איליא האט זיך מיט אלע כחות אנגעשפארט מיטביידע הענד אן דעם בעל הבית בויך, האט ארויסגעצויגען זיין אויער פון צווישען זיינע פינגער און ציטערנדיג פאר אויפרעגונג האט ער אויסגעשריגען אין דער הויך:

„פארוואס שלאגט איהר מיך? דאס געלד האט מיכאאיל איג־נאטיש אין געהיים צוגענומען — נו יא! עס ליגט דארט ביי איהם אין דער לינקער קעשענע פון זיין וועסטעל..."

דעם קאמי'ס רויב־פויגעל־געזיכט האט זיך פלוצלונג אויסגע־צויגען, עס האט אנגענומען א דערשלאגענעם אויסדרוק און אנגעפאנ־גען צו ציטערן. און מיט אמאל האט ער אויסגעשטרעקט זיין רעכטען ארעם און דערלאנגט איליא'ן א זעץ איבער'ן אויער. דאס אינגעל האט דערלאנגט א קוויטש, איז אנידערגעפאלען אויף דער ערד און וויינענדיג, אויף אלע פיער, איז ער פערקראכען אין א ווינקעל פון קלייט. אזוי ווי אין חלום האט ער געהערט דעם בעל הבית מורא'דיגע שטימע:

„שטעה! וואוהין? דאס געלד גיב אהער!..."

„אבער ער לייגט—ס'א ליגען!..." האט זיך געהערט דעם קא־מי'ס קוויטשיגער קול.

„קום אקארשט אהער..."

„ביי גאט.. איך..."

„כ'ווארף דיר די געוויכטען אין קאפ!..."

„קיריל איוואניטש... ס'איז מיין געלד!... דער שלאג זאל מיך טרעפען..."

„האלט ס'מויל!..."

דאן איז געווארען שטיל. דער בעל הבית איז אריין צו זיך אין צימער, און גלייך נאכדעם האט מען פון דארט געהערט דעם גערויש פון די קוילען ביים רעכענברעט. איליא איז געזעסען אויף דער ערד, האט זיך געהאלטען מיט די הענד פאר'ן קאפ און געקוקט מיט אויגען פול האס אויף'ן קאמי, וועלכער איז געשטאנען אין א צווייטען

ווינקעל פון מאגאזין און האָט פון זיין זייט געוואָרפען בייזע בליקען אויפ'ן אינגעל.

„נו, דו לומפּ איינער — האָסט נישקשה'דיג געקראַגען פון מיר, הא?" האָט ער געפרעגט אין דער שטיל און האָט בשעת מעשה אויס־געטשירעט די צייהן.

איליא האָט געצויגען מיט די אקסלען און געשוויגען.

„ווארט, איך וועל דיר נאָך באלד... געבען א גדוזשניע אויך!"

דער קאָמי האָט זיך לאנגזאם צוגעלאָזט צום אינגעל. און האָט איהם אריינגעקוקט מיט זיינע קיילעכדיגע, רשעות'דיגע אויגען גלייך אין געזיכט אריין. איליא אבער האָט זיך אויפגעהויבען פון דער ערד, האָט שנעל א כאַפּ געטהאָן פון טיש א לאנגען, שמאָלען מעסער און געזאָגט:

„קום אקארשט אהער!"

דאָ איז דער קאָמי געבליבען שטעהן, מיט זיינע אויסגעגלאָצטע אויגען האָט ער אָבגעמאָסטען איליא'ס הויכע, קרעפטיגע געשטאַלט מיט די לאנגע אָרעמס און מיט דעם מעסער אין איין האנד, און מיט פעראכטונג האָט ער געמורמעלט:

„פאה, דו... ארעסטאַנטעל!..."

„נו, קום זשע שוין אהער, אהער קום!" האָט דאָס אינגעל ווי־דערהאָלט און איז איהם אנטקעגען געגאנגען א טריט. פאר איליא'ס אויגען האָט זיך אלצדינג געדרעהט אזוי ווי אַראָד, כאָר אין זיין ברוסט האָט ער געפיהלט א גרויסע קראַפט, וואָס האָט איהם געטריבען און געשטופּט פאָראויס.

„לייג אוועק דאָס מעסער!" האָט זיך געלאָזט הערען דעם בעל־הבית קול.

איליא האָט זיך שטארק דערשראָקען, דערזעהענדיג די רויטע באָרד און דאָס בלוט־אָנגעלאָפּענע געזיכט פון'ם רייכען סוחר, דאָך האָט ער זיך ניט גערירט פון אָרט.

„דאָס מעסער זאָלסט דו שוין אוועקלייגען, זאָג איך!" האָט סטראָגאָני ווידערהאָלט שטילער ווי פריהער.

איליא, וועלכער האָט אזוי ווי געשוואומען אין א געדיכטען טו־מאַן, האָט אוועקגעלייגט דאָס מעסער צוריק אויפ'ן טיש. דערנאָך

האט ער זיך צוכליפעט אויפ׳ן קול און האט זיך ווידער אנידערגעזעצט אויף דער ערד. עס האט איהם אנגעהויבען שווינדלען פאר די אויגען, ער האט דערפיהלט א מורא׳דיגען שמערץ אין קאפ, אחוץ דעם ווייטאג פון זיין פערוואונדעטען אויער, וועלכער האט איהם שטארק דערקוטשעט. א שווערער דרוק, אזוי ווי א שטיין, וואס איז איהם געלעגען אויף דער ברוסט, האט איהם פערשטיקט דעם אטהעם, פערהאלטען זיין פולס און איז איהם ארויף לאנגזאם אין האלז, אבנעהמענדיג זיין לשון. עפעס אזוי פון ערגעץ וואו גאנץ ווייט פון מאגאזין האט אין זיינע אויערען אבגעקלונגען דעם בעל הבית׳ שטימע:

„אט האסט דו דיין חשבון, מישקא...“

„אבער ערלויבט...“ האט דער קאמי געזוכט זיך צו פערענטפערן.

„טראג זיך שוין אב פון דאנען! אניט רוף איך די פאליציי...“

„גוט, איך געה שוין... אבער אויפ׳ן אינגעל דא זאלט איהר גוט אכטונג געבען, דאס זאג איך אייך... ער ווארפט זיך מיט׳ן מעסערל אויף לייטען... הע הע! זיין טאטעלע איז אין סיביר אויף קאטארגע... הע הע!“

„ארויס!“

ס׳איז ווידער אמאל שטיל געווארען אין מאגאזין. איליא האט געפיהלט, אזוי ווי עפעס וואלט איהם ארומגעלאפען איבער׳ן געזיכט. מיט דער האנד האט ער זיך אבגעווישט די טרעהרען פון די באקען, האט זיך ארומגעקוקט ארום זיך און האט בעמערקט, אז דער בעל הבית קוקט פון הינטער זיין פולט אויף איהם מיט א שארפען, בייסענדען בליק. דאן האט ער זיך אויפגעהויבען פון דער ערד און מיט אונזיכערע טריט האט ער זיך געלאזט געהן צו דער טהיר, אויף זיין געוועהנליכען פלאץ.

„שטעה! ווארט אקארשט!“ האט זיך דער בעל הבית אנגערופען.

„וואלסט דו ווירקליך געהאט די קראפט איהם צו שטעכען מיט׳ן מעסער?“

„איך וואלט איהם געשטאכען,“ האט דאס אינגעל געענטפערט אין דער שטיל, דאך אבער מיט בעשטימטהייט.

„אזוי, אזוי... פארוואס איז דיין פאָטער פערשיקט געוואָרען קיין סיביר? פאר מאָרד?“

„ניין — פאר אונטערצינדען...“

„אויך גאנץ שעהן...“

קארפ, דער צווייטער קאמי, איז נור וואס אריין צוריק פון א גאנג, וואס ער האָט ערגעץ געמאכט. ער האָט זיך אוועקגעזעצט אויף א ביינקעל לעבען טהיר און ארויסגעקוקט אין גאס.

„הער נור, קארפושקא,“ האָט דער בעל הבית אָנגעפאנגען, קוקענדיג אויף איהם מיט א שמייכעל — איך האָב נור וואס ארויסגעטריבען מישקא'ן...“

„איהר זייט דאָך בעל הבית, איהר קענט טהאָן וואס איהר ווילט, קיריל איוואנאָוויטש!“

„דיינק דיר נור: ער האָט מיך בע'גנב'עט!“

„ניט מעגליך!“ האָט קארפ אויסגערופען אין דער שטיל, אבער דאָך מיט א צושראָקענער שטימע. „איז עס ווירקליך וואהר? דער זשוליק!“

דער בעל הבית האָט זיך אזוי שטארק צולאכט הינטער זיין פולט, אז ער האָט זיך געמוזט האלטען ביים בויך און זיין רויטע באָרד האָט זיך געשאָקעלט אהין און אהער.

„האָ האָ האָ!“ האָט ער זיך אָנגערופען. „אך, קארפושקא... דו קושעניק איינער... כשר'ע נשמה דו!...“

נור פלוצלונג האָט ער אויפגעהערט צו לאכען, האָט זיך טיעף אָבגעזיפצט און מיט א שטרייגנע פערטראכטע מיענע האָט ער געזאָגט:

„אך חברה, חברה! מענשען-קינדער... אלע ווילט איהר לעבען, אלע מוזט איהר פרעסען, און יעטוועדער, פערשטעהט זיך, אזוי גוט ווי מעגליך...“

ער האָט צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און איז געבליבען שטיל.

איליא, וועלכער איז געשטאנען לעבען פולט, האָט זיך געפיהלט בעליידיגט וואס דער בעל הבית קוקט זיך שוין גאר ניט אום אויף איהם.

„נא, איליא,“ האָט זיך סטראַגאַני ענדליך אָבגערופען — „לאָ-

מיר נאָך אביסעל פּלוידערן... זאָג מיר ראשית כל — האָסט דו שוין פריהער אמאָל בעמערקט, אז מיכאאילאַ גנב'עט?"

„פערשטעהט זיך, אז איך האָב עס בעמערקט... ער האָט תמיד גע'גנב'עט... פיש און אַלע אנדערע זאכען..."

„און פאר וואס האסט דו מיר גאָרנישט געזאָגט דערפון?"

„אָט אזוי..." האָט איליא געענטפערט, נאָכדעם ווי ער האָט זיך א ווײַלע איבערלעגט.

„האסט אפנים מורא געהאט פאר איהם, ווי?"

„ניין, כ'האָב גאָר קיין מורא ניט געהאט..."

„אזוי, אזוי... פארוואס זשע האסט דו מיר ניט געזאָגט: בעל הבית, מען בע'גנב'עט דיך?..."

„ווײס איך? כ'האָב עס ניט געוואָלט..."

„הם... האסט מיר עס אצונד, הייסט עס, נור פון כעס און ער־גערניש דערצעהלט?"

„יא", האָט איליא געענטפערט מיט א טאָן פון אן עקשן.

„זעהט נור, זעהט... וואס פאר א בחור'ל דאָס איז!" האָט דער סוחר געזאָגט. דערנאָך האָט ער זיך א היבשע ווײַלע געגלעט די רויטע באָרד זײַנע, און שטיל, מיט אן ערנסטער מיענע האָט ער געקוקט אויף איליא'ן.

„און דו אליין, איליא — האסט אויך גע'גנב'עט?"

„ניין..."

„איך גלויב'ס דיר... דו — האסט ניט גע'גנב'עט... נו, און קאָרפּ — אָט דער קאָרפּ, וואס שטעהט דאָ—ע ר גנב'עט?"

„געוויס גנב'עט ער!" האָט איליא געענטפערט אין א בע־שטימטען טאָן.

קאָרפּ האָט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט, האָט א פּינטעל געטהאָן מיט די אויגען און זיך רוהיג אָבגעקעהרט אָן א זייט, פּונקט ווי די גאנצע געשיכטע וואָלט איהם גאָר ניט אָנגעגאנגען. דער בעל הבית האָט צוזאמענגעדריקט די ברעמען פון זײַנע אויגען און האָט פון דאָס ניי גענומען גלעטען זײַן באָרד. איליא האָט גאנץ גוט גע־פיהלט, אז עטוואס בעזאָנדערעס קומט דאָ פאר און מיט נייגיריג־קייט האָט ער געוואַרט אויפ'ן סוף פון דער סצענע. אין דער שאר־

פער, געזאָלצענער לופט פון מאַגאַזין זיינען די פליגען אַרומגעפלויגען אַהין און אַהער און געזשומזשעט, און אין בעקען האָט זיך גערערט דאָס פּליושקען פון די לעבעדיגע פיש אין וואַסער.

„קאַרפּושקאַ!“ האָט דער בעל הבית אַ געשריי געטהאָן צום קאָמי, וועלכער איז געשטאַנען ווי אַ סטאַטוע לעבען טהיר און אַרויסגעקוקט אין גאַס אַריין.

„וואָס זשע, מיין הערר?“ האָט זיך קאַרפּ אַ כאַפּ געטהאָן, צולויפענדיג אויף גיך צום בעל הבית און אַריינקוקענדיג איהם גלייך אין געזיכט אַריין מיט זיינע אונטערטהעניג־פריינדליכע אויגען.

„האָסט געהערט, וואָס מען האָט געזאָגט וועגען דיר?“ האָט סטראַגאַני געפרעגט מיט אַ שמייכעל.

„כ'האָב עס געהערט...“

„נו — און וואָס ווייטער?“

„גאָרנישט...“ האָט קאַרפּ געזאָגט און פערצויגען מיט די אַקסלען.

„גאָרנישט? וואָס הייסט דאָס?“

„גאַנץ איינפאַך, קיריל איוואַנאָוויטש. איך בין אַ מענש, וואָס האָט זעלבסטאַכטונג, קיריל איוואַנאָוויטש — און דערפאַר שטעהט מיר גאָר ניט אָן זיך צו פיהלען בעליידיגט פון אַ אינגעל. איהר זעהט דאָך אַליין, אַז דער יונג איז מורא'דיג דום און האָט קיין שום בעגריעף ניט פון קיין זאַך... דערפאַר קען איך איהם אויך מיט אַ לייכט הארץ מוחל זיין אויף זיין חוצפה, זיין פרעכהייט...“

„שטעה, מיין פריינד! דערצעהל מיר נור קיין פוסטע מעשיות ניט. זאָג מיר בעסער: האָט ער דעם אמת געזאָגט?“

„וואָס הייסט „דעם אמת“, קיריל איוואַנאָוויטש?“ האָט קאַרפּ געענטפערט אין דער שטיל, ציהענדיג מיט די אַקסלען און אָנבויגענדיג דעם קאָפּ אָן אַ זייט. „יעטוועדער פערשטעהט דעם אמת אויף זיין שטייגער... אז איהר ווילט ניט אַנדערש, קענט איהר זיינע ווערטער אָננעהמען פאַר אַן אמת, אָבער אַז איהר ווילט ניט... דאָס געוועגדט זיך נור אָן אייך...“

דערביי האָט קאַרפּ אַ זיפץ געטהאָן. דערנאָך האָט ער זיך פערנייגט פאַר'ן בעל הבית און אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד. דאָס איז

געוועז א צייכען, ווי טיעף די גאנצע מעשה קרענקט איהם.

„המ—יא—דאָס געוועגדט זיך, פערשטעהט זיך, אז מיר...‟ האָט סטראַגאני אזוי ווי געגעבען א הסכמה אויף קארפ׳ס רייד. „נאָך דיין מיינונג נאָך איז דער אינגעל דום, הא?‟

„מורא׳דיג דום!‟ האָט קארפ געענטפערט מיט איבערצייגונג.

„ניין, מיין פריינד — דאָס איז מחילה א ליגען...‟ האָט זיך סטראַגאני אבגערופען און זיך צולאכט אויפ׳ן קול. „ווי ער איז דאָס דיר פריהער ארויסגעשפרונגען מיט דער וואהרהייט גלייך אין געזיכט אריין! הא הא! און קארפ — ער גנב׳עט? — געווים גנב׳עט ער! הא הא הא!‟

איליא האָט זיך אבגערוקט פון׳ם פערקויף־טיש צו דער טהיר. דארט איז ער געבליבען שטעהן און האָט זיך צוגעהערט צו דעם געשפרעך, וואָס איז הינטער איהם פארגעגאנגען און וועלכער האָט אין אנפאנג איהם אביסעל געקריינקט. אז ער האָט אבער דערהערט, ווי דער בעל הבית לאכט, האָט זיך ביי איהם אין הארצען דערוועקט א פרעהליכעס געפיהל פון נקמה, און מיט א טריאומפירענדען בליק האָט ער אלע ווייל א קוק געטהאָן אויף קארפ׳ן און אויפ׳ן בעל הבית האָט ער געקוקט מיט אן אויסדרוק פון דאנקבארקייט. סטראַגאני האָט פערמאכט די אויגען און איז שיער ניט צופלאצט געוואָרען פון געלעכטער, און הערענדיג ווי דער בעל הבית לאכט אזוי שטארק, האָט קארפ אויך ארויסגעלאָזען א טרוקענעם, פארזיכטיגען געלעכטער פון האלז:

„הע הע עע!‟

אבער אזוי גיך ווי סטראַגאני האָט דערהערט דעם קאָמי׳ס דינעם, קוויטשיגען געלעכטער, האָט ער א קאָמאנדעווע געטהאָן:

„פערשלים די קליים!...‟

אויפ׳ן וועג צום רייכען סוחר אין הויז, איז קארפ נעגאנגען לעבען איליא׳ן, און שאָקלענדיג דעם קאָפּ האָט ער געזאָגט:

„א דומקאָפּ ביסט דו נאָך אלעמען, אן אמת׳ע בהמה! צו וואָס האָט דיר געטויגט אנצופאנגען אָט די גאנצע לאנגוויילינע געשיכטע? זאָג מיר, איך בעט דיך! אָט אזוי לעקט מען זיך דאָס אונטער דעם בעל הבית? גולם דו! מיינסט אפשר, ער האָט ניט געוואוסט, אז מיר

ביידע, מישקא און איך, בע'גנב'ענען איהם? ער האָט דאָך אמאָל פּונקט אזוי אַנגעהויבען ווי מיר... הע הע! דערפאר וואָס ער האָט ארויסגעטריבען מישקא'ן, קומט דיר, דעם אמת זאָגענדיג, א דאַנק פון מיר. אָבער דאָס וואָס דו האָסט מיך אויף פער'מסר'ט — דאָס וועל איך דיר קיינמאָל ניט מוחל זיין!... כ'זאָג דיר עס פאָראויס! דאָס הייסט אי דום, אי פרעך געוועזען. אזא זאַך אויף מיר צו זאָ־גען, און נאָך דערצו מיר אין די אויגען! ניין, דאָס וועל איך דיר קיינמאָל ניט פערגעסען... דו האָסט דערמיט בעוויזען, אז דו האָסט פאר מיר קיין שום רעספּעקט ניט..."

שטיל האָט זיך איליא צוגעהערט צו די דאָזיגע טענות, אָבער ער האָט זיי ניט פערשטאַנען ווי עס דארף צו זיין. נאָך זיין איבער־צייגונג נאָך, האָט קאָרפּ גאָר אויף אן אנדער אופן געדארפט אויס־לאָזען צו איהם דעם כעס: ער האָט בעשטימט גערעכענט, אז דער קאָמי וועט איהם אויפ'ן וועג דורכברעכען די ביינער, און ער האָט זאָגאר מורא געהאט צו געהן צוזאמען מיט איהם אהיים. פון קאָרפּ'ס ווערטער אבער האָט זיך ארויסגעהערט ניט קיין כעס, נאָר אן איינ־פאַכער שפּאָט, און איליא האָט בשום אופן ניט געקענט פערשטעהן וואָס עס בעטייט. נאָר דעמזעלבען טאָג איז איהם אלצדינג קלאָהר געוואָרען און ער האָט בעגריפען דעם ריכטיגען זינען פון קאָרפּ'ס ווערטער. אין אָבענד האָט דער בעל הבית ארויפגערופען איליא'ן אויבען, צו זיך אין וואוינונג.

„אהאָ! זעהסט! געה נור געה!" האָט זיך קאָרפּ אָבגערופען מיט א טאָן, וואָס האָט איליא'ן אַנגעזאָגט, אז עס ערוואַרטעט איהם גאָר קיין גוטס ניט פון דער דאָזיגער איינלאַדונג.

אז איליא איז ארויפגעקומען אויבען, איז ער געבליבען שטעהן ביי דער טהיר פון א גרויסען צימער, וואו עס איז געהאַנגען א שווע־רער לאָמפּ און אונטער איהם איז געשטאַנען א גרויסער טיש, און אויפ'ן טיש א גרויסער סאַמאָוואר. ארום טיש איז געזעסען דער בעל הבית מיט זיין פרוי און זיינע טעכטער, דריי מיידלעך מיט רויטע האָר און מיט זומער־שפּריינקלעך אויף די פּנים'ער, יעדע איינע מיט א קאָפּ נידעריגער פון דער צווייטער. בשעת איליא איז אריין, האָבען זיי זיך אלע דריי צוזאמענגעשפּארט איינע צו די אנדערע און

האבען איהם מאדנע אנגעקוקט מיט זייערע דריי פאר בלויע אויגען. אזוי ווי זיי וואלטען זיך דערשראקען פאר איהם.

„אט איז ער!“ האט דער בעל הבית געזאגט.

„וואס איך זעה — אזא אינגעלע!“ האט זיך די בעל הבית'טע אנגערופען מיט א שרעקעדיגען טאן און האט אנגעקוקט איליא'ן מיט אזא מאדנעם בליק, פונקט ווי זי וואלט איהם נאך קיינמאל פריהער ניט געזעהן. סטראגאני האט געשמייכעלט, געגלעט די בארד, צוגעפויקט מיט די פינגער אויפ'ן טיש און ענדליך האט ער מיט אן ערנסטען טאן געזאגט:

„איך האב געשיקט נאך דיר, איליא, כדי דיר צו לאזען וויסען, אז איך דארף דיך מעהר ניט האבען — נעהם דיר אלזא דיינע זיבען זאכען און געה געזונדערהייט...“

איליא איז פערציטערט געווארען און פון ערשטוינונג האט ער געעפענט דעם מויל, אבער ער האט קיין ווארט ניט געקענט ארויסברייגען, ער האט זיך אויסגעדרעהט און זיך געלאזט ארויסגעהן פון צימער.

„שטעה!“ האט סטראגאני א געשריי געטהאן, אויסשטרעקענדיג דעם ארעם הינטער איליא'ן, און א קלאפ געבענדיג מיט דער פלאכער האנד אן טיש, האט ער נאך אמאל אויסגעשריגען:

„שטעה!“

דערנאך האט ער אויפגעהויבען דעם פינגער און לאנגזאם און געלאסען האט ער געזאגט:

„ניט צוליעב דעם אליין האב איך דיך געשיקט רופען... ניין... אויך א לעקציאן וואלט איך דיר געוואלט מיטגעבען אויפ'ן וועג... איך האב דיר געוואלט ערקלעהרען, פארוואס איך קען דיך מעהר ניט האלטען ביי מיר. דו האסט מיר חלילה קיין שלעכטס ניט געטהאן... ביסט א אינגעל, וואס האט עפעס געלערענט... ביסט פלייסיג, עהרליך און קרעפטיג... וואס אמת איז אמת! אט די אלע מעלות, די אלע גוטע קארטען האסט דו — און דאך טויגסט דו ניט פאר מיר... פאסט זיך ניט פאר מיין געשעפט... ווי קומט עס — פרעגסט דו?... המ— יא...“

איליא האט נור בעגריפען איין זאך, אז אין דערזעלבער צייט

וואָס מען לויבט איהם אזוי, טרייבט מען איהם פונדעסטוועגען דורך. דאָס האָט זיך איהם בשום אופן ניט געקענט לייגען אויפ'ן שכל, און אין איהם האָט זיך געיאָוועט א געדאנק: אפשר וויים דער בעל הבית אליין אויך ניט וואָס ער טהוט... און סטראָגאני'ס געזיכט האָט ווי עס איז בעשטעטיגט דעם אינגעל'ס געדאנק. עפּעס איז דערויף געלעגען א מאָדנער אויסדרוק, אזוי ווי דער רייכער געשעפטס־מאַן וואָלט געהאט אין קאָפּ א מחשבה, א מערקווירדיגען געדאנק, וועלכען ער קען מיט ווערטער ניט ארויסברייגנען. ענדליך איז איליא צוגע־גאנגען נעהנטער צו איהם, און רוהיג, מיט א טאָן פון רעספּעקט האָט ער זיך אָנגערופען:

„איהר טרייבט מיך דורך, ווייל איך האָב זיך געוואָרפען אויף יענעם מיט'ן מעסער?..."

„אום גאָטעס ווילען!" האָט דעם בעל הבית' פרוי דערשראָקען א געשריי געטהאָן. „ווי פרעך ער איז דאָס! אָה גאָט!..."

„אָט דאָס איז דאָס טאַקי!" האָט דער בעל הבית מיט א צו־פרידענער מיענע געזאָגט און בשעת מעשה האָט ער געשמייכעלט צו איליא'ן און געטייטעלט צו איהם מיט'ן פינגער. „דו ביסט — פרעך! דאָס איז דאָס ריכטיגע וואָרט: פרעך ביסט דו... א יונג איי־געל אבער, וואָס דיענט אין דער פרעמד, מוז זיין ביי זיך אראָבגעפאַ־לען... אראָבגעפאַלען, אונטערטהעניג און בעשיידען, אזוי ווי עס שטעהט אין דער הייליגער ביבעל... ער האָט נור צו טראַכטען, וואָס איז גוט פאר זיין בעל הבית... און דו האסט דיין אייגענעם קאָפּ אויף דיר... דאָס געהט אויף קיין פאל ניט, פערשטעהסט?... און דערי־בער ביסט דו פרעך... דו זאָגסט, למשל, א מענשען אין די אויגען — ער איז א גנב! דאָס איז ניט שעהן, דאָס איז פרעך... ווען דו ביסט שוין אפילו אזוי עהרליך, קענסט דו דאָך מיר דערצעהלען, וואָס מיט דעם מענשען טהוט זיך — אבער אין דער שטיל, בסוד... איך וואָלט שוין געוואוסט, וואָס איך האָב צו טהאָן, דערויף בין איך דאָך עפּעס — דער בעל הבית!.. און דו זאָגסט עס גאנץ הויך, אלע זאָלען הערען: ער גנב'עט!... ניין, וואַרט אקאָרשט, הער זיך צו!... ווען פון דריי איז בלויז איינער עהרליך, טויג עס פאר מיר גאָרנישט... דאָ מוז מען מאכען א גאנץ אנדערן חשבון... איז צווישען צעהן מענ־

שען פאראן איין עהרליכער אויף זיין **גנבים**, דאן האט קיינער גאר־ניגישט דערפון... העכסטענס, קען דער איינער צו גרונד געהן. ווען ס'זאלען אבער זיין זיבען עהרליכע אויף דריי גנבים — דאן האסט דו רעכט... אהער אז עס איז נור פאראן איין עהרליכער — צו וואס טויג ער? אזוי האלט עס מיט דער עהרליכקייט, מיין פריינד! ווארף זיך אלזא ניט אן אויף די מענשען מיט דיין עהרליכקייט, נאר פרעג זיי אפריהער, צי זיי דארפען זי האבען!"

סטראגאני האט זיך מיט דער האנד אבגעווישט דעם שוויים פון שטערן און האט א זיפץ געטהאן. דערנאך האט ער מיט אן אויס־דרוק פון שמערץ און זעלבסטצופרידענהייט צוזאמען ווייטער געזאגט:

„אחוץ דעם כאפסט דו זיך גלייך צום מעסער..."

„אה, יעזוס קריסטוס!" האט די בעל הבית'טע דערשראקען א געשריי געטהאן און די דריי מיידלאך האבען זיך בשעת מעשה נאך ענגער צוגעטוליעט איינע צו די אנדערע.

„ס'שטעהט אין דער ביבעל: ווער עס נעהמט זיך צום שווערד, דער וועט דורך'ן שווערד שטארבען... המ—יא... אט צוליעב דעם טאקי טויגסט דו ניט פאר מיר... אזוי איז דאס... נא, נעהם אט דעם האלבען רובעל — און געה!... געה דיר דיין וועג... האסט ניט וואס בייז צו זיין אויף מיר — פונקט ווי איך ניט אויף דיר... זעה, איך שיינק דיר זאגאר אט דעם האלבען רובעל דא — נעהם איהם... און גערעדט האב איך מיט דיר, ווי מען רעדט געוועהנליך ניט מיט א אינגעל — גאנץ ערנסט, אז דו זאלסט עס אריינגעהמען שטארק אין זינען... און אזוי ווייטער... כ'האב זאגאר רחמנות אויף דיר... נאר דו פאסט זיך גאר נישט פאר מיר! פאסט דער טשוואק ניט אריין אין אקס פון ראד, דאן איז דאס בעסטע איהם אוועקצוואווארפען איידער מען פאהרט ארויס פון ארט... נא, אצונד קענסט דו געהן!..."

„זייט געזונד!" האט איליא געזאגט. ער האט דעם בעל הבית' רעדע אויסגעהערט מיט אויפמערקזאמקייט, און פערטייטשט האט ער זי גאנץ איינפאך: סטראגאני טרייבט איהם ארויס, מחמת ער קען ניט ארויסטרייבען קארפ'ן, ווארים אהן איהם וואלט ער געבליבען גאר אהן א קאמי אין געשעפט. דער דאזיגער געדאנק האט איהם אזוי ווי ארויסגענומען א שטיין פון הארצען. ער האט זיך געפיהלט גאנץ

פרעהליך ביי זיך, און דער בעל הבית האָט עפּעס ביי איהם אין די אויגען אויסגעקוקט אזוי מערקווירדיג — אזוי ליעב און איינפאַך.

„האָלט נור פעסט דאָס געלד!“ האָט סטראַגאַני איהם נאָכגעשריגען.

„זייט געזונד,“ האָט איליאַ נאָך אמאָל געזאָגט, צוזאמענדריקענדיג בשעת מעשה די זילבערנע מטבעות פעסט אין זיין האַנד. „אַ שעהנעם דאַנק אייך דערפאַר!“

„איי, איי! קיין איין טרעהר אפילו האָט ער ניט פערגאָסען!“ האָט דער איינגעל הינטער זיין רוקען געהערט די שטימע פון דער בעל הבית'טע.

אַז איליאַ איז מיט'ן פּעקעל אויפ'ן רוקען ארויס פון'ם שווערען טהויער פון סטראַגאַני'ס הויז, האָט ער געפיהלט, אזוי ווי ער וואָלט געקומען פון אַ ווייט, גרוי און וויסט לאַנד, מכח וועלכען ער האָט געלעזען ערגעץ אין אַ בוך, און וואו עס איז קיין זאַך ניט געווען, ניט קיין מענשען, ניט קיין דערפער, נאָר שטיינער — און אין מיטען, צווישען די דאָזיגע שטיינער, האָט געלעבט אַ גוטער, אַלטער צווערג, וועלכער האָט יעדען איינעם, וואָס האָט פערבלאָנדזשעט אהין, געוויזען דעם וועג ארויסצוגעהן.

ס'איז געווען אָבענד־צייט פון אַ קלאָהרען טאָג אין פריהלינג. די זון האָט געהאַלטען ביים אונטערגעהן און אין די פענסטער פון די הייזער האָט געפלאַמט איהר רויטער פייערדיגער שיין. דאָס האָט ביי איליאַ'ן אין מוח ארויסגערופען די עראינערונג אַן יענעם טאָג, ווען ער האָט צום ערשטען מאָל, ביים ברעג טייך, די שטאָדט דערזעהן. דאָס שווערע בינטעל מיט זיינע שמאַטעס האָט איהם אָבגעריסען דעם רוקען; ער האָט גענומען געהן לאַנגזאַמער. אויפ'ן טראָטואַר האָבען זיך די מענשען געיאָגט, און אין איילעניש האָבען זיי זיך אָנגעשלאָגען אָן זיין פּעקעל. די עקיפּאַזשען זיינען מיט ליאַרם דורכגעפאָהרען פערביי איהם. אין די משופע'דיגע שטראַהלען פון דער אונטערגעהענדער זון האָט ארומגעטאַנצט דער שטויב, און אומעטום האָט געהערשט אַ מונטערקייט, אַ לעבעדיגקייט. ביים איינגעל אין זכרון האָט גענומען פריש אָבלעבען דאָס אַלץ, וואָס ער האָט דורכגעמאַכט זינט ער געפינט זיך דאָ אין שטאָדט. ער האָט גע־

פיהלט ביי זיך, אז ער איז שוין א גרויסער, אן ערוואקסענער מענש. זיין הארץ האט זיך געהויבען פריי און שטאלץ, און אין זיינע אויערן האבען געקלונגען דעם סוחר'ס ווערטער:

„דו ביסט א אינגעל וואס האט עפּעס געלערנט, ביסט ניט דום, ביסט געזונד און ניט פויל... דאס זיינען דיינע מעלות, דיינע גוטע קארטען..."

„מיר וועלען איינשטעלען אין קאן!" האט זיך איליא געטראכט ביי זיך און האט גענומען גיהן גיכער. א בערוישענדעס געפיהל פון פרייד האט אנגעפילט זיין הארץ, און ניט ווילענדיג האט ער געשמייכעלט ביי דעם געדאנק, אז ער וועט אויף מארגען אין דער פריה שוין ניט דארפען געהן מעהר אין פיש-קראם...

9.

אז איליא איז צוריקגעקומען צו פּעטרוכא פילימאנאוו אין הויז אריין, האט ער זיך מיט צופרידענהייט איבערצייגט, אז ער איז ווירקליך היבשלעך אונטערגעוואקסען פאר דער צייט, וואס ער האט פערבראכט אין פיש-געשעפט. אלע איינוואוינער פון הויז האבען איהם מקבל פנים געווען מיט אויפמערקזאמקייט און עפּעס מיט א מאדנער נייגיריגקייט, און פערפישקא האט איהם זאגאר געגעבען די האנד.

„מיין רעספּעקט פאר דעם הערר קאמי!" האט איהם דער שוסטער בעגריסט. „נו, ברודער, האסט אבגעדיענט דיין צייט, הא? איך האב געהערט וואס פאר א פיין שטיקעל דו האסט אבגעטהאן — הא הא! זיי האבען חשק, ברודער, אז מען זאל זיי מיט דער צונג די פיאטעס לעקען, אבער ניט וואהרהייט שטעקען..."

אז מאשא האט דערזעהן איליא'ן, האט זי מיט שמחה אויסגערופען:

„אהא! ביסט דו עס אביסעל אויסגעוואקסען!"

אויך יאקאוו האט זיך געפרעהט דערמיט, וואס ער זעהט זיך צוריק מיט זיין חבר.

„דאָס איז שעהן," האָט ער געזאָגט. „אצונד וועלען מיר ווידער קענען לעבען צוזאַמען, ווי פריהער... דו ווייסט? כ'האָב א בוך, „די אַלבּיגענזער" הייסט עס — א געשיכטע, זאָג איך דיר! דאָרט קומט פאָר איינער, סימאָן מאָנפאָר הייסט ער — אַן אמת'ער שד!"

און יאקאָוו האָט זיך געסטאַרעט אויף גיך און מיט א פולען מויל, ווי זיין שטייגער איז געווען, איבערצוגעבען דעם אינהאַלט פון בוך. איליא האָט איהם אָנגעקוקט און ביי זיך אין הארצען האָט ער אמת הנאה געהאַט דערפון, וואָס זיין גרויס־קעפּיגער קאַמעראַד איז געבליבען דערזעלבער וואָס געווען. אין איליא'ס האַנדלונג געגען דעם סוחר סטראָגאַני האָט יאקאָוו ניט געזעהן קיין שום בעזאָנדערעס. ער האָט אויסגעהערט איליא'ס געשיכטע און האָט גאַנץ איינפאַך געזאָגט:

„גאַנץ גוט אַזוי..."

די דאָזיגע קיהלע בעמערקונג איז עפּעס ניט געווען נאָך איליא'ס געשמאַק. אַן איינפאַכע הסכמה אויף זיין האַנדלונג האָט דאָך איליא געקראָגען אפילו פון פּעטרוכא'ן אַליין, וועלכער האָט גוטגעהייסען דעם אינגעל'ס אויפפיהרונג און האָט איהם געלויבט פאַר זיין מוטה.

„גאַנץ געשיקט האָסט דו'ס זיי דערלאַנגט, מיין טהייערער! זעהר געשיקט!... נו, פערשטעהט זיך, אַז קיריל איוואַנאָוויטש האָט דיר צו־ליעב זיין קאַרפּ ניט געקענט אַרויסטרייבען... קאַרפּ קען דאָס געשעפט און ס'איז שווער צו קריגען אַן אַנדערען אויף זיין אָרט. דו אָבער האָסט נאָך אַזא געשיכטע ניט געקענט בלייבען מיט איהם אין איינעם... דו האָסט דעם אמת געזאָגט, מיט אָפענע קאָרטען האָסט דו געשפּיעלט... נו, האָט דער אַנדערער, פערשטעהט זיך, געמוזט געווינען..."

אין א טאָג אַרום אָבער רופט זיך פּעטער טערענטי אין דער שטיל אַן צו זיין פּלימעניק:

„הערסט דו... זיי נור ניט אָפענהערציג מיט פּעטרוכא'ן... גיב נור גוט אַכטונג... ער האָט דיך ניט ליעב... האַלט אין איין זידלען... זעהסט נור, זאָגט ער, ווי ליעב ער האָט עס דעם אמת! און פאַרוואָס, מיינסט איהר, האָט ער אַזוי שטאַרק ליעב דעם אמת? ווייל ער איז א דומקאָפּ, פערשטעהסט זיך! המ—יאָ... אַט אַזוי רעדט ער!..."

איליא האָט אויסגעהערט דעם פּעטער׳ס ווערטער און האָט גע־לאַכט.

„און נעכטען האָט ער מיך געלויבט — כ׳האָב עס זעהר גע־שיקט געמאַכט,“ האָט ער געזאָגט. „אָט אַזוי זיינען זיי שוין, די מענ־שען: אין די אויגען לויבען זיי איך, און הינטערן רוקען ריידען זיי דער שוואַרץ יאָהר ווייס וואָס...“

פּעטרוכאַ׳ס צוויי פּנים׳דיגקייט האָט בשום אופן ניט געקענט אָבשוואַכען איליא׳ס שטאָלץ, וועלכער איז געוואַקסען פון טאָג צו טאָג. ער האָט זיך געפיהלט אַזוי ווי אַ העלד און איז געווען איבערצייגט, אַז ער האָט זיך זעהר גוט אויפגעפיהרט ביי סטראַגאַני׳ן אין געשעפט — בעסער ווי יעטוועדער אַנדערער וואָלט זיך אונטער דיזעלבע אומשטענדען אויפגעפיהרט.

אין צוויי מאָנאַט אַרום, נאָכדעם ווי מען האָט אומזיסט געזוכט אַ שטעלע פאַר איליא׳ן און גאָר נישט געפונען, האָט זיך צווישען איהם און פּעטער טערענטי געמאַכט אַזאַ שמועס:

„יאָ, ס׳איז גאַנץ ביטער,“ האָט דער הויקער געזאָגט טרויריג. „מ׳קען בשום אופן ניט געפינען פאַר דיר קיין שטעלע... אומעטום קריגט מען דיזעלבע תשובה: ער איז צו גרויס!... וואָס הויבט מען אָן צו טהאָן, מיין ליעבינקער? וואָס דענקסט דו?“

מיט אַ גרזעצטען טאָן, פול איבערצייגונג, האָט איליא געענט־פערט:

„מיר איז אַצונד געוואָרען פּופצעהן יאָהר.. כ׳קען לעזען און שרייבען, כ׳בין ניט דום... און ווי באַלד איך בין פריי, וועט מען מיר דאָך אויך פון יעדער אַנדער שטעלע אַרויסטרייבען... ווער קען דען האַלטען אַ פרעכען מענשען ביי זיך?“

„וואָס זשע הויבט מען פאָרט אָן צו טהאָן, מיין קינד?“ האָט טערענטי געפרעגט פערזאָרגט, זיצענדיג אויפ׳ן בעט און זיך אָנ־שפּאַרענדיג דערויף מיט זיינע אָרעמס.

„ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגען? מאַך מיר אַ קאַסטען און קויף מיר אביסעל סחורה: זייף, פּאַרפיום, נאָדלען, ביכער... אַלערליי קליינינגקייטען... איך וועל דאַן דערמיט אַרומגעהן און מאַכען גע־שעפטען אויף מיין אייגענעם חשבון...“

„וואָס? ווי אַזוי מיינסט דו דאָס, איליושאַ? איך פֿערשטעה עס ניט ווי ס'דאַרף צו זיין... אין שיינק דאָ... אין'ם ליאַרם האַלט עס אין איין הוזשען: טוק, טוק, טוק!... דאָ איז מיר דער קאָפּ עפּעס שוואַך געוואָרען... און אַ חוץ דעם מוטשעט מיך כסדר אַ געשיכטע... אַלץ די אייגענע געשיכטע... קיין שום אַנדער זאַך קריכט מיר ניט אין מוח..."

ביים הויקער אין די אויגען איז ווירקליך געלעגען אַ מערקווירדיג שמערצליכער אויסדרוק — עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט בעדאַרפֿט עפּעס בערעכענען אַ שווערען חשבון און ער האָט דערפֿון ניט געקענט אַרויסקריכען.

„פּרוביר עס נור, פּעטער, לאָמיך אַרויסגעהן דערמיט!" האָט זיך איליאַ געבעטען. ער איז געוועזען שטאַרק בעגייסטערט פֿון זיין געדאַנק, וועלכער האָט איהם פֿערשפּראָכען די פֿרייהייט.

„נו, זאָל דיר גאָט העלפֿען! מיר קענען דאָך מאַכען אַ פּראָבע..."

„אָט אַזוי איז גוט! וועסט זעהן, אַז ס'וועט געהן," האָט איליאַ אויסגערופֿען מיט שמחה.

„אַ—אַך," האָט טערענטי טיעף אָבגעזיפֿצט, און דערנאָך האָט ער מיט אַ שמערצליכען טאָן ווייטער געזאָגט:

„ווען דו וואָלסט גאָר אין גיכען געוואָרען אַ מענש פֿאַר זיך! אַ—אַך! דאַן וואָלט איך מיר געקענט געהן... אַזוי אָבער ביסט דו ווי אַן אַנקער, וואָס האַלט מיך צו פֿעסט... נור פֿון דיינעטוועגען שטעה איך דאָ אין דער דאָזיגער בלאָטיגער לוזשע... און געה צו גרונד! צו די הייליגע העלפֿער אין דער נויטה וואָלט איך געגאַנגען... כ'וואָלט זיי געזאָגט: איהר גאָט'ס דיענער! צדיקים און גוטע מליצים! כ'האָב געזינדיגט, איך רשע וואָס איך בין! שווער איז מיר אויפֿ'ן האַרצען... ראַטעוועט מיך! בעט אויס גנאָד און לייטזעליגקייט פֿאַר מיר ביי מיין פֿאָטער!"

און דער הויקער האָט פּלוצלונג אָנגעהויבען וויינען אין דער שטיל. איליאַ האָט פֿערשטאַנען פֿון וועלכער זינד דער פּעטער רעדט, און ער האָט זיך אַליין דערמאָנט אַן דער זינד. זיין האַרץ האָט אַ ציטער געטהאָן. ער האָט רחמנות געהאַט אויפֿ'ן פּעטער, אָבער ער האָט קיין ווערטער ניט געפֿונען איהם צו טרייסטען און ער איז דאָרום געבליבען שטיל. און ערשט ווען ער האָט געזעהן, אַז די טרעהרען

פליסען אלץ מעהר און מעהר פון דעם הויקער'ס איינגעפאלענע, פינס־טערע אויגען, האט ער זיך אבגערופען:

„נו, הער שוין אויף צו וויינען! ס'וועט רעכט ווערען — וועל איך נור אויפטהאן עפּעס אין געשעפט, דאן וועסט דו געהן צו זיי..."

ער האט געשוויגען און זיך פערטראכט א ווייל. דערנאך האט ער דעם פעטער ווייטער געטרייסט:

„נישקשה, זיי וועלען דיר מוחל זיין..."

„דיינקסט ווירקליך אזוי?" האט טערענטי געפרעגט אין דער שטיל, און דאס אינגעל האט ווידערהאלט נאך אין אן איבערצייג־טערן טאן:

„גאנץ געוויס וועלען זיי דיר מוחל זיין! פיעל אנדערע זאכען האבען זיי שוין מוחל געווען... איך וויים עס דאך!.."

אט אזוי האט זיך איליא אריינגעווארפען אין'ם הויזירער־האנ־דעל. פון אין דער פריה ביז'ן אבענד איז ער ארומגעגאנגען אין די גאסען פון דער שטאדט, מיט'ן קאסטען אויף דער ברוסט און מיט די צוגעהעריגע סטענדערס אין די הענד. די שווארצע אויגען זיינע האט ער כסדר געהאלטען צוזאמענגעדריקט און מיט דער נאז אין דער הויך האט ער שטאלץ און זעלבסטבעוואוסט געקוקט אויף די מענ־שען. דאס היטעל איז ער געגאנגען אראבגערוקט איבער'ן שטערן, און אויסשטרעקענדיג דעם האלז פאראוים האט ער מיט זיין יונגען קול געשריגען:

„זייף! שוה־וואקס! פאמאדע! שפּיזלען, שפּילקעס, נאדלען און פאדים! ביכער... זעהר שעהנע ביכער!"

ווי א רוישיגער טייך, אזוי האט דאס לעבען געשטראמט ארום איהם, און ער האט אין דעם דאזיגען טייך געשוואומען פריי און לייכט און האט עפּעס געפיהלט, אז ער איז א מענש מיט אלע מענ־שען צוגלייך. ער איז ארומגעגאנגען אויף די באזארען, איז אפט אריינגעקומען אין די רעסטאראנען. מיט אן ערנסטער מיענע פלעגט ער זיך בעשטעלען א פארציע טהעע און פלעגט עס טרינקען לאנגזאם, צובייסענדיג דערביי א שטיק וויים־ברויט, פונקט ווי א מענש, וואס פאלט ביי זיך ניט אראב און ווייסט, אז ער איז דאך עפּעס ווערטה

אויף דער וועלט. דאָס לעבען האָט איהם אויסגעזעהן זעהר איינ־פאַך, לייכט און אַנגענעהם.

אויך זיינע פאַנטאַזיעס, זיינע טרוימעריייען זיינען געוואָרען קלעה־דער און אייגפאַכער. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט, ווי אַזוי ער וועט אין א פּאָר יאָהר אַרום זיצען אין זיין אייגען, קליין און ריין קליי־טעל, ערגעץ וואו אין א בעסערער, שטילערער גאַס — און דאָרט, אין קלייטעל, וועט ער האָבען צו פערקויפען אַלערליי פיינע, ריינע זאַכען, וואָס לאָזען ניט איבער קיין שמוציגע פלעקען און מאַכען ניט קיין תל פון די קליידער. און ער גופא וועט אויך אויסזעהן ריין, געזונד און שעהן. אַלע מענשען פון דער גאַס וועלען איהם רעספּעקטירען און די מיידלעך וועלען קוקען אויף איהם מיט א פריינדליכען בליק. נאָכדעם ווי ער וועט פערמאַכען דעם מאַגאַזין זיינעם, וועט ער זיך זיצען אין זיין ריינעם, ליכטיגען צימערל, ניט ווייט פון קלייט, וועט טרינקען טהעע און לייענען ביכער. ריינקייט אין אַלצדינג איז ביי איהם אין די אויגען געווען דאָס נייטיגסטע, דער עיקר פון א רעגעלמעסיגען, איינגעאָרדענטען לעבען.

אַזוי האָט ער געטרוימט, ווען זיין הויזירעריי איז איהם געגאַנ־גען כשורה און קיינער האָט איהם גראָב ניט אַנגעטראָטען. פון דער צייט אָן, וואָס ער האָט זיך אָנגעהויבען פיהלען פאַר א זעלבסט־שטענדיגען מענשען, איז ער געוואָרען זעהר פיהלענד; דאָס מינדעס־טע וואָרט האָט איהם אויפגעבראַכט. אז עס האָט זיך געמאַכט א טאָג, ווען ער פלעגט גאָר נישט לייזען און ער פלעגט זיצען א פער־מאַטערטער אין שיינק אָדער ערגעץ וואו אין גאַס, דאַן האָט ער זיך גלייך דערמאָנט אָן די גראָבהייטען פון די פּאָליציייליט, אָן זיי־ערע שטויסערייען, אָן די בעליידיגענדע ווערטער פון די קונים, אָן די קללות און זלזולים פון זיינע קאָנקורענטען, די אַנדערע הויזירער, און ביי איהם אין הארצען האָט זיך ערוועקט א געפיהל פון שמערץ און אונרוהיגקייט. זיינע אויגען האָבען זיך דאַן געעפענט און ער האָט אריינגעקוקט טיעפער אויפ'ן גרונד פון לעבען. ער האָט געזעהן גאַנץ קלאָהר און דייטליך, אז אַלע מענשען שטרעבען צו דעמזעלבען ציעל וואָס ער, אז זיי זוכען דאָסזעלביגע רוהיגע, זאַטע און ריינע לעבען, צו וואָס ער גלוסט. און קיינער מאַכט קיין שום וועזען ניט דערפון,

אבצושטויסען אַז אַ זייט יעדען איינעם, וואָס שטעהט איהם אין וועג. אלע זיינען אזוי עגאָאיסטיש, אזוי זשעדנע, אזוי אונערבארמ־ליך, און זיי שעדיגען זיך איינער דעם צווייטען זאָגאר דאַן, ווען ס׳איז גאָר ניט נייטיג, גאָר אַהן אַ שום גרונד, אַהן אַ שום אייגענעם נוצען, סתם אזוי פון פערגניגען וועגען, אוים פערגניגען יענעם שלעכטס צו טהאָן. אַפטמאָל פלעגען זיי זאָגאר לאַכען, ווען זיי האָט זיך איינ־גענעבען אימיצען אַנצוטהאָן עגמת נפש, און זעלטען האָט געטראָ־פען, אז אימיצער האָט רחמנות געהאַט מיט דעם ליידענדען, מיט דעם געקרענקטען...

אַט אזעלכע פאַרשטעלונגען האבען איהם פער׳נמאס׳ט זיין בע־שעפטיגונג. דער חלום, די פאַנטאַזיע פון דעם קליינעם, ריינעם מאַ־גאַזינדעל איז צורונען, איז געוואָרען צו נישט, און ער האָט דער־פיהלט אַ שווערקייט, אַ דריקעניש אויפ׳ן הארצען. איהם האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ער וועט קיינמאָל דורך זיין האנדעל ניט קענען אַבשפּאָרען גענוג געלד אויפצועפענען אַ קליין קלייטעל, און אז ער וועט ביז׳ן טויט זיך דארפען אזוי ארומשלעפען איבער די הייסע, שטויביגע גאסען פון דער שטאָדט, מיט׳ן קאסטען אויף דער ברוסט און מיט׳ן וויטאָג, וואָס דער רימען מאַכט איהם אין די שולטערן. אָבער יעדעס שטיקעל ערפאָלג אין זיין געשעפט פלעגט פון דאָס ניי ערוועקען אין איהם זיין מוטה און אויפלעבען זיינע טרוימען, זיינע פאַנטאַזיעס...

איינמאָל האָט איליאַ אונערווארטעט אַנגעטראָפען פּאַשקאַ גראַ־טשעוו אין אַ גרויסער, לעבעדיגער גאַס. מיט די הענד אין די קעשע־נעס פון זיינע צוריסענע הויזען, אַנגעטהאָן אין אַ בלויער, צוריסענער און שמוציגער בלוזע, וואָס האָט געהאָנגען אויף איהם ווי אַ זאַק, איז זיך דעם שמיעד׳ס זוהן געמיטליך געגאַנגען איבער דער גאַס, פּונקט ווי איינער, וואָס נעהמט זיך זיין שפּאַציר־גאַנג נאָך אַ גוטער, פעטער מאָהל־צייט. די קנאָפּעל פון זיינע גרויסע, אויסגעטרעטענע שטיוועל האָבען געקלאַפּט און אַנגעמאַכט אַ ליארם ביי יעדען טריט, וואָס ער האָט געמאַכט אויף די אויסגעפּלאַסטערטע שטיינער. דאָס קאַסקעטעל מיט׳ן צוריסענעם ראַנד איז געזעסען חוצפה׳דיג ביי איהם אויפ׳ן לינקען אויער און אַ האלבער קאָפּ זיינער איז געבליבען אונבע־

רעקט און אונבעשיצט געגען די הייסע זונען־שטראַהלען. דער פּנים און דער האַלז זיינען געווען פערוואַקסען מיט בלאָטע. שוין פון דער־ווייטען האָט ער איליא'ן דערקענט און האָט איהם צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, זיך געהענדיג זיין וועג מיט דיזעלבע טריט וואָס פריהער.

„זיי געגריסט!“ האָט איליא געזאָגט. „קום אמאָל מען זעהט דיך פּאַרט פאַר די אויגען!...“

פּאַשקא האָט אָנגענומען זיין האַנד, האָט זי געדריקט פעסט און געלאַכט. די צייהן און די אויגען האָבען געבלישטעט מונטער און העל, אונטער דער שמוציגער מאַסקע, וואָס ער האָט געטראָגען.

„ווי געהט עס דיר פּאַרט?“ האָט איליא געפרעגט.

„אַזוי ווי מען טרייבט אָן, אַזוי געהט עס. איז דאָ וואָס צו פּי־קען, פּיקט מען, און אז ס'איז ניטאָ, קריצט מען מיט די צייהן און מען קייט די ערד... הא הא! עס פרעהט מיך אבער, וואָס איך האָב דיך געטראָפען, צו'ן אלדע שווארצע יאָהר!“

„פאַרוואָס ביסט דו שוין מעהר קיינמאָל ניט געקומען צו אונז?“ האָט איליא געפרעגט מיט א שמייכעל.

ער האָט שטאַרק הנאה געהאַט צו זעהן, ווי זיין אַלטער חבר פאַלט ניט אראָב ביי זיך און איז פרעהליך, כאָטש ער געהט אזוי אָב־געריסען. ער האָט א קוק געטהאָן אויף פּאַשקאַ'ס צוריסענע שיך און דערנאָך אויף זיינע נייע, גלאַנציגע שטיוועל, וועלכע האָבען גע־קאָסט ניין רובעל, און ער האָט געשמייכעלט, צופריעדען מיט זיך אליין.

„וואָס זשע! כ'וויים דען וואו דו וואוינסט?“ האָט זיך פּאַשקא אָנגערופען.

„נאָך אַלץ ביי פּילימאָנאָוו...“

„אזוי—און יאשקא האָט דאָך געזאָגט, אז דו ביסט ערגעץ אין א פיש־קראָם...“

מיט שטאָלץ האָט איליא אַלזא דערצעהלט דעם אַלטען קאַמעראַד וואָס ער האָט דורכגעלעבט ביים סוחר סטראָגאַני אין געשעפט, און ווי אזוי ער איז איצט געוואָרען זעלבסטשטענדיג.

„נא, דאָס איז גאָר ניט שלעכט!“ האָט פּאַשקא אויסגערו־פען מיט שמחה. „און מיך האָבען זיי אויך ארויסגעטריבען — פון

דער דרוקעריי, הייסט עס, צוליעב מיין פרעכהייט... בין איך דער־נאך געווען ביי א מאלער, כ׳האב דארט די פארבען געמישט און דער־גלייכען.. ביז וואנען איך האב זיך אמאל ארויפגעזעצט אויף א נאר וואס אבגעפארבטען שולד, נו, האט דער עסק, פערשטעהט זיך, גע־פלאצט! געשלאגען האבען זיי מיך, די באנדע — דער בעל הבית, די בעל הבית׳טע און דער לעהרען־יונג.. מיט אלע כוחות האבען זיי מיך ארויסגעיאגט צום טייוועל... אצונד בין איך ביי א ברונען־מא־כער... זעקס רובל א חודש האב איך.. כ׳קום אקארשט פון וואַ־רעמעס, און אט מוז מען צוריקגעהן צו דער ארבייט.."

„אפנים דו יאגסט זיך ניט אזוי שטארק צו דער ארבייט?"

„אך, דער רוח זאל זי כאפען! ווער עס וויים וואס ארבייט איז, דער יאגט זיך ניט נאך דעם... איך מוז נאך אמאל אריבערקו־מען צו אייך..."

„נו געווים, קום נור!" האט איהם איליא איינגעלאדען מיט פריינדשאפט.

„איהר לייענט נאך אלץ ביכער?"
„געווים — און דו?"
„נא, אזוי, ווען ניט ווען..."
„און דו מאכסט נאך פערזען אויך אמאל?"
„יא, אויך פערזען מאך איך..."

פאשקא האט זיך פון דאס נייע צולאכט און מען האט געקענט זעהן, אז ער קוועלט גאר אן פון נחת.

„ווערסט אלזא קומען, ניט וואהר? און פערגעם ניט די פער־זען?"

„געווים וועל איך קומען... כ׳וועל אויך מיטברייגגען אביסעל שנאפס מיט מיר..."

„דו טרינקסט, הייסט עס?"

„נא, אזוי, אביסעל גיסט מען אריין... אבער זיי מיר געזונד!"

„זיי געזונד!" האט איליא געענטפערט.

ער איז זיך אוועק זיין וועג, פערזונקען אין א ים פון מחשבות וועגען פאשקא׳ן. עס איז איהם עפעס פארגעקומען אזוי זאנדערבאר

וואָס אַט דער אָרימער אינגעל, אָנגעטהאָן אין טראַנטעס, האָט איהם גאָר ניט מקנא געווען פאַר זיינע שעהנע שטיוועל און פאַר זיינע ריינע קליידער; ער האָט ניט אמאָל אַ קוק געטהאָן אויף זיי. און אַז איליא האָט דערצעהלט, ווי זעלבסטשטענדיג פריי ער לעבט, האָט זיך פּאשקא פון גאַנצען האַרצען געפרעהט. דאָס האָט איליא'ן בעאונ־רוהיגט, כאָטש ער האָט אליין ניט געוואוסט פאַר וואָס, און ער האָט זיך געטראַכט ביי זיך אין האַרצען: וואָס זשע! אַט דער דאָזיגער פּאשקא וויל אפנים ניט דאָסזעלבע וואָס אַלע אַנדערע?... וואָס קען מען נאָך בעסערס ווינשען אין לעבען ווי אַ ריין, רוהיג און אונאָב־הענגיג לעבען?...

דער עיקר האָט איליא געפיהלט אַט די טרויעריגקייט און אונ־רוהיגקייט, ווען ער פלעגט אריינקומען אין קירכע. ער האָט זעלטען ווען דורכגעלאָזען אַ גאָטעסדיענסט. ער פלעגט ניט זאָגען דאָס געבעט גלייך מיט די אַנדערע, נאָר ער פלעגט איינפאַך שטעהן ערגעץ אין אַ ווינקעל, קוקען אויפן' פּרומען, בעטענדען עולם און זיך צוהערען צום געזאַנג פון דער קירכע. שטיל און אונבעוועגליך זיינען די מענשען געשטאַנען, און אין זייער שטילקייט איז עפּעס געלעגען אַ מין איינ־הייטליכער געפיהל, פּונקט ווי יעדער איינער וואָלט זיך געסטאַרעט דאָסזעלבע צו דענקען וואָס די אַנדערע האָבען געדענקט. די כוואַ־ליעס פון'ם קירכען־געזאַנג האָבען געשוועבט איבער'ן גאַנצען גאָטעס־הויז און האָבען זיך אויסגעמישט מיט די וואָלקענס פון ווייַרוך אין דער לופטען. אין דער ערנסטער, יום טוב'דיגער שטימונג, וואָס האָט געהערשט אין קירכע, איז געלעגען אַ מין זיסקייט, אַ געפיהל פון פריידען און רוה, וואָס האָט גענלעט די נשמה און דערקוויקט דאָס האַרץ און האָט קיין שום שייכות ניט געהאַט מיט דעם טומעל און גערויש פון לעבען. אין אָנהויב איז דער דאָזיגער איינדרוק געבליבען אָבגעזונדערט אין איליא'ס זעעלע, האָט זיך ניט געמישט מיט די אַלטעגליכע איינדריקע זיינע און האָט איהם כלל ניט בעאונרוהיגט. אָבער דערנאָך האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַזוי ווי אינעווייניג ביי איהם אין האַרצען לעבט עטוואָס, וואָס קוקט איהם שטענדיג נאָך און גיט אויף איהם אכטונג. בשעת ער האָט זיך אָבגעגעבען מיט זיינע געוועהנליכע געשעפטען, איז דער „עטוואָס" געלעגען בעהאַל־

טען אין א ווינקעלע ביי איהם אין הארצען און האט איהם געלאזען צורוה. נאר אזוי גיך ווי ער פלעגט אריינקומען אין קירכע, פלעגט עס אנהויבען וואקסען אין זיין נשמה און ארויסרופען א מערקווירדי־גען, אונרוהיגען געדאנק, וואס האט אין גאנצען פערניכטעט זיינע חלומות וועגען א בעקוועמען, ריינעם לעבען. אין אזעלכע מאמענטען פלעגט ער זיך דערמאנען אן די ערצעהלונגען וועגען דעם גאטספורכ־טיגען מאן אנטיפא און אן די פרומע רייד פון'ם אלטען שמאטעס־קלייבער וועגען דעם ליעבען גאט:

„גאט דער האר איז איינער, א חוץ איהם איז ניטא קיינער. ער זעהט אלעס, ווייסט אלעס וואס עס טהוט זיך אויף דער וועלט!"

אונרוהיג און צומישט פלעגט איליא קומען אהיים. ער האט געפיהלט, אז זיין צוקונפטס־טרוים פערשווינדעט וואס ווייטער אלץ מעהר, און אז אין איהם גופא שטעקט עפעס אן „אימיצער", וואס וויל ניט וויסען פון דעם קליינעם קרעמעל, נאך וועלכען ער בייגקט אזוי שטארק. אבער דאס לעבען האט זיך געטהאן זיינס און האט בע־זיעגט אט דעם מערקווירדיגען געפיהל ביי איליא'ן אין הארצען...

מיט יאקאוו'ן, ווען איליא פלעגט פערטרויען אלצדינג וואס ער האט געהאט אויפ'ן הארצען, האט ער פונדעסטוועגען מכח די נייעס, וואס איז פארגעקומען ביי איהם אין דער זעעלע, קיין ווארט ניט אויסגערעדט. ער אליין פאר זיך אפילו האט קיינמאל קיין חשק ניט געהאט דערפון צו דיינקען.

זיינע אבענדען האט ער פערבראכט זעהר אנגענעהם. יעדען טאג, אז ער איז געקומען אהיים פון זיין האנדעל, איז ער אראב אין קעלער צו מאשא'ן און עפעס אזוי ווי ער וואלט געווען דער בעל הבית האט ער זיך געווענדעט צו איהר מיט דער פראגע:

„נו, מאשוטקא — דער סאמאוואר איז פארטיג?"

און דער סאמאוואר איז שוין געווען פארטיג און איז געשטאנען און געזונגען אויפ'ן טיש. איליא האט שטענדיג מיטגעבראכט עפעס צו פערבייסען: בייגעל, אדער פלעצלעך, אדער גאר איינגעמאכטס, און מאשא האט איהם דערפאר מכבד געווען מיט טהעע. דאס יונגע מיידעל האט אויך אנגעהויבען צו פערדיענען געלד: מאטיצא האט איהר אויסגעלערנט צו מאכען בלומען פון פאפיר, און מאשא פלעגט

קלייבען נחת צוזאַמענצושטעלען רויטע רויזען פון די פייגינקע, רויי שענדרע בלעטלעך. זי פלעגט פערדיענען ביז צעהן קאָפּיקעס א טאָג. איהר פאָטער איז געווען קראַנק אויף טיפוס. איבער צוויי חדשים איז ער געלעגען אין שפּיטאָל און דערנאָך איז ער צוריקגעקומען אהיים א מאָגערער, אַן אויסגעדאַרטער מיט שעהנע שוואַרצע לאָקען אויפ'ן קאָפּ. ער האָט זיך גלייך געלאָזט אבגאָלען זיין צוקודעלטע באָרד, און כאָטש די באַקען זיינען איהם געווען געל און איינגעפאַלען האָט ער איצט פונדעסטוועגען אויסגעזעהן מיט פינף יאָהר אינגער ווי פריי הער. געאַרבייט האָט ער ביי יענעם, אין פרעמדע ווערקשטעלען און שלאָפען זאָגאר פלעגט ער זעלטען קומען אהיים. זיין טאָכטער איז אַלי זאָ געווען די גאַנצע בעל הבית'טע אין שטוב און האָט געקענט טהאָן דאָרט וואָס זי האָט געוואָלט. זי פלעגט איהם פערריכטען די קליידער און האָט איהם גערופען, פונקט ווי אַלע אַנדערע, ביי זיין איינפאַכען נאָמען: פּערפּישקא. דער שוסטער האָט גאָר אָנגעקוואָלען דערפון. זיין טאָכטער'ס בענעהמען זיך געגען איהם האָט איהם פערשאַפט שפּאַס און ער האָט איהר זאָגאר רעספּעקטירט דערפאַר וואָס זי האָט געקענט לאַכען מיט אזא מונטערקייט און מיט אזוי פיעל האַרץ, פונקט ווי ער אַליין.

די טהעע־אָבענדען ביי מאַשאַ'ן זיינען געוואָרען א גאַנץ געי וועהנליכע זאַך פאַר איליאַ'ן און יאַקאָוו'ן. די קינדער פלעגען זיצען שטונדען־לאַנג ביים טיש און טרינקען. און פּלוידערען פערשוויצטערי הייט איבער אַלערליי זאַכען, וואָס האָבען זיי אינטערעסירט. איליאַ האָט יעדען אָבענד אָבגעגעבען א בעריכט פון דעם, וואָס ער האָט זיך אָנגעזעהן א גאַנצען טאָג אין גאַס, און יאַקאָוו, וועלכער איז א גאַני צען טאָג געלעגען איבער זיינע ביכער, האָט דערצעהלט וואָס ער האָט געלייענט, און וואָס פאַר מעשים עס האָט זיך דעם גאַנצען טאָג אָבי געטהאָן אין שיינק. ער האָט זיך אויך שטענדיג בעקלאָגט אויף זיין פאָטער, און אָפטמאָל פלעגט ער אזוי פּלוידערן, אז איליאַ און מאַשאַ האָבען ניט געקענט פערשטעהן וואָס ער רעדט.

מאַשאַ איז פון אין דער פריה ביז אין אָבענד געזעסען אין איהר קעלער־שטוב, געאַרבייט און געזונגען ליעדער. זי פלעגט זיך צוהעי רען צו דעם געשפּרעך פון די אינגלעך. אַליין האָט זי זעהר ווייניג

גערעדט, נאָר אַז עס איז געווען פון וואָס צו לאַכען האָט זי שטענדיג געלאַכט מיט אַלעמען. דער טהעע האָט זיי אַלעמען גוט געשמעקט, און דער סאַמאָוואר, וועלכער איז געווען ווי בעצויגען מיט אַ גרינליכע הויט, האָט זיי דורך זיין הויכען אַלטען קוימען פריינדליך צוגעזונ־גען. יעדעס מאָל כמעט, ווען די קינדער האָבען ערשט ריכטיג חשק געקראָגען צום טרינקען, פלעגט ער אָנפאַנגען מיט אַ גוטמוטהיגער בייזקייט צו זשומען און צו זשורען, און עס האָט זיך ארויסגעצייגט, דאָס עס איז מעהר קיין וואַסער ניטאָ. מאשא פלעגט איהם אַ כאַפּ טהאָן און אוועקלויפען צוגיסען פרישע וואַסער — און דיזע ארבייט האָט זי מעהרערע מאָל דורכ׳ן אָבענד געדאַרפט ווידערהאָלען.

אויך די לבנה האָט מיט איהר שיין אנטהייל גענומען אין די פריינדליכע אונטערהאַלטונגען פון די קינדער. אַלע מאָל מיט אַ גלייכע געשטאַלט, ווי אַ גרויסער שימערענדער פלעק, פלעגט זי אריינקוקען דורך דעם פענסטער פון שטיבעל.

אין דיזער קליינער גרוב, איינגעפּרעסט צווישען האַלב פער־פוילטע ווענד און דעם שווערען דיקען באַלקען, האָט כמעט שטענ־דיג געהערשט אַ מאַנגעל אין לופט, ליכט, וואַסער, ברויט, צוקער און פיעלע אנדערע זאַכען; דערפאַר אָבער איז דאָרט שטענדיג געווען פרייליך און לוסטיג, און יעדען אָבענד פלעגען דאָרט געבוירען ווערען פיעלע עדעלע געפיהלען און יונגע, אונשולדיגע געדאַנקען.

צייטענווייז פלעגט אויך פערפישקאַ פערברייגגען צוזאַמען מיט זיי ביים טהעע. געוועהנליך פלעגט ער זיצען אין אַ טונקלען ווינקעל פון צימער, לעבען דעם נידעריגען, האַלב אין דער ערד איינגעזונקע־נעם אויווען, אָדער ער פלעגט גאָר ארויפקלעטערן אויפ׳ן אויווען און זיצען מיט׳ן קאָפּ אַראָבגעהאַנגען צו דער ערד, אַזוי אַז זיינע ווייסע קליינע צייהן האָבען געבלישטשעט אין דער דונקעלהייט דאָן, ווען ער פלעגט עפענען דאָס מויל צו ריידען. זיין טאָכטער פלעגט איהם, ווי דער שטייגער איז, דערלאַנגען אַ גרויסע קאַן טהעע, אַ שטיקעל צוקער און ברויט. לאַכענדיג פלעגט ער עס צונעהמען און זאָגען:

„אַ שעהנעם דאַנק, מאַריאַ פערפיליעוונאַ. כ׳בין טיעף געריהרט פון אייער גוט הארץ...“

אָפטמאָל פלעגט ער מיט אַ זיפץ פון קנאה זיך אָברופען:

„איהר לעבטווירקליך גרויסאַרטיג, קינדער — אַז דער גוטער יאָהר זאָל אייך וויסען! זעהר שעהן — גאָר ווי מענשען, בנאמנות!“

און מיט אַ שמייכעל און אַ זיפץ צוזאַמען האָט ער ווייטער געזאָגט:

„דאָס לעבען פון די מענשען ווערט אַלץ שעהנער... אַלץ אַנגענעהמער ווערט עס פון יאָהר צו יאָהר! אין אייערע יאָהרען האָב איך מיך נור אונטערהאַלטען מיט'ן רימען. געפּאַסעוועט האָט מען מיין רוקען מיט איהם — און איך האָב פון פערגניגען געוואויעט און געשריגען, אַזוי הויך ווי איך האָב נור געקענט. אַז דער רימען האָט זיך אָבגעשטעלט — דאַן איז מיין רוקען געוואָרען בייז, האָט גענומען בורטשען און זיך קנייטשען, געביינקט האָט ער נאָך זיין ליעבען פריינד. נאַ, לאַנג האָט ער אויף זיך ניט געלאָזט וואַרטען — ס'איז, פערשטעהט איהר מיך, געווען אַ זעהר גוטער, ליעבהאַרציגער רימען. דאָס איז געווען מיין גאַנצער נחת, מיין גאַנצע אונטערהאַלטונג אין דער צייט, וואָס איך האָב זיך די מלאכה געלערנט! אָט ווערט איהר באַלד גרעסער, גערן וועט איהר זיך תמיד דערמאָנען... אַז די געשפּרעכען, אַז די פערשיעדענע פּאַסירונגען און דאָס גאַנצע אַנגענעהמע לעבען, וואָס איהר האָט דאָ פערבראַכט. און איך בין גרויס און אַלט געוואָרען — כ'צעהל שוין, מישטיינס געזאָגט, זעקס און דרייסיג יאָהר — און איך האָב גאָרנישט, אָז וואָס איך וואָלט זיך געקענט דערמאָנען! ניט אמאָל אַ פּונקט! גאָרנישט, לחלוטין גאָרנישט איז אין מיין זכרון געבליבען. אקוראַט ווי איך וואָלט געווען טויב און בלינד אין מיינע יונגע יאָהרען... נור אין דעם דערמאָן איך זיך יאָ, אַז עס האָט מיך געוואָרפען אַ צאָהן אָז אַ צאָהן פאַר הונגער און קעלט, און אַז דאָס געזיכט איז מיר געווען ברוין און בלאָה... ווי אַזוי מיינע ביינער, מיינע אויערן און מיינע האָר האָבען געקענט בלייבען גאַנץ — דאָס קען איך בשום אופן ניט פערשטעהן. געשלאָגען, געממית'ט האָבען זיי מיך, אַז די שמאַטעס, כ'בעט איבער אייער כבוד, זיינען שטיקער־ווייז פון מיין לייב געפלויגען אין דער לופטען. אַך יאָ, דאָס איז אַביסעל געווען אַ צייט... ווי אַ שטריק האָבען זיי מיך צונויפגעדרעהט... אָבער כאָטש זיי האָבען מיך געשלאָגען. מיין בלוט ווי וואַסער געזויגען און די פעל מיר איבער די אויערן

אריבערגעצויגענע — דער רוס אין מיר איז פונדעסטוועגנס לעבען געבליבען! אז עס קשה עורף, א געדולדיגע, אויסדויערענדע ראסע זייגען זיי, אט די רוסען! אין א שטויסעל קען מען זיי צושטויסען — זיי וועלען שטענדיג זיין צוריק אויף זייער פלאץ. אט נעהמט מיך למשל: אין מעהל האבען זיי מיך צומאלען, אין דינע שפענער צושפאלטען— און איך לעב פונדעסטוועגען אזוי פרעהליך, אזוי נחת'דיג, ווי דער רוח אין וואלד, פלאטער ארום לוסטיג פון איין שענק אין צווייטען און כ'בין צופריעדען מיט דער גאנצער וועלט! גאט דער האר, פערשטעהט איהר מיך, האט מיך גארנישט פיינט... איינמאל האט ער מיך דערזעהן, האט ער זיך געמוזט צולאכען... „אה, דו ביסט עס!" האט ער זיך אבגערופען — און האט מיך געלאזט לויפען..."

די יונגע חברה־לייט האבען אויסגעהערט דעם שוסטער'ס וויציגע רעדעס און האבען געלאכט. אויך איליא האט געלאכט, דאך אבער האט פערפישקא'ס זינגענדיגער קול ארויסגערופען אין איהם א געדאנק, וועלכער האט בשום אופן ניט געוואלט אבטרעטען פון איהם און האט איהם כסדר געעגבערט דעם מוח. איינמאל האט ער ביי זיך בעשלאסען דעם דאזיגען געדאנק ארויסצוגעבען און זוכען אן ערקלעהרונג צו איהם. מיט א שמייכעל האט ער אלזא דעם שוסטער געפרעגט:

„וואס זשע, דו האסט טאקי אין דער אמת'ן קיין שום וואונש ניט אויף דער וועלט? בעגעהרסט גארנישט, פערפישקא?"

„ווער זאגט עס דען? א שנעפסעל, למשל, האב איך נאך קיינמאל ניט אויפגעהערט צו ווילען..."

„ניין, זאג אקארשט דעם ריינעם אמת! דו מוזט דאך וואס עס איז וועלען אויף דער וועלט?" האט זיך איליא איינגע'עקשן'ט.

„דעם אמת ווילסט דו וויסען? נא, אלזא... א נייע הארמאניקא וויל איך... א היבשע, שעהנע הארמאניקא — דערצו האב איך חשק... אזוי, פאר פינף און צוואנציג רובל! הא—דאן וואלט איך אייך שוין וואס פארגעשפיעלט!"

ער האט געשוויגען און צופריעדען געלאכט אין זיך. מיט אמאל איז איהם דורכגעלאפען א געדאנק אין קאפ. ער איז געווארען ערנסט, און מיט אן איבערצייגטען טאן האט ער זיך אנגערופען צו איליא'ן:

„נ—ניין, ברודער — אויך קיין נייע האַרמאָניקאַ וויל איך ניט... ווייל ערשטענס: אויב זי איז אַ טהייערע כּלי, דאַן וועל איך זי גאַנץ בעשטימט פערקויפען. און צווייטענס: ווען עס אַקאָזעוועט זיך, אַז זי איז ערגער ווי מיין איצטיגע — וואָס וועט דאַן זיין? מיין איצ־טיגע האַרמאָניקאַ, פערשטעהסט דו מיך, איז אַן אמת'ע טשאַטשקע! גאָרניט צו בעצאָהלען איז זי! אין איהר האָט זיך מיין נשמה בעזעצט! זי פערשטעהט מיך אַזוי גוט: כ'דאַרף נאָר צולייגען די פינגער צו די טאַסטען — און זי זינגט שוין! אַן אמת'ע זעלטענהייט איז מיין האַרמאָניקאַ — ניטאָ פיליכט קיין צווייטעס פון דעם סאָרט אויף דער וועלט... אַ האַרמאָניקאַ — איז פונקט ווי אַ פרוי... אויך אַ פרוי האָב איך געהאַט — זי איז געווען אַ מלאך און ניט קיין מענש! און אַז איך זאָל אַ שטייגער איצט וועלען איבער אַ נייעם חתונה האָבען — ווי אַזוי קען איך עס דען? אַ צווייטע אַזאַ, ווי מיין זעלי־גע איז געווען, וועל איך שוין מעהר ניט געפינען... פון אַ נייער פרוי פערלאַנגסט דו, צי דו ווילסט צי ניט, דאָס וואָס דו האָסט פריהער געהאַט פון דער ערשטער — און אַז זי איז ניט גענוג פאַר דיר, קען עס ווערן ביטער אי פאַר מיר, אי פאַר איהר! אַזוי איז דאָס... אַך, ברודער, ניט דאָס איז גוט, וואָס גוט איז, נאָר דאָס, וואָס איינעם געפעלט..."

אַז פערפישקאַ'ס האַרמאָניקאַ איז ווירקליך ווערטה געלויבט צו ווערן — דערמיט איז איליאַ געווען איינשטימיג. דעם שוסטער'ס אינסטרומענט האָט ביי יעדען איינעם, וואָס האָט עס געהערט, ארויס־גערופען דיזעלבע בעוואונדערונג, דורך זיין פיין־קלינגענדען, צאַרטען טאָן. אָבער איליאַ'ן האָט אויף קיין פאַל ניט געקענט רעכט ווערן, אַז פערפישקאַ זאָל גאָר קיין ווינשע ניט האָבען אין לעבען. די פראַגע האָט זיך איהם געשטעלט גאַנץ קלאָהר און שאַרף: קען אַ מענש אָבלעבען זיין לעבען לאַנג אין שמוץ, ארומגעהן אָבגעריסען און אָב־געשליסען, אין טראַנטעס, טרינקען בראַנפען, שפּיעלען אויף דער האַרמאָניקאַ און ווייטער קיין שום אַנדער זאַך, קיין שום בעסערע זאַך ניט בענגעהרען? עס האָט זיך ביי איהם געיאָוועט אַ געדאַנק, אַז דער וואונשלאָזער פערפישקאַ מוז נאָך אַלעמען זיין אַביסעל געריהרט פון זינען. דאָך האָט ער דעם דאָזיגען לוסטיגען און זאָרגלאָזען מענ־

שען כסדר בעטראכט מיט גרויס אינטערעסע און ער האט געפיהלט, אז דעם שוסטער איז אסך גרינגער אויפ'ן הארצען ווי די איבעריגע לייט פון הויז, כאטש ער איז א שכור און א טויגעניכטס.

צייטענווייז האבען עס די יונגע חברה אויך געוואגט זיך ארייג־צולאזען אין אזעלכע פראגען, וועלכע עפענען זיך ווי טיעפע אבגרונ־דען פאר'ן מענשען און ציהען אראב מיט מאכט זיין דורסטיגען גייסט און זיין הארץ אין זייער געהיימניספולע טיעפעניש. יאקאוו האט עס שטענדיג בעריהרט אט די פראגען. ער האט געקראגען א מאדנע טבע: איבעראל, וואו ער איז געשטאנען אדער געזעסען, האט ער זיך אן עפעס געמוזט אנהאלטען, פונקט ווי ער וואלט זיך עפעס ניט גע־פיהלט זיכער אויף זיינע פיס. אז ער איז געזעסען, האט ער זיך אימער אנגעשפארט מיט די שולטערן אן עפעס, אדער ער האט זיך גאר אנגעהאלטען דעריין מיט זיינע הענד. אז ער איז געגאנגען מיט זיינע שנעלע טריט אין גאס, האט ער תמיד געמוזט בעריהרען מיט דער האנד די שטיינער פון די ווענד, אזוי ווי ער וואלט זיי גע־צעהלט. אז ער איז געוועזן ביי מאשא'ן צום טהעע, איז ער שטענדיג געזעסען ביים פענסטער, מיט'ן רוקען אנגעשפארט צו דער וואנד און די לאנגע פינגער פון זיינע הענד האט ער אימער געהאלטען, ענט־ווערער אויפ'ן שטוהל אדער אויפ'ן ראנד פון טיש. זיין גרויסען קאפ, מיט פיינע, גלאטע, בלאנדע האר, אן א זייט, האט ער געקוקט אויף די, וואס האבען גערעדט צו איהם, און די בלויע אויגען אין זיין בלייך געזיכט זיינען ענטוועדער געווען האלב צוגעמאכט אדער גאר אויפגעריסען, אין גאנצען אפען. ער האט אלץ ליעב געהאט צו דער־צעהלען זיינע חלומות, און ער האט קיינמאל ניט געקענט איבערגע־בען דעם אינהאלט פון א בוך, וואס ער האט געלייענט, ניט מוסיף זייענדיג עפעס פון זיך אליין, עפעס וואס איז געווען אונפערשטענד־ליך און דונקעל פאר זיינע צוהערער. איליא פלעגט איהם כסדר אויס־ריידען דערפאר, אבער יאקאוו האט זיך דערפון וויניג וואס געמאכט און האט איינפאך געזאגט:

„אזוי ווי איך דערצעהל עס, איז'ס בעסער. נור די הייליגע ביבעל טהאר מען ניט ענדערן, ווי מען וויל — מיט אנדערע ביכער אבער איז עס ערלויבט. זיי זיינען געשריבען געווארען פון מענשען — און

איך בין דאך אויך א מענש! כ'קען זיי אויסבעסערן, ווען זיי געפע־לען מיר ניט... אבער זאג מיר אקארשט עפּעס אן אנדער זאך: אז דו שלאפסט — וואו איז דעמאלט דיין נשמה?"

„פון וואנען זאל איך עס וויסען?" האט געענטפערט איליא, וועלכער האט ניט ליעב געהאט אזעלכע פראגען, ווייל זיי פלעגען אין איהם ארויסרופען א שמערצליכען געפיהל, וואס האט איהם בע־אונרוהיגט.

„איך מיין גאנץ בעשטימט — זי פליהט אוועק!" האט יאקאוו ערקלעהרט.

„פערשטעהט זיך, אז זי פליהט אוועק," האט איהם מאשא גע־געבען איהר הסכמה מיט אן איבערצייגטען טאן.

„פון וואנען ווייסט דו'ס דען?" האט איהר איליא געפרעגט שטרענג.

„אזוי... כ'מיין, עס מוז אזוי זיין..."

„נו, געוויס פליהט זי אוועק," האט יאקאוו ווידערהאלט מיט א שמייכעל. „זי מוז זיך דאך אויך אויסרוהען... דערפון נעהמען זיך די חלומות..."

איליא האט ניט געוואוסט וואס צו ענטפערן אויף דער דאזי־גער בעמערקונג און ער האט געשוויגען, כאטש ס'האט זיך איהם זעהר שטארק געוואלט עפּעס ענטפערן זיין פריינד. א ווייל־ע זיינען זיי אלע דריי געבליבען שטיל. אין דעם טונקעלען קעלער־שטיבעל איז דערווייל געווארען נאך דונקעלער. דער קנויט פון לאמפּ האט זיך געהויבען און אראבגעלאזען און עס האט זיך אין שטוב געהערט דער שטיקענדער ריח פון די קוילען אונטערן סאמאוואר. פון דערווייטען איז אריבערגעקומען אהער א מאדנער טומעל: דער ליארם פון שענק, וואו עס האט גערוישט און געטומעלט, טויב צו ווערן, און ווידער אמאל האט זיך געלאזט הערען יאקאוו'ס פיינע שטימע:

„אט ליארעמען די מענשען... און ארבייטען... און אזוי ווייטער. דאס רופט מען—לעבען! און דאן, מיט אמאל—קלאפּ! איז דער מענש טויט. וואס הייסט דאס? וואס דענקסט דו דעריבער, איליא?"

„דאס בעדייטעט גארנישט... זיי זיינען איינפאך אלט געווארען, מוזען זיי שטארבען..."

„דאָס שטימט ניט... עס שטאַרבען דאָך אויך יונגע מענשען און קינדער... אויך געזונדע מענשען שטאַרבען.“

„אז זיי שטאַרבען, זיינען זיי אודאי ניט געווען געזונד...“

„און פאַרוואָס לעבען די מענשען איבערהויפּט?“

„דאָס איז מיר יאָ ביטרע געפרעגט!“ האָט זיך איליא אַבגערער־פען מיט א שפּאָטישען טאָן, מחמת ער האָט זיך געפיהלט שטאַרק גענוג די דאָזיגע פראַגע צו פערענטפערן. „זיי לעבען, כדי צו לעבען! זיי אַרבייטען און ווילען מאַכען זייער גליק. יעדער מענש וויל לעבען גוט, זוכט א געלעגענהייט זיך אַרויפצואַרבייטען. אַלע זוכען אַזעלכע געלעגענהייטען, רייך צו ווערען און צו לעבען אין פערגניגען...“

„דאָס טהוען די אָרעמע. אבער די רייכע? זיי האָבען דאָך שוין אַלצדינג... וואָס האָבען זיי נאָך צו זוכען?“

„אוי, ביסט דו א קלוגער קאָפּ! די רייכע! אז זיי וואָלטען ניט געווען — פאַר וועמען זשע וואָלטען די אָרעמע געאַרבייט?“

יאַקאָוו האָט נאָכגעדיינקט א ווייַלע און האָט געפרעגט:

„וואָס זשע! דו מיינסט אַלזאָ, אז אַלע לעבען נור פון דער אַרבייט וועגען?“

„נאָ, פערשטעהט זיך... ס'הייסט, ניט גראָד אַלע... א טהייל אַר־בייטען, און די אַנדערע — לעבען פּשוט אַזוי. זיי האָבען שוין פריי־הער געאַרבייט, האָבען אָנגעשפּאָרט געלד... און געניסען איינפאַך דאָס לעבען.“

„און צו וואָס לעבט מען איבערהויפּט?“

„אַך, צום טייפעל! ווייל ס'ווילט זיך לעבען! ווילט זיך דיר אפשר ניט לעבען?“ האָט איליא אויסגערופען, אויפגעבראַכט אויף זיין פריינד. ער האָט זיך פונדעסטוועגען כמעט אַליין ניט געקענט אָבגעבען קיין רעכנונג, פאַרוואָס אייגענטליך ער איז אין כעס — צי דערפאַר ווייל יאַקאָוו פרעגט איבערהויפּט אַזעלכע קשיות, אָדער מחמת ער פרעגט זיי אַזוי אומגעלומפּערט. ער האָט געפיהלט, אז יאַ־קאָוו'ס פראַגען האָבען אין איהם ערוועקט געוויסע ספקות, צווייפלען, וועלכע ער האָט זיך ניט געקענט פערענטפערן.

„פאַרוואָס לעבסט דו אַליין אַלזאָ? זאָג פּאַרט פאַרוואָס?“ האָט זיך איליא צושריען אויף יאַקאָוו'ן.

„אַט דאָס ווייס איך טאַקי אַליין ניט," האָט זיך יאַקאָוו אונטער־געגעבען. „פון מיינעטוועגען וואָלט איך אויך געקענט שטאַרבען. ס'מוז אפילו זיין שרעקליך... אַבער ס'ווילט זיך דאָך וויסען, ווי אַזוי עס איז."

און דערנאָך האָט ער פּלוצלונג אָנגעפאַנגען מיט אַ טאָן פון אַ פריינדשאַפטליכען אויסרייד:

„דו ווערסט אין כעס גאָר אָהן אַ שום אורזאַכע. דיינק נור אָקאָרשט נאָך: די מענשען לעבען צוליעב דער ארבייט, און די אַר־בייט ווידער עקזיסטירט די מענשען צוליעב... דאָס איז אַקוראַט ווי ווען מען דרעהט אַ ראָד... אַלץ אויף איין און דעמזעלבען אָרט, און פאַרוואָס עס דרעהט זיך, קען מען ניט בעגרייפען... וואו בלייבט אָבער גאָט? ער איז דאָך דער אַקס, דער שטאַנג אויף וואָס אַלץ דרעהט זיך! ער האָט געזאָגט צו אדם און חוה'ן: זייט פרוכטבאַר, מעהרט זיך און פילט אָן די ערד מיט מענשען — אָבער צו וואָס?"

און זיך צובויגענדיג צו איליא'ן, האָט ער איהם, מיט אַן אויס־דרוק פון שרעק אין די בלויע אויגען זיינע, שטילערהייט געזאָגט:

„ווייסט וואָס? איך גלויב, אַז דער ליעבער גאָט האָט זיי טאַקי געזאָגט צו וואָס... איז אָבער אימיצער געקומען און האָט די ער־קלעהרונג אָוועקגערויבט... אָוועקגע'גנב'עט האָט ער זי און ערגעץ פאַרשטעקט.... און דאָס איז געוועזען דער שטן! ווער דען זשע האָט עס געזאָלט זיין, אַז ניט ער? און דעריבער ווייס טאַקי קיין מענש ניט, צו וואָס ער לעבט אויף דער וועלט..."

איליא האָט זיך צוגעהערט צו זיין פריינד'ס אָבגעריסענע רייד, וועלכע האָבען זיך ניט געבונדען איינע אָן די אַנדערע: ער האָט גע־פיהלט ווי זיי קריכען איהם טיעף אין דער נשמה אריין, און ער האָט געשוויגען.

יאַקאָוו אָבער האָט וואָס ווייטער אַלץ האַסטיגער גערעדט, און אַלץ שטילער איז געוואָרען זיין שטימע. זיינע אויגען האָבען אַרויס־געסטאַרטשעט, זיין בלאַס געזיכט האָט געציטערט פון שרעק און זיי־נע ווערטער זיינען וואָס ווייטער אַלץ אונפאַרשטענדליכער געוואָ־רען.

„וואָס וויל גאָט אייגענטליך פון דיר — ווייסט דו עס? אהא?"

האט ער מיט אמאל אויסגעשריען, פיהלענדיג, אז ער האט בעזיעגט זיין שוויינענדען חבר. און פון דאס ניי האבען זיך פון זיין מויל גע־נומען שיטען האלבע ווערטער, אהן א שום צוזאמענהאנג. מאשא האט ערשטוינט, מיט אן אפענעם מויל, געקוקט אויף איהר פריינד און בעשיצער. איליא איז געווען שטארק געערגערט, און פאר פער־דרוס האט ער צונויפגעצויגען דעם שטערן. עס האט איהם פערדראסען וואס ער פערשטעהט ניט יאקאוו׳ס רייד. ער האט זיך געהאלטען פאר קליגער פון יאקאוו׳ן. ווערכער האט איהם אבער שטענדיג איבער־ראשט מיט זיין וואונדערבארען זכרון און מיט דער געשיקטקייט, מיט וועלכער ער פלעגט ריידען איבער אלערליי העכערע פראגען. אז עס איז איהם ענדליך געווארען איבערדריסיג זיך צוצוהערען צו זיין חבר׳ס אונפערשטענדליכע ווערטער, וועלכע האבען איהם ארומגע־נומען און געדריקט, אזוי ווי א געדיכטער טומאן, דאן האט ער איינפאך איבערגעשלאגען דעם רעדנער און מיט כעס געזאגט:

„אבער הער שוין אמאל אויף, צו׳ן אלדע שווארצע יאהר! וואס ער האט עס דא אזוינס צונויפגעפלאפעלט! האסט צופיעל געלייענט, דאס איז די צרה... פערשטעהסט אליין ניט, וואס דו רעדסט!..."

„הערסטו! אט טאקי דערפון רעד איך דאך, אז איך פערשטעה גארנישט," האט יאקאוו געענטפערט ניט ווילענדיג און פערוואונ־דערט.

„טו זאג זשע עס גאר פשוט ארוים: „איך פערשטעה גארנישט" — אנשטאט כסדר צו פלוידערן ווי א פערריקטער... און איך זאל דא זיצען און דיך אויסהערען!..."

„ניין,ווארט אקארשט!" האט יאקאוו ווייטער גערעדט. „איי־גענטליך איז דאך אונז אלצדינג אונבעגרייפליך. אט למשל... לא־מיר נעהמען דעם לאמפ. איך זעה, אז ס׳איז פאראן פייער אין איהם, אבער פון וואנען נעהמט זיך דאס פייער? מיט איין מאל איז׳ס דא — און דערנאך איז עס ווידער מיט אמאל ניטא, פערשוואונדען! רייבסט אן א שוועבעלע... עס ברענט... דאס פייער האט אלזא שטענדיג גע־מוזט זיין דערייו... אפשר פליהט עס גאר ארום אין דער לופט, נאר מיר זעהען עס ניט?"

אט די נייע פראגע האט איליא׳ן שטארק פעראינטערעסירט. דער

פערדריסליכער, פערקרימטער אויסדרוק איז איהם פערשוואונדען פון געזיכט, און בעטראכטענדיג דעם לאָמפּ האָט ער געזאָגט:

„אז ס'וואָלט געוועזן אין דער לופט — דאן וואָלט דאָ תמיד געוועזן ווארים. דאָס שוועבעלע אבער ברענט דאָך אויך, ווען ס'איז א פראָסט.. אלזאָ איז עס ניט אין דער לופט...“

„און וואו זשע דען איז עס?“ האָט יאקאָוו געפרעגט, קוקענדיג מיט אָפענע אויגען אויף זיין קאמעראד.

„אין'ם שוועבעלע איז עס!“ האָט זיך געלאָזט הערען מאַשאַ'ס פיין קול'כעל. אבער אין די ערנסטע, וויכטיגע ויכוחים פון די צוויי פריינד זיינען דעם מיידעל'ס בעמערקונגען שטענדיג געבליבען אונבעמערקט; איליא און יאקאָוו האָבען זיך גאָרניט צוגעהערט צו זיי. מאַשאַ האָט זיך שוין צוגעוואוינט דערצו און האָט זיך ניט געפיהלט בעליידיגט דערפון.

„וואו זשע דען איז עס?“ האָט איליא א געשריי געגעבען מיט אויפרעגונג. „דאָס ווייס איך ניט, און איך וויל עס גאָר ניט וויסען! איך ווייס נור, אז מען דאַרף די האנד אהין ניט אריינשטעקען, און אז עס וואַרמט, ווען מען שטעהט לעבען דעם. דאָס איז גענוג פאַר מיר...“

„קוק איהם נור אָן, דעם חכם מיינעם!“ האָט זיך יאקאָוו אָנגערופען אין א לעבעדיגען טאָן. „איך וויל עס ניט וויסען! דאָס קען איך אויך זאָגען — און יעדער דומקאָפּ קען עס... ניין, דו ערקלעהר מיר נור — פון וואנען נעהמט זיך דאָס פייער? וועגען ברויט וויל איך גאָרנישט פרעגען: דאָ איז מיר אלץ קלאָהר. פון'ם קאָרן ווערן קערענדלעך, פון די קערענדלעך מעהל, פון מעהל טייג — און דאָס ברויט איז פאַרטיג. אבער ווי אזוי ווערט דער מענש געבוירען?“

מיט בעוואונדערונג און קנאה האָט איליא בעטראכט זיין פריינד'ס מעכטיגען קאָפּ. צייטענווייז, אז יאקאָוו פלעגט איהם צושפּאַרען צו דער וואנד מיט זיינע פראגען, פלעגט ער אויפשפּרינגען פון זיין פּלאַץ און ארויספּלאַצען מיט א מבול פון גראָבע שימפּף־ווערטער. געוועהנליך פלעגט ער זיך דערנאָך ווידער אוועקזעצען לעבען אויווען, פלעגט אָנשפּאַרען זיין ברייטע, הויכע געשטאלט, און שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ פלעגט ער זאָגען:

„דו צוטומעלסט מיר גאר דעם קאפ... מיט דיינע פוסטע זאכען! ביסט ווירקליך עפעס ניט ביים ריינעם זינען. דאס קומט דערפון, וואס דו האסט גארנישט וואס צו טהאן. מישטיינס געזאגט, וואס פאר א לעבען דו פיהרסט! שטעהן הינטערן בופעט — דאס איז אויך מיר א גרויסער קונץ! דאס גאנצע לעבען לאנג וועסט דו דארט שטעהן, ווי א גולם... דו וואלסט געדארפט ארומוואנדערן איבער דער שטאדט. אזוי ווי איך, פון אין דער פריה ביז אויף דער נאכט, טאג איין טאג אויס, און אליין פערדיענען דיין שטיקעל ברויט — דאן וואלט דיר אין זינען ניט געלעגען אזעלכע נארישע, פוסטע זאכען! דו וואלסט דאן נור איין זאך געהאט אין זינען ווי זיך ארויפצוארבייטען, ווי אזוי צו מאכען דיין גליק. קיין וואונדער ניט וואס דיין קאפ איז אזוי גרויס, אז דו פאקסט איהם אן מיט אזוי פיעל דומע געשיכטען. קלוגע געדאנקען זיינען קליין — פון זיי ווערט דער קאפ ניט אזוי אנגע־בלאזען..."

איינגעבויגען איבער'ן שטוהל, מיט די הענד אנגעשפארט אן טיש, איז יאקאוו אין דער גאנצער צייט געזעסען און האט קייןווארט ניט אויסגערעדט. צייטענווייז נור האבען זיך זיינע ליפען שטילער־הייט בעוועגט און זיינע אויגען האבען געבלישטשעט. און אז איליא האט געענדיגט און האט זיך צוריק אנידערגעזעצט אויפ'ן שטוהל, האט יאקאוו פון דאס ניי אנגעפאנגען צו פילאזאפירען:

„מען זאגט, אז עס איז פאראן א בוך, א וויסענשאפט —„שווארץ קינסטלעריי" הייסט עס. דארט איז אלצדינג ערקלעהרט... ווי אזוי, און פאר־וואס און נאך־וואס... דאס דאזיגע בוך וואלט איך נאך אמאל געוואלט געפינען און עס דורכלייענען... וואלסט דו חשק געהאט עס צו לעזען... שרעקליך מוז עס זיין..."

בשעת די צוויי פריינדע האבען אזוי גערעדט, האט זיך מאשא צוגעזעצט אויף איהר בעט און מיט איהרע שווארצע אויגען האט זי פון דאנען געקוקט דא אויף איינעם און דא אויפ'ן צווייטען. באלד האט זי אנגעפאנגען צו גענעצען, דערנאך האט זי זיך צוגעשפארט, און ענדליך האט זי זיך אין גאנצען אויסגעשטרעקט אויף איהר גע־לעגער.

„נא, ס'איז צייט צו געהן שלאפען," האט זיך איליא אבגערופען.

„וואַרט... כ׳וועל נור זאָגען מאַשאַ׳ן אַ גוטע נאַכט און וועל פערלעשען דעם לאָמפּ.“

אַז ער האָט דערזעהן, ווי איליאַ שטרעקט שוין אויס די האַנד צו עפענען די טהיר האָט ער מיט אַ וויינענדיגען טאָן געזאָגט:

„נו וואַ—אַרט זשע! כ׳שרעק זיך אַליין... אין דער פינסטער...“

„אוי, ביסט דו מיר אַ העלד! האָט לונעוו געזאָגט מיט שפּאָט. „זעכצעהן יאָהר איז דיר געוואָרען און דו ביסט נאָך אַלץ אַזוי ווי אַ קליין קינד. איך האָב גאָר קיין מורא ניט — און אַז דער טייוועל אַליין זאָל מיר אַפילו אין וועג קומען! קיין האָר וועל איך מיר ניט לאָזען צונעהמען. און דו...“

ער האָט אַ מאַך געטהאָן צו יאַקאָוו׳ן מיט דער האַנד, אַזוי ווי ער וואָלט זיך פון איהם אין גאַנצען מיאש געווען. דיזער האָט נאָך אַמאָל, פּונקט ווי אַ געטרייער וועכטער, אַ קוק געטהאָן אויף מאַשאַ׳ן און האָט אויסגעבלאָזען דעם לאָמפּ. דער פלאַם האָט אַ צוק געטהאָן און האָט זיך פערלאָשען. אין צימער האָט זיך שטילינקערהייט אריינגע־גנב׳עט די פינסטערניס פון דער נאַכט און האָט זיך גלייך צושפּרייט אין אַלע ווינקעלאַך. און אַז די לבנה פלעגט שטעהן אין דרויסען, אויפ׳ן הימעל, דאַן פלעגט איהר מילדע, בלויע שיין אריין דורכ׳ן פענסטער און זיך אָבשלאָגען אויף דער פּאָדלאָגע פון צימער.

10.

איינמאָל, ס׳איז געווען אַ יום טוב, איז איליאַ לונעוו געקומען אַהיים גאַנץ בלאַס, מיט אַ פערביסענעם אויסדרוק אויפ׳ן געזיכט. ווי ער איז געשטאַנען און געגאַנגען, אין די קליידער האָט ער זיך אַני־דערגעוואָרפען אין זיין בעט. אַזוי ווי אַ שטיק האָלץ איז דער צאָרן געלעגען אין זיין ברוסט. דער רוקען האָט איהם אַזוי שטאַרק וועה געטהאָן, אַז ער האָט ניט געקענט דעם קאָפּ אויסדרעהען, און ס׳האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז דער גאַנצער קערפּער טהוט איהם וועה פון דעם ביטערן עגמת נפש, וואָס ער האָט אין יענעם טאָג געהאַט.

יענעם טאָג, אין דער פריה, האָט איהם אַ פּאָליציסט ערלויבט

צו שטעהן מיט זיין סחורה ביים צירק, וואו מען האט דאן גענעבען א פארשטעלונג ביי טאג. דערפאר האט ער פון איליא'ן געקראגען א שטיק זייף און א דוצענד האטשיקעס. דער אינגעל האט זיך אוועקגעשטעלט ביים סאמע אריינגאנג פון צירק און האט זיך דארט צולייגט מיט זיין וואארע, אזוי ווי ביי זיך אין דערהיים. מיט אמאל איז אנגעקומען דער משרת פון'ם צירק־אויפזעהער, האט איליא'ן דערלאנגט א זעץ איבער'ן רוקען, האט אומגעווארפען דעם געשטעל, אויף וואס זיין קאסטען איז געשטאנען — און דאס גאנצע ביסעל סחורה איז גע־לעגען אויף דער ערד. עטליכע זאכען זיינען אריינגעפאלען אין בלאטע און זיינען קאליע געווארען, אנדערע זיינען גלאט פערשוואונדען. בשעת איליא האט אויפגעהויבען זיין וואארע פון דער ערד, האט ער צום משרת געזאגט:

„דאס איז אונגעזעצליך, גנעדיגער הערר...“

„וואָ—אס?...“ האט דער בעליידיגער געפרעגט, דרעהענדיג די רויטע וואנצעס זיינע.

„איהר האט קיין רעכט ניט צו שלאגען...“

„טאקי? — פיהר איהם אב אין אוטשאסטאק!“ האט דער משרת רוהיג געזאגט.

און דערזעלבער פאליציי־מאן, וועלכער האט ערלויבט איליא'ן צו שטעהן לעבען צירקוס, האט איהם אבגעפיהרט אין אוטשאסטאק, וואו איליא איז פערהאלטען געווארען ביז אבענד.

מיט דער פאליציי האט איליא שוין פריהער געהאט קליינע סכסוכים, אבער אין אוטשאסטאק האט מען איהם ביז אהער ניט גע־פיהרט. ס'איז געווען דאס ערשטע מאל וואס איהם איז אויסגעקומען דארט צו זיצען, און צום ערשטען מאל האט ער דערפיהלט ביי זיך אין הארצען דעם ביטערן געפיהל פון שאנדע און פון האס.

מיט צוזאמענגעלייגטע ארעמס איז ער אלזא געלעגען אויף זיין בעט און האט זיך פערטיעפט אין דעם שמערצליכען געפיהל, וואס האט אזוי שטארק געדריקט זיין ברוסט. הינטער דער וואנד, וואס האט אבגעטהיילט זיין צימער פון שענק, האט ער געהערט א מורא'־דיגען טומעל און א מיש־מאש פון קולות, עפעס אזוי ווי גאנצע שטראמען וואסער וואלטען אראב מיט שטורם פון א בארג; מען האט

געהערט דאָס קלאַפּען פון די בלעכענע טעלער, די קלינגעריי פון די גלעזער, די קולות פון די געסט, וועלכע האָבען זיך געהייסען דער־לאַנגען בראַנפען, טהעע אָדער ביער... די קעלנער האָבען געשריגען:

„גל—לייך, גלייך! איין מאָמענט!..."

און דעם דאַזיגען ליאַרם האָט דורכגעשניטען אַזוי ווי אַ שטאָלע־נע סטרונע, אַ הויכע האַלז־שטימע, וועלכע האָט געזונגען טרויעריג:

„כ'האָב ניט געהאָפּט צו פערליערען דיך..."

אַ צווייטע שטימע, אַ פולער באַס, וועלכער איז צוגאַנגען אין'ם מורא'דיגען טומעל פון שענק, האָט געזונגען שטיל און האַרמאָניש ווייטער:

„אַה יוגענד, און אַט ביסטו אוועק!"

דערנאָך האָבען זיךביידע שטימען צונויפגעגאָסען אין איינעם און האָבען זיך פעראייניגט אין אַ ריינעם, פליסענדען שטראָם פון טענער, וועלכע האָבען פאַר אַ פּאָר סעקונדען צייט אריבערגעשטיגען דעם גאַנצען ליאַרם:

„ניט רייכטהום ז'מיר געוועזען בעשעהרט."

„גאַנץ איינזאַם וואַנדער איך מיט שרעק."

דאַ האָט אימיצער אַ געשריי געטהאָן מיט אַ שטימע, וואָס איז אַרויס עפּעס פון אַ טרוקענעם, הילצערנעם און איבערגעריסענעם האַלז:

„רייד ניט קיין נאַרישקייטען! מחמת עס שטעהט געשריבען: „האָב בטחון אין מיר, און איך וועל דיך שטאַרקען אין אַן עת־צרה..."

„רעדסט אליין דומהייטען," איז אריינגעפאַלען אין די רייד אַ צווייטע לעבעדיגע און שאַרפע שטימע. „ווייל ס'שטעהט טאַקי דאָרט געשריבען: „מחמת דעם וואָס דו ביסט ניט קאַלט און ניט וואַרם, וועל איך דיך אויסשפּייען פון מיין מויל..." זעהסט שוין! וואָס זשע האָסט דו דאָ אויפגעטהאָן?..."

דער עולם האָט זיך צולאַכט אויפ'ן קול, און גלייך נאָכדעם האָט זיך דערהערט אַ קוויטשיגע שטימע:

„און איך האָב איהר גלייך דערלאַנגט איינם אין איהר פּיין נים'ל, און אין אויער, און אין די צייהן — קנאַק, קנאַק, קנאַק!"

„הא הא הא! דו טייוועל איינער! און וואס ווייטער?"

די קוויטשיגע שטימע האט געשריגען נאך העכער און שטאר־קער:

„פאלט זי — הינטערוויילעכס! אויף דער ערד, און איך שלאג זי ווייטער אין איהר שעהנער צורה אריין — נא, אט האסט דו דיר! האב איך דיך פריהער געקושט, מעג איך דיר אויך ברעכען די ביי־נער..."

„היידא, דו—תורה־זאגער! האט זיך אימיצער אבגערופען מיט שפאס.

„ניין, כ'קען מיך ניט איינהאלטען; איך בין צו היציג! א מענש טהאר ניט אריינקומען אין כעס!"

„כ'ליעב, כ'קלאג אז און כ'שטראף"... האסט פערגעסען?... און נאך וואס: „ניט משפט, כדי דו זאלסט ניט גע'משפט ווערן"... און דוד המלך'ס ווערטער — האסט דו גאר פערגעסען?"

א היבשע צייט נאכאנאנד האט אליא געהערט די קריגעריי, דאס ליעד און דאס געלעכטער, אבער דאס אלצדינג האט אויף איהם ניט געמאכט קיין רושם און האט ניט ערוועקט אין איהם קיין שום פארשטעלונג. פאר איהם, אין דער פינסטער, האט געשוועבט דאס מאגער געזיכט פון'ם פאליציסט, וואס האט איהם אזוי טיעף בעליי־דיגט — דער פאליציי־בעאמטער מיט דער גרויסער אויסגעקרימטער נאז, מיט די בייזע, בליצענדע, גרינליכע אויגען און מיט די רויטע וואנציעס. ער האט געקוקט אין דעם דאזיגען פנים אריין און וואס ווייטער האט ער אלץ שטארקער פערביסען מיט די צייהן. אבער דאס ליעד הינטער דער וואנד האט זיך וואס ווייטער אלץ העכער געלאזט הערען. די זינגער זיינען געוועזן זעהר בעגייסטערט און זייערע שטי־מען האבען וואס ווייטער אלץ פרייער און העכער געקלונגען. די וואַ־רעמע, טרויעריגע טענער האבען געפונען א וועג אין איליא'ס ברוסט און האבען צושמאלצען דעם צארן און די ביטערקייט, וואס זיינען געלעגען דארט פערווארפען און פערהארטעוועט ווי א שטיק אייז.

„געוואנדערט האב איך וואוילער בחור..." האט די הויכע שטי־מע געזונגען.

„פון הויכען בארג צום ברעג פון'ם ים..." האט געענטפערט די

צווייטע שטימע. און דערנאָך האָבן זיך ביידע פעראייניגט אין דעם קלאָג־ליעד:

„כ'האָב גאַנץ סיביר דורכגערייזט,

„דעם וועג אהיים האָב איך געזוכט..."

איליא האָט אַ זיפץ געטהאָן און האָט זיך גענומען בעסער צוהער־רען צו די ווערטער פון ליעד. אין דעם שרעקליכען ליארם פון שענק האָבען זיי אויסגעזעהן אזוי ווי קליינינקע שטערנדלאַך אויף אַ פער־כמארעטען הימעל, און די שטערען בעווייזען זיך אלע ווײַלע און פערשווינדען און קומען ווידער ארויס, אום באלד צו פערשווינדען...

„דער הונגער האָט מיין צונג פערברענט,

„דער פראָסט מיין קערפער שטייף געמאַכט..." האָט דאָס ליעד קלאָהר און דייטליך מיטגעטהיילט.

„זינגט נור, זינגט, איהר סאָלאָווייטשיקלעך!" האָט אימיצער פריינדליך אויסגערופען.

„אַט זינגען זיי, דוכט זיך, אזוי שעהן," האָט זיך איליא גע־טראַכט ביי זיך, „אַז דאָס ליעד נעהמט פּשוט אַן ביים הארצען... און דערנאָך שכור'ן זיי זיך אָן און צושלאָגען זיך אפשר נאָך אויף דער־צו... ניט לאַנג האַלט אָן דעם מענשען'ס גוטסקייט..."

„אך דו מיין הארטער, שווערער מזל," האָט די הויכע שטימע געקלאָגט.

און דער באַס האָט בעגלייט טיעף און קרעפטיג:

„ביסט מיר אַ לאַסט פון שטאָהל..."

ביי איליא'ן אין זכרון איז מיט אמאָל ארויפגעשוואומען דעם זיידע יערעמעי'ס בילד. ער האָט זיך דערמאָנט, ווי דער אלטער פלעגט שאָקלען מיט'ן קאָפּ, און בשעת די טרעהרען האָבען זיך איהם געגאָ־סען פון די אויגען, פלעגט ער זאָגען:

„געקוקט האָב איך, געקוקט — און כ'האָב דאָך קיינמאָל די וואהרהייט ניט דערזעהן..."

איליא האָט געטראַכט דערפון, אַז אפילו יערעמעי, וועלכער האָט ליעב געהאַט גאָט פון גאַנצען הארצען, האָט אַנגעקליבען געלד בסוד. און פעטער טערענטי האָט, דוכט זיך, אזוי מורא פאַר גאָט און דאָך האָט ער דאָס געלד גע'גנב'עט. און אלע מענשען זיינען פונקט אזוי צושפּאַלטען אין זיך. אַ וואָג־שאָל איז דאָ ביי זיי אין ברוסט, און דאָס

הארץ שאקעלט זיך אזוי ווי דאס צינגעל פון דער וואג; אט בויגט עס זיך אויף דער זייט און באלד אויף דער אנדערער זייט, און אזוי וועגט עס אב דאס גוטע און שלעכטע פון'ם מענשען.

„אהא־א!" האט זיך דערהערט א מורא'דיגער געשריי אין שענק. און גלייך נאכדעם איז עפעס אראבגעפאלען אויף דער ערד מיט אזא מין קראך, אז זאגאר דאס בעט אונטער איליא'ן האט זיך א טרייסעל געטהאן.

„שטעה!.. אום גאטעסווילען..."

„האלט איהם!... א־אה!"

„צו הילף! פאליציי!..."

דער ליארם איז מיט אמאל שטארקער און קאכעדיגער געווארען. נייע קללות האבען זיך געלאזט הערען, און אזוי ווי דאס וואויען פון א ווילדען שטורם ווינד האבען זיי אבגעקלונגען אין דער לופט; פונקט ווי דאס בילען פון א מחנה בייזע, הונגעריגע הינט, וואס זיינען פעסט צוזאמענגעשמידט איינע צו די אנדערע. די איינצעלנע שטימען זיינען דערטרונקען געווארען אין דעם מיש־מאש פון'ם ווילדען טו־מעל.

מיט א געפיהל פון צופרידענהייט האט זיך איליא צוגעהערט צום מורא'דיגען ליארם: ס'האט איהם הנאה געטהאן צו הערען, אז גראד דאס וואס ער האט פריהער געדיינקט איז מקוים געווארען. עס איז געוועזן א מין בעשטעטיגונג אויף זיין אורטהייל, וואס ער האט וועגען די מענשען אבגעגעבען. ער האט זיך אומגעדרעהט אויפ'ן בעט, האט ארונטערגעלייגט די הענט אונטער'ן קאפ און איז ווידער אריינ־געפאלען אין ים פון זיינע אייגענע מחשבות.

„...מיין זיידע אנטיפא האט אפנים געמוזט בעגעהן א גרויסען חטא, ווען ער האט אכט יאהר נאכאנאנד שטומערהייט דערויף תשובה געטהאן.. און אלע האבען איהם מוחל געוועזן אויף זיינע זינד, האבען גערעדט מיט רעספעקט פון איהם און צדיק האבען זיי איהם גערופען... נאר די קינדער זיינע האבען זיי גע'רודפ'ט עד חרמה. איין זוהן האבען זיי קיין סיביר פערשיקט און דעם אנדערן האבען זיי פערטריבען פון דארף..."

„דא מוז מען מאכען א גאנץ אנדער חשבון" — אט די ווערטער

פון'ם פיש־הענדלער סטראַגאַני זיינען איליאַ'ן מיט אַמאָל אויפגעקו־מען אויפ'ן זינען. „איז צווישען צעהן מענשען פאַראַן איין עהרליכער אויף ניין גנבים, דאַן האָט קיינער גאָרנישט דערפון... העכסטענס, קען דער איינער צו גרונד געהן... דאָרט וואו די מעהרצאָהל איז דאָ, דאָרט איז אויך דאָס רעכט..."

איליאַ האָט אַ שמייכעל געטהאָן. אַ קאַלט, בייז געפיהל געגען די מענשען איז איהם דורך ווי אַ שלאַנג דורך דער ברוסט. די גרויסע, שווערע מאַטיצאַ האָט זיך אַנידערגעוואַליעט אין מיטען הויף אין בלאָטע און האָט געקרעכצט:

„אַ—אַך, מאַמוניו מיינע!... מיין טהייער מאַמעלע! אַז דו זאָלסט מיר כאָטש מוחל זיין!"

דער שכור'ער פערפישקאַ איז געשטאַנען דערביי, האָט זיך קוים געהאַלטען אויף די פיס, זיך געוואָרפען אהין און אהער און האָט מיט אַ פאָרוואורף געזאָגט:

„ווי זי האָט זיך דאָס אביסעל אָנגעטרונקען! דער חזיר..."

און אויף די טרעפ פון שענק, צום הויף צו, איז געשטאַנען פע־טרוכאַ און געקוקט אויף זיי, אַ געזונדער, מיט רויטע באַקען און מיט אַ שפּאָטישען שמייכעל אויף די ליפען...

איליאַ האָט נאָכגעדיינקט וועגען אַט די אַלע זאַכען און זיין האַרץ האָט זיך צוזאַמענגעדריקט און איז וואָס ווייטער געוואָרען אַלץ ניכטערער, אַלץ האַרטער...

דער סקאַנדאַל אין שענק איז אַריבער. דריי שטימען — צוויי ווייבערשע און איין מאַנסבילשע — האָבען פּרובירט זינגען אַ ליעד, ס'איז זיי אָבער ניט געגאַנגען. אימיצער האָט אַריינגעטראָגען אַ האַרמאָניקאַ — ער האָט אַ ווײַלע געשפּיעלט דערויף, זעהר שלעכט געשפּיעלט און דערנאָך איז ער אַנשווינגען געוואָרען. ביי דער וואַנד, וואו איליאַ'ס בעט איז געשטאַנען, זיינען געזעסען צוויי מענשען און גערעדט אין דער שטיל. פון צייט צו צייט האָט מען געקענט הערען זייערע טיעפע, שווערע זיפצען. מיט אַ מערקווירדיג פיינדליכען גע־פיהל האָט זיך איליאַ צוגעהערט צו זייער געשפּרעך.

„אַט לעבט מען אויף דער וועלט... און מ'אַרבייט... מ'מוטשעט זיך אָב דאָס גאַנצע לעבען לאַנג... און ס'האָט קיין שום זינען ניט... אַלע

אנדערע לעבען פונדעסטוועגען ווי מענשען — און אונזער איינער הונגערט... מיר שטעהן גארניט פעסט, ברודער־לעבען, כאטש די פיס הויבען זיך ביי אונז..."

„ריכטיג, בנאמנות..."

„און מען זעהט גארניט, ווי אזוי ס'קען בעסער ווערן... מיט עהרליכער ארבייט מאכט מען ווייניג וואס... מ'בויט זיך דערפון קיין שטיינערנע הייזער ניט.. ווי לאנג, מיינסט דו, קען מען עס אויסהאל־טען, אט דאס הינטישע לעבען? איידער מען קוקט זיך נאך ארום, זיינען די ביסעל כוחות פערביי — דאן, ברודער, איז ניטא קיין אנ־דער ברירה נור: קראפירען..."

„אך, יא, יא! וואס איז דא וואס צו ריידען?"

„און צו אונעהרליכע ארבייט איז מען ניט סמיעלע, ניט גע־שיקט געגוג. זי וואלט שוין ווי עס איז געוואלט פערזוכען די נוס, די זשאבע — האט זי אבער קיין צייהנער ניט..."

„אה, האר און פאטער אין הימעל!..."

ניט ווילענדיג האט איליא אויך א זיפץ געטהאן. פלוצלונג האט זיך אין שענק דערהערט פערפישקא'ס העלע שטימע, וועלכע האט אבגעקלונגען גאנץ דייטליך, זאגאר אין רעכטען מיטען פון'ם ליארם און גערויש. הויך, מיט א זינגענדיגען, שנעלען טאן האט דער שוסטער געזאגט:

„איי, טו גיס אריין אין גלעזעל גיס, גיס אריין!
ס'איז דעם בעל הבית', זאגסט דו — ס'קען זיך זיין!
נו זעהסט דו — בין איך בדלות
פונקט ווי איהם קומט אלעס
לאמיר זשע טרינקען און לוסטיג לעבען
און נעמען פון דער וועלט וואס זי קען געבען
און וועמען עס שטייט דער משא ומתן ניט אן,
דער קען זיך מיט א שטריק א מעשה אנטהאן
און טאמער געפעלט איהם ניט דער שטריק
טו מעג ער ברעכען האלז און געניק..."

געלעכטער און געשרייען פון פרייד האבען זיך געלאזט הערען נאך פערפישקא'ס גראמען. דערנאך האט די שטילע שטימע לעבען

וואנד פון דאָס ניי אָנגעהויבען צו ריידען:

„אַט אזוי ארבייט איך פון קליינוויז אויף... שוין באלד פערציג יאָהר בין איך אַלט. און אויף קיין ברויט צומאָל סטייעט עס מיר ניט. שוויים, זעהסט דו, דאָס איז דאָ אַלע טאָג — אבער ניט קיין באַרשטש. און אין דערהיים איז יאָמער און נויטה. די קינדער וויינען, דאָס ווייב קלאָגט... ס'א צער צו קוקען אויף זיי. נו, פּלאַצט ביי איינעם די געדולד, מען געהט ארויס פון די כלים און מען שכור'ט זיך אָן. און אז מען ניכטערט זיך אויס, דערזעהט מען ערשט, אז די צרות זיינען דערוויל נאָך גרעסער געוואָרען ווי פריהער...“

„יא, אַט אזוי איז עס ווירקליך, ניט אנדערש...“

„נו, שטעלט מען זיך אוועק פאר גאָט און מ'איז מתפּלל צו איהם: טאַטע אין הימעל! בארמהערציגער פאָטער! צו וואָס מוטשעסט דו אונז אזוי?... אָבער אָט אפּנים, ער הערט עס ניט...“

„נ—ניין... ער הערט עס ניט, ווייזט אויס...“

איליא'ן איז נמאס געוואָרען צו הערען דאָס דאָזיגע טרייסטלאָזע קלאָג־ליעד פון דעם איינעם און די מאָנאָטאָנע צושטימונג פון צווייטען, וועלכע האָט נאָך געקלונגען אומעטיגער ווי יענעם'ס קלאָג־ליעד. ער האָט זיך ארומגעוואָרפען אויף זיין בעט, האָט מיט א כיוון א קלאַפּ געגעבען מיט'ן עלענבויגען אָן וואנד, און די צוויי שטימען זיינען אנשוויגען געוואָרען.

ער האָט שוין אבער מעהר ניט געקענט איינליגען אויף אָן אָרט: א מוטשענדעס געפיהל פון אונרוהיגקייט האָט איהם ארויסגעריסען פון בעט. ער האָט זיך אויפגעהויבען און איז ארויס אין הויף. אויף די פאָדערשטע טרעפּ איז ער געבליבען שטעהן און א ביינקעניש האָט אָנגעפילט זי'ן הארץ, א טיעפער וואונש ערגעץ וואו צו אנטלויפען— וואוהין, האָט ער אַליין ניט געוואוסט. ס'איז שוין געווען שפּעט; מאָשא איז געשלאָפען; מיט דעם טשודאק יאקאוו איז ניט געווען וואָס צו ריידען, און א חוץ דעם איז ער שוין מן הסתם אויך געלעגען אין בעט ביי זיך אין דערהיים. איליא האָט איבערהויפּט ניט געהאט קיין חשק איהם צו בעזוכען, מחמת יעדעס מאָל וואָס ער פלעגט אריינקומען צו יאקאוו'ן, פלעגט פעטרוכא מאכען א פערקרימטע מיענע און פלעגט פערקנייטשען דעם שטערן. א קאַלטער הערבסט־ווינד האָט

געבלאָזען. אין הויף איז געווען פינסטער, חושך, אז מען האָט אזש דער הימעל ניט געקענט ארויסזעהן. די פערשיעדענע בנינים אין הויף האָבען אויסגעזעהן ווי גרויסע שטיקער פינסטערנים. אין דער פייכטער לופט האָט מען געקענט הערען אלערליי מאָדנע קללות — א הוזשעריי, א גערויש און שטילע געשפּרעכען, וואָס האָט צוזאמען דער־מאָנט אָן דעם מענשען'ס קלאָגען און ווײנען איבער דעם יאָמער פון לעבען. דער ווינד האָט איליא'ן געשניטען אין דער ברוסט, געפּאטשט אין פּנים, איהם געבלאָזען מיט זיין קאַלטען, פייכטען אָטהעם הינטער'ן קאָלנער... א פּראָסט האָט דורכגענומען איליא'ן, אָבער ער האָט זיך דאָך פון אָרט ניט גערירט. אונמעגליך ס'זאָל אזוי געהן ווייטער, האָט ער ביי זיך געטראַכט, אבסאָלוט אונמעגליך! אנטלויפען מוז ער פון דעם גאַנצען שמוץ, פון דער דאָזיגער אונרוהיגקייט, פון דעם דאָזיגען תוהו ובוהו! איינזאַם, פאַר זיך וויל ער לעבען, ריין און שטיל...

„ווער שטעהט עס דאָ?" האָט זיך מיט אמאָל געלאָזט הערען א האַלב פערשטיקטע שטימע.

„איך... איליא... און ווער רעדט עס דאָ?"

„איך... מאַטיצא..."

„וואו ביסט דו דען אייגענטליך?"

„אָט דאָ זיץ איך, אויף די קלעצער..."

„פאַרוואָס?"

„אזוי..."

און ביידע זיינען געבליבען שטיל.

„היינט איז מיין מאמע'ס יאָהר־צייט", האָט זיך אין א ווײלע ארום דערהערט מאַטיצאַ'ס שטימע.

„שוין לאַנג, אז זי איז טויט?" האָט איליא געפּרעגט פון יוצא וועגען, כדי וואָס עס איז צו זאָגען.

„שוין זעהר לאַנג... אן ערך פופצעהן יאָהר... אָדער נאָך מעהר... און דיין מאמע לעבט נאָך?"

„ניין.. זי איז שוין אויך טויט... ווי אַלט ביסט דו שוין?"

„אזוי, ארום דרייסיג," האָט מאַטיצא געענטפערט אין א ווײלע ארום... „כ'בין שוין אַלט... דער פּוס טהוט מיר וועה... אנגעשוואָ־

לען איז ער, ווי א דיניע, און טהוט אזוי וועה... כ'האב שוין איינ־געריבען, איינגעריבען מיט אלערליי זאכען. ס'ווערט ניט בעסער."

„פארוואס געהסט דו ניט אין שפּיטאָל?"

„ס'איז צו ווייט... כ'קען אזוי ווייט נישט געהן..."

„נעהמט מען א דראָשקע!"

„ניטאָ קיין גראָשען..."

אימיצער האָט געעפענט די טהיר פון שענק; א ים פון משונה־דיעג קולות האָט זיך ארויסגעשפּארט אין הויף. דער ווינד האָט זיי אויפגעכאפּט און האָט זיי פערזייט און פערשפּרייט ארום און ארום אין דער פינסטערניס.

„און דו... פארוואס שטעהסט דו דאָ?" האָט מאַטיצא געפרעגט.

„אזוי... כ'האב זיך געלאנגווייליגט..."

„פונקט ווי איך... ביי מיר אויבען איז'ם אזוי ווי אין א טויטענ־קאסטען..."

איליא האָט דערהערט א שווערען זיפץ. דערנאָך האָט מאַטיצא ווייטער געזאָגט:

„וועלען מיר אפשר ארויפגעהן צו מיר?"

איליא האָט זיך אומגעקוקט אין דער זייט, פון וואנען די פרויען־שטימע איז געקומען, און האָט גלייכגילטיג געענטפערט:

„לאָמיר געהן..."

פאַראויס, פאר איליא'ן האָט זיך מאַטיצא געלאָזט ארויפגעהן די טרעפּ צו איהר אין דאכשטיבעל. זי האָט אלץ געשטעלט דעם רעכטען פוס אויף די טרעפּ און דערנאָך האָט זי לאנגזאם, קרעכצענדיג, נאָכגעשלעפּט דעם לינקען. איליא איז איהר נאָכגעגאנגען, אויך לאנג־זאם, עפּעס אזוי ווי עם וואָלט איהם, דורך זיין אינערליכע אומעטיג־קייט, אויך שווער געווען ארויפצוגעהן די טרעפּ, פונקט ווי מאַטיצא'ן דורך איהר קראנקען פוס.

מאַטיצא'ס שטיבעל איז געווען שמאָל און לאנג, און די סטעליע האָט ווירקליך געהאט א פּנים ווי דער דעק פון אן ארון. לעבען טהיר איז געשטאנען א האָלענדישער אויווען, און ביי דער וואנד מיט'ן צוקאָפּענס צום אויווען־צו האָט זיך געפונען א ברייט בעט; אנטקעגען בעט — א טיש און צוויי שטוהלען ביי ביידע זייטען. א דריטער

דיענט... ווייל איך קען דאך גאר אין גאס ניט ארויסגעהן... וואס איך האב געהאט, האב איך אויפגעצעהרט.. שוין דעם פינפטען טאג, אז איך זיץ אין דערהיים, וואס פאר א וואונדער איז עס?... נעכטען נאך איז שוין געווען קנאפ וואס... און היינט האב איך איבערהויפט גאר־נישט געגעסען... ביי גאט, ס'איז אמת!“

איצט ערשט איז איליא'ן איינגעפאלען, אז מאטיצא איז א גאסען־פרוי. ער האט א שארפען קוק געטהאן אין איהר גרויסען פנים און האט געזעהן, אז איהרע אויגען שמייכלען עפעס אזוי בעהאלטען, קוים וואס מען קען עס בעמערקען, און איהרע ליפען שאקלען זיך, פונקט ווי זי וואלט געזויגען עפעס, וואס מען קען ניט זעהן מיט די אויגען... מיט אמאל האט ער דערפיהלט עפעס א מין רחמנות און אין דערזועלבער צייט אויך א סארט אונבעקאנטע אינטערעסע אין איהר.

„כ'ברייננ דיר גלייך עפעס... אויך ביער וועל איך ארויפטראגען!...“

ער האט זיך שנעל אויפגעהויבען פון ארט. האסטיג איז ער אראבגעלאפען די טרעפ און איז געבליבען שטעהן לעבען שענק, ביי דער טהיר פון קיך. פלוצלונג האט ער דערפיהלט אן עקעל צוריק ארויפצוגעהן אויבען אויפ'ן בוידים. אבער דיזער אבשטויסענדער געפיהל איז בלויז דורך אזוי ווי א קליינער פונק אין דער פינסטערניס פון זיין ארעמער זעעלע און האט זיך גלייך פערלאשען. ער איז אריין אין קיך, האט ביים קעכער געקויפט פאר צעהן קאפיקעס עטליכע שטיקער פלייש, א פאר רייפטלאך ברויט און נאך עפעס צו עסען. דער קעכער האט אלצדינג אריינגעלייגט אין א שמוציגע זיפ. איליא האט עס גענומען אזוי ווי א שיסעל איןביידע הענד, איז ארויס אין הויף און דארט האט ער זיך אבגעשטעלט אויף א ווײלע, זיך פערטראכט וועגען דעם, ווי אזוי מען קריגט ארויס דאס ביער פון שענק. ער אליין האט ניט געקענט געהן צום בופעט עס נעהמען. טערענטי וואלט איהם גלייך גענומען אויספרעגען פאר וועמען דאס איז. ער האט אלזא ארויסגערופען דעם געפעס־וואשער פון קיך און האט איהם געבעטען, ער זאל איהם ברייננען דאס ביער. יענער איז געלאפען צום בופעט און אין א ווײלע ארום איז ער געקומען צוריק. דערלאנגט איליא'ן די פלעשער און האט זיך געלאזט צוריק אין קיך אריין.

שטוהל איז געשטאַנען ביים פענסטער, וואָס האָט איינפאַך אויסגע־זעהן, ווי א דונקעלער פּלעק אויף דער גראָער וואַנד. גאַנץ דייטליך האָט מען דאָ אויבען געהערט דאָס וואויען און דעם גערויש פון ווינד. איליא האָט זיך אנידערגעזעצט אויפ׳ן שטוהל, וואָס איז געשטאַנען לעבען פענסטער, האָט בעטראַכט די וואַנד און אַנצייגענדיג מיט די פינגער אויף א קליין בילד, וואָס איז געהאַנגען אין א ווינקעל, האָט ער געפרעגט:

„וואָס פאַר א בילד איז דאָס?“

„די הייליגע אננאַ...“ האָט מאַטיצאַ געענטפערט שטיל און מיט א פרומער מיענע.

„און ווי הייסט דו אייגענטליך?“

„אויך אננאַ... האָסט עס ניט געוואוסט, וואָס?“

„ניין...“

„קיינער וויים עס ניט!“ האָט מאַטיצאַ געזאָגט. א וואָרף טהאָנ־דיג זיך אויפ׳ן בעט. איליא האָט זי אַנגעקוקט, אבער ער האָט קיין שום חשק ניט געהאַט מיט איהר צו ריידען. אויך מאַטיצאַ האָט גע־שוויגען. אזוי זיינען זיי ביידע געזעסען ווי שטומע א היבשע ווייל, אַן ערך דריי מינוט, און עס האָט אויסגעזעהן, אזוי ווי קיינער פון זיי וואָלט גאַרניט בעמערקט די אַנוועזענהייט פון צווייטען. ענדליך האָט מאַטיצאַ געפרעגט:

„נו, וואָס ווילען מיר עפּעס טהאָן?“

„כ׳וויים וואָס?...“ האָט איליא אונענטשלאָסען געענטפערט.

„א שעהנע זאַך, כ׳לעבען!“ האָט זיך די פרוי אַבגערופען און האָט א ביטרען שמייכעל געטהאָן.

„וואָס זשע?“

„קענסט מיר פריהער פון אלצדינג בעדיענען אביסעל. געה, ברענג א קריגעל ביער... אָדער ניין: קויף מיר ליבערשט עפּעס צו עסען! ווייטער גאַרנישט, נור עפּעס עסען...“

דער הוסט האָט איהר איבערגעשלאָגען די רייד, און דערנאָך, עפּעס אזוי ווי זי וואָלט זיך געוואָלט פערענטפערן פאַר איליאַ׳ן, האָט זי געזאָגט:

„זינט דער פוס טהוט מיר וועה, זעהסט, האָב איך גאַרנישט פער־

„הער נור,“ האָט זיך איליא אָבגערופען — „דאָס איז ניט פאַר מיר... א פריינד איז ביי מיר צו גאַסט... פאַר איהם איז עס...“

„ווי?“ האָט דער געפעס־וואשער געפרעגט.

„א פריינד בעדיען איך דאָס...“

„אזוי... נו, וואָס מאַכט עס אויס?“

איליא האָט געפיהלט, אז קיינער צווינגט איהם גאָר ניט צו זאָגען ליגען, און ס'האָט איהם פערדראָסען פארוואס ער האָט עס דאָך געטהאָן. די טרעפ איז ער ארויפגעגאַנגען לאַנגזאַם, אָהן א שום איילעניש. ער האָט זיך צוגעהערט, צי אימיצער רופט איהם ניט. אָבער אחוץ דאָס וואויען פון שטורם האָט זיך קיין הויך ניט גע־הערט. קיינער האָט ניט צוריקגעהאַלטען דעם אינגעל אויף זיין וועג, און מיט א פאַלשטענדיג קלאָהרען, כאָטש ציטערנדען געפיהל פון ליי־דענשאַפט איז ער ארויף צוריק אויפ'ן בוידעם, צו דער פרוי.

מאַטיצא האָט אוועקגעשטעלט די זיפּ אויפ'ן שוים. מיט איהרע גרויסע פינגער האָט זי פון דאָרט ארויסגענומען די גרויע שטיקער פלייש, זיי אריינגעשטעקט אין מויל און גענומען עסען מיט אַפּעַ־טיט, צוקנאַקענדיג מיט דער צונג און מיט די ליפּען אויף וואָס די וועלט שטעהט. איהרע צייהן זיינען געווען גרויס און שאַרף, און איי־דער זי האָט אריינגענומען א ביסען אין מויל האָט זי איהם ארומגע־קוקט און בעטראַכט פון אַלע זייטען, עפּעס אזוי ווי זי וואָלט געוואָלט אויסזוכען דעם געשמאַקסטען פּלאַץ אין איהם.

איליא האָט אויף איהר געקוקט מיט ביסטרע אויגען. ער האָט זיך גענומען פאַרשטעלען, ווי אזוי ער וועט זי ארומנעהמען און קו־שען, און ער האָט מורא געהאַט, אז ער וועט ניט וויסען ווי אזוי אָנ־צוגעהן דערביי און זי וועט איהם נאָך אויך אויסלאַכען. ביי דעם דאָ־זיגען געדאַנק איז איהם געוואָרען אי היים, אי קאַלט; ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן מיט זיך פאַר אויפרעגונג.

אויפ'ן דאַך פון הויז האָט דער ווינד אָנגעגעבען מעשים. ער האָט זיך אריינגעריסען דורכ'ן דאַך־פענסטער אין שטיבעל אריין אָדער ער האָט גאָר געטרייסעלט די טהיר; און יעדעס מאָל וואָס די טהיר האָט זיך א טרייסעל געטהאָן, איז איליא געבליבען א פערציטערטער

פון שרעק. ער האָט מורא געהאַט, אימיצער זאָל ניט אריינקומען פלוצ־לונג און איהם דאָ דערטאַפּען.

„זאָל איך ניט אקאָרשט פעררייגלען די טהיר?" האָט ער זיך אבגערופען.

מאַטיצא האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ. דערנאָך האָט זי אוועקגעשטעלט די זיפּ אויפ'ן אויווען, האָט זיך איבערגע'צלם'ט פאַר'ן בילד פון דער הייליגער אננא און מיט אַ פרומער מיענע האָט זי געזאָגט:

„געלויבט זאָל זיין דיין נאָמען, אָה הייליגע — נו, איז מען וויי־ניגסטענס זאַט! מישטיינס געזאָגט, וואָס דער מענש דאַרף אין גאַנצען האָבען!"

איליא האָט געשוויגען. די פרוי האָט איהם אָנגעקוקט, האָט אַ זיפץ געטהאָן און ווייטער געזאָגט:

„און ווער ס'פערלאַנגט אַ סך, פון דעם וועט אויך פיעל פערלאַנגט ווערן..."

„ווער אַ שטייגער וועט עס פון איהם פערלאַנגען?"

„נא—גאָט! ווייסט עס גאָרניט, וואָס?"

איליא האָט ווידער ניט געענטפערט. גאָט'ס נאָמען אויף איהרע ליפּען האָט ארויסגערופען אין איהם עפּעס אַ מאָדנעם, ניט קלאָהרען געפיהל, אַ געפיהל וואָס קען גאָר ניט ערקלעהרט ווערען אין ווער־טער. און דאָס דאָזיגע געפיהל האָט אָבגעקיהלט אביסעל זיין ליידענ־שאַפט, זיין לוסט צו דער פרוי. מאַטיצא האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיטביידע הענד אָן בעט, האָט אויפגעהויבען איהר גרויסען קערפּער און האָט איהם אַ רוק געטהאָן צו דער וואַנד. דערנאָך האָט זי מיט אַ גלייכגילטיגען טאָן געזאָגט:

„כ'האָב נור וואָס, בשעת'ן עסען, געטראַכט וועגען פערפּישקאַ'ס טאָכטער... שוין לאַנג, אז איך טראַכט וועגען איהר... זי לעבט דאָ מיט אייך צוזאַמען — מיט דיר און מיט יאַקאָוו'ן... קיין גוטס וועט דערפון ניט ארויסקומען, דוכט מיר... איהר וועט דאָס מיידעל פער־דאַרבען נאָך פאַר דער צייט — דאַן וועט זי זיך אוועקלאָזען אויפ'ן זעלבען וועג וואָס איך געה... און מיין וועג — איז אַ שמוציגער, אַ פערפלוכטער וועג... און די ווייבער און די מיידלעך, וואָס לאָזען זיך

אוועק אויף איהם, געהען ניט גלייך ווי מענשען, נאר זיי קריכען, ווי די ווערים קריכען זיי אויף איהם..."

זי איז אנשווייגען געווארען אויף א ווײלע, האט בעטראכט איהרע הענד, וועלכע זיינען געלעגען ביי איהר אויף די קניע, און דערנאך האט זי פון דאס ניי אנגעהויבען:

„דאס מיידעל איז באלד גרויס. כ'האב זיך שוין נאכגעפרעגט ביי מיינע בעקאנטע, קעכינס און אנדערע ווייבער, צי איז ניט פאראן ערגעץ־וואו א שטעלע פאר'ן מיידעל. ניין, ניטא קיין שטעלע, האבען זיי געזאגט... דו פערקויף זי ליבערשט! ס'וועט זיין בעסער פאר איהר, האבען זיי געזאגט... זי וועט קריגען געלד, וועט האבען קליידער און — א קווארטיר... ס'קומט אפילו פאר, דאס איז ריכטיג... ס'מאכט זיך אפט א רייכער מאן, מיט א שוואכען, האלב־צופאלענעם קערפער און מיט א שמוציגע ליידענשאפט דערצו... קויפט ער זיך דאן, ווען די ווייבער ווילען שוין פון איהם ניט וויסען, א יונג מיידעל... און פערדארבט עס, דער לומפ... ס'קען זיין, אז דעם מיידעל איז גאר ניט שלעכט, זאגאר גוט ביי איהם... נאר ס'איז דאך פראטיוונע, אין גרונד גענומען.. און ס'איז שוין כ'לעבען בעסער אהן דעם... בעסער, זי זאל לעבען הונגעריג און אין עהרע, איידער..."

זי האט גענומען הוסטען, עפעס אזוי ווי א ווארט וואלט איהר געבליבען שטעקען אין האלז, און מיט אנשטריינגונג, אבער דאך מיט דעמזעלבען גלייכגילטיגען טאן האט זי געענדיגט איהר רעדע:

„...איידער אין שאנדע און אויך הונגעריג... ווי איך צום ביי־שפיעל..."

דער ווינד האט נאך אלץ ניט אויפגעהערט צו פייפען דורך די שפאלטען פון דער פארלאגע און מיט עזות האט ער געריסען די טהיר. אויבען, אויפ'ן בלעכענעם דאך, האט געקלאפט א פיין רעגענדעל און פון דרויסען האט זיך געלאזט הערען א שטילע פייפעריי:

„אי—אי—אי..."

דער גלייכגילטיגער טאן, מיט וועלכען מאטיצא האט גערעדט, און איהר אנגעבלאזענע, גולם'דיגע געשטאלט האט געהאט א מאדנע ווירקונג אויף איליא'ן, וועלכער האט פריהער געברענט פאר לוסט צו דער פרוי. דאס האט ביי איהם צוגענומען דעם גאנצען מוטה אויסצו־

פיהרען זיין וואונש. וואָס ווייטער האָט איהם מאַטיצא אַלץ מעהר אָב־געשטויסען, און ער האָט עס בעמערקט און איז געוואָרען בייז אויף איהר...

„גאָט, מיין גאָט!“ האָט זי אין דער שטיל געזיפצט. „הייליגע מוטער...“

איליא האָט זיך פאַר פערדרוס ארומגעקוקט אויפ'ן שטוהל אהין און אהער, און מיט א בייזען טאָן האָט ער געזאָגט:

„זאָגסט אַליין, אז דו ביסט אַן אונריינע — און דערביי האָלסט דו אַלץ אין איין דערמאָנען: גאָט,! גאָט! מיינסט אין דער אמת'ן, ער האָט דיך שטארק אין זינען, וואָס דו לאָזט איהם ניט ארויס פון מויל?“

מאַטיצא האָט איהם אָנגעקוקט און געשוויגען.

„כ'פערשטעה ניט וואָס דו רעדסט,“ האָט זי זיך אין א ווײַלע ארום אָבגערופען, שאָקלענדיג דערביי מיט'ן קאָפּ.

„וואָס איז דאָ פאַראַן וואָס צו פערשטעהן?“ האָט איליא ווייטער גערעדט, זיך אויפהויבענדיג פון שטוהל. „אָט אזוי זייט איהר אַלע! פריהער מאַכט איהר אַלערליי פּאַסקודסטוואָ — און דערנאָך שרייט איהר: אָה גאָט! אז דו האָסט שוין יאָ צו טהאָן מיט גאָט — טו וואַרף אוועק די שמוץ!...“

„וואָס הייסט?“ האָט זיך מאַטיצא מיט א רוהיגען טאָן אָבגערופען. „וואָס הייסט, איך בעט דיך! ווער דען זאָל האָבען גאָט אין הארצען, אז ניט די זינדיגע? ווער דען זשע?“

„כ'וויים ניט, ווער דען,“ האָט איליא געענטפערט, און בשעת מעשה האָט ער דערשפּירט אין זיך א ברענענדען חשק צו בעליידיגען, טיעף און ביטער בעליידיגען ניט נור די דאָזיגע פרוי אליין, נור איבערהויפּט אַלע מענשען. „כ'וויים נור איין זאַך, אז ס'פּאַסט פאַר אייך גאַר ניט צו ריידען פון גאָט. פאַר אייך אודאי און אודאי ניט. איהר נעהמט איהם נור פאַר א מאַנטעל צו פערדעקען אייערע זינד... כ'זעה דען ניט, וואָס? כ'בין דאָך שוין ניט קיין קינד מעהר... כ'האַלט די אויגען אָפען!... אַלע יאָמערען, אַלע קלאָגען... אבער פאַרוואָס זיינען זיי אזוי געמיין? פאַרוואָס בעשווינדלען זיי און בעראַבעווען איינע די אנדערע, און דעם ליעבען גאָט דערצו...“

מיט אן אויפגעריסענעם מויל און אן אויסגעשטרעקטען האלז האט איהם מאטיצא אנגעקוקט און אין איהרע אויגען איז געלעגען אן אויסדרוק פון ערשטוינונג. איליא איז צוגעגאנגען צו דער טהיר. מיט כח האט ער ארויסגעצויגען דעם ריגעל און איז ארויס, פערקלא־פענדיג די טהיר הינטער זיך. ער האט געפיהלט, אז ער האט מא־טיצא'ן שטארק בעליידיגט, און דאס האט איהם הנאה געטהאן — ס'איז איהם דערפון געווארען לייכטער אויפ'ן הארצען און קלאהרער אין קאפ. מיט פעסטע טריט איז ער אראפ פון די טרעפ, צופייפענדיג דערביי דורך די צייהן. אבער זיין צארן האט זיך נאך ניט איינגע־שטילט, און אלע נייע ווערטער זיינען איהם ארויף אויפ'ן זינען, בע־ליידיגענדע, הארטע ווערטער ווי שטיין. עס האט זיך איהם געדוכט, אז אט די דאזיגע ווערטער גליהען אזוי ווי פלאמען און בעלייכטען די פינסטערניס פון זיין זעעלע, און אז זיי צייגען איהם אויף דעם וועג, וואס פיהרט איהם ערגעץ אנדערש, ניט דארט, וואו די מענ־שען געהען. און זיינע ווערטער האט ער איצט געשליידערט ניט נור אויף יענער מאטיצא'ן אליין, נור אויך אויפ'ן פעטער טערענטי און אויך אויף פעטרוכא'ן, און אויף דעם סוחר סטראגאני — הקיצור, אויף אלע מענשען.

„אט אזוי איז דאס!" האט ער זיך געטראכט, ווען ער איז אראב־געקומען אין הויף. נור נישט קיין גרויסען פאראד געמאכט פאר אייך... באנדע!..."

דער ווינד האט געוואויעט און געפייפט איבער'ן הויף. פון ער־גען וואו האט זיך געהערט א קלאפעריי און האט אנגעפילט די לופט מיט קורצע, אבגעריסענע טענער, וועלכע האבען אויסגעוויזען אזוי ווי א קאלטער געלעכטער.

באלד נאכ'ן בעזוך ביי מאטיצא'ן האט איליא אנגעהויבען צו האבען צו טהאן מיט פרויען. דאס ערשטע מאל איז עס געשעהן אויף אזא אופן: איינמאל, אין אבענד, בשעת ער איז געגאנגען אהיים, האט איהם א מיידעל אבגעשטעלט און געפרעגט:

„געהסט מיט מיר?..."

ער האט זי אנגעקוקט און קיין ווארט ניט געענטפערט. שטיל איז ער געגאנגען ווייטער לעבען איהר. אבער געהענדיג האט ער אראבגע־

לאָזען דעם קאָפּ, און אלע ווײלע האָט ער זיך אומגעקוקט, מורא האָ־בענדיג, אימיצער א בעקאַנטער זאָל איהם ניט דערזעהן. אז זיי זיינען אַבגעגאַנגען א פּאָר טריט איינע לעבען די אַנדערע, רופט זיך דאָס מיידעל אָב צו איהם מיט א וואָרנענדיגען טאָן:

„דו מוזט אבער בעצאָהלען א רובל!..."

„גוט, גוט!" האָט איליאַ געזאָגט. „נאָר לאָמיר געהן אביסעל גיכער..."

און ביז דעם מיידעל'ס קוואַרטיר האָבען זיי מעהר קיין וואָרט ניט אויסגערעדט איינע צו די אנדערע. דאָס איז געווען אַלעס...

די בעקאַנטשאַפט מיט די פרויען האָט אבער מיט אמאָל אריינ־געטריבען איליאַ'ן אין צו גרויסע הוצאות, און אלץ עפּטער איז ער בעקומען אויפ'ן געדאַנק, אז זיין הויזיר־האַנדעל איז אַן ארויסגעוואָר־פענע ארבייט; עס פערצעהרט נור אומזיסט און אומנישט זיין צייט און זיין קראַפט, און ארויפארבייטען וועט ער זיך דורכדעם קיינמאָל ניט. דאָס וועט איהם ניט געבען די מעגליכקייט צו פיהרען א בע־קוועמען לעבען, נאָך זיין וואונש נאָך. א היבשע צייט האָט ער זיך ארומגעטראָגען מיט א געדאַנק נאָכצוטהאָן די אנדערע הויזירער: מאַ־כען לאָטערייען און אָבנאַרען דעם עולם, פּונקט ווי די איבעריגע. אבער אז ער האָט זיך איבערלייגט וועגען דעם, האָט ער געפונען, אז דער עסק איז געווען צו קליינליך און איז נאָך דערצו פערבונדען מיט גרוי־סע שוועריגקייטען. ער וואָלט זיך ענטוועדער געמוזט בעהאַלטען פאר דער פּאָליציי אָדער איהר צואוואַרפען „לא יחרץ געלד." און ביידע זאַכען זיינען געווען איליאַ'ן דערווידער. ער האָט ליעב געהאַט צו קוקען אלע מענשען גלייך אין די אויגען און האָט זיך געפיהלט צו־פרידען דערפון, וואָס ער איז שטענדיג געגאַנגען אָנגעטהאָן ריינער און בעסער ווי די איבעריגע הויזירער, דערפון וואָס ער האָט ניט געטרונקען קיין בראַנפען און ניט געמאַכט קיין שווינדלערייען, ווי אלע אַנדערע. געלאַסען און מוטהיג איז ער ארומגעגאַנגען איבער די גאַ־סען פון דער שטאָדט, און זיין שאַרף געזיכט, מיט די שטאַרקע באַ־קען־ביינער, האָט אימער געהאַט אַן ערענסטען, ניכטערן אויסדרוק. אז ער האָט געדאַרפט ריידען, פלעגט ער צוזאַמענדריקען די דונקעלע אויגען זיינע, אבער ער האָט איבערהויפּט גערעדט ווייניג און שטענ־

דיג מיט איבערלעגונג. אפט האט ער געטרוימט דערפון, ווי שעהן עס וואלט פונדעסטוועגען געווען, ווען ער געפינט אמאל א טויזענד רובעל אדער נאך מעהר. אלע מעשיות וועגען גנבים האבען אין איהם ער־וועקט א ברענענדע אינטערעסע. ער פלעגט כסדר קויפען צייטונגען און פלעגט מיט אויפמערקזאמקייט לייענען אלע איינצעלהייטען וועגען די גנבות, וואס האבען זיך געמאכט אין שטאדט, און דערנאך פלעגט ער זוכען אין די נאטיצען און די נייעס, צי האט מען שוין געפונען די גנבים אדער נים. האט זיך געמאכט, אז מען האט זיי דערטאפט, דאן פלעגט איליא ווערן שרעקליך בייז און פלעגט זיי שעלטען מיט טויטע קללות, ריידענדיג וועגען דעם מיט יאקאוו'ן:

„אזעלכע עזלען! האבען זיך געלאזט פאקען! זיי האבען בעסער גארנישט געדארפט אנפאנגען, אז זיי פערשטעהן נים ווי אזוי אנ־צוגעהן... די בהמות!"

איינמאל, ווען ער איז געזעסען מיט יאקאוו'ן צוזאמען אין זיין צימער, רופט ער זיך אב צו איהם:

„די זשוליקעס לעבען פארט א בעסערן טאג ווי די עהרליכע לייט..."

יאקאוו'ס געזיכט האט אנגענומען א געהיימניספאלען אויסדרוק. זיינע אויגען האבען געבלישטשעט, און מיט דעם זעלבען האלב אונ־טערדריקטען טאן, מיט וועלכען ער פלעגט שטענדיג ריידען איבער אויסערגעוועהנליכע זאכען, האט ער געזאגט:

„אייער ־ נעכטען איז דיין פעטער געזעסען אין שענק און גע־טרונקען טהעע צוזאמען מיט אן אלטען מאן... א ביבעל־קענער האט עס מן הסתם געמוזט זיין. און דער דאזיגער אלטער מאן האט גע־זאגט, אז אין דער ביבעל שטעהט געשריבען: „פריעדליך זיינען די געצעלטען פון די רויבער און גראם און בעקוועם די הייזער פון די, וואס דערצארענען גאט אין דער שטיל און טראגען איהם ארום אויף די הענד אין דער עפענטליכקייט, פאר אלעמען אין די אויגען..."

„וואס זשע! דו פאנטאזירסט שוין ווידער?" האט איליא א פרעג געטהאן, קוקענדיג אויפמערקזאם אויף יאקאוו'ן.

„דאס זיינען עפעס מיינע ווערטער, וואס?" האט יאקאוו גע־ענטפערט, אויסשטרעקענדיג די ארעמס אין דער הויף, עפעס אזוי

ווי ער וואָלט געוואָלט עפּעס פּאַקען אין דער לופטען. „איך גלויב עס דאָך אויך ניט, אז ס'שטעהט טאַקי אזוי אין דער ביבעל... אפשר האָט ער עס גאָר אויסגעקלעהרט... דער אַלטער פוקס... כ'האָב איהם אי־בערגעפרעגט איינמאָל, צווייטמאָל.. און יעדעס מאָל האָט ער איבער־געחזר'ט דיזעלבע ווערטער, פּונקט ווי פריהער. און עס ליעגט עט־וואָס ריכטיגעס אין די דאָזיגע ווערטער! מען מוז אמאָל נאָכזוכען אין דער ביבעל, צי ס'שטעהט טאַקי ווירקליך דאָרט..."

און זיך אַנבויגענדיג צו איליא'ן האָט ער אין דער שטיל גע־זאָגט:

„אַט לאָמיר למשל נעהמען מיין טאַטען... ווי רוהיג ער לעבט עם אביסעל — און דאָך דערצאָרנט ער גאָט און טהוט איהם אויף להכעיס..."

„און נאָך ווי אזוי!" האָט איליא אויסגעשריגען.

„אַט האָבען זיי איהם איצט גאָר אויסגעקליבען פאַר א שטאָדט־טאַטע..."

יאַקאָוו האָט אראָבגעלאָזט דעם קאָפּ איבער דער ברוסט, האָט א שווערען זיפץ געטהאָן און ווייטער גערעדט:

„יעדע זאַך, יעדע מענשליכע אנגעלעגענהייט האָט געדאַרפט זיין אזוי קלאָהר פאַר'ן געוויסען פּונקט ווי קוואַל־וואַסער! און דאָ... אַך, עס עקעלט מיך אָב!... כ'וויים גאָר ניט וואָס מען הויבט אָן צו טראַכ־טען אפילו... איך קען מיך גאָר ניט צופּאַסען צום דאָזיגען לעבען, כ'האָב גאָר קיין שום חשק ניט דערצו... דער טאַטע הערט ניט אויף מיר צו האַקען אין מוח: „ס'איז שוין צייט אמאָל", זאָגט ער, „דו זאָלסט אוועקוואַרפען דיינע שפּילערייען און ווערן פערנינפטיגער און זיך מאַכען ניצליך..." אבער ווי אזוי מאַכט מען זיך ניצליך? אָפטמאָל שטעה איך הינטערן בופעט, ווען טערענטי איז ניטאָ... און כאָטש עס איז מיר אזוי דערווידער, פונדעסטוועגען טהו איך עס דאָך פאָרט... אבער אָנפאַנגען עפּעס פון זיך אליין — דאָס קען איך בשום אופן ניט..."

„דאָס מוזטו טאַקע אויסלעהרנען," האָט איליא געזאָגט מיט א געזעצטען טאָן.

„דאָס לעבען איז אזוי שווער,“ האָט זיך יאקאָוו אָנגערופען אין דער שטיל.

„שווער? פאר דיר... רייד ניט קיין נארישקייטען!“ האָט זיך איליא אָבגערופען, און בשעת מעשה איז ער אויפגעשפרונגען פון בעט און איז צוגעגאנגען צו זיין פריינד, וועלכער איז געזעסען ביים פענס־טער. „זעהסט דו, מ י י ן לעבען איז טאקע שווער — אבער דיינס? וואָס געהט דיר אשטייגער אָב? ווערט דיין פאטער אלט, אָדער ער שטארבט — דאן נעהמסט דו איבער ס׳געשעפט און ביסט זיך דיין אייגענער בעל הבית... און איך? איך דרעה מיך דעם גאנצען טאָג ארום אין גאָס, אין די גרויסע פענסטער זעה איך הויזען, וועסט־לאך, זייגערס און נאָך אזעלכע זאכען... כ׳קוק זיי אָן און טראכט זיך: „איך קען זיך ניט קויפען אזא זייגער...“ פערשטעהסט? און וועלען וואָלט איך עס גאָר גערן געוואָלט... פאר אלעמען אבער וואָלט איך וועלען, אז די מענשען זאָלען מיך רעספּעקטירען. מיט וואָס בין איך דען ערגער ווי די אנדערע? כ׳בין בעסער פון זיי! בין איך אפשר א זשוליק, א גנב? כ׳קען מענשען, וואָס ווייזען זיך ארויס פאר ווער ווייס וואָס, און אין דער אמת׳ן זיינען זיי גנבים... און אָט די דאָזיגע קלייבט מען דערנאָך אויס פאר שטאָדט־טאַטעס. זיי האָבען הייזער... שיינקען... פארוואָס האָבען גראָד אזעלכע שווינדלער גליק, און פאר־וואָס האָב איך קיין גליק ניט? אויך איך וויל געהן פּאָרווערטס, כ׳וויל אָניאָגען מיין גליק...“

יאקאָוו האָט אָנגעקוקט זיין פריינד, און שטילערהייט אבער דאָך מיט א שארפען טאָן האָט ער געזאָגט:

„הלואי זאָל גאָט געבען, זאָלסט קיין גליק ניט האָבען!“

„וואָס? פארוואָס דען ניט!“ האָט איליא א געשריי געטהאָן, און בעת מעשה איז ער געבליבען שטעהן אין מיטען צימער און האָט מיט אויפגערעגטע בליקען געקוקט אויף יאקאָוו׳ן.

„ביסט צו זשאַדנע, צו גייציג... וועסט קיינמאָל ניט האָבען גע־נוג,“ האָט יאקאָוו ערקלעהרט.

„איך וועל קיינמאָל ניט האָבען גענוג? זאָג נור אקאָרשט דעם טאַטען דיינעם, ער זאָל מיר נור אָבגעבען א העלפט פון׳ם געלד, וואָס ער האָט צוזאמען מיט מיין פעטער ארויסגע׳גנב׳עט ביי זיידע יערע־

מעי — דאַן וואָלט איך שוין געהאַט גענוג! יאָ!... איך בין גייציג! און דיין טאַטע...."

יאַקאָוו האָט זיך אויפגעהויבען פון שטוהל און שטיל, מיט אַן אָראַבגעלאָזטען קאָפּ איז ער צוגעגאַנגען צו דער טהיר. איליא האָט געזעהן, ווי די אַקסלען האָבען זיך איהם געצויגען און ווי דער האַלז זיינער האָט זיך אויסגעבויגען, אַקוראַט ווי אימיצער וואָלט איהם דערלאַנגט אַ מורא'דיגען זעץ אין האַלז און נאַקען אַריין.

„וואָס אַנטלויפסט דו?" האָט זיך איליא אָנגערופען אַ צומישטער, אָננעהמענדיג דעם פריינד זיינעם ביי דער האַנד. „וואוהין ווילסט דו געהן?"

„לאָז מיך, ברודער!" האָט יאַקאָוו געשעפּטשעט. ער איז פונ־דעסטוועגען געבליבען שטעהן און האָט געקוקט אויף איליא'ן. זיין געזיכט איז געווען בלייך, די ליפען צוזאַמענגעפּרעסט איינע אויף די אַנדערע, און די געשטאַלט זיינע האָט אויסגעזעהן געבראָכען, אַזוי ווי פון אַ שווערער, ערדריקענדער לאַסט.

„נאַ, זיי ניט בייז אויף מיר... בלייב דאָ," האָט איליא געזאָגט מיט אַ טאָן פון חרטה, זיך פיהלענדיג שולדיג, און ער האָט אוועקגע־נומען יאַקאָוו'ן פון דער טהיר און איהם צוריק אַנידערגעזעצט אויף זיין שטוהל. „האָב קיין פאַראיבעל ניט אויף מיר. נאָך אַלעמען איז עס דאָך אמת..."

„כ'ווייס עס," האָט יאַקאָוו געזאָגט.

„דו ווייסט עס? ווער האָט'ס דיר געזאָגט?"

„אַלע זאָגען עס..."

„הם—יאָ... אָבער די וואָס זאָגען עס, זיינען אַליין אויך גנבים..."

יאַקאָוו האָט איהם אָנגעקוקט מיט טרויעריגע אויגען און האָט אַ זיפץ געטהאָן.

„כ'האָב עס אַלץ ניט געוואָלט גלויבען... כ'האָב אַלץ געטראַכט, זיי זאָגען עס נור פון רשעות, פון שלעכטסקייט; די קנאה רעדט אין זיי. דערנאָך אָבער האָב איך עס אָנגעהויבען גלויבען, און אַז דו זאָגסט עס שוין אויך — דאַן..."

ער האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד, עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט געוואָלט אויסדריקען דערמיט דעם גאַנצען יאוש, די גאַנצע

פערצווייפלונג, וועלכע האט איהם גערדריקט דאס הארץ. דערנאך האט ער זיך אבגעקעהרט פון איליא'ן און איז געבליבען שטעהן שטיל, זיך אנשפארענדיג מיט די ארעמס אויפ'ן שטוהל און אראבלאזענדיג דעם קאפ איבער דער ברוסט.

איליא האט זיך אנידערגעזעצט אויף זיין בעט אין דערזעלבער פאזע ווי יאקאוו. ער האט געשוויגען, ניט וויסענדיג מיט וואס דעם פריינד זיינעם צו טרייסטען.

הינטער דער וואנד האבען זיי געשריגען און געליארעמט, אז די גלעזער האבען זיך אנגעקלאפט איינע אן די אנדערע. און א פער־שכור'טע פרויען־שטימע האט געזונגען א ליעדעל:

„איך קען ניט שלאפען, כ'קען ניט רוהען,

„דער שלאף כסדר אנטלויפט פון מיר...“

„און אט דא דארף מען דאס לעבען!“ האט זיך יאקאוו אבגערו־פען אין דער שטיל.

„אך, יא—א,“ האט איליא געענטפערט אין'ם זעלבען טאן. „כ'קען גאנץ גוט פערשטעהן, ברודער, אז דו פיהלסט זיך ניט גוט דא. די איינציגע טרייסט איז נאר, וואס ס'איז אומעטום אזוי ווי דא. די מענשען האבען נאך אלעמען איין פנים.“

„דו ווייסט עס טאקע אזוי ריכטיג — אט דאס וועגען מיין פאטער און יערעמעי?“ האט יאקאוו געפרעגט מיט א צושראקע־נעם טאן, ניט קוקענדיג אין איליא'ס זייט אריין.

„איך? כ'האב עס דאך אליין מיט מיינע אייגענע אויגען גע־זעהן!... געדיינקסט ניט ווי איך בין ארויסגעלאפען? דורך א שפאלט האב איך געזעהן ווי אזוי זיי האבען צונויפגענעהט דעם קישען... דער אלטער האט נאך גע'גוסס'עט...“

יאקאוו האט געצויגען מיט די אקסלען און האט קייןווארט ניט געזאגט. א היבשע ווילע זיינען זיי אזוי געזעסען שטיל, ביידע אין דערזעלבער האלטונג, איינער אויפ'ן בעט, דער צווייטער אויפ'ן שטוהל. מיט אמאל האט זיך יאקאוו אויפגעהויבען, איז צוגעגאנ־גען צו דער טהיר און האט געזאגט צו איליא'ן:

„זיי געזונד!“

„געה געזונטערהייט, ברודער!... ניט נעהם זיך צום הארצען

דערפון! וואָס קענסט דו נאָך אַלעמען העלפען דערצו?"

„איך? ליידער גאַרנישט..." האָט יאַקאָוו געענטפערט, אויפּעפּ־נענדיג די טהיר.

איליא האָט איהם בעגלייט מיט די אויגען. דערנאָך איז ער אַני־דערגעפאַלען ווי אַ געהרג'עטער אויפ'ן בעט. ער האָט רחמנות געהאַט אויף יאַקאָוו'ן, און פון דאָס ניי האָט אויסגעבראָכען אין איהם דער האַס געגען זיין פעטער, געגען פעטרוכא'ן, געגען אַלע מענשען. ער האָט איינגעזעהן, אַז אַזאַ שוואַכע בריאה ווי יאַקאָוו קען צווישען זיי ניט לעבען — אַט דער יאַקאָוו, וואָס איז אַזאַ גוט, שטיל און ריין מענשען־קינד. איליא האָט זיך פערטיעפט אין אַ ים מחשבות איבער די מענשען, און אין זיין מח האָבען גענומען ארויפשווימען פערשיע־דענע זכרונות, עראינערונגען, וועלכע האָבען איהם וואָס ווייטער אַלץ דייטליכער געצייגט, וואָס פאַר רשעות'דיגע, גרויזאַמע, ליגנערישע ברואים די מענשען זיינען. ער האָט געהאַט אַ סך ביישפּיעלע, פּיעלע געלעגענהייטען זיי אַזוי צו זעהן, און ס'איז איהם עפּעס לייכטער גע־וואָרען אויף דער נשמה, דאָ אין דער שטיל אויסצולאָזען צו זיי זיין ביטער הארץ. און וואָס שווארצער די מענשען זיינען איהם פאַרגעקו־מען, אַלץ שווערער האָט איהם פון דער אנדער זייט געדריקט אַ מאָד־נעם געפיהל, אַ מין מורא, ער זאָל ניט בלייבען אַזוי איינזאַם דאָ, אין מיטען פון'ם דאָזיגען פינסטערן, טרויעריגען לעבען, וואָס קאָכט און זידט אַזוי ווי אַ ווילדער צווישעטער ים ארום איהם.

ענדליך האָט ער פערלאָרען די געדולד צו ליגען אליין אין'ם קליי־נעם צימער און הערען דעם וויסטען ליארם, וואָס דרינגט אריין דורך דער וואַנד פון שענק. ער האָט זיך אַלזאָ אויפגעהויבען און איז ארויס אין גאַס. לאַנג איז ער אין דער נאַכט ארומגעלאָפען איינזאַם אין די גאַסען פון דער שטאָדט, מיטטראַגענדיג מיט זיך די שווערע לאַסט פון זיינע פינסטערע, מוטשענדע געדאַנקען. איהם האָט זיך עפּעס גע־פיהלט, אַזוי ווי אימיצער, זיינער אַ שונא, געהט איהם נאָך אין דער פינסטער און שטויסט איהם און טרייבט איהם אַלץ אַהין, וואו עס איז אומעטיג און לאַנגווייליג. אַט דער דאָזיגער אונזיכטבארער פיינד זיינער צייגט איהם אַלץ דוקא אַזעלכע זאַכען, וואָס רופען ארויס פּערדרוס און ביטערקייט אין זיין נשמה. ס'איז דאָך אויך פּאַראַן

גוטס אויף דער וועלט — גוטע מענשען, און פרעהליכע פאסירונגען און א לוסטיגעס לעבען — פארוואס זשע זעהט ער דאס אלעס ניט? פארוואס קומט ער אלץ אין בעריהרונג מיט פינסטערע און שלעכטע זאכען? ווער טרייבט דאס איהם אלץ ארום אויף די שמוציגע, טרייסטלאזע און רשעות׳דיגע זייטען פון לעבען?

פערזונקען אין אזעלכע מחשבות האט ער מארשירט איבער די פעלדער און איז פערבייגעגאנגען א שטיינערנע מויער פון א קלויס־טער, וואס איז געשטאנען הינטער דער שטאדט. ער איז געגאנגען און געקוקט פאראויס. אנטקעגען איהם פון ערגעץ ווייט, ווייט, האבען זיך געצויגען די וואלקענס, שווער און לאנגזאם. דא און דארט האט זיך פון צווישען די וואלקענס ארויס בעוויזען דער הימעל, און קליינינקע שטערנדלעך האבען מיט א ציטער געבלישטשעט אין איליא׳ס אויגען. אין דער שטילקייט פון דער נאכט האט זיך פון צייט צו צייט נור געהערט דער מעטאלענער קלונג פון דעם וועכטער־גלאק אויפ׳ן טהורם פון קלויסטער — ס׳איז געווען דער איינציגער קלאנג אין דער טויטען־שטילקייט, וועלכע האט אזוי ווי ארומגענומען די גאנצע ערד. זאגאר פון דעם פינסטערען הויפען פון הייזער, וואס איז געלעגען הינטער איליא׳ן, האט זיך ניט געהערט קיין שום ליארם, כאטש עס איז נאך גאר ניט געווען אזוי שפעט. ס׳איז געווען א קאל־טע, פראסטיגע נאכט. געהענדיג האט זיך איליא אנגעשטויסען אן דער הארטער פערפרארענער בלאטע. א מאדנע געפיהל פון איינזאמקייט און די מורא, וואס זיינע געדאנקען האבען אין איהם ארויסגערופען, האבען איהם אבגעהאלטען: ער האט קיין חשק ניט געהאט צו געהן ווייטער. ער האט זיך אנגעשפארט מיט׳ן רוקען אן דער שטיינערנער וואנד פון קלויסטער און האט זיך פון דאס ניי פערטיעפט אין׳ם זעל־בען געדאנק: ווער קען עס פארט זיין דער, וואס פיהרט איהם דורכ׳ן לעבען און שיקט אויף איהם אן, אזוי ווי אויף להכעיס, אל די בייזע און מיאוס׳ע זאכען...

א קאלטער שוידער איז איהם אריבער איבער׳ן לייב, און עפעס אזוי ווי ער וואלט פאראויס געפיהלט, אז עטוואס שרעקליכעס שטעהט איהם פאר, האט ער זיך א ריס געטהאן פון דער וואנד און האט גענו־מען געהן מיט האסטיגע טריט צוריק אין שטאדט אריין. מיט די

אַרעמס פעסט צוגעדריקט צום קערפּער איז ער געלאָפען אין איין אָטהעם, און פאַר מורא האָט ער ניט געוואגט אפילו איין איינציגעם מאָל א קוק צו טהאָן הינטער זיך...

11.

א פּאָר טעג שפּעטער האָט זיך איליא צונויפגעטראָפען מיט פּאַש־קא גראַטשעוו. ס'איז געווען אָבענד־צייט. אין דער לופט האָבען ארומ־געטאַנצט קליינע שטיקלעך שנעע, וועלכע האָבען זיך אָבגעשלאָגען אין'ם שיין פון די אָנגעצונדענע לאָמטערנעס. כאָטש עס איז געווען אזוי קאַלט, איז פּאַוועל געגאַנגען אָנגעטהאָן נור מיט א באַנוועלנע העמד אהן א גאַרטעל. לאַנגזאַם איז ער זיך געגאַנגען, מיט'ן קאָפּ אראָבגעלאָזען איבער דער ברוסט, די הענד אין די קעשענעס, דעם רוקען אויסגעקרימט, פּונקט ווי ער וואָלט עפּעס געזוכט אויפ'ן וועג. אַז איליא האָט אָנגעיאָגט דעם אַלטען קאַמעראַד זיינעם און האָט איהם אָנגערופען ביים נאָמען, האָט פּאַשקא אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט אריינגעקוקט איליא'ן גלייך אין געזיכט אריין און גלייכגילטיג גע־זאָגט:

„אה, דו ביסט עס!“

„ווי געהט'ס דיר?“ האָט איליא געפרעגט, צוגעהענדיג נעהנטער צו איהם.

„ס'האָט נאָך געקענט ערגער געהן, ווען ס'וואָלט איבערהויפּט מענליך געווען... און וואָס מאַכסט דו עפּעס?“

„אָט אזוי, ניש־קשה'דיג...“

„אויך ניט געהויבען, ווייזט אויס...“

זיי זיינען געגאַנגען שטילערהייט אזוי נאָהנט איינער לעבען דעם אַנדערן, אַז זייערע עלענבויגענס האָבען זיך אָנגעריהרט.

„פאַרוואָס ביסט דו ניט געקומען צו אונז?“ האָט איילא גע־פרעגט. „איך האַלט דיך אַלץ אין איין לאַדען...“

„כ'האָב קיינמאָל ניט די געלעגענהייט, ברודער... ווייסט דאָך, אַז מען לאָזט אונזער איינעם ניט איבער קיין סך צייט פאַר זיך...“

„נישקשה, וואָלסט שוין געקענט קומען, ווען דו וואָלסט נור גע־

וואָלט!" האָט איליא געזאָגט מיט אַ פאַרוואָרפענדען טאָן.

„גלייך ווערט ער אין כעס... טענה'סט אימער, איך זאָל קומען — און דערביי האָסט דו נאָך קיין איינציג מאָל ניט געפרעגט, וואו איך וואוין, און דו האָסט גאָרניט אין זינען אפילו, מיך צו בעזוכען..."

„כ'לעבען, דו האָסט רעכט," האָט זיך איליא אָבגערופען מיט אַ שמייכעל. „זאָג מיר טאַקע, וואו דו וואוינסט!"

פּאַוועל האָט איהם אָנגעקוקט, האָט אויך אַ שמייכעל געטהאָן און ווידער אָנגעפאַנגען נאָך לעבעדיגער ווי פריהער:

„איך לעב פאַר זיך, כ'האָב ניט קיין פריינד — כ'געפין ניט אַזעלכע, וואָס פּאַסען זיך צו מיר. קראַנק בין איך געווען, דריי חדשים כמעט בין איך געלעגען אין שפּיטאָל... קיין מענש איז אין דער גאַנצער צייט ניט געקומען, געוואָהר ווערן וואָס איך מאַך..."

„וואָס איז דיר אַזוינס געווען?"

„פערקיהלט האָב איך זיך, איינמאָל, בשעת איך האָב זיך אָנגעשכור'ט... מאַגען־טיפוס איז עס געווען... און אַז ס'איז מיר בעסער געוואָרען, האָט זיך ערשט פאַר מיר געעפענט אַ ריכטיגער גיהנום! איינינקער אליין בין איך געלעגען דעם גאַנצען טאָג און די גאַנצע נאַכט... ס'דוכט זיך אויס, אַז מען איז שטום און בלינד... עפּעס קומט מען זיך פאַר אַזוי ווי אַ יונג הינטעל, וואָס מען האָט אַריינגעוואָרפען אין לאַך. אַ דאַנק דעם דאָקטאָר האָב איך כאָטש געהאַט ביכער צום לעזען... אַניט וואָלט איך אַראָב פון זינען פאַר לאַנגווייליגקייט.."

„דאָס זיינען עפּעס געווען שעהנע ביכער?" האָט לונעוו געפרעגט.

„יאָ — אַ, זעהר שעהן זיינען זיי געווען! ס'רוב האָב איך געלייענט געדיכטע — לערמאָנטאָוו, נעקראַסאָוו, פּושקין... אָפּטמאָל, בשעת איך האָב געלעזען, האָט זיך מיר אויסגעדוכט, אַזוי ווי איך וואָלט געטרונקען מילך. הערסט דו, פאַראַן אַזעלכע פערזען, ברודער — אַז דו לייענסט זיי, פיהלסט דו עפּעס אַזוי ווי די געליעבטע וואָלט דיך געקושט. אָפּטמאָל גיט דיך אַ פערז אַ פּאַק ביים האַרצען, אַז פונקען שפּריצען: פלאַם־פייער ווערסט דו..."

„און איך האָב אויפגעהערט לעזען ביכער," האָט איליא געזאָגט מיט אַ זיפץ.

„פאַרוואָס?"

„אַזוי... וואָס שטעהט דען נאָך אַלעמען דאָרט? לייענסט דו אין בוך — קוקען דיר די זאַכען אויס אַזוי, און זעהסט דו זיי אין דער ווירקליכקייט — זיינען זיי גאַנץ אַנדערש."

„ביסט כ'לעבען געדעכט... מיר וועלען אפשר אַריינגעהן ערגעץ וואו? מיר קענען דאָרט ווייטער פּלוידערן... איך מוז נאָך געהן ער־געץ, אָבער ס'האָט נאָך צייט... אפשר קענסט דו דערנאָך גאָר מיטגעהן מיט מיר אַהין..."

איליא איז צופרידען געוועזן מיט פּאַשקאַ'ס פאָרשלאָג און האָט איהם גענומען אונטער'ן אָרעם. פּאַוועל האָט איהם ווידער אַמאָל אַריינגעקוקט אין געזיכט און מיט אַ שמייכעל האָט ער געזאָגט:

„מיר זיינען אייגענטליך קיינמאָל ניט געוועזן שטאַרק בעפריינ־דעט, אָבער ס'פרעהט מיך אימער, ווען איך טרעף דיך."

„דאָס איז דיין געשעפט," האָט איליא געזאָגט אויף שפּאָס... „פון מיינעטוועגען זאָל עס דיך ניט פרעהען!"

„אַך ברודער," האָט איהם פּאַוועל איבערגעשלאָגען די רייד. „דיר לאַכט זיך אַפנים! איך האָב נור וואָס געהאַט עטוואָס אַנדערש אין זינען, ווען דו האָסט מיך אָנגעזאָגט. אָבער לאָז זיין..."

זיי זיינען אַריין אין דעם ערשטען בעסטען שענק, וואָס זיי האָ־בען געטראָפען, האָבען זיך דאָרט אוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל און זיך בעשטעלט ביער. ביים שיין פון לאָמפּ האָט איליא דערזעהן, אַז פּאַ־וועל'ס געזיכט איז מאָגער און איינגעפאַלען. — זיינע אויגען האָבען געהאַט אין זיך עטוואָס אונרוהיגעס, און די ליפּען זיינע, וועלכע פלע־גען פריהער כסדר זיין האַלב אָפען, גרייט צו לאַכען, זיינען אצונד געווען פעסט צוגעמאַכט.

„וואו אַרבייטסטו דו דען?" האָט איליא געפרעגט.

„ווידער אין אַ דרוקעריי," האָט פּאַוועל געענטפערט מיט אַן אומ־מעטיגען טאָן.

„ס'איז שווער דאָרט?"

„ניין, דאָס ניט... מעהר זיך געשפּיעלט ווי געאַרבייט..."

איליא האָט עפּעס געפיהלט אַן אונבעשטימטע צופרידענהייט, זעהענדיג דעם אַמאָליגען לוסטיגען און פרעכען פּאַשקאַ אַזוי אומע־

טיג און פער׳דאגה׳ט. עס האט זיך איהם געוואלט דערגעהן, וואס האט פאוועל׳ן אזוי פערענדערט, און אנגיסענדיג פאשקא׳ס גלאז, האט ער איהם אנגעהויבען אויספרעגען:

„נא — און ווי האלט עס מיט דיינע פערזען?"

„דאס האב איך איצט אוועקגעווארפען... אבער פריהער האב איך געמאכט א סך גערדיכטע. כ׳האב זיי געצייגט דעם דאקטאר — האט ער זיי געלויבט. איינס האט ער זאגאר געלאזט אבדרוקען אין א צייטונג. ביין און דרייסיג קאפיקעס האב איך געקראגען דערפאר..."

„אהא!" האט זיך איליא אבגערופען. „דאס איז גאר ניט מיאוס, כ׳לעבען! וואס זיינען דאס געווען פאר פערזען? זאג זיי אקארשט איבער!"

איליא׳ס ברענענדיגע נייגיריגקייט און א פאר גלעזער האבען אויפגעמונטערט גראטשעוו׳ן. זיינע אויגען האבען געפונקעלט און די געלע באקען זיינע האבען גענומען רויט ווערן.

„וואס זאל איך דיר איבערזאגען?" האט ער זיך אנגערופען, זיך רייבענדיג דעם שטערן. „איך האב אלץ פערגעסען! ווארט אקארשט, אפשר וועל איך זיך פארט דערמאנען... איך האב שטענדיג אזוי פיעל פון די פערזען אין קאפ — אזוי ווי די ביהנען שווערמען זיי דארט ארום... זשומען און זשימזשען דארט! אפטמאל, אז איך הויב אן צו דיכטען, ווערט מיר היים ווי פייער... ווי א קעסעל קאכט עס אין מיין זעעלע, און די טרעהרען קומען מיר אין די אויגען..."

„וואס דו זאגסט? ווי קומט עס?" האט איליא געפרעגט ער־שטוינט.

„אזוי.. ס׳ברענט און פלאקערט עפעס אין דיר, דו ווילסט עס אויסדריקען ווי ס׳דארף צו זיין און דו געפינסט ניט קיין ווערטער דערצו... נא, ווערסט דו מלא רציחה אויף זיך אליין..." דערביי האט ער זיך אבגעזיפצט, א שאקעל געטהאן מיט׳ן קאפ און ווייטער געזאגט:

„איידער דו האסט עס ארויסגעבראכט, האט עס אויסגעוויזען אזוי גוט און געשמאק, און אז דו שרייבסט עס אויף, איז עס ניט ווערטה קיין פיטאק..."

„לאמיך פארט הערען א פאר פון דיינע פערזען," האט זיך איליא ביי איהם געבעטען.

וואָס געגוויער ער האָט אָנגעקוקט פּאווע‏ל׳ן, אַלץ שטאַרקער איז געוואַקסען זיין נייגיריגקייט, און וואָס ווייטער איז צו דער דאָזיגער נייגיריגקייט אויך צוגעקומען אַן אַנדער געפיהל, א גוט, ווארם און וועהמוטהיג געפיהל.

„כ׳מאַך דאָס רוב אַלץ אַזעלכע קאָמישע פערזען... וועגען מיין אייגענעם לעבען,“ האָט זיך גראַטשעוו אָבגערופען און א שמייכעל האָט זיך אויסגעגאָסען איבער זיין געזיכט.

„גוט, לאָמיך זיי אַקאָרשט הערען, אָט די קאָמישע פערזען דיי־נע!“ האָט איליא זיך איינגע׳עקשן׳ט.

דאָ האָט זיך גראַטשעוו אומגעקוקט, האָט זיך אויסגעהוסט, זיך א ריב געטהאָן ביי דער ברוסט, און מיט א פערדריקטער שטימע האָט ער שנעל אָנגעהויבען דעקלאַמירען, זיך גאָר ניט אומקוקענדיג אויף זיין פריינד:

„ס׳איז נאַכט... און טרויריג! דורך׳ן פענסטער אריין
וואַרפט די לבנה מיר אין חדר׳ל איהר שיין,
זי שמייכעלט און ווינקט מיר גאָר פריינדליך צו,
און מאָלט בלויאינקע בלימלעך וואו ניט וואו.
אָן דער שטיינערנער וואַנד, אַזוי נאַס און קאַלט,
אויף די אביצעס צוריסענע און אַלט,
כ׳זיץ אין פינסטערע געדאַנקען פערטראַכט —
און קיין שלאָף נעהמט מיך ניט אַ גאַנצע נאַכט...“

פּאווע‏ל האָט זיך אָבגערוהט א ווײלע, האָט געגעבען א טיעפען זיפץ און דערנאָך ווידער אָנגעפאַנגען לאַנגזאַמער און שטילער צו דעקלאַמירען:

„אַזוי גרויזאַם האָט מיך ס׳מזל געפּאַקט,
ס׳האַרץ מיר צוריסען, דעם קאָפּ מיר צוהאַקט,
אָוועקגערויבט מיין לעצט — מיין זיס לעבען,
און צום טרייסט מיר נור די פלאַש געגעבען...
אָט שטעהט זי, מיט בראַנפען געפילט, און שיקט
דער לבנה אַ גרוס, און שמייכעלט און ווינקט...
איך היי‏ל מיט בראַנפען מיין האַרץ, אַזוי קראַנק,
מיין מוח פערדולט דער פייעריגער טראַנק —

ס'פליהען די גערדאנקען, ס'קומט אן דער שלומער...
אפשר נאך א גלעזעל... פאר'ן קומער?...
און כ'טרינק נאך איינס... ווער ס'שלאפט, קען זיך בעגעהן—
איך אבער קען די שמערצען ניט אויסשטעהן..."

אז גראטשעוו האט געענדיגט זיין געדיכט, האט ער מיט א פאר־שעגדען בליק א קוק געטהאן אויף איליא'ן, דערנאך האט ער אראב־געלאזען דעם קאפ נאך טיעפער און האט שטילערהייט געזאגט:

„פון דעם סארט, זעהסט דו, זיינען זיי ס'רוב, מיינע פערזען... אונזיניג זיינען זיי, ניטא וואס צו הערען..."

ער האט גענומען פויקען מיט די פינגער אויפ'ן טיש און האט זיך ארומגערוקט אונרוהיג אויפ'ן שטוהל אהין און אהער.

א פאר סעקונדען האט איליא געקוקט מיט דורכדרינגענדע אויגען אויף גראטשעוו'ן, און אויף זיין געזיכט האט מען געקענט לעזען דעם אויסדרוק פון אן אונגלויבליכע ערשטוינונג. אין זיינע אויערן האבען נאך געקלונגען ביטערע, גלאטע גראמען, און ער האט זיך גארניט געקענט גלויבען, אז דער דאזיגער מאגערער אינגעל אהן א בארד, מיט די אונרוהיגע אויגען; אז אט דער אינגעל מיט דעם באנ־ווענעם העמד און מיט די שווערע שטיוועל האט דאס ווירקליך פער־פאסט אזעלכע פערזען.

„נא, ברודער, אונזיניג איז עס גראד ניט," האט ער געזאגט לאנגזאם און פערטראכט און האט נאך אלץ ניט אראבגענומען די אויגען פון פאוועל'ן. „אין גענענטהייל, ס'איז שעהן... ביים הארצען האט עס מיר פערכאפט... ווירקליך! זאג עס נאך אמאל, איך בעט דיך..."

פאוועל האט מיט אמאל א הויב געטהאן דעם קאפ, האט מיט א פרעהליכען בליק אנגעקוקט זיין פריינד, און זיך צורוקענדיג נעהנ־טער צו איהם, האט ער גאנץ שטיל געפרעגט:

„ניין, אהן א געלעכטער — ס'געפעלט דיר?"

„ביי גאט! וואס פאר א מאדנער מענש דו ביסט... איך וועל דאך ניט זאגען קיין ליגען?!"

„נא, איך גלויב דיר.. דו ביסט עהרליך... ביסט איבערהויפט אן אויסגעצייכענטער מענש!"

„זאג עס נאך אמאל איבער!"

פאַוועל האָט דעקלאַמירט אין דער שטיל, מיט א טרויעריגען, מרה־שחורה׳דיגען טאָן. עפּעטערס איז ער געבליבען שטעקען אין מי־טען און האָט טיעף אָבגעזיפצט, ווען די שטימע האָט זיך איהם אי־בערגעריסען. אז ער האָט געענדיגט, איז נאָך איליא׳ס צווייפעל שטאַר־קער געוואָרען, און ס׳האָט זיך איהם נאָך וויינינגער געגלויבט, אז פּאַ־וועל איז דער דיכטער פון די דאָזיגע פּערזען.

„און די איבעריגע?“ האָט איליא געפרעגט.

„אַך, ווייסט וואָס — “ האָט פּאַוועל געענטפערט, „כ׳וועל בע־סער אריבערקומען צו דיר אמאָל מיט מיין העפט... מחמת דאָס רוב פון מיינע געדיכטע זיינען לאַנג... און איך האָב אצונד קיין צייט ניט! איך קען זיי גאָר אויך ניט געדיינקען אויסענווענינ, די אָנהויבען און די סוף׳ן פערפּלאָנטערן זיך מיר אימער אויף דער צונג... איינס, צום ביישפּיעל, ענדיגט זיך אזוי: איך געה אין וואַלד, ס׳איז נאַכט, און איך האָב פערבלאָנדזשעט און בין מיעד... נאַ, און עס ווערט מיר אזוי קאַלעמוטנע אויפ׳ן הארצען... ארום און ארום איז אזוי שטיל, איך בין אליין... נו, זוך איך אן אויסוועג פון מיין נויטה, און איך קלאָג:

„אזוי מאַט די פיס,
ס׳הארץ אַזוי מיעד,
כ׳זעה ניט קיין שום וועג!
אָה מוטער ערד,
קענסט דו מיר ווייזען,
וואו איז דער ברעג?!
איך לייג זיך אַוועק
אין דיין ווארעמען שויס
מיט אַ קלאַפּענד הערץ —
און פון דער טיעפקייט
הער איך אַ שטימע:
דאָ בעהאַלט דיין שמערץ!...“

„עס איז דאָך ריכטיג, ניין?“ האָט פּאַוועל ווייטער געזאָגט. „אָט אזוי לעבט זיך דאָס, מען בלאָנדזשעט ארום אזוי ווי אין וואַלד... אין דער פינסטער. מיט אמאָל דערזעהט מען פון ווייטען א ליכט און קיין

וועג צוצוקומען אהין קען מען גיט געפינען!... הער אקארשט, איליא — ווילסט מיטגעהן מיט מיר? קום! איך וואלט זיך נאך ניט וועלען אבגעזעגענען מיט דיר..."

גראטשעוו האט האסטיג זיך אויפגעהויבען פון שטוהל, האט א צופ געטהאן איליא'ן ביים ארבעל און האט איהם ארייגגעקוקט פריינדליך אין געזיכט אריין.

„כ'געה מיט," האט איליא געזאגט. „כ'וואלט נאך אויך וועלען פלוידערן מיט דיר אביסעל... דעם אמת זאגענדיג: כ'וויים נאך ניט, צי זאל איך דיר'ס גלויבען, אז דו האסט געמאכט די פערזען..."

„דו גלויבסט מיר ניט? וואס זשע מאכט עס אוים?... וועסט דאך זעהן, אז איך האב זיי געמאכט," האט פאוועל געזאגט, אין דער צייט וואס זיי זיינען ארויסגעקומען פון שענק אין גאס אריין.

„אויב ס'זיינען דיינע פערזען — דאן ביסט דו א גאנצער מענש!" האט זיך איליא אנגערופען מיט אויפריכטיגער בעוואונדערונג. „געה נור פריש און מונטער ווייטער אויף דעם וועג! ווייז זיי, די לייט, ווי ס'זעהט ווירקליך אוים, דאס לעבען פון די מענשען!"

„מעגנסט זיך פערלאזען אויף מיר, ברודער — לאמיך זיך אקארשט ריכטיג אויסלערנען — דאן וועל איך שוין שרייבען! ניש־קשה, זיי וועלען קריגען זייער חלק!"...

„גוט אזוי! נעהם זיך נור ווי ס'דארף צו זיין צו זיי! זאלען זיי וויסען..."

„אפטמאל טראכט איך זיך אזוי שטילינקערהייט פאר מיר: „אך, איהר!... איהר זייט זאט און ווארם אנגעטהאן — און איך?"

„דאס איז אונגערעכט!"

„בין איך דען קיין מענש ניט, וואס?"

„מיר זיינען אלע גלייך!"

„ווער ס'געהט אנגעטהאן ווי אן אדון, דער עסט אויך פון בעס־טען פלאדען — און ווער ס'מוז שמאטעס טראגען, דער האט אויך א מכה אין מאגען. אך, ס'א חברה צבוע'אקעס!"

„צי זיי זיינען צבוע'אקעס! אלע מיט אנאנדער!..."

מיט שנעלע טריט זיינען זיי געגאנגען איבער דער גאס און אויפגעבאפט מיט חשק די שנעלע, היציגע ווערטלאך, וואס איינער האט צוגעווארפען דעם צווייטען. און וואס צוקאכטער זיי זיינען

וואָרען, אַלץ נעהנטער האָבען זיי זיך צוגערוקט איינער צום אנדערן. יעדער פון זיי האָט זיך פון גאַנצען האַרצען געפּרעהט, וואָס דער אַנ־דערער האָט דיזעלבע מיינונגען וואָס ער, און די דאָזיגע פרייד האָט זיי נאָך מעהר צוואָוואַרעמט. דער שנעע, וואָס איז געפאַלען אין גרויסע שטיקער, איז צוגאַנגען אויף זייערע גליהענדע פּנים'ער, האָט זיך פעסט געלייגט אויף זייערע קליידער און אויף זייערע שטיוועל. אזוי האָבען זיי געבראָדזשעט אין א בלאָטע, וואָס האָט זיך אויסגעלייגט אויף דער ערד.

„איך זעה די זאכען גאַנץ דייטליך פאר מיינע אויגען!" האָט זיך פּאוועל אַנגערופען פול מיט איבערצייגונג.

„אזוי קען מען ניט לעבען!" האָט איהם איליא אונטערגעהאַל־טען.

„ביסט דו געגאַנגען אין גימנאַזיע — דאַן האַלט מען דיך פאר א גאַנצען פּריץ, אפילו ווען דיין פּאָטער איז א קוימענקעהרער גע־ווען."

„אַט אזוי איז דאָס טאַקע. און וואָס בין איך שולדיג, אז איך בין ניט געגאַנגען אין גימנאַזיע? הא?"

„פאר יענע איז די סמיעטענע, די וויסענשאַפט, און פאר מיר— א ביסעל זויער־מילך!" האָט גראַטשעוו אויסגערופען מיט כעס. „נאַ וואַרט אקאַרשט!"

„צום טייוועל אויך!" האָט איליא א געשריי געטהאָן אריינטרע־טענדיג אין א געדיכטע בלאָטע.

„האַלט זיך מעהר לינקס..."

„וואוהין געהען מיר דען אייגענטליך, צו'ן אַלדע שווארץ יאָהר?"

„צו סידאָריכאַ'ן..."

„וואוהין?"

„צו סידאָריכאַ'ן... דו קענסט זי גאָר ניט?"

„נ—ניין..." האָט איליא געענטפערט אין א ווייַלע ארום, און נאָכדעם ווי ער האָט געמאַכט נאָך א צוויי, דריי טריט האָט ער ווײ־טער געזאָגט:

„קורץ זיינען זיי יעדענפאַלס ניט, די וועגען, וואו מיר געהען..."

„אַך," האָט זיך פּאוועל אַנגערופען אין דער שטיל — „איך

מוז אריבערגעהן אהין... כ'האב דארט וואס צו טהאן..."

„איך זאג דיר דען עפעס?... פערשטעהסט זיך, אז איך געה מיט דיר.."

„איך וויל דיר'ס דערצעהלען, איליא... כאטש ס'איז מיר אזוי ביטער דערפון צו ריידען..."

ער האט א שטארקען שפיי געטהאן און איז אנשווייגען געווארען אויף א ווײלע.

„וואס איז דאס אזוינס?" האט לונעוו געפרעגט, אנשטעלענ־דיג די אויערן צו הערען בעסער.

„זעהסט דו..." האט פאוועל אנגעהויבען מיט א האלבען מויל, „ס'איז א מיידעל... נא, דו וועסט דאך זי זעהן... דאס הארץ קען זי איינעם אוועקנעהמען... זי איז געוועזן א דיענסט־מיידעל ביי דעם דאקטאר, וועלכער האט מיך קורירט. איך פלעג נעהמען ביכער ביי איהם... דעמאלט, ווען ס'איז מיר שוין בעסער געווארען... נו, פלעגט מען קומען, זיך אוועקזעצען אין קיך און ווארטען... און זי פלעגט מיט אמאל אויסוואקסען... פלעגט ארומשפרינגען ווי א האזעל און לאכען. מיר איז געוועזן אויפ'ן הארצען אזוי ווי דעם האלץ־שפענדעל אויפ'ן פייער... נא — האבען מיר זיך צונויפגערעדט... ס'איז צוגע־גאנגען זעהר שנעל, איינס און צוויי, אהן א סך טענות. אך, איז דאס געוועזן א גליק... עפעס אזוי ווי דער הימעל וואלט צו אונז אראבגעקור־מען!... אזוי ווי די פעדער אין פייער אריין — אזוי בין איך צו איהר צוגעפלויגען... געקושט האבען מיר זיך, הערסט דו? אז די ליפען האבען אונז געגומען וועה טהאן — אך! אזוי ריין און שעהן איז זי געוועזן ווי א טשאטשקע, א שפיעלצייג. אז איך פלעג זי אריינגעהע־מען אין מיינע ארעמס, האט זיך מיר עפעס אויסגעדוכט, אזוי ווי זי וואלט פערשווינדען! ווי א פויגעלע איז זי אריינגעפלויגען צו מיר אין הארצען און געזונגען און געזונגען דארט..."

ער איז אנשווייגען געווארען, און א מאדנער קול, עפעס אזוי ווי א שלוכצען, איז איהם ארויס פון מויל.

„און וואס ווייטער?" האט א פרעג געטהאן איליא, וועלכער איז שטארק פעראינטערעסירט געווארען אין פאוועל'ס ערצעהלונג.

„דעם דאקטאר'ס ווייב האט אונז איינמאל געפאקט... כאפט

איהר דער רוח! זי איז אויך געווען א שעהנעס פראָווענציימער און פלעגט פריהער ריידען אזוי פריינדליך מיט מיר.. נו, איז פער־שטעהט זיך, געוועזן א מיאוס'ער סקאנדאל. וויערקא'ן האט מען דורכ־געטריבען, און מיך מיט איהר צוזאמען. און אויסגעזידעלט האבען זיי אונז ביידען — שרעקליך, זאג איך דיר!... וויערקא איז געבליבען ביי מיר... איך האב גראד ניט געהאט קיין שטעלע, און מיר האבען געליטען הונגער, פערקויפט אלצדינג ביז'ן לעצטען פאדים... אבער וויערקא איז א מיידעל מיט א שטארקען כאראקטער... זי איז אנט־לאָפען, אויסגעבליבען פערצעהן טעג נאכאנאנד און דערנאך איז זי צוריקגעקומען... אויסגעפוצט ווי א רייכע דאמע... אין ארם־בענדער איז זי געגאנגען... און געלד האט זי נאך דערצו געהאט אין קע־שענע..."

פאשקא האט געקריצט מיט די צייהנער און מיט א ביטערן טאָן האט ער ווייטער געזאגט:

„כ'האב איהר גוט דורכגעבראכען די ביינער, אזוי ווי ס'דארף צו זיין..."

„און זי איז ווידער אנטלאפען?" האט איליא געפרעגט.

„נ—ניין!... ווען זי וואלט אוועק פון מיר, וואלט איך זיך אריינגעוואָרפען אין וואסער... מעגסט מיך דער'הרג'ענען אויף טויט, האט זי געזאגט, אבער ניט ריהר מיך אן! כ'ווייס, אז איך פאל דיר צו לאסט... מיין נשמה, האט זי געזאגט, וועט קיינער ניט הא־בען..."

„און וואס האסטו דו אלזא געטהאן?"

„וואס איך האב געטהאן? כ'האב זי נאכאמאל געשלאגען... און זיך צוואויינט. וואס דען האב איך געזאלט טהאן? ערגעהרען האב איך זי דאך ניט געקענט..."

„פארוואס האט זי ניט אנגענומען קיין נייע שטעלע?"

„ווייס דער טייוועל פארוואס! זי האט געזאגט — אזוי איז בעסער! אז ס'וואלטען זיך אונטערגערוקט א פאר קינדער — וואס וואלטען מיר מיט זיי געקענט אנהויבען צו טהאן?... און אזוי..."

איליא לונעוו האט זיך אויף א ווײלע פערטראכט און האט געזאגט:

„א פערשטענדיגעס מיידעל...“

פּאשקא האט גארנישט געענטפערט דערויף. אזוי איז ער אבגע־גאנגען א פּאר טריט פּאראויס. דערנאך האט ער זיך פּלוצלונג אומ־געדרעהט, איז געבליבען שטעהן לעבען איליא׳ן און מיט א פּייפּענ־דער, האלב־פערדריקטער שטימע האט ער געזאגט:

„אז איך דערמאן זיך, אז אנדערע קושען זי, דאן קומט מיר עפּעס פּאר, אזוי ווי מען וואלט מיר אריינגעגאסען הייסע בליי אין האלז אריין...“

„פארוואס לאזט דו זי ניט לויפען?“

„זי לאזען לויפען?“ האט פּאוועל ווידערהאלט די ווערטער מיט ערשטוינונג.

איליא האט זיין ערשטוינונג פערשטאנען ערשט שפּעטער, ווען ער האט דערזעהן דאס מיידעל...

ביים עק שטאדט זיינען זיי צוגעקומען צו אן איין־שטאקיגעס הויז, די זעקס פענסטער זיינען געווען פעסט פערשלאסען מיט גע־דיכטע לאדענס, און דאס האט דעם הויז געגעבען אן אויסזעהן פון א לאנגען, אלטען שפּייכלער. דער פּייכטער, ווייכער שנעע איז גע־לעגען צוגעקלעפּט אויפ׳ן דאך און אויף די ווענד, עפּעס אזוי ווי ער וואלט געוואלט דאס הויז פערבארגען אדער גאר דערשטיקען.

פּאשקא האט אנגעקלאפּט אין טויער און געזאגט:

„אט דא האבען זיי זייער בעזונדערע איינריכטונג. די סידאריכא גיט די מיידלעך קוואטיר און קעסט און נעהמט דערפאר פופציג רובעל פון יעדער איינער... אין גאנצען האט זי נור פיער מיידלעך... פער־שטעהט זיך, אז זי האלט אויך דערביי וויין, ביער, קאנפעקטען... און אלעס אנדערע וואס איז נור נויטיג. א חוץ דעם לאזט זי איהרע מייד־לעך טהאן, וואס זיי ווילען: ווילסט דו — געה אויס, און ווילסט דו ניט... בלייב אין דערהיים, נאר צאהל דיין האלבען הונדערט יעדען מאָ־נאט... זיי זיינען אלע אויסגעצייכענטע מיידלעך... זיי פערדיענען זיי־ער געלד גאנץ גרינג... איינע פון זיי, אלימפּיאדא, נעהמט קיינמאל ניט וויינינגער ווי פיער רובעל...“

„און וויפיעל נעהמט דען... דיינע?“ האט איליא א פרעג גע־טהאן, אבקלאפּענדיג דעם שנעע פון זיינע קליידער.

„וו—וויים איך ניט... נור ביליג איז זי אויך ניט,“ האָט גראַט־שעוו געענטפערט אין א ווײַלע אַרום.

הינטער דער טהיר האָט זיך געלאָזט הערען אַ גערויש. אַ גאָלדי־גער ליכט - שטראַהל האָט אַ ציער געטהאָן אין דער לופט.

„ווער איז דאָרט?“

„ס'בין איך, וואַסאַ סידאָרעוונאַ... גראַטשעוו...“

„אַה דו!...“

די טהיר האָט זיך געעפענט, און אַ קליינע, דאַרע אַלטיטשקע מיט אַ מורא'דיג גרויסער נאָז אין דעם צוקנייטשטען פּנים האָט גע־האַלטען דאָס ליכט פּאַוועל'ן פאַר'ן געזיכט, און זי האָט פריינדליך געזאָגט:

„אַ גוטען אָבענד דיר, פּאַשאַ!... וויערונקאַ וואַרט שוין אַזוי לאַנג און איז גאַנץ בייז. ווער איז דאָס דאָ מיט דיר געקומען?“

„אַ פריינד...“

„ווער איז געקומען?“ האָט זיך געהערט אַן אַנגענעהמע שטימע פון'ם דונקעלן, לאַנגען קאָרידאָר אַרויס.

„אַ גאַסט פאַר וויעראַ'ן,“ האָט די אַלטע געענטפערט.

„וויעראַ, דיין שאַץ איז געקומען,“ האָט דיזעלבע העל־קלינגענדע שטימע אויסגערופען.

פון'ם אַנדער'ן זייט קאָרידאָר האָט זיך אויף גיך געעפענט אַ טהיר, און אין דער העל־בעלייכטעטער עפנונג האָט זיך געוויזען די שעהנע געשטאַלט פון אַ מיידעל, פון אויבען ביז אַראָב אין ווייסען אַנגעטהאָן, מיט אַ קאָפּ בלאָנדע האָר.

„אַזוי בלייבסט דו אויס!“ האָט זי זיך אָנגערופען בייזלעך מיט אַ הויכען קול. דערנאָך האָט זי זיך געשטעלט אויפ'ן שפּיץ פינגער, האָט אַרויפגעלעגט די אָרעמס אויף פּאַוועל'ס אַקסלען און מיט איה־רע זאַנפטע ברוינע אויגען האָט זי געקוקט אויף איליאַ'ן.

„דאָס איז מיין פריינד איליאַ לונעוו... כ'האָב זיך מיט איהם געטראָפען אויפ'ן וועג און דערפאַר בין איך געקומען עטוואָס שפּע־טער...“ האָט פּאַוועל געזאָגט.

„איהר זייט ווילקאָמען!“ האָט זי זיך אָנגערופען, אויסשטרע־קענדיג איליאַ'ן די האַנד, און בשעת מעשה האָט זיך דער ברייטער

ארבעל פון איהר ווייסען יאקעל ארויסגערוקט כמעט ביז'ן אקסעל. איליא האט מיט רעספעקט געדריקט איהר טרוקען, הייס הענטעל און האט דערביי קיין ווארט ניט אויסגערעדט. ער האט געקוקט אויף פאוועל'ס פריינדין מיט יענעם געפיהל פון פרעהליכער איבערראַשונג, מיט וועלכען מען בעגריסט א שלאנקען, שמעקעדיגען ברעזאַווא בוים, וואס מען געפינט אונערווארטעט אין א געדיכטען וואלד, אין דעכטען מיטען פון זומפיגע, פערפוילטע שטיקער קלעצער. אז זי האט אבגעטראַטען אַן א זייט, אום איהם צו לאַזען געהן פאראויס, איז ער אויך אבגעגאנגען אן א זייט, האט זיך פערנייגט פאר איהר און העפליך געזאגט:

„ביטע, נאך אייך!“

„וואס פאר א קאוואליער!“ האט זי געלאכט.

איהר געלעכטער איז געווען אנגענעהם, מונטער און העל. פאוועל האט אויך געלאכט און דערביי געזאגט:

„האסט איהם שוין פערדרעהט דעם קאפ, וויערקא... זעה נור, זעה, ווי ער שטעהט דאס... אזוי ווי דער בער לעבען טאפ האניג!“

„ס'איז אמת?“ האט דאס מיידעל מיט א ביטרען בליק א פרעג געטהאן איליא'ן.

„געוויס!“ האט ער געענטפערט מיט א שמייכעל. „איך בין גאר אויסער זיך פון אייער שעהנקייט...“

„דו, הער אקארשט — מעהר פעהלט דיר ניט זאלסט זיך פערליעבען אין איהר! כ'וועל דיך דערשטעכען אויף טויט,“ האט פאוועל אויף קאטאוועס געסטראשעט. ער האט אמת הנאה געהאט דערפון וואס די שעהנקייט פון זיין געליעבטע האט געמאכט אזא איינדרוק אויף איליא'ן, און זיינע אויגען האבען געבליצט פאר שטאלץ, בשעת ער האט געקוקט אויף איהר. אויך זי האט נאאיוו קאקעטירט מיט איהר רייצענדער שעהנקייט. זי האט מעהר ניט געטראגען ווי א ברייט לייבעל איבער'ן העמד און א בלאנק-ווייס אונטער-קלייד. דאס לייבעל איז געווען אפען און מען האט געקענט ארויסזעהן איהר געזונדען שנעע-ווייסען קערפער. ארום די קארשען-פארביגע ליפען פון איהר קליין מיילכעל האט געשוועבט א קינדיש זעלבסט-צופריעדענער שמייכעל. עס האט אויסגעזעהן, אז זי פרעהט זיך מיט זיך אליין, פונקט

ווי א קינד מיט א שפּיעלכעל, וואָס איז איהם נאָך גיט מיאוס געװאָרען. איליא האָט ניט געקענט אראָבנעהמען די אויגען פון איהר. ער האָט געזעהן, ווי גראציעז, ווי חן'עוודיג זי געהט ארום אהין און אהער איבער'ן צימער, ווי זי דרעהט מיט'ן נעזעל איהרען, ווי זי לאַכט און פּלוידערט און קוקט דערביי אזוי צערטליך אויף פּאַוועל'ן. און עס האָט איהר אָנגעהויבען ווערען טהאָן דאָס הארץ פאַרוואָס ער האָט אויך ניט אזא פריינדין. שווייגענדיג איז ער אזוי געזעסען און האָט בעטראַכט אַלצדינג ארום זיך.

אין מיטען אין קליינעם, העל־בעלייכטעטען צימערל, וואָס איז געווען אויפגערוימט ווי ס'דאַרף צו זיין, איז געשטאַנען א ווייס־געדעקטער טיש; אויף'ן טיש האָט לוסטיג געזאָטען א סאַמאָוואר, און אַלץ ארום איז געווען פריש און מונטער. די גלעזער, די פלאַש וויין, די טעלער מיט וואורשט און ברויט — אַלץ האָט געמאַכט אזא זויבערן, גוטען איינדרוק. איליא'ן איז דאָס זעהר שטארק געפעלען און ער האָט מקנא געווען פּאַוועל'ן, וועלכער איז זיך געזעסען גאַנץ גליקליך און האָט מיט אמאָל, ווי זיין שטייגער איז געווען, אָנגעהויבען צו מאַכען גראַמען:

„דערזעה איך דיך — פיהל איך אזוי ווי זונען־שיין וואָלט אריינגעשטראַהלט מיר אין הארצען אריין! אַבגעווישט ווערט יעדער פּערדרוס און שמערץ, או זאויף גליק האָפּט ווידער מיין הערץ... א שעהן מיידעל אַן אייגענם צו פערמאָגען — וואָס דאַרף מען נאָך אנדערע גליקען אויף קלאָגען?"

„מיין ליעבער פּאשקא, ווי שעהן ס'איז דאָ!" האָט וויערא אויסגערופען גאַנץ ענטציקט.

„אך, ווי היים דאָ איז!... הע, דו — איליא! ועסט אמאָל אויפהערען? קענסט זיך גאָר ניט זאַט אָנקוקען אויף איהר? ! קריג זיך אליין איינע פאַר דיר!"

„אָבער שעהן מוז זי זיין," האָט וויערא געזאָגט, אריינקוקענדיג בעת מעשה איליא'ן גלייך אין די אויגען אריין.

„א שעהנערע פון אייך איז גאָר ניטאָ," האָט זיך איליא אָבגעזיפצט און דערביי אויך א שמייכעל געטהאָן.

„רעדט ניט, כ'בעט אייך, פון זאכען, וואס איהר פערשטעהט ניט!" האט וויערא געזאגט אין דער שטיל.

„נישקשה, ער איז א גוטער מבין," האט פאשקא אריינגעווארפען א ווארט, און זיך ווענדענדיג צו איליא'ן האט ער ווייטער געזאגט: „דוכט זיך, אלצדינג איז דא אזוי פיין און אנגענעהם... און דאך פאלט איינעם מיט אמאל איין יענער געדאנק!... אין הארצען שניידט עס..."

„נו, דיינקט מען ניט דערפון," האט זיך וויערא אבגערופען און האט אראבגעבויגען דעם קאפ איבער'ן טיש. איליא האט איהר אנגע־קוקט און האט געזעהן, ווי איהרע אויערען זיינען רויט געווארען.

„אט וואס דו דארפסט זיך טראכטען," האט דאס מיידעל וויי־טער גערעדט שטיל, אבער דאך מיט א פעסטען טאן. — „ווען ס'זאל אפילו מעהר ניט זיין ווי איין איינציגער טאג, געהערט ער דאך צו מיר! מיר אליין איז עס דאך אויך ניט לייכט... אבער איך קען ניט אויסמישען שמערץ און פרייד אין איינעם!... כ'וויל עס מאכען אזוי ווי ס'הייסט אין ליעד: „דעם שמערץ וועל טראגען איך אליין, די פרייד אבער זאל בשותפות זיין!"

פאוועל האט זיך צוגעהערט צו איהרע ווערטער, אבער ער איז דאך געבליבען אומעטיג.

איליא'ן האט זיך זעהר געוואלט זאגען עפעס, וואס זאל זיי טרייסטען און ערמוטהיגען, און ער האט זיך אין א ווייל ארום אנגערופען:

„וואס קען מען טהאן, אז דער קנופ לאזט זיך בשום אופן ניט אויפבינדען? ווען איך וואלט געהאט אזוי א היבש ביסעל געלד, א טויזענדער אדער גאר צעהן טויזענד רובעל — וואלט איך זיי אייך אוועקגעגעבען. נאט אייך! נעהמט עס נור און לעבט דערמיט אין ליעבע און צופריעדענהייט... מחמת איך זעה דאך און פיהל גאנץ גוט, אז איהר מיינט עס מיט'ן גאנצען הארצען און אייער געוויסען איז ריין... אויף אלעם איבעריגע קענט איהר שפייען."

א היים געפיהל האט אויפגעפלאמט אין איהם און האט איהם דורכגענומען דורך און דורך. ער האט זיך זאגאר אויפגעהויבען פון שטוהל. דא האט ער דערזעהן, ווי דאס מיידעל האט אויפגעהויבען דעם קאפ און האט איהם אנגעקוקט מיט דאנקבארע אויגען, און פאוועל

האָט איהם צוגעשמייכעלט, עפּעס אזוי ווי ער וואָלט ערוואַרטעט, אז איליא וועט נאָך ווייטער ריידען אזעלכע אנגענעהמע, טרייסטענדע ווערטער.

„צום ערשטען מאָל אין לעבען זעה איך אזא שעהנהייט," האָט איליא פאַרטגעזעצט זיין רעדע... „און צום ערשטען מאָל זעה איך, ווי מענשען ליעבען זיך איינע די אנדערע... און דיך, פּאַוועל, האָב איך היינט ערשט אויף ריכטיג דערקענט... כ'האָב דיר אין דער נשמה אריינגעקוקט... אָט זיץ איך דאָ און זאָג דיר גאַנץ אָפען: כ'בין דיך מקנא... אומעטיג בין איך און אין דערזעלבער צייט אויך פרעהליך... זאָל גאָט געבען, אלץ זאָל זיך ביי אייך אויסלאָזען צום גוטען! און וואָס... דאָס וואָס איז שייך צו יענעם טרויעריגען געדאנק, לאָמיך אייך וואָס זאָגען: די טשואוואשען און די מאָרדווינען האָב איך גאָר נישט ליעב, זיי זיינען מיר דערווידער. ס'טריפט זיי שטענדיג פון די אויגען און זיי זיינען דערצו קויטיגע ברואים. אבער איך באָד זיך פונדעסט-וועגען אין איין טייך מיט זיי אין איינעם... און כ'טרינק דאָסזעלבע וואַסער ווי זיי. זאָל איך, דערפאַר וואָס זיי זיינען היידען, זיך מיאוס'ן כאַר'ן טייך? פאַרוואָס? גאָט רייניגט איהם ווידער..."

„גאַנץ ריכטיג, איליא! ביסט אַן אויסגעצייכענטער מענש!" האָט פּאַוועל אויסגערופען מיט פייער.

„און טרינקען טרינקט איהר דען אויך פון טייך?"... האָט זיך געלאָזט הערען וויעראַ'ס שטימע אין דער שטיל.

„לאָמיך איהם נור אקאָרשט געפינען!" האָט איליא געלאַכט. דערווייל גיסט מיר אַן א גלאָז טהעע, וויעראַ!"

„איהר זייט אַן אויסגעצייכענטער יונג!" האָט דאָס מיידעל געזאָגט.

„אַ שעהנעם דאנק אייך", האָט זיך איליא אבגערופען ערנסט. האָט איהר געמאַכט אַ קאָמפּלימענט און האָט זיך צוריק אנידערגע-זעצט.

אויף פּאַוועל'ן האָבען זיינע ווערטער און איבערהויפּט די גאַנצע סצענקע געווירקט אזוי ווי אַ טרונק וויין. זיין לעבעדיג געזיכט איז רויט געוואָרען, די אויגען האָבען גענומען בליצען פון בעגייסטערונג און ער איז אויפגעשפּרונגען פון שטוהל און אנגעהויבען לוסטיג ארומ-

לויפען איבער׳ן צימער.

„אך, זאָל מיך דער טייוועל כאפּען!" האָט ער געזאָגט. „ווי גוט ס׳לעבט זיך אויף דער וועלט, ווען די מענשען זיינען ווי קינדער! און אמת׳ע פרייד האָב איך מיר פערשאפט, דיך מיטברייגענדיג אהער. איליא! לאָמיר טרינקען, ברודער! גיס אָן, וויערונקא!"

„נא, אצונד איז ער שוין ארויס פון די כלים," האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט א צערטליכען שמייכעל. דערנאָך האָט זי זיך געווענדעט צו איליא׳ן מיט די ווערטער: „אָט אזוי איז ער שטענדיג — ענט־ווערער לייכטענדיג און פערשידענפארביג ווי א רעגענבויגען, אָדער גרוי, לאַנגווייליג און בייז..."

„דאָס איז ניט גוט," האָט לונעוו געזאָגט מיט א געזעצטען טאָן. און אלע דריי האָבען גענומען פּלוידערן לעבעדיג און מונטער און אלע ווײַלע האָבען זיי זיך פאנאנדערגעלאכט אזוי ווי קליינע קינדער.

מיט אמאָל האָט מען אָנגעקלאפּט אין טהיר, און א שטימע האָט געפרעגט:

„וויערא! קען איך אריינקומען?"

„קום, קום אריין!... איליא יאקאָוולעוויטש, דאָס איז מיין פריינדין ליפּא..."

איליא איז אויפגעשטאנען פון שטוהל און האָט זיך אומגע־דרעהט צו דער טהיר צו: אנטקעגען איהם איז געשטאנען א הויכע, שעהנע פרוי און האָט איהם געקוקט מיט איהרע בלויע אויגען גלייך אין געזיכט אריין. פון איהרע קליידער האָט זיך ארויסגעהערט א שטארקער ריח פון פּארפיום, איהרע באקען זיינען געווען פריש און רויט, און די האָר אויף איהר קאָפּ זיינען געווען וואונדערבאר פער־קעמט, אזוי ווי א קרוין, וואָס דורכדעם האָט זי נאָך אויסגעזעהן העכער ווי זי איז געווען.

„כ׳זיץ אליין ביי מיר אין צימער און לאַנגווייליג מיך... און מיט אמאָל דערהער איך, ווי מען פּלוידערט און מען לאכט אזוי לוסטיג ביי דיר — נו, בין איך אהער געקומען... ס׳מאכט דאָך גאָר ניט אויס, וואָס? אָט איז דאָך פאראן א קאוואַליער אהן א דאמע... כ׳וועל איהם אונטערהאַלטען — אויב איהר ווילט."

מיט א חן׳עוודיגער בעוועגונג האָט זי אוועקגעשטעלט איהר

שטוהל לעבען איליא'ס, האָט זיך אנידערגעזעצט איז איהם געפרעגט:

„איהר לאַנגוויילט זיך דאָ מיט זיי — ניט דאָס זאָגט איהר? זיי קושען און האַלזען זיך איינע די אנדערע און איהר זייט זיי מקנא, ניט אמת?“

„איך לאַנגווייליג זיך גאַרניט מיט זיי,“ האָט איליא געענטפערט, ווערענדיג צוטומעלט פון איהר.

„א שאָד!“ האָט זי געזאָגט רוהיג, האָט זיך אבגעקעהרט פון איליא'ן און זיך ווענדענדיג צו וויערא'ן האָט זי ווייטער גערעדט:

„הערסט דו — כ'בין נעכטען געווען ביים גאָטעס־דיענסט אין דעם יונג־פרויען־קלויסטער, האָב איך דאָרט א שעהנע כאָריסטקע געזעהן... הערסט דו? א וואונדערבאַרעס מיידעל... כ'האָב גאָר די אויגען ניט געקענט פון איהר אָבדרייסען, און אין דער שטיל, ביי זיך אין הארצען, האָב איך זיך געטראַכט: נאָך וואָס איז זי אריין אין קלויסטער? ווירקליך, זי האָט מיר לייד געטהאָן...“

„פאַרוואָס? איך וואָלט זי גאַרניט בעדויערט,“ האָט וויערא געזאָגט.

„אך — ווער ס'גלויבט דיר שוין!...“

איליא האָט איינגעאָטהעמט אין זיך דעם פיינשמעקענדען ריח, וועלכער האָט געשוועבט אזוי ווי א וואָלקען ארום דער דאָזיגער פרוי. ער האָט זי בעטראַכט פון א זייט און זיך צוגעהערט צו איהר קול. זי האָט גערעדט געלאַסען מיט א מערקווירדיגער רוהיגקייט. אין איהר שטימע איז געלעגען עפּעס וואָס האָט געקענט פערשלעפערן דעם צו־הערער, און ס'האָט זיך אויסגעדוכט, אזוי ווי פון איהרע ווערטער אפילו וואָלט זיך ארויסגעהערט אן אנגענעהמער, שטאַרקער גערוך...

„ווייסט דו, וויערא — איך שלאָג זיך נאָך אלץ מיט דער דעה, צו זאָל איך געהן צו פּאָלועקטאָוו'ן אָדער ניט...“

„איך קען דיר אין דעם קיין עצה ניט געבען...“

„אפשר וועל איך פאָרט געהן... ער איז אלט... און רייך — דאָס זיינען צוויי וויכטיגע פּונקטען... אבער קאַרג איז ער... איך וויל, אז ער זאָל אוועקלייגען אין באַנק פאַר מיר פינף טויזענד רובעל, און הונדערט פופציג רובעל א מאָנאַט זאָל ער מיר געבען צום לעבען — און ער באַט נור דריי טויזענד און הונדערט...“

„רעד איצט ניט דערפון, ליפּאַטשקאַ!" האָט איהר וויערא גע־בעטען.

„גוט, ווי דו ווילסט זיך." האָט ליפּא געזאָגט און האָט זיך פון דאָס ניי געווענדעט צו איליא'ן: „נו, יונגער מאַן, לאָמיר פּלוידערן אביסעל... איהר געפעלט מיר.. איהר האָט אַ שעהן געזיכט און ערנס־טע אויגען... וואָס וועט איהר מיר ענטפערן דערויף?"

„איך גאַר נישט וועל איך ענטפערן..." האָט ער געזאָגט מיט פער־לעגענהייט, אַ שמייכעל טהאָנדיג דערביי. ער האָט פונדעסטוועגען גע־פיהלט, אז די דאָזיגע פרוי האָט איהם געפאַנגען מיט איהר צויבער.

„גאָרנישט? אַך, זייט איהר לאַנגווייליג!... וואָס זייט איהר פאַרט?"

„הויזירער..."

„ווי—ירקליך? אבי איך האָב געמיינט, איהר זייט אַ קאָמי אין אַ באַנק... אָדער אין אַ פיינעם מאַגאַזין. איהר זעהט אויס זעהר אַנ־שטענדיג..."

„כ'האָב ליעב די ריינקייט? דאָס איז פיין... קענט איהר עפּעס טרעפען?..."

„וואָס מיינט איהר דערמיט?"

„איז אייך שוין אַרויף אויפ'ן געדאַנק, אז איהר זייט אייער פריינד דאָ אין וועג — אָדער ניט?" האָט זי געזאָגט, איהם דורכ־געהמענדיג מיט איהרע בלויע אויגען.

„אה דאָס... נאַ, כ'געה שוין!..." האָט איליא געזאָגט צוטומעלט.

„וואַרט אַ ווײַלע! וויערא, מעג איך דיר אוועקנעהמען אָט דעם בחור'ל דאָ?"

„פון מיינעטוועגען — ווען ער וועט נור געהן מיט דיר..." האָט וויערא געענטפערט מיט אַ געלעכטער.

„וואוהין דען?" האָט איליא געפרעגט מיט אַן אויפגערעגטער שטימע.

„געה, וואָס אַרט דיך, אז דו וועסט מיטגעהן, דו נאַריש איינ־געל דו?!" האָט זיך פאַשקאַ אַנגערופען.

איליא איז געשטאַנען ווי אַ נעכטיגער און האָט געשמייכעלט. אָבער די שעהנע פרוי האָט איהם אָנגענומען ביי דער האַנד, האָט

איהם מיטגעצויגען מיט זיך און מיט איהר געוועהנליך רוהיגען טאן האט זי געזאגט:

„איהר זייט נאך גאר אונגעהובעלט — און איך בין אן איינגע־שפארטע. אז איך זאל מיר פארנעהמען צו פערלעשען די זונן, דאן געה איך ארויף אויפ'ן דאך און וועל אזוי לאנג בלאזען און בלאזען, ביז וואנען איך וועל דעם לעצטען אטהעם־צוג מיינעם אויסבלאזען... אצונד ווייסט איהר שוין, וואס איך בין?..."

איליא איז געגאנגען האנד אין האנד מיט איהר. קיין ווארט האט ער ניט פערשטאנען וואס זי רעדט; ער האט אפילו ניט געהערט וואס זי זאגט. ער האט נור געפיהלט, אז זי איז אזוי ווארם, אזוי ווייך און אזוי אנגענעהם זיס...

12.

די ערשטע צייט איז איליא געווען שטארק צופרידען פון זיין פערהעלטניס צו אלימפיאדא'ן, וואס איז געקומען אזוי אומגעריכט, איינפאך דורך א ווייבערשען קאפריז. עס האט אין איהם דערוועקט א שטאלצעס געפיהל און איז אויך אין דערזעלבער צייט געווען א מין באלזאם פאר די קליינע וואונדען פון זיין הארצען, וואס דאס לעבען האט איהם פערשאפט. דער געדאנק, אז א שעהנע, פיין־געקליידעטע פרוי באט איהם פרייוויליג אן איהרע טייערע קושען און פערלאנגט ביי איהם גארנישט דערפאר, האט איהם נאכמעהר אויפגעהויבען אין זיינע אייגענע אויגען, און ער האט געפיהלט, עפעס אזוי ווי ער וואלט געשוואומען אין א ברייטען שטראם, אזוי ווי א רוהיגע כוואליע וואלט איהם געטראגען, מיט צערטליכקייט איהם געגלעטשעט און ארייננגע־געבען קראפט און מוטה אין זיינע גלידער.

„טייערער עקשן מיינער!" האט אלימפיאדא זיך אבגערופען צו איהם, זיך שפיעלענדיג מיט זיינע לאקען אדער אריבערגעהענדיג מיט'ן פינגער איבער די דונקעלע האר, וואס האט בעדעקט זיין אויבערשטע ליפ. „וואס א טאג ווייטער געפעלסט דו מיר אלץ בעסער... האסט א מוטהיג, שטארק הארץ, און איך זעה ארויס, אז ווען דו ווילסט נור עפעס, וועסט דו עס זיכער דערגרייכען... דאס איז גאנץ גוט אזוי...

איך בין אויך פון דעם סאָרט... ווען איך וואָלט נור געווען יונגער — וואָלט איך מיט דיר חתונה געהאַט, דאַן וואָלטען מירביידע געפיהרט אַ לעבען ווי ס'דאַרף צו זיין..."

איליא פלעגט איהר בעגעגענען מיט גרויס רעספּעקט. זי האָט אויסגעזעהן אַזוי פערשטענדיג אין זיינע אויגען, און ס'איז איהם געפעלען, וואָס ניט קוקענדיג אויף איהר אויסגעלאַסענעם לעבען, האָט זי זיך דאָך געהאַלטען אויף די פיס און איז ניט געזונקען אין גאַנצען אין שמוץ. זי פלעגט זיך ניט אָנ'שכור'ן און האָט קיינמאָל ניט גערעדט קיין מיאוס'ע, אויסגעלאַסענע רייד, ווי אַנדערע ווייבער, וועלכע ער האָט געקענט. איהר קערפּער איז געווען אַזוי גלאַט און קרעפּטיג, פּונקט ווי איהר שטימע און הארט אַזוי ווי איהר כאַראַקטער. אויך איהר שאַרפזאַמקייט, מיט וועלכע זי פלעגט ריידען מכח אַלצדינג און די שטאָלצע האַלטונג איהרע אנטקעגען יעדען איינעם — דאָס אַלעס איז איהם זעהר געפעלען. אָפּטמאָל אָבער, אַז ער פלעגט קומען צו איהר און זי טרעפען מיט אַ בלייכען, פערוויאַנעטען פּנים און מיט צושויבערטע האָר אין בעט, פלעגט זיך אין איהם דערוועקען אַ געפיהל פון עקעל. און אַז ער פלעגט דאַן מיט הארטער, פינסטערער מיענע אריינקוקען אין איהרע אומעטיגע, עפּעס אויך אַזוי ווי אויסגעבלייכטע אויגען, האָט זיך איהם קיין וואָרט ניט געלייגט אויף די ליפּען: ניט אַמאָל בעגריסען האָט ער זי דאַן געקענט.

זי האָט אָפּנים געמוזט בעגרייפען וואָס ביי איהם אין הארצען קומט פאָר, מחמת זי פלעגט זיך דאַן יעדעס מאָל איינדרעהען אין איהר קאָלדרע און זאָגען צו איהם:

„נו, געה שוין, געה אריין צו וויערא'ן!... זאָג דער אַלטער, זי זאָל מיר אריינברייגגען אַביסעל שנעע-וואַסער!..."

ער פלעגט אריינגעהן אין'ם זויבערן צימערל, וואו פּאַוועל'ס פריינדין האָט געוואוינט, און וויערא, עפּעס אַזוי ווי זי וואָלט זיך געפיהלט שולדיג, פלעגט אַ שמייכעל טהאָן, דערזעהענדיג זיין פינסטער, אונצופריעדען געזיכט. איין טאָג האָט זי איהם אַ פרעג געטהאָן:

„נאַ, איליא יאַקאָוולעוויטש, ווי געהט'ס? ווי געפעלען מיר איך דאָ?"

„אך, וויעראַטשקא, אויף אייך קען די זינד קיין שליטה ניט האָבען!... אז איהר גיט נור א שמייכעל, צוגעהט זי אזוי ווי דער שנעע..."

„ס'א רחמנות אויף אייךביידען, אָרעמע אינגלעך וואָס איהר זייט!" האָט זי געזאָגט מיט א טאָן פון מיטלייד.

איליא האָט גאַנץ האָלט געהאַט וויערא'ן. ער האָט זי בעדויערט ווי אַ קליין קינד, פלעגט זיך שטארק נעהמען צום הארצען, ווען זי פלעגט זיך צוקריגען מיט פאַוועל'ן, און ער האָט זיך יעדעסמאָל אריינגעמישט און געמאַכט שלום צווישען זיי. עס האָט איהם פער־שאַפט פערגניגען צו זיצען ביי איהר אין צימער און קוקען, ווי זי קעמט זיך די גאָלדענע האָר איהרע, אָדער ווי זי נעהט עפּעס פאַר זיך און זינגט זיך דערביי צו אַ ליעדעל אין דער שטיל. עפּטערס האָט ער אין איהרע אויגען בעמערקט אַן אומעט, און צייטענווייז איז איבער איהר געזיכט אריבער אַ שמערצליכער שמייכעל, פול מיט פערצווייפ־לונג. אין אַזעלכע מאָמענטען האָט זי ביי איהם אין די אויגען נאָך מעהר אויסגענומען, ער האָט נאָך טיעפער געפיהלט דעם מיידעל'ס אונגליק און ער פלעגט זוכען צו טרייסטען וויערא'ן אזוי גוט ווי ער האָט געקענט. זי אָבער פלעגט ענטפערן דערויף:

„ניין, ניין, איליא יאַקאָוולעוויטש — אזוי קען מען ניט לעבען!... אונמעגליך, גאַנץ אונמעגליך איז עס... באַרעכענט פאַרט!... איך... מילא איך מוז שוין אזוי ווייטער לעבען אין דעם שמוץ... אָבער פּאַ־וועל... צו וואָס דאַרף ער נאָך זיין ביי מיר?..."

„ס'איז דאָך זיין ווילען אזוי..." האָט זיך איליא אָבגערופען.

„זיין ווילען?" האָט אזוי ווי אַ ווידער־קול צוריק אָבגעקלונ־גען פון איהרע ליפּען.

זייער געשפּרעך איז איבערגעשלאָגען געוואָרען פון אָלימפּיאַ־דא'ן, וועלכע האָט זיך שטיל, אזוי ווי אַ קאַלטער שטראַהל פון דער לבנה, אריינגע'גנב'עט אין צימער. זי איז געווען איינגעהילט אין אַ ברייטען מאַנטעל.

„קום טהעע טרינקען, עקשן מיינער! און שפּעטער אַ ווייל־קענסט דו אויך אריבערקומען, וויעראַטשקא..."

זי איז געווען פריש און רויזיג פון די קאַלטע וואַסער, מיט וועלכע

זי האָט זיך נור וואָס ארומגעוואשען. גאנץ רוהיג, אָהן אסך טענות האָט זי אָנגענומען איליא'ן ביי דער האנד און האָט איהם אריינגעפיהרט צו זיך אין צימער. און ער איז נאָכגעגאנגען נאָך איהר און האָט געטראכט, צי איז דאָסווירקליך דיזעלבע אָלימפּיאדא, וועלכע ער האָט מיט א ווײלע פריהער געזעהן מיט אן אָבגעלעבטען, פערוועלקטען פּנים און מיט פערשמירטע הענד.

בשעת זיי האָבען געטרונקען טהעע, רופט זי זיך אָן צו איהם:

„א שאָד, וואָס דו ביסט א בויערן־יונג און האָסט ווייניג געלערנט... ס'וועט דיר דעריבער זיין שווער אָנצוגעהן אין לעבען... אבער יעדענפאלס מוזט דו אוועקוואַרפען דיין האנדעל און זיך נעהמען צו עפּעס אנדערש... ווארט אקאַרשט, איך וועל דיר אויסזוכען עפּעס א שטעלע... דו מוזט ערגעץ אָנקומען... לאָמיך נור אקאַרשט מאכען א לאַד מיט פּאָלועקטאָווי'ן, וועל איך דאָס קענען אויספיהרען...“

„ווי מיינסט דו? וועט ער דיר געבען די פינף טויזענד?“ האָט איליא געפרעגט.

„אודאי וועט ער זיי געבען,“ האָט זי געענטפערט פעסט איבערצייגט.

„נא, טרעף איך איהם אבער אמאָל ביי דיר — דאן רייס איך איהם איינפאך אָב דעם קאָפּ,“ האָט זיך איליא אָנגערופען אייפערזיכטיג.

„פאר וואָס דען? ער שטעהט דאָך דיר ניט אין וועג!“

„געוויס שטעהט ער מיר אין וועג...“

„אבער ער איז דאָך אלט און העסליך!“... האָט אָלימפּיאדא געזאָגט מיט א געלעכטער.

„דו מעגסט זיך לאַכען! ס'ארט מיך ווייניג וואָס. ס'איז גאָר ניט אזא גרויסע זינד, אזא שמוציגע בריאה אראָבצודרעהען דעם האלז...“

„ווארט וויינינגסטענס אָב דערמיט, ביז וואנען איך וועל האָבען דאָס געלד אין דער האנד.“ האָט זי זיך אָבגערופען ווידער מיט א געלעכטער.

דער סוחר האָט געטהאָן פאר איהר אלצדינג, וואָס זי האָט נור פערלאַנגט. באלד איז איליא געזעסען אין אָלימפּיאדא'ס נייער וואוי־

כונג, האָט בעטראַכט די דיקע טאַפּעטען, וואָס זיינען געלעגען אויף דער ערד, און די שווערע מעבעל, בעצויגען מיט טונקעלען פּלאַש. דערביי האָט ער זיך צוגעהערט צו די געזעצטע רייד פון זיין געליעב־טער. ער האָט ניט בעמערקט קיין שום פריידע אויף איהר, קיין צופריע־דענערע מיענע איבער דער פערענדערונג פון איהר צושטאַנד. רוהיג און געלאַסען איז זי געבליבען אַזוי ווי פריהער. ס'האָט אויסגעזעהן, עפּעס אַזוי ווי זי וואָלט בלויז איבערגעביטען דאָס קלייד איהרס — ווייטער נישט...

„מיר איז איצט געוואָרען זיעבען און צוואַנציג יאָהר,“ האָט זי געזאָגט, „אַז איך וועל אַלט זיין דרייסיג, וועל איך האָבען צעהן טויזענד רובעל. דאַן גיב איך דעם אַלטען אַ בריק און בין אַ פרייער מענש... ביי מיר קענסט דו לערנען, ווי אַזוי אַנצוגעהן אין לעבען. מיין איינגעשפּאַרטער עקשן!“

איליא האָט זיך פון איהר אויסגעלערנט צו האָבען יענע געדולד, יענע אויסדויער, וואָס איז נויטיג, ווען מען וויל עררייכען אַ געוויסען ציעל. צייטענווייז אָבער האָט איהם שטאַרק געקריינקט, ווען ער האָט זיך נור דערמאָנט, אַז מיט דער ליעבע איהרער, מיט איהר קושען און האַלזען מוז ער זיך טהיילען מיט נאָך איינעם. דאָס איז געווען אַ שמערצליכעס געפיהל פון קריינקונג און ערנידריגונג. נאָר באַלד האָט זיך פון דאָס ניי אָבגערופען אין איהם דער חלום, אַז ער וועט נאָך ווען עס איז האָבען אַן אייגענע קראָם, אַ ריינעם צימער, וואו ער וועט קענען אויפנעהמען דיזע פרוי. ס'האָט זיך איהם אפילו ניט געגלויבט, אַז ער האָט ליעב אָלימפּיאַדאַ'ן, דאָך אָבער האָט איהם אויסגעוויזען, אַז ער וואָלט אָהן איהר ניט געקענט לעבען, אַז ער נויטיגט זיך אין איהר אַזוי ווי מען נויטיגט זיך אין אַ גוטען, פערשטענדיגען חבר.

אַזוי זיינען אַריבער צוויי, דריי מאָנאַטען... איינמאָל, קומענדיג אַהיים פון זיין הויזירעריי, איז איליא אַראָב צום שוסטער פערפּיש־קאַ אין קעלער און איז ערשטוינט געוואָרען צו זעהן, ווי אַזוי פּער־פּישקאַ מיט יאַקאָוו'ן זיצען איינער אַנטקעגען דעם אַנדערען ביים טיש פאַר אַ פלאַש בראַנפען. אויף פערפּישקאַ'ס פּנים האָט זיך אויס־געצויגען אַ גליקליכער שמייכעל, און יאַקאָוו איז געזעסען אַנגע־שפּאַרט אַן טיש, האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אַהין און אַהער און

מיט אן אונזיכערער שטימע האט ער געזאגט:

„אויסגעצייכענט! אויב גאט זעהט אלעס און ווייסט אלעס—דאן זעהט ער דאך מיך אויך... זיי האבען מיך אלע אוועקגעווארפען, ברו־דער... כ'בין איינער אליין! מיין פאטער האט מיך ניט ליעב, ער איז א גנב! א רויבער און א לומפ איז ער... ניט ריכטיג אפשר, פער־פישקא?"

„גאנץ ריכטיג, יאשא. שעהן איז עס טאקע ניט, אבער ריכטיג איז עס דאך", האט דער שוסטער געזאגט.

„נו אלזא!... ווי אזוי זאל איך דא לעבען? און וואס בלייבט מיר נאך איבער צו גלויבען? האט יאקאוו געפרעגט, און די צונג האט זיך איהם געפלאנטערט אין מויל. „דעם טאטען — קען איך ניט גלויבען... איליא — געהט זיך זיין וועג... מאשא איז א קינד. וואו זיינען דען נאך פאראן מענשען? פערפישקא, ניטא מעהר קיין מענשען אויף דער וועלט!..."

איליא איז געשטאנען ביי דער טהיר און האט אויסגעהערט זיין פריינד'ס שבור'ע רייד. א געפיהל פון וועהטאג האט דורכגענומען זיין הארץ. ער האט געזעהן, ווי קראפטלאז יאקאוו'ס קאפ ווארפט זיך אהין און אהער אויף דאס דינע העלזעל זיינס, ער האט געזעהן פער־פישקא'ס מאגער, געל געזיכט, בעצויגען מיט א צופרידענעם שמייכעל, און עס האט זיך איהם גארניט געקענט גלויבען, אז דאס איז ווירק־ליך יאקאוו, אז ער זעהט דאס טאקי פאר זיך דעם שטילען, צוריקגע־האלטענעם יאקאוו, וואס ער האט אזוי גוט געקענט.

„וואס פאר מיאוס'ע שטיק מאכסט דו דא?" האט ער געפרעגט מיט א טאן פון פארוואורף, צוקומענדיג נאהנט צו איהם.

יאקאוו איז פערציטערט געווארען. מיט דערשראקענע אויגען האט ער אנגעקוקט איליא'ן אין געזיכט און מיט א פערצווייפעלטען שמייכעל האט ער געזאגט:

אך, איליא... ס'איז גאר נישט! איך האב זיך נור דערמאנט— דער טאטע..."

„וואס הייסט עס אייגענטליך, רייד!" האט איהם איליא איבער־געשלאגען.

„לאז איהם צורוה, איליא יאקאוולעוויטש!" האט זיך פער־

פישקא אנגערופען און האט זיך בשעת מעשה קוים אויפגעהויבען פון שטוהל. „ער איז גאנץ גערעכט... דאנקען גאט וועניגסטענס, וואס דער בראנפען שמעקט איהם נאך...“

„איליא,“ האט יאקאוו א געשריי געטהאן פון גאנצען הארצען — „מיין פאטער האט מיך... געשלאגען!“

„אזוי איז עס — איך בין געווען דערביי,“ האט פערפישקא ער־קלעהרט, זיך א קלאפ געבענדיג מיט'ן פויסט אין הארצען. „איך האב אלצדינג געזעהן... שווערען קען איך דערויף. די צייהן האט ער איהם אויסגעזעצט און די נאז צוהאקט, אז בלוט האט זיך געגאסען...“

יאקאוו'ס געזיכט איז ווירקליך געווען געשוואלען און די אויבערשטע ליפ זיינע איז געווען פערלאפען מיט בלוט. ער איז געשטאנען אנטקעגען זיין חבר און מיט א קלעגליך־לאכעדיגען קול האט ער געזאגט:

„ווי אזוי מעג מען מיך דען שלאגען? מיר איז שוין געווארען ניינצעהן יאהר, און איך בין דאך גאר ניט שולדיג געווען!“

„פאר וואס האט ער דיך דען געשלאגען?...“

יאקאוו האט א ציה געטהאן מיט די ליפען, אזוי ווי ער וואלט עפעס ווען וועלען זאגען, נאר ער איז דאך געבליבען שטיל. א שוידער איז איהם אריבער'ן לייב און זיין אויסגעדארטער פנים האט אנגעהויבען ציטערן. ער האט זיך ניט געקענט האלטען אויף די פיס און איז אראבגעזונקען אויפ'ן שטוהל. ער האט זיך אנגענומען מיטביידע הענד פאר'ן קאפ און האט אנגעפאנגען הויך צו שלוכצערן, און זיין קער־פער האט בשעת מעשה געהאלטען אין איין ציטערן. פערפישקא, וועלכער האט איהם געהאלפען זיך אנידערזעצען, האט זיך אנגעגאסען א גלעזעל בראנפען און געזאגט:

„לאז איהם וויינען!... ס'איז נאך, כ'לעבען, גוט, אז א מענש קען זיך אויסוויינען... אויך מאשוטקא האט וואס געקראגען... אויסגע־ווייקט אין טרעהרען איז זי געווען... כ'וועל איהם די אויגען אויס־גראבלען, האט זי געהאלטען אין איין שרייען, הע, הע! האב איך זי ארויפגעפיהרט צו מאטיצא'ן...“

„וואס פארט האט פאסירט דארט?“ האט איליא געפרעגט.

„כ'קען דאס דיר גאנץ גענוי דערצעהלען, אויפ'ן האר,“ האט

פערפישקא געענטפערט. „ס'איז איינפאך געקומען דורך א גארניט, א נארישקייט... טערענטי, דער פעטער דיינער, הייסט עס, האט געמאכט דעם אנהויב... מיט אמאל, פון העלער־הויט, רופט ער זיך אן צו פעט־רוכאן: „לאז מיך אוועק, כ'וועל געהן קיין קיעוו." האט ער געזאגט. „צו די הייליגע צדיקים, די העלפער אין נויטה!"... פעטרוכא איז גאנץ צופרידען געווען דערמיט. שוין לאנג אז טערענטי'ס הויקער שטעהט איהם ווי א ביין אין האלז, און דעם אמת זאגענדיג, איז ער מלא שמחה, וואס טערענטי טראגט זיך אב... ניט שטענדיג איז גוט צו האבען ביי זיך איינעם, וואס ווייסט דיינע סודות, הע, הע! „נא," האט ער געענטפערט, „געה און ווארף פאר מיר אויך אריין א גוט ווארט ביי די העלפער אין נויטה"... און מיט אמאל פאלט יאקאוו אריין: „לאז מיר אויך מיטגעהן," מאכט ער..."

פערפישקא האט גענומען מאכען משונה'דיגע עויות מיט די אויגען און מיט'ן פנים און מיט א גראבען קול, נאכמאכענדיג פעטרוכא'ן, האט ער אויסגעשריגען:

„וואַ—אַ—ס ווילסט דו?... „צו די הייליגע וויל איך געהן מיט'ן פעטער"... „ס'הייסט — אזוי גאר?"... „איך וויל," זאגט יאקאוו. „אויך גאט בעטען פאר דיר"... דא הויבט פעטרוכא אן צו ליארע־מען: „כ'וועל דיר געבען א גאט־בעטען!" און יאקאוו האלט זיך אלץ ביי זיינס: לאז מיך געהן! דאס געבעט פון'ם זוהן פאר די זינד פון'ם פאטער איז ביי גאט שטארק אנגעלייגט"... אז פעטרוכא פאהרט איהם ניט אריין מיט'ן קולאק איינס אין מויל אריין... און נאך איינס... און נאך איינס..."

„איך קען ניט לעבען מיט איהם צוזאמען," האט יאקאוו געשריי־גען. „איך וועל אנטלויפען! כ'וועל זיך אויפהייגען! פארוואס האט ער מיך געשלאגען? הא, פארוואס? פון הארצען איז עס מיר געקו־מען, וואס איך האב געזאגט..."

פון'ם געשריי איז איליא'ן געווארען שווער אויפ'ן הארצען, און ציהענדיג מיט די אקסלען, אזוי ווי ער וואלט ניט וויסען וואס פאר אן עצה צו געבען זיין פריינד, איז ער ארויס פון קעלער. די נאכריכט, אז דער פעטער זיינער וויל זיך אוועקלאזען אויף קבר אבות, איז איהם געווען אנגענעהם: געהט דער פעטער אוועק, וועט ער שוין אויך

אמאָל קענען פּטור ווערן פון׳ם דאָזיגען הויז; ער וועט זיך נעהמען א קליין צימערל פאר זיך און קיינער וועט איבער איהם קיין בעל הבית ניט זיין...

אז ער איז אריין צו זיך אין צימער, איז גלייך נאָך איהם אריינגעקומען פּעטער טערענטי. אויף זיין געזיכט איז געלעגען א פרעהליכער אויסדרוק, זיינע אויגען האָבען געבלישטשעט, און אונטערטרייסלענדיג מיט׳ן הויקער איז ער צוגעקומען צו איליא׳ן און געזאָגט:

„נו, איך געה שוין אלזא אוועק פון דאַנען! אָה, גאָט, ווי פרעהליך איך בין דאָס! עפּעס אזוי ווי פון א קעלער, פון א הייהל לאָז איך מיך ארויס אין גאָט׳ס וועלט... ער וועט אלזא ניט פערוואַרפען מיין געבעט, ווי באַלד ער לאָזט נור צו, אז איך זאָל אוועק פון דאַנען..."

„ווייסט דו שוין — וואָס האָט געטראָפען מיט יאַקאָוו׳ן?" האָט איליא געפרעגט מיט א טרוקענעם טאָן.

„וואָס פאַרט?"

„ער האָט זיך אָנגע׳שכורט..."

„וואָס רעדסט דו? דאָס איז, כ׳לעבען, ניט שעהן פון איהם! אזא נאַריש אינגעל!... און א חוץ דעם האָט ער נאָך דעם פאָטער געבעטען, ער זאָל איהם לאָזען מיטגעהן מיט מיר..."

„דו ביסט דערביי געוועזן, ווי דער פאָטער האָט איהם געשלאָגען?"

„פערשטעהט זיך, אז איך בין געוועזן דערביי... וואָס איז דען?"

„נאַ—פערשטעהסט דען ניט, אז ער האָט זיך טאַקי צוליעב דעם אָנגע׳שכור׳ט?"

„טאַקי צוליעב דעם? ניט מעגליך!..."

איליא האָט גאַנץ קלאָהר ארויסגעזעהן, אז דער פעטער קימערט זיך ווייניג וואָס וועגען יאַקאָוו׳ן, און דאָס האָט נאָך פערשטאַרקט זיין פיינדליכעם געפיהל צום הויקער. ער האָט נאָך קיינמאָל טערענטי׳ן ניט געזעהן אזוי פרעהליך, און דעם פעטער׳ס פרעהליכקייט, גלייך נאָך יאַקאָוו׳ס טרעהרען, האָט איהם שטאַרק אויפגערעגט. ער האָט זיך אנידערגעזעצט לעבען פענסטער און א זאָג געטהאָן צום פעטער:

„נו, פאַרוואָס געהסט דו ניט אריין אין שענק?..."

„דאָרט איז פּעטרוכא אליין... איך מוז מיט דיר ריידען..."

„אזוי? מכח וואס א שטייגער?“

דער הויקער איז צוגעגאנגען נאָהנט צו איהם און גאנץ שטיל האָט ער געזאָגט:

„איך געה באלד אוועק. דו בלייבסט דאָ איבער אליין און... ס'הייסט... אזוי...“

„נו, מאך עס שנעלער,“ האָט איליא געזאָגט.

„גלייך, גלייך... כ'וואלט געוואלט, הייסט עס... ס'איז ניט אזוי לייכט צו זאָגען...“ האָט טערענטי גערעדט מיט א האלב אונטערדריקטער שטימע, און זיינע אויגען האָבען בשעת מעשה געפונקעלט.

„דו ווילסט ריידען פון מיר — ווי?...“

„גאנץ ריכטיג... פון דיר אויך... אבער אפריהער... כ'האָב, הייסט עס, אָבגעשפאָרט אביסעל געלד...“

איליא האָט א קוק געטהאָן אויף איהם און האָט ארויסגעשאָסען מיט א ווילדען געלעכטער.

„וואָס איז דאָס? פארוואָס לאכסטו דו?“ האָט זיך דער פעטער אנגערופען א דערשראָקענער.

„גאָרנישט... נא, דו האָסט, הייסט עס, געלד אָ ב ג ע־ש פּ אָ ר ט...“

איליא האָט שטארק בעטאָנט דאָס ווארט „אָבגעשפאָרט.“

„יא, אזוי איז עס...“ האָט טערענטי געזאָגט, ניט קוקענדיג אויף איליא'ן. „צוויי הונדערט רובעל וועל איך געבען אויפ'ן קלויסטער...“

„אזוי...“

„און הונדערט דיר...“

„הונדערט?“ האָט איליא א פרעג געטהאָן מיט כעס. און מיט איינמאָל איז איהם קלאָהר געוואָרען, אז ביי זיך אין הארצען האָט ער שוין לאנג געהאָפט, אז דער פעטער וועט איהם שענקען ניט נור הונדערט רובעל, נור א סך א גרעסערע סומע. ער איז געוועזען בייז אויף זיך, וואָס ער האָט גאָר געקענט האָבען אזא מיאוס'ע האָפנונג, ווי אויך אויפ'ן פעטער, וועלכער וויל איהם שענקען אזוי ווייניג. ער איז אויפגעשטאַנען פון שטוהל, האָט זיך אויסגעצויגען אין דער הויך, און מיט א צו להכעיס'דיגען, שפּאָטישען טאָן האָט ער געזאָגט:

„איך דארף דיין גע'גנב'עטעס געלד גאָר ניט... פערשטעהסט?“

א פערציטערטער האָט דער הויקער אָבגעטראָטען צוריק און איז אראָבגעזונקען אויף זיין בעט — גאַנץ בלייך און עלענד. די האָר האָבען זיך איהם געשטעלט דובאָם, דאָס מויל האָט ער געהאַלטען אָפען, און שטיל, מיט צושראָקענע, נארישע אויגען, האָט ער געקוקט אויף איליא'ן.

„נא — וואָס קוקסט דו מיך אזוי אָן? כ'דארף ניט דיין געלד...“

„הערר יעזוס קריסטוס!“ האָט טערענטי מיט א הייזעריגען טאָן געקרעכצט — „פארוואָס דען ניט, מיין ליעבינקער... פארוואָס ניט?... איליושא!... דו ביסט ביי מיר געווען פאררעכענט פאר א זוהן...“ האָט ער אין א קורצער ווייַלע ארום געשעפטשעט. „כ'האָב דאָך נור... פון דיינעטוועגען... אוים מורא פאר דיין שיקזאַל... גענומען אויף מיר די זינד... נעהם דאָס געלד... נעהם'ס, אניט וועט מיר גאָט דער האר ניט מוחל זיין...“

„אזוי—י—י!“ האָט זיך איליא אָבגערופען שפּאָטיש. „מיט א רעבענ־ברעטעל אין דער האנד ווילסט דו קומען פאר גאָט!... אה, איהר... כ'האָב דיך אפנים געבעטען, דו זאָלסט צו'גנב'ענען דאָס געלד ביים אַלטען יערעמעי? וואָס פאר א גוטער מענש דאָס איז געווען דער, ווען איהר האָט בע'גנב'עט!“

„איליושא! דו האָסט דאָך אויך ניט געבעטען, אז דו זאָלסט געבוירען ווערן...“ האָט דער פעטער געזאָגט, אויסשטרעקענדיג בשעת מעשה מיט א לעבערליכער מיענע די האנד נאָך איליא'ן. „ניין, נעהם נור אָקאָרשט דאָס געלד... אום גאָטעס ווילען. צוליעב קריסטוס'ן טהו עס! צוליעב די רעטונג פון מיין נשמה... וועל איך קומען צוריק — דאן קריגסט דו אלעס... און דערווייל — נעהם דאָס... מיין טהייערינ־קער! גאָט וועט מיר די זינד ניט פערגעבען, אז דו וועסט ניט נעהמען דאָס געלד...“

ער האָט איינפאך געבעטעלט. זיינע ליפּען האָבען געציטערט און אין זיינע אויגען איז געלעגען אז אויסדרוק פון שרעק. איליא האָט איהם אָנגעקוקט און ער האָט זיך אליין ניט געקענט ערקלעהרען, צי האָט ער מיטלייד מיט'ן פעטער אָדער ניט.

„נא, זאָל זיין אזוי! כ'וועל עס נעהמען...“ האָט ער ענדליך גע־זאָגט און איז גלייך ארויס פון צימער. ס'האָט איהם מורא'דיג פער־

דראַסען, וואָס ער האָט סוף כל סוף נאָכגעגעבען דעם פעטער — ער האָט זיך עפּעס אַליין, אין זיינע אייגענע אויגען, געפיהלט ערניעדריגט דורך דעם. וואָס וועלען איהם די הונדערט רובעל נאָך אַלעמען העל־פען? וואָס קען ער אַנהויבען צו טהאָן מיט זיי? יאָ. ווען דער פעטער וואָלט איהם כאָטש אָנגעבאָטען אַזוי, אַ טויזענד רובל אַנשטאָט הונ־דערט —דאַן וואָלט ער געווען אימשטאַנד צו פערבעסערן זיין עקזיס־טענץ, האָבען אַ רוהיגערעס, גליקליכערעס לעבען, ווייט פון די מענ־שען... ווי וואָלט אַ שטייגער געווען, ווען ער זאָל אַ פרעג טהאָן דעם פעטער, וויפיעל ער האָט אייגענטליך געהאַט אויף זיין חלק פון'ם שמאַטעס־קלייבער'ס געלד? אבער דער דאָזיגער געדאַנק איז איהם גאָר געווען דערווידער...

פון דער צייט אָן, וואָס איליא איז בעקאַנט געוואָרען מיט אַלימ־פּיאַדאַ'ן, איז איהם פילימאָנאָוו'ס הויז פאַרגעקומען נאָך שמוציגער און ערגער ווי פריהער. אָט די ענגשאַפט און דער שמוץ האָבען ארויס־גערופען אין איהם אַן איינפאַכען עקעל, פונקט ווי אימיצער וואָלט ארומגעפאָהרען איבער זיין לייב מיט קאַלטע, גליטשיגע הענד. היינט האָט ער דאָס דאָזיגע געפיהל געהאַט נאָך שטאַרקער ווי אַלע מאָל. ער האָט זיך קיין אָרט ניט געקענט געפינען אין דיזען הויז, און אָהן אַ שום בעשטימטען צוועק האָט ער זיך געלאָזט ארויפגעהן די טרעפּ, צו מאַטיצאַ'ן אויפ'ן בוידים. אויפ'ן וועג איז איהם אויפגעקומען אַ מאָדנער, שמערצליכער געדאַנק: ער האָט געפיהלט, אַזוי ווי דאָס דאָ־זיגע הויז וועט איהם נאָך אמאָל אריינוואַרפען אין אַ שרעקליכער, אונגעריכטער צרה...

פערטיעפט אין אַזעלכע מחשבות איז ער אריין צו מאַטיצאַ'ן אין שטיבעל און האָט זי געטראָפען זיצען אויף אַ שטוהל, לעבען איהר ברייטען בעט. זי האָט אויפגעהויבען די אויגען צו איהם, אַ מאַך גע־טהאָן מיט'ן פינגער ער זאָל שווייגען, און מיט אַ טיעפער גראָבער שטימע, עפּעס אַזוי ווי אַ שטורמווינד וואָלט ערגעץ רוישען גאַנץ ווייט, האָט זי געזאָגט:

„שטיל! זי שלאָפט!..."

אויפ'ן בעט איז מאַשאַ געלעגען צונויפגעדרעהט ווי אַ קנויל און געשלאָפען.

„וואס זיינען דאס פאר געשיכטען, הא?" האט מאטיצא גע־שעפטשעט און האט בשעת מעשה צארנדיג געפינטעלט מיט די גרויסע אויגען איהרע. „די קינדער שלאגען זיי גאר און מאכען זיי פאר קא־ליקעס, די פערפלוכטע רשעים! זיך צו טשעפען מיט קליינע קינדער! איינגעזונקען זאלען זיי ווערען, די זשוליקעס!..."

איליא איז געשטאנען ביים אויוועז, האט אויסגעהערט מאטיצא'ס קללות און האט בעטראכט די צארטע געשטאלט פון'ם שוסטער'ס טאכטער, וועלכע איז געווען בעצויגען עפעס אזוי ווי מיט א גרוי הייטעל.

„וואס וועט פארט ווערן פון דעם ארים קינד?..." איז איהם דורכגעלאפען א געדאנק אין מוח.

„ווייסט דו, אז ער האט אויך מאשקא'ן געשלאגען, דער באנ־דיט?" האט מאטיצא ווייטער גערעדט. „ביים צאפ האט ער זי גע־שלעפט, דער פערפלוכטער גנב, דער אלטער פיאניצע! זיין זוהן האט ער געשלאגען, און דאס מיידעל — און פון הויז וויל ער זיי ביידע דורכטרייבען — ווייסט שוין, הע? וואוהין זאל זי געהן, די ארעמע יתומה? ווי?"

„אפשר וועל איך קענען איהר פערשאפען א שטעלע..." האט זיך אנגערופען איליא, זיך דערמאנענדיג, אז אלימפיאדא האט געזוכט א דיענסט־מיידעל.

„דו!" האט מאטיצא געשעפטשעט מיט א טאן פון פארוואורף. „דו קומסט דאך איצט כסדר אהער נור ווי א גרויסער מאן, ווי א פריץ... דו וואקסט עפעס גאר פאר זיך, ווי א יונגער אייכענבוים... ניט קיין שאטען גיסט דו און ניט קיין פרוכט... האסט שוין לאנג געקענט עפעס טהאן פאר איהר... וואס זשע! האסט גאר קיין מיטלייד ניט אויפ'ן קינד?..."

„נו, ווארט זשע אקארשט אב און פייף ניט אזוי," האט זיך איליא אבגערופען ברוגז'לעך. „ס'איז פאר איהם געווען א גאנץ גוטער אויס־רייד, טאקי גלייך אריבערצוגעהן צו אלימפיאדא'ן, און ער האט א פרעג געטהאן מאטיצא'ן:

„וויפיעל איז זי אלט, מאשוטקא?"

„פופצעהן יאהר... פארוואס? וואס מאכט עס דען אוים ווי אלט

זי איז? זי זעהט אויס, אזוי ווי זי וואלט נאך קיין צוועלף יאהר ניט געווען — אזוי צארט און איידעל איז זי... אך גאט. יא, א ריין קינד איז זי נאך! צו נישט, צו גארנישט טויג זי, וואס וועט פון איהר ווערן? דאס בעסטע וואלט פאר איהר געווען, ווען זי כאפט זיך שוין גארניט אויף מארגען אין דער פריה..."

איליא'ס קאפ איז געווען אנגעפילט ווי מיט א געדיכטען טומאן. בשעת ער איז ארויס פון דאך־שטיבעל. אין א שטונדע ארום איז ער געשטאנען ביי דער טהיר פון אליאמפיאדא'ס וואוינונג און האט גע־ווארט, מען זאל איהם עפענען. א היבשע ווײלע האט ער געמוזט ווארטען אין דער קעלט. ענדליך האט זיך הינטער דער טהיר געלאזט הע־רען א דינע, בייזע שטימע:

„ווער איז?"

„איך..." האט געענטפערט לונעוו, ניט וויסענדיג, ווער ס'האט איינגענטליך געפרעגט. אלימפיאדא'ס שטוב־פרוי, א דיקע פערזאן מיט פרישטשיקעס אויף דער צורה, האט געהאט א גראבען, הויכען קול, און א חוץ דעם פלעגט זי תמיד עפענען די טהיר, ניט פרעגענדיג ווער דאס איז.

„צו וועמען דארפט איהר?" האט די שטימע הינטער דער טהיר געפרעגט פון דאס ניי.

„איז אלימפיאדא דאנילאוונא אין דערהיים?"

די טהיר האט זיך מיט אמאל אויפגעמאכט, און אין איליא'ס געזיכט האט א בלישטש געטהאן א העלער ליכט־שיין. דער אינגעל האט געגעבען א שפרונג צוריק, האט צוזאמענגעדריקט די אויגען און האט מיט פערוואונדערטע בליקען געקוקט צו דער טהיר, עפעס אזוי ווי דאס, וואס ער האט געזעהן, וואלט איהם פארגעקומען ווי א חלום.

מיט א לאמפ אין דער האנד איז אנטקעגען איהם געשטאנען א קליינער אלטיטשקער מיט א שווערען, ברייטען, רויטליכען שלאפ־ראק. דעם אלטען'ס קאפ איז כמעט אין גאנצען געווען פליכעוואטע, נאר א שמאלער קראנץ פון גרויע האר איז געווען אויסגעלייגט פון איין אויער צום אנדערן, און אונטען; ביי דער מארדע, האט געציטערט א קורץ, דין בערדעל, וואס איז געווען אויך אזוי גרוי ווי די האר פון

קאָפּ. ער האָט געקוקט איליאַ'ן גלייך אין פּנים אריין. זיינע שאַרפע, דורכדרינגענדע אויגען האָבען געהאַט א בייזען גלאַנץ, און די אוי־בערשטע ליפּ, בעצווינגען מיט א דינעם שנירעל פון האָר, האָט זיך בעוועגט ארויף און אראָב. אויך דער לאָמפּ האָט געציטערט אין דער דאַרער, טונקעלער האַנד.

„ווער ביסט דו דען? נאַ, קענסט דאָך אריינקומען!..." האָט דער אַלטער געזאָגט. „ווער ביסט דו?"

איליאַ האָט פערשטאַנען, ווער ס'איז געשטאַנען פאַר איהם. ער האָט געפיהלט, אז דאָס בלוט קומט איהם ארויף צום קאָפּ, און זיין האַרץ האָט זיך אָנגעפילט מיט א געמישטען געפיהל פון עקעל און צאָרן. אָט דאָס איז אלזאָ זיין קאָנקורענט, וועלכער טהיילט זיך מיט איהם מיט'ן האַלזען און קושען, מיט די לאַסטשעריי פון דער דאָזיגער פיינער, זויבערער פרוי!...

„איך בין — א הויזירער..." האָט ער געזאָגט מיט א פינסטערער מיענע, אריבערטרעטענדיג בשעת מעשה די שוועל.

דער אַלטער האָט איהם צוגעפּינטעלט מיט'ן לינקען אויג און האָט א שמייכעל געטהאָן. די אויגען זיינע איהם געוועז רויט ווי פייער, און פון מויל האָבען אַנשטאָט צייהן ארויסגעשטירעט א פּאָר געלע, שפּיציגע ביינדלאַך.

„אזוי, אזוי — א הויזירער! הע הע! וואָס פאַר א הויזירער?" האָט דער אַלטער געפרעגט מיט א כיטרען שמייכעל, אונטערלייכטענ־דיג בשעת מעשה מיט'ן לאָמפּ איליאַ'ן אין פּנים אריין.

„איך האַנדעל מיט אַלערהאַנד קליינינגקייטען... מיט פּאַרפום, מיט בענדער... און אזוי ווייטער," האָט איליאַ געענטפערט און אראָבגע־לאָזען דעם קאָפּ. ס'האָט איהם אָנגעכאַפּט א שווינדעל און רויטע פלעקען האָבען איהם געגומען טאַנצען פאַר די אויגען.

„אזוי... אזוי... אזוי! מיט בענדעלעך און שנירעלעך!.. יאַ, יאַ, יאַ!... בענדעלעך און בשמים'לעך... וואָס לופטערן די שטיבעלעך... וואָס זשע פערלאַנגסט דו א שטייגער דאַ, טהייערער הויזירער מיינער? האַ?"

„כ'דאַרף האָבען צו אַלימפּיאַדאַ דאַנילאָוונאַ'ן..."

„וואס—א—אס? צו איהר? נא, נא... וואס זשע דארפסט דו דאס אזוינס צו איהר, הע?"

„איך... ס'קומט מיר נאך אביסעל געלד ביי איהר, פאר סחורה..." האט איליא קוים מיט מאטערניש ארויסגערעדט.

ער האט עפעס געפיהלט א מאדנע, אונבעגרייפליכע פורכט פאר דעם דאזיגען עקעלהאפטען מאן און ער האט איהם פיינט געהאט ווי דעם טויט. אין דעם אלטען'ס שטילען, דיניטשקען קול, אזוי ווי אין זיינע בייזע אויגען, איז געלעגען עפעס, וואס האט זיך ארייגעגראבען, איינגעגעבערט אין איליא'ס הארץ, וואס האט איהר טיעף בעליידיגט און ערניעדריגט.

„געלד קומט דיר נאך? א קליינער חוב? שעה—עהן, מיין בחור'ל..."

דער אלטער האט פלוצלונג צוגענומען דעם לאמפ פון איליא'ס געזיכט, האט זיך געשטעלט אויף די שפיץ פיס, זיך אנגעבויגען מיט זיין געלען, פערקנייטשטען געזיכט גאנץ נאהענט צו איליא'ס אויער, און מיט א כיטרען שמייכעלע האט ער איהם א פרעג געטהאן אין דער שטיל:

„און וואו איז דער חשבון? גיב אקארשט אהער דעם חשבון?"

„וואס פאר א חשבון?" האט איליא געפרעגט, אבטרעטענדיג א דערשראקענער צוריק.

„נא, פון דיין בעל הבית! דער חשבון פאר אלימפיאדא דאניד לאוונא'ן! האסט איהם דאך מיטגעבראכט? ווי? ווייז אקארשט אהער! כ'וועל איהם אוועקטראגען צו איהר... נא, גיכער, גיכער!"

דער אלטער האט זיך אלץ נעהנטער צוגערוקט צו איליא'ן, עפעס אזוי ווי ער וואלט געוואלט ארויפקריכען אויף איהם, און ער, איליא, האט זיך אבגערוקט הינטערווייליאכס צו דער טהיר צו. פאר מורא איז איהם געווארען טרוקען אין מויל.

„כ'האב דאך גאר קיין חשבון ניט מיט מיר!" האט ער געזאגט גאנץ הויך און פול מיט פערצווייפלונג; ס'האט זיך איהם אויסגעדוכט, אזוי ווי עטוואס שרעקליכעס מוז אין א ווייל ארום געשעהן.

אין דער רגע אבער האט זיך הינטער דעם אלטען בעוויזען אלימד פיאדא'ס הויכע, פיינע געשטאלט. רוהיג, ניט קיין פינטעל טהאנדיג

מיט קיין אויג אפילו, האָט זי א קוק געטהאָן איבער'ן אלטען'ס קאָפּ אויף איליא'ן, און אויף איהר געזעצטען, געלאָסענעם שטייגער גע־פרעגט:

„וואָס איז דאָ אזוינס, וואסילי גאווּרילאָוויטש?"

„א הויזירער איז דאָ... ער זאָגט, ס'קומט איהם נאָך געלד פון אייך. איהר האָט ביי איהם בענדלעך געקויפט? איהם ניט בעצאָהלט. ווי? הע הע! איז ער געקומען איצט... און פערלאַנגט זיין געלד..."

ער האָט ארומגעטאַנצט פאר אָלימפּיאדא'ן אהין און אהער, און געפינטעלט מיט די אויגען א ווײַלע צו איהר און א ווײַלע צו איליא'ן. מיט א שטרענגען מאָך מיט דער רעכטער האנד האָט זי איהם אָבגע־שטופּט אַן א זייט, דערנאָך האָט זי אריינגעלייגט דיזעלבע האנד אין דער קעשענע פון איהר מאנטעל און האָט שטרענג א זאָג געטהאָן צו איליא'ן:

„וואָס איז דאָס פאר א גאנג? האָסט ניט געקענט קומען אין אַן אנדער צייט?"

„גאנץ ריכטיג!" האָט דער אלטער א געשריי געטהאָן מיט זיין קוויטשעדיגער שטימע. „אזא דומקאָפּ, ניט אמת? קומסט, ווען מען דאַרף דיך אם ווענינגסטען, דו עזעל וואָס דו ביסט!"

איליא איז געשטאַנען אזוי ווי פערשטיינערט.

„שרייט ניט אזוי, וואסילי גאווּרילאָוויטש! ס'פּאַסט ניט!" האָט זיך אָלימפּיאדא אָבגערופען. דערנאָך האָט זי זיך אומגעקעהרט צו איליא'ן און געזאָגט: „וויפיעל קומט דיר נאָך? דריי רובעל מיט פערציג קאָפּיקעס, ניט וואהר? נא, אָט האָסט דו'ס!"

„און טראָג זיך טאקי שוין אָב פון דאַנען!" האָט דער אלטער פון דאָס ניי געקוויטשעט. „ערלויבט, איך אליין וועל צוריגלען... איך אליין, איך אליין!"

ער האָט פערלייגט די פּאָלעס פון זיין שלאָפראָק איינע איבער די אנדערע, האָט געעפענט די טהיר און א געשריי געטהאָן צו איליא'ן:

„נא, טראָג זיך!..."

איליא איז געשטאַנען אין פראָסט לעבען דער פערשלאָסענער טהיר און געקוקט אויף איהר מיט אויסגעגלאָצטע אויגען, אזוי ווי א גולם. ער האָט ניט בעגריפען אויף ריכטיג, צי איז דאָס אלץ, וואָס ער

האַט געזעהן, אַ מיאוס'ער חלום אָדער אַ ביטערע ווירקליכקייט. אין איין האַנד האָט ער געהאַט זיין היטעל און אין דער אַנדערער האָט ער געהאַלטען פעסט דאָס געלד, וואָס אַלימפּיאַדאַ האָט איהם געגעבען. אַזוי איז ער געשטאַנען אַ היבשע ווײלע, ביז וואַנען ער האָט דער־פיהלט, אַז דער פראָסט האָט זיך אויסגעלייגט אַזוי ווי אַן אייזיגער רייף ארום זיין שאַרבען און אַז זיינע ביינער זיינען פערפראָרען פון קעלט. דאַן האָט ער אָנגעטהאָן זיין היטעל, אַריינגעלעגט דאָס געלד אין קעשענע, אַריינגעשטופּט די הענד אין די אַרבעל פון פּאַלטאָ; דער־נאָך האָט ער פערצויגען די אַקסלען, און מיט אַן איינגעבויגענעם קאָפּ איז ער לאַנגזאַם אַרונטער די גאַס. ער האָט געפיהלט, עפּעס אַזוי ווי זיין האַרץ וואָלט פערגליווערט געוואָרען ווי אַ שטיק אייז, און אַזוי ווי אַ פּאָר שווערע קוילען וואָלטען זיך איהם אַרומגעקאַטשעט אין קאָפּ אַהין און אַהער און וואָלט איהם געהאַקט אין די שלייפען. פאַר זיינע אויגען האָט געשוועבט דעם אַלטען'ס טונקעלע געשטאַלט מיט דעם גרויען קאָפּ, בעגאָסען מיט דעם קאַלטען ליכט פון לאָמפּ...

און דאָס געזיכט פון דיזען אַלטען האָט געשמייכעלט מיט רשעות, ביטערקייט און טריאומף...

13.

אויף מאָרגען נאָך דעם צוזאַמענטרעפען זיך מיט אַלימפּיאַדאַ'ס גרייז־גראָען ליובאַווניק, איז איליא לאַנגזאַם און שווייגענדיג אַרומגע־גאַנגען איבער דער גרויסער גאַס פון דער שטאָדט אַרויף און אַראָב. ער האָט ניט אויסגערופען זיין סחורה, ווי זיין שטייגער איז געוועזן. נאָר ער האָט מיט אַ פינסטערען בליק געקוקט אויף זיין קאַסטען מיט וואַאַרע, און טיעף אין זיין האַרצען איז געלעגען פערבאָרגען אַ שווער, ביטער געפיהל. ער האָט כסדר געזעהן פאַר זיך דעם אַלטען'ס שפּאָ־טיש געזיכט, אַלימפּיאַדאַ'ס רוהיגע בלויע אויגען און די האַנד־בעוועגונג איהרע, בשעת זי האָט איהם נעכטען געגעבען דאָס געלד. אין דער טרוקענער, פראָסטיגער לופט האָבען זיך אַרומגעיאָגט שאַרפע

קליינע שטיקלעך שנעע, וועלכע האָבן איהם אזוי ווי מיט נאָדלען געשטאָכען אין פּנים...

ער איז נאָר וואָס דורכגעגאַנגען פאַרביי א קלייגעם מאַגאַזינדעל, וואָס איז געשטאַנען אריינגערוקט טיעף אין דער גאַס, צווישען א קירכע און דאָס הויז פון א רייכען סוחר. איבער דער טהיר פון קלייט איז געהאַנגען אַן אַלטע, פערזשאַווערטע שילד מיט דער אויפשריפט:

„וו. ג. פּאָלעקטאָוו'ס וועקסעל־געשעפט. אויפקויף פון אַלטע גאָלד און זילבער, מעטאַלענע צירונג מיט הייליגע בילדער, אַנטיקען פון יעדען סאָרט און אַלטע מטבעות.“

„אַז איליא איז פאַרבייגעגאַנגען פאַרביי דער טהיר פון קלייט, האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַזוי ווי ער וואָלט פון דער אַנדער זייט, הינטער די גלעזערנע שויבען, געזעהן דאָס געזיכט פון אַן אַלטען מאַן, וואָס קוקט אויף איהם מיט שפּאָט און פערנייגט זיך פאַר איהם. לונעוו האָט שטאַרק חשק געקראָגען, אַנצוקוקען דעם אַלטען פון נאָהענט. אַן אויסרייד האָט ער לייכט געפונען: אַזוי ווי אַלע הויזירער פלעגט ער בעהאַלטען יעדע אַלטע מטבע, וואָס איז איהם נור געקומען אין דער האַנד און ער פלעגט זי דערנאָך פערקויפען א וועקסלער מיט א געוויסען פערדיענסט. ער האָט אויך איצט געהאַט ביי זיך עטליכע אַזעלכע מטבעות. ער האָט זיך אַלזאָ אומגעקעהרט צוריק, האָט מיט אַמאָל אָן עפען געטהאָן די טהיר, איז אריין מיט זיין קעסטעל אין מאַגאַזין אריין, און אראָבנעהמענדיג דאָס היטעל האָט ער געזאָגט:

„א גוטען טאָג אייך!“

דער אַלטער איז געזעסען הינטער'ן שמאָלען פערקויף־טיש און האָט זיך געפּאָרעט ארום א הייליגען בילד, וואָס איז געווען בעשלאָגען מיט א מעטאַלענעם ראַם; ער האָט עס געוואָלט צונעהמען, און האָט גראָד געהאַלטען אין ארויסציהען מיט א קליין צווייננגעל די טשוועקלעך, מיט וועלכע דאָס בילד איז געווען אַנגעשלאָגען. ער האָט תחילת א קוק געטהאָן אויף איליא'ן, אָבער ער האָט זיך גלייך ווידער גענומען צו דער אַרבייט, און ניט קוקענדיג אין זיין זייט אפילו, האָט ער זיך אָבגערופען:

„גוטען טאָג... וואָס דאַרפט איהר גוטס?...“

„איהר האָט מיך דערקענט?“ האָט איליא געפרעגט.

דער אלטער האט איהם אנגעקוקט א צווייטען מאל.

„אפשר האב איך דיך דערקענט... וואס זשע ווילסט דו?"

„איהר קויפט דאך אלטע מטבעות?"

„ווייז אקארשט אהער!"

איליא האט אוועקגערוקט דאס קעסטעל אויפ'ן רוקען און גענר־מען זוכען די קעשענע, וואו ער האט געהאלטען דאס בייטעלע מיט די מטבעות. ער האט זי אבער ניט געקענט געפינען. זיין האנד האט געציטערט, פונקט ווי דאס הארץ זיינס, וואס האט זיך געצאפעלט אי פאר האס צום אלטען, אי אויס מורא פאר איהם און איז געווען דורכ־געדרונגען מיט א מאדנעם געפיהל, אן אונבעשטימטע לוסט, אבצור־טהאן עפעס אן אקט. בשעת ער האט אזוי געזוכט אונטער דער פאלע פון זיין פאלטא, האט ער מיט א הארטנעקיגען בליק געקוקט אויף דעם אלטען'ס פליכעוואטען, קליינעם קאפ, און א שוידער איז איהם ארי־בער איבער'ן לייב.

„נא, האסט זיי שוין אמאל?" האט זיך דער אלטער מיט א בייז־זער אנגערופען צו איהם.

„אט שוין!" האט איליא געענטפערט אין דער שטיל.

ענדליך איז איהם געלונגען ארויסצוקריגען זיין געלד־בייטעל פון קעשענע. ער איז צוגעגאנגען נאהענט צום טיש און האט אויסגעשא־טען זיינע מטבעות אויף איהם. דער אלטער האט זיי בעטראכט מיט א שנעלען בליק.

„ווייטער גארנישט?... הם..."

ער האט גענומען די זילבערנע מטבעות מיט זיינע דינע געלע פינגער און האט זיי בעקוקט איינציגווייז, צומורמלענדיג פאר זיך:

„קאטהערינא די צווייטע... אננא... קאטהערינא... פאוועל... נאך א פאוועל... א קרייצ־רובעל... א צוויי און דרייסיגער. המ—וויים דער טייוועל וואס דאס איז פאר א מטבע! נא—דאס דארף איך ניט, ס'איז אין גאנצען אבגעריבען..."

„אבער מען זעהט דאך נאך דער גרוים נאך, אז עס איז א פער־טעל רובעל," האט איליא גראב געזאגט.

„פאר פופצעהן קאפיקעס נעהם איך עס... מעהר ניט!"

דער אלטער האט א שאר געטהאן די מטבעות אן א זייט, האט

ארויסגעצויגען דאָס טיש־קעסטעל מיט'ן געלד און גענומען דאָרט עפּעס זוכען. א ווילדער, שטעכענדער צאָרן האָט דורכגענומען איליא'ן און האָט זיך געגראַבען און געגבערט אין איהם אזוי ווי א פּראָסטי־גער קאַלטער אייזען. ער האָט אויסגעשטרעקט זיין אָרעם און זיין גע־זונדער קולאַק האָט געטראָפען דעם אַלטען אין דער שלייף אריין. דער געלד־וועקסלער האָט א פליה געטהאָן צו דער וואנד און האָט זיך גע־געבען א שטאַרקען קלאַפּ אין קאָפּ. ער האָט זיך אבער גלייך אַנגע־שפּאַרט מיט דער ברוסט אָן טיש, האָט זיך אָנגעהאַלטען אָן איהם פעסט מיט ביידע הענד און האָט אויסגעשטרעקט זיין דינעם האַלז צו איליא'ן. לונעוו האָט געזעהן ווי די דערשראָקענע אויגען אין'ם קליינעם דונקעלן געזיכט האָבען זיך געקאַטשעט אהין און אהער, זיי־נען שיער ניט ארויסגעקראָכען, און די ליפּען האָבען געציטערט. ער האָט געהערט דעם אַלטען'ס דורכדרינגענדע, קרעכצענדע און האַלב־דערשטיקטע שטימע.

„אום גאָטעס־ווילען!... טייבעלע מיינס!...“

„הא, דו לומפּ איינער!“ האָט זיך איליא אָבגערופען אין דער שטיל און האָט מיט עקעל צוזאַמענגעפּרעסט דעם אַלטען'ס האַלז. ער האָט איהם געוואָרגען און גערדיקט און האָט איהם גענומען דרעהען און שאָקלען אהין און אהער. דער אַלטער האָט געכאָרכעלט און מיט אַלע כחות געזוכט זיך צו וועהרען אנטקעגען איליא'ן. די אויגען זיינע זיינען פערלאָפען געוואָרען מיט בלוט, דערנאָך זיינען זיי געוואָרען אַלץ גרעסער און האָבען גענומען פליסען מיט טרעהרען. די צונג איז ארויסגעקראָכען פון טונקעלן מויל און האָט זיך גענומען דרעהען אהין און אהער, פּונקט ווי זי וואָלט זיך אויסגעלאַכט פון'ם מערדער. די וואַרעמע שפּייאַכץ האָט זיך ארויפגעשפּריצט אויף אי־ליא'ם האנד און א הייזעריגע, פּייפּענדיגע כאָרכלעריי האָט זיך ארויסגעדרעהט פון'ם אַלטען'ס האַלז. מיט די קאַלטע, אויסגעקרימטע פינגער האָט דער געלד־וועקסלער אָנגעכאַפּט איליא'ן פאַר'ן האַלז — ער, איליא, אבער האָט פערביסען די ליפּען, פערוואָרפען דעם קאָפּ אהינטער און אַלץ שטאַרקער גערדיקט און געטרייסעלט דעם אַלטען'ס האַלז. און ער וואָלט איהם ניט ארויסגעלאָזען פון די הענד, זאָגאַר ווען אימיצער וואָלט אין דעם אויגענבליק אריינגעקומען אין מאַגאַזין

און ארויסגעפאלען אויף איהם הינטערוויילאכס. מיט א ברענענדיגע שנאה און א מורא׳דיגען שרעק האט ער געזעהן ווי ביי פאלועקטאוו׳ן זיינען די אויגען וואס ווייטער אלץ גרעסער געווארען, און אלץ לייי־דענשאפטליכער, אלץ ווילדער האט ער איהם געווארגען. און וואס שווערער עס איז געווארען דעם אלטען׳ס קערפער, אלץ לייכטער איז געווארען איליא׳ן אויפ׳ן הארצען. ענדליך האט ער אבגעלאזען דעם געלד־וועקסלער און האט איהם א שטויס געטהאן פון זיך. דער טויטער קערפער איז אנידערגעפאלען ווי א שטיק האלץ אויף דער ערד, היג־טער׳ן לאנגען טיש.

איצט האט זיך איליא אומגעקוקט ארום זיך: אין קלייט איז געוועזן שטיל און פון דער אנדער זייט טהיר, אויף דער גאס, האט געשאטען א גערדיכטער שנעע. אויף דער ערד, לעבען איליא׳ס פיס, זיינען געלעגען צוויי שטיקלעך זייף, א בייטעלע און א קניילכעל באנד. ער האט פערשטאנען, אז די דאזיגע זאכען זיינען ארויסגעפאלען פון זיין קעסטעל, ער האט זיי אלזא אויפגעהויבען און אריינגעלעגט זיי צוריק אויף זייער ארט. דערנאך האט ער זיך אריבערגעבויגען איי־בער׳ן קלייט־טיש און האט נאך אמאל א קוק געטהאן אויפ׳ן אלטען, וועלכער איז געלעגען אויסגעצויגען אין דעם שמאלען שטיקעל פלאץ, צווישען טיש און דער וואנד. דער קאפ זיינער איז אראבגעהאנגען איי־בער דער ברוסט; מען האט גארניט געקענט זעהן דערפון, אויסער די גרויע, פליכעוואטע פאטילניצע. מיט אמאל האט לונעוו דערזעהן דאס אפענע טיש־קעסטעל מיט געלד — גאלדענע און זילבערנע מטבעות האבען איהם געבלישטשעט אין די אויגען, וואו ער האט זיך אומ־געקוקט האט ער געזעהן פעקלעך מיט אסיגנאציעס, מיט פאפיר־געלד... ער האט א ציטער געטהאן פון פרייד און האט האסטיג גענו־מען איין פעקעל, א צווייטעס און א דריטעס, האט זיי ארונטער־געלייגט אונטער׳ן העמד און האט זיך מיט מורא נאך אמאל אומגע־קוקט ארום זיך...

פארזיכטיג, זיך ניט איילענדיג, איז ער ארויס אין גאס. א דריי טריט פון קלייט איז ער געבליבען שטעהן, האט צוגעדעקט זיין קעס־טעל מיט דער סעראטע און גענומען שפאנען ווייטער אין׳ם גערדיכ־טען שנעע, וואס איז געפאלען אהן אן אויפהער. א קאלטער, גערדיכטער

טומאַן האָט איהם אַרומגענומען. איליא האָט אַנגעשטעלט די אויגען און געקוקט מיט אַנשטרענגונג פאַראויס, עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט וועלען דורכקוקען דורכ'ן טומאַן. פּלוצלונג האָט ער דערפיהלט אַ ווייטאָג אין די אויגען — ער האָט זיי אַנגעטאַפּט מיט די פינגער פון זיין רעכטער האַנד, און אַ דערשראָקענער איז ער געבליבען שטעהן. עפּעס אַזוי ווי די פיס וואָלטען איהם פערפראָרען געוואָרען און וואָלטען זיך ניט געקענט ריהרען פון אָרט. איהם האָט זיך אויסגעדוכט, אַז די אויגען זיינען איהם אַרויסגעקראָכען פון די לעכער, אַזוי ווי פּאַלועקטאָוו'ס, און אַז זיי וועלען אויך תמיד אַזוי בלייבען, וועלען זיך שוין קיינמאָל ניט קענען צומאַכען און מען וועט אין זיי גלייך קענען דערקענען, אַז ער האָט בעגאַנגען דעם פערברעכען. עס האָט אויסגעזעהן, אַזוי ווי די אויגען וואָלטען אין גאַנצען געווען אָב־געשטאָרבען. ער האָט אַ טאַפּ געטהאָן מיט די פינגער די אויבערשטע ברעמען און האָט דערפיהלט אַ שטאַרקען שמערץ אין זיי. אַ היבשע ווייל'ע האָט ער זיך אומזיסט געמאַטערט צו צומאַכען די ברעמען. די מורא האָט איהם אָבגענומען דעם אָטהעם. ענדליך איז איהם געלונ־גען צו פערמאַכען די אויגען. ער האָט זיך געפרעהט מיט דער פינס־טערקייט, וואָס האָט איהם אַרומגערינגעלט, און בלינדערהייט, ניט זעהענדיג קיין זאַך אַרום זיך, איז ער געשטאַנען אויף אַן אָרט און האָט איינגעאָטהעמט און אַריינגעזויגען אין זיך די קאַלטע לופט...

מיט אַמאָל האָט זיך אימיצער אַנגעשטויסען אָן איהם. ער האָט זיך שנעל אומגעקוקט און האָט דערזעהן פערבייגעהן אַ הויך־געוואַק־סענעם מענשען מיט אַ קורצען פּעלץ. איליא האָט אַזוי לאַנג נאָכגע־קוקט דעם אונבעקאַנטען, ביז יענער איז פערשוואונדען אין'ם געדיכ־טען שנעע. דערנאָך האָט לונעוו אַנגערוקט דאָס היטעל איבער די אוי־ערן און גענומען שפּאַנען ווייטער אויפ'ן טראָטואַר, נאָך אימער פיה־לענדיג אַ ווייטאָג אין די אויגען און אַ שווערקייט אין קאָפּ. ס'האָט איהם געצווינגען אין דער פּלייצע, די פינגער פון דער האַנד האָבען זיך ניט ווילענדיג צוזאַמענגעדריקט מיט אַ קראַמף און אין האַרצען האָט ער דערשפּירט אַ מין געפיהל פון עקשנות, פון איינגעשפּאַרט־קייט, וואָס האָט פערטריבען פון דאָרט די מורא, וואָס האָט איהם ביז אַהער געשראָקען.

אזוי איז ער געגאנגען ביז דעם פּלאַץ, וואו דער וועג ווערט דורכ־געקרייצט פון פערשיעדענע גאַסען. דאָרט האָט ער דערזעהן די גרויע געשטאַלט פון אַ פּאָליציסט און איז שטילערהייט, גאַנץ שטיל צוגע־גאַנגען גלייך צו איהם. זיין הארץ האָט אויפגעהערט קלאַפּען, בשעת ער איז צוגעקומען נאָהענט צום פּאָליציי־מאַן.

„אָט דאָס הייסט אביסעל אַ וועטערל!“ האָט איליא געזאָגט, זיך צולאָזענדיג גאַנץ נאָהענט צום פּאָליציסט און איהם אריינקוקענדיג גלייך אין פּנים אריין.

„יאַ—אַ, ס'שנעעט גאַרניט שלעכט! נו, וועט עס גאָט צו דאַנ־קען אויך וואַרעמער ווערן,“ האָט דער פּאָליציי־מאַן געענטפערט מיט אַ צופרידענעם אויסדרוק אין דעם גרויסען, רויטען, בעבערדעלטען גע־זיכט.

„וויפיעל זאָל איצט זיין דער זייגער?“ האָט איליא אַ פרעג געטהאָן.

„מיר וועלען באַלד זעהן!“ דער פּאָליציסט האָט אָבגעקלאַפּט דעם שנעע פון זיינע אַרבעל און האָט אַרונטערגעשטעקט די האַנד אונטער זיין מאַנטעל.

לונעוו האָט זיך תחלת געפיהלט בערוהיגט אביסעל, אָבער גלייך איז אויף איהם ווידער אַמאָל אָנגעפאַלען אַ מורא, שטעהענדיג דאָ לעבען דעם דאָזיגען מענשען. ער האָט פּלוצלונג אויסגעשאָסען מיט אַ טרוקענעם, געצוואונגענעם געלעכטער.

„וואָס איז דער געלעכטער מיט דיר?“ האָט דער פּאָליציי־מאַן געפרעגט, עפענענדיג מיט'ן נאָגעל דאָס דעקעל פון זייגער.

„ווי דו זעהסט אוים — פערשאָטען מיט שנעע פון קאָפּ ביז די פּיס!“ האָט זיך איליא אָבגערופען.

„דאָס זאָל איינעם ניט פערשיטען — גאַנצע עמערס־וויין שנעעט'ס דאָך! ס'איז האַלב צוויי אַ זייגער. ס'הייסט, פינף מינו־טען פעהלען נאָך דערצו... יאַ, ברודער, דאָס גיט אונז די וועלט צו זעהן, דאָס וועטער... דו ועסט זיך אַצונד אריינגעהן אין אַ שענק, אין דער וואַרים, און איך מוז דאָ נאָך אָבפינסטערן ביז זעקס אַזוי־גער. נאָ — גיב אַקאַרשט אַ קוק, אין דיין קאַסטען איז פול מיט שנעע!“

דער פּאָליציסט האָט אַ זיפץ געטאָן און צוגעמאַכט דעם דעקעל פון זייגער.

„יאָ, כ׳געה אצונד אין שענק אריין," האָט זיך איליאַ אָבגערופען מיט אַ געצוואונגענעם שמייכעל, און אזוי ווי ער וואָלט דערביי עפּעס אַ בעשטימטע כונה געהאַט, האָט ער נאָך צוגעלייגט די ווערטער: „אָט דאָ, אנטקעגען, געה איך אריין."

„הע דו, מאַך נור קיין חוזק ניט פון מיר!" האָט דער פּאָליציימאַן אונטערגעבורטשעט.

אין שענק האָט זיך איליאַ אנידערגעזעצט ביים פענסטער. ער האָט געוואוסט, אז פון דעם דאָזיגען פענסטער קען מען ארויסזעהן די צערקווע, וועלכע איז געשטאַנען לעבען פּאָליועקטאָוו׳ס קלייט. איצט אבער איז אלצדינג געווען פערהאַנגען אזוי ווי מיט אַ ווייסען פאָרהאַנג. איליאַ האָט זיך צוגעקוקט ווי אזוי די שטיקער שנעע פליהען פערביי דעם פענסטער און לייגען זיך אוים אויף דער ערד, צודעקענדיג די פוס־טריט פון די פערבייגעהער אזוי ווי מיט אַ דיקען, ווייסען טאַפּעט. דאָס האַרץ האָט איהם שטאַרק געקלאַפּט, אבער דאָך ניט שווער. אזוי איז ער געזעסען און געוואַרט, וואָס וועט ווייטער געשעהן, און ס׳האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אז די צייט ציהט זיך עפּעס אזוי לאַנגזאַם, אזוי לאַנגזאַם...

אז דער קעלנער האָט איהם צוגעטראָגען דעם טהעע, האָט ער זיך ניט געקענט איינהאַלטען און האָט איהם אַ פרעג געטאָן:

„נאָ, וואָס הערט זיך עפּעס אויף דער גאַס? ניטאָ גאָר קיין נייעס?"

„ס׳איז וואַרעמער געוואָרען, אסך וואַרעמער," האָט דער קעלנער געענטפערט און איז גלייך ניט געוואָרען.

איליאַ האָט אַלץ געוואַרט און געוואַרט. ער האָט געפיהלט ווי ער איז עפּעס מיעד און שלעפעריג געוואָרען. ער האָט זיך אָנגעגאָסען אַ גלאָז טהעע, אבער ער האָט ניט געטרונקען. פון אָרט האָט ער זיך ניט געריהרט און האָט אויך פון קיין זאַך ניט געטראַכט. דערנאָך איז איהם מיט אַמאָל מורא׳דיג היים געוואָרען — ער האָט זיך אויפגעקנעפּעלט דעם קאָלנער פון זיין פּאַלטאָ, און אָנריהרענדיג די מאָרדע זיינע מיט די הענד, איז ער געבליבען אַ פערציטערטער. ס׳האָט זיך

איהם אויסגעוויזען, אז דאָס זיינען גאָר ניט זיינע הענד, נאָר פרעמ־דע, קאַלטע הענד, די הענד פון׳ם שונא האָבען עס איהם אָנגע־ריהרט. ער האָט זיי געהאַלטען פאַר די אויגען און האָט בעטראַכט די פינגער זיינע — די הענד זיינען געוועזען ריין, פונדעסטוועגען איז איהם אַרויף א געדאַנק אויפ׳ן מוח, אז מען וועט זיי דאַרפען גוט אָרומוואַ־שען מיט זייף...

„פּאַליועקטאָוו איז דער׳הרג׳עט געוואָרען!“ האָט פּלוצלונג אי־מיצער אריינגעשריגען אין שענק אריין.

איליא האָט זיך א כאַפּ געטהאָן פון שטוהל, עפּעס אַזוי ווי די דאָזיגע נייעס וואָלט נור איהם אָנגעגאַנגען. אבער אויך אַלע איבעריגע געסט זיינען איבערראַשט געוואָרען און האָבען זיך א וואָרף געטהאָן צו דער טהיר, זיך אָנטהאַנדיג אונטערוועגס די היטלען זייערע. איליא האָט א וואָרף געטהאָן א צעהן קאָפּעקעדיגען אויפ׳ן טיש, האָט אויפ־געהאַנגען זיין קעסטעל מיט סחורה איבער דער פּלייצע און איז נאָכגעגאַנגען די אַנדערע געסט מיט דערזעלבער שנעלקייט.

לעבען פּאַליועקטאָוו׳ס מאַגאַזין האָט זיך שוין געהאַט אָנגעקלי־בען א גרויסער עולם פון מענשען. פּאָליציי־לייט זיינען אַרומגעלאָפען אהין און אהער און, ווי דער שטייגער איז, געשריען אויף די פער־זאַמעלטע און זיי געטריבען פון איין אָרט אויפ׳ן צווייטען. אויך דער בעבערדעלטער, מיט וועמען איליא האָט נור וואָס גערעדט, איז דאָרט געוועזען. ער איז געשטאַנען לעבען טהיר, האָט אָבגעהאַלטען דעם עולם, וואָס האָט זיך אַלץ געשפּאַרט נעהנטער צו דער קלייט, און געקוקט אויף יעדען איינעם מיט פינסטערע בליקען, זיך רייבענדיג אַלע ווייַלע מיט דער האַנד אַן דער לינקער באַק, וועלכע איז איצט נאָך רויטער גע־וועזען ווי די רעכטע.

איליא האָט זיך אַנידערגעשטעלט לעבען איהם און האָט זיך צו־געהערט וואָס דער עולם רעדט. לעבען איהם איז געשטאַנען א הויך־געוואַקסענער סוחר מיט א שוואַרצער באָרד און מיט א שטרענגען גע־זיכט און האָט געקנייטשט מיט׳ן שטערן, זיך צוהערענדיג ווי אַן אַל־טער מאַן מיט א פוקסענעם פּעלץ דערצעהלט די געשיכטע:

„דער משרת׳ל קומט אהיים,“ דערצעהלט דער אַלטער, „און מיינט, דער בעל הבית זיינער איז אודאי געפאַלען אין חלשות. לויפט

ער אוועק צו פּעטער סטעפּאַנאָוויטש... „אַך", מאַכט ער, „קומט תיכּף אַריבער צו אונז, דער בעל הבית איז קראַנק געוואָרען!" נאַ, דער דאָ־זיגער מאַכט, פערשטעהט זיך, קיין שהיות ניט, און ווי ער קומט אַריין, דערזעהט ער: דער אַלטער איז טויט! דאָס הייסט אַבּיסעל אַן אַקט! און אַז מען בּערעכענט זיך נור: די חוצפּה, אין מיטען העלען טאָג, אין אַזאַ לעבּעדיגער גאַס... ס'איז גאָר נישט צו גלויבּען, בּנאמנות!"

דער סוחר מיט דער שוואַרצער בּאָרד האָט אַ הוסט געטהאָן און מיט אַ שטרענגען טאָן האָט ער געזאָגט:

„דאָס איז גאָט'ס פינגער, אַ גאָט'ס זאַך איז דאָס! דער הערר גאָט האָט אפנים זיין תשובה ניט געוואָלט אָננעהמען..."

לונעוו האָט זיך אַ שפּאַר געטהאָן פאָראויס, כּדי נאָך אַמאָל אַ קוק צו טהאָן דעם סוחר אין געזיכט; דערבּיי האָט ער זיך אָנגעשלאָגען מיט זיין קעסטעל אָן איהם. דער סוחר האָט אַ געשריי געטהאָן, אָבּגעשטופּט איליאַ'ן מיט'ן עלענבּויגען אָן אַ זייט, אויסגעשטעלט אויף איהם אַ פּאָר בּיסטרע, בּייזע אויגען און געזאָגט:

„וואוהין קריכסט דו פאַרט מיט דיין קאַסטען?"

דערנאָך האָט ער זיך ווידער אַמאָל געווענדעט צום אַלטען:

„ס'שטעהט געשריבּען: קיין האָר אַפילו ווערט ניט געקרימט פון מענשען'ס קאָפּ אָהן גאָט'ס ווילען..."

„וואָס איז דאָ פאַראַן וואָס צו ריידען?" האָט זיך דער אַלטער אָבּגערופען און האָט צוגעשאָקעלט יענעם מיט'ן קאָפּ. און אַ פּינטעל טהאָענדיג מיט די אויגען האָט ער דערנאָך שטילערהייט צוגעלייגט: „ס'איז דאָך בּעוואוסט, אַז גאָט רעכענט זיך מיט'ן רשע... זאָל מיר דער האַר אין הימעל מוחל זיין! ס'איז אַ זינד צו ריידען וועגען דעם, אָבּער אויך שווייגען איז שווער..."

„און גיבּ נור אַקאַרשט אַכטונג," האָט דער שטרענגער סוחר ווייטער געזאָגט, „מען וועט דעם שולדיגען ניט געפינען, זאָלסט געדיינקען מיינע ווערטער!"

לונעוו האָט זיך צולאַכט. זיך צוהערענדיג צו דעם דאָזיגען געשפּרעך האָט זיך איהם עפּעס אויסגעדוכט, אַזוי ווי ער וואָלט בּעקומען נייע כּחות און נייעם מוטה. וואָלט איהם אין דער רגע אימיצער

א פרעג געטהאָן: „דו האָסט עס איהם דער׳הרג׳עט?" — וואָלט ער מיט טראָץ און אָהן א שום מורא געענטפערט:

„יא!..."

מיט דעם דאָזיגען געפיהל אין הארצען האָט ער זיך דורכגע־שפּאַרט דורכ׳ן עולם, נאָהענט לעבען דעם פּאָליציי־מאַן: דיזער האָט איהם אָנגעקוקט, מיט כעס איהם א שטויס געטהאָן אין דער פּלייצע און זיך צושריען אויפ׳ן קול:

„וואוהין פּאַרט? וואָס האָסט דו דען צו טהאָן דאָ?... געה זיך דיר דיין וועג!"

איליא האָט אָבגעטראָטען און האָט זיך אָנגעשלאָגען אין איינעם פון די פערזאַמעלטע. ער האָט פון דאָס ניי געקראָגען א שטויס, און אימיצער האָט געשריגען:

„דערלאַנגט איהם איינס אין מוח, אזוי, ער זאָל פּיהלען!"

דאָ איז לונעוו ארויס פון געדרענג, האָט זיך צוגעזעצט אויף די טרעפּ פון קירכע און געלאַכט אין זיך פון די אַלע מענשען. ער האָט געהערט ווי דער שנעע ווערט צוריבען אונטער זייערע פיס און פון די שטילע געשפּרעכען זייערע האָט ער נור געקענט כאַפּען ווערטער, איינצעלנע אָבגעהאַקטע פראַזען:

„קיין אנדער צייט האָט ער שוין ניט געפונען, דער לומפּ, ווען אָבצוטהאָן די חזיר׳יי, נאָר איצט, בשעת איך בין אויף דיענסט!"

„אין דער גאַנצער שטאָדט האָט ער גענומען די העכסטע פּראָ־צענטען. א בייטעל־שניידער איז ער שטענדיג געווען..."

„ס׳וויל גאָר היינט ניט אויפהערען צו שנעען... מען הויבט ניט אָן זעהן וואָס טהוט זיך דאָרט, אין קלייט..."

„די פעל האָט ער זיי אראָבגעשונדען, די בעלי חובות זיינע..."

„ער איז דאָך אבער פאָרט געוועזן א מענש... א רחמנות אויף איהם," האָט זיך אָן אנדערער אָבגערופען.

„זיי זיינען אַלע גייציג, קוקען נור ארוים אויף פּראָפּיט..."

„אָט זעה! זיין פרוי איז אָנגעקומען..."

„א—אַך די אונגליקליכע!" האָט א זיפץ געטהאָן אן אָבגעפרי־רענער פויער.

לונעוו איז אויפגעשטאַנען און האָט געזעהן, ווי א דיקע, עלטע־

רע פרוי איינגעהילט אין א שווארצען טוך איז מיט מאטערניש ארויס פון אברייטען שליטען, וואס איז געווען בעדעקט מיט א ברען־פעל. דער עלצטער פון דער פּאָליציי־וואך און נאך עפּעס א מאן האָבען זי אונטערגעהאלטען ביים ארויסגעהן.

„אך, מיינע גוטע, מיינע ליעבע!" האָט זיך געהערט איהר ציטערנדע, דערשראָקענע שטימע, און דער גאנצער עולם ארום איהר האָט געשוויגען שטיל.

איליא האָט אנגעקוקט די אלטיטשקע און האָט געטראכט פון אלימפּיאדא'ן.

„דער זוהן זיינער איז גאָר ניטאָ היע, וואס?" האָט אימיצער א פרעג געטהאָן אין דער שטיל.

„ער איז אין מאָסקווע, זאָגט מען..."

„ס'פּאסט זיך מן הסתם אזוי צום רומעל... נאָ, דער וועט שוין וויסען ווי אזוי זיך צו טרייסטען!..."

„כ'מיין עפּעס אזוי!..."

לונעוו האָט אויסגעהערט די דאָזיגע געשפּרעכען און א שוידער איז איהם אריבער איבער'ן לייב. ס'איז איהם אפילו געווען אנגענעהם צו הערען, אז קיינער בעדויערט ניט פּאָליועקטאָוו'ס סוף. דאך אבער האָבען אָט די אלע מענשען, א חוץ דעם סוחר מיט דער שווארצער באָרד, אויסגעזעהן אין זיינע אויגען אזוי דום, אזוי אונערטרעגליך. אין'ם סוחר האָט געשטעקט א געוויסע שטרייגגקייט און שטארקייט פון גלויבען, אבער אלע איבעריגע זיינען דאָ געשטאַנען אזוי ווי די קלעצער און זיך געפּרעגעלט אין זייער נארישע, עקעלהאפטע פּלוידעריי.

ער האָט אויסגעוואַרט ביז וואַנען מען האָט ארויסגעטראָגען פּאָליועקטאָוו'ס טויטען קערפּער פון קלייט, און דערנאָך איז ער אוועק אהיים — א דערפראָרענער, א פערמאטערטער, אבער דאך מיט א רוהיג געמיטה, אין דער היים האָט ער זיך פערריגעלט ביי זיך אין צימער און אנגעהויבען צעהלען דאָס געלד, וואס ער האָט מיטגעבראכט: אין צוויי דיקע פּעקלעך זיינען געלעגען צו פינף הונדערט רובעל אין א פּעקעל, און קליינע אסיגנאציעס; אין דריטען — אכט הונדערט פופציג רובעל. עס איז געווען נאך א קליין פּעקעלע מיט

קופּאַנעס, די האָט ער ניט איבערגעצעהלט. ער האָט איינגעוויקעלט דאָס גאַנצע געלד אין אַ פּאַפּיר, און דעם קאָפּ אַנגעשפּאַרט אַן די הענד, האָט ער גענומען טראַכטען, וואו מען פערשטעקט עס ערגעץ. בשעת ער איז אַזוי געזעסען און געטראַכט האָט ער דערפיהלט, אַז דער קאָפּ ווערט איהם מורא׳דיג שווער, און אַז די אויגען קלעפּען זיך איהם פון שלעפעריגקייט. ענדליך האָט ער בעשלאָסען, צו בעהאַלטען דאָס געלד אויבען, אויפ׳ן בוידים, און מיט׳ן פּעקעל אַפּען אין די הענד האָט ער זיך גלייך געלאָזט געהן אַרויף. אין קאָרידאָר האָט ער בעגעגענט יאַקאָוו׳ן.

„אָה, דו ביסט שוין געקומען!“ האָט יאַקאָוו געזאָגט.

„יאָ, איך בין געקומען...“

„ווי בלייך דו ביסט... וואָס זשע, ביסט קראַנק?“

„גאַנץ געזונד בין איך גראָד ניט...“

„וואָס טראָגסט דו דאָ?“

„וואָס איך טראָג דאָ? האָט עס אָבגעקלונגען פון איליאַ׳ס ליפּען. און פּלוצלונג איז ער פערציטערט געוואָרען, אויס מורא, אַז ער קען נאָך אויספּלוידערען זיין סוד, און ער האָט גענומען ריידען אויף גיך, האַלטענדיג בשעת מעשה דאָס פּעקעל אין דער לופטען:

„ס׳איז בענדלאַך... ווייטער גאַרנישט... פון מיין הויזירער־קעס־טעל...“

„ווען קומען טרינקען טהעע?“ האָט יאַקאָוו געפרעגט.

„איך? גלייך קום איך, די מינוט...“

ער איז אויף גיך דורכגעלאָפען דורכ׳ן קאָרידאָר. די פיס זיינען איהם געווען אַזוי ווי אונטערגעהאַקט און דער קאָפּ שווער, אַזוי ווי ער וואָלט געווען שכור. די טרעפּ צום בוידים איז ער אַרויפגעגאַנגען לאַנגזאַם און פאָרזיכטיג, מורא האָבענדיג, ער זאָל ניט מאַכען קיין גערויש אָדער אימיצער זאָל איהם ניט בעגעגענען אין מיטען דריינען. אַז ער האָט שוין געהאַט בעגראָבען דאָס געלד — לעבען קוימען, אין דער פּאָדלאָגע — האָט זיך איהם מיט אַמאָל געדוכט, אַז אימיצער האָט זיך בעהאַלטען דאָרט אין אַ ווינקעל, אין דער פינסטער, און איהם נאָכגעקוקט וואָס ער טהוט. ס׳האָט זיך איהם שטאַרק געוואָלט אַ וואָרף טהאָן אַ שטיין אַהין, אין יענעם ווינקעל, נור ער האָט זיך

אבער באַלד בערעכענט, אַז דאָס לוינט זיך ניט, און ער איז שטי־לערהייט צוריק אַרונטער פון די טרעפּ. ער האָט שוין מעהר קיין מורא ניט געהאַט — ס'האָט אויסגעוויזען, עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט זי, די מורא, איבערגעלאָזען אויבען, אויפ'ן בוידים, צוזאַמען מיט'ן געלד. אבער שווערע צווייפלען האָבען זיך איצט אויפגעכאַפּט אין זיין האַרצען.

„פאַר וואָס האָב איך איהם דער'הרג'עט? האָט ער זיך געפרעגט.

אַז ער איז אַריין אין קעלער, איז איהם מאַשאַ, וועלכע האָט געהאַלטען אין מאַכען דעם סאַמאָוואַר, אַנטקעגען מיט דעם פרעה־ליכען אויסרוף:

„אַך, ווי פריה דו ביסט היינט דאָ!"

„דאָס איז צוליעב'ן שנעע," האָט ער געענטפערט. און טאַקי גלייך נאָכדעם האָט ער מיט אַ גערייצטען טאָן ווייטער געזאָגט: „וואָס הייסט אַ שטייגער פריה ביי דיר? איך בין געקומען אַזוי ווי תמיד... ווען ס'איז די צייט צו קומען... זעהסט דאָך, אַז ס'איז שוין פינסטער, דום געניזעל וואָס דו ביסט..."

„דאָ איז אפילו אין מיטען האַלבען טאָג אויך פינסטער... נור וואָס האָסטו דו זיך עפּעס אַזוי צושריגען?"

„כ'שריי, ווייל איהר רעדט מיר עפּעס אַלע, אַזוי ווי די שפּיאָ־נען — „ביסט אַזוי פריה געקומען — וואוהין געהסט דו? — וואָס טראָגסט דו דאָרט?... וואָס געהט דאָס אייך אַלצדינג אָן?"

מאַשאַ האָט איהם אָנגעקוקט מיט דורכדרינגענדע בליקען און מיט אַ טאָן פון פאַרוואורף האָט זי זיך אָבגערופען:

„איי, איי, איליאַ — וואָס פאַר אַ בעל גאוה'ניק דו ביסט עם אביסעל געוואָרען!"

„טו כאַפּט אייך אַלעמען דער טייוועל!" האָט לונעוו געשאַלטען. זיך אַנידערגעזעצענדיג ביים טיש. מאַשאַ האָט זיך געפיהלט בעליידיגט. האָט דערלאַנגט אויף איהם אַ בייזען קוק און האָט זיך אָבגעקעהרט אַז אַ זייט און גענומען בלאָזען אין קוימען פון סאַמאָוואַר. דאָס צאַרטע, קליינע מיידעל האָט אַלע ווייַלע אַ טרייסעל געטהאָן מיט איהרע שוואַרצע לאָקען און זיך צוהוסט, ווען דער רויך איז איהר אַריין אין די אויגען. איהר געזיכט איז געווען מאָגער, און די דונקעלע רינגען

ארום איהרע ברעמען האָבען נאָך איהרע אויגען קענטיגער, גלענצענ־דער געמאכט. זי איז געווען עהנליך צו יענע בלומען, וואָס שפּראָצען אויף אין די פערוואַקסענע ווינקלען פון גאָרטען, צווישען גראָז און קראָפּעווע...

איליא האָט געקוקט אויף איהר און געטראַכט דערפון, ווי אַזוי דאָס דאָזיגע קינד לעבט זיך דאָ אַליין אין איהר אונטער דר'ערדיגער גרוב, ווי עס ארבייט אַזוי ווי די ערוואַקסענע מענשען, ווייסט פון קיין שום פרייד ניט, וועט פיליכט קיינמאָל אין לעבען דערפון ניט וויסען און שטענדיג בלייבען אין דער דאָזיגער ענגשאַפט, אין דעם דאָזיגען שמוץ. ער אבער קען אַצונד, ווען ער וויל נור, לעבען אַזוי, ווי ער האָט זיך שטענדיג געוואונשען צו לעבען — אין רוה און אין ריינקייט. ביי דעם געדאַנק איז איהם עפּעס פרעהליך געוואָרען אויפ'ן הארצען, אבער ער האָט זיך אין דערזעלבער צייט געפיהלט שולדיג פאַר מאשא'ן אין די אויגען.

„מאשא!" האָט ער זיך פּלוצלונג אָבגערופען.

„נאַ, וואָס איז, דו ווילדער דו?" האָט זיך געלאָזט הערען מאַ־שאַ'ס דין קול'כעל.

„דו ווייסט... איך בין זעהר א שלעכטער מענש," האָט לונעוו געזאָגט און די שטימע זיינע האָט געציטערט, בשעת ער האָט אי־בערגעוואויגען ביי זיך אין הארצען די פראַגע: צי זאָל ער איהר'ס דערצעהלען אָדער ניט?

מאשא האָט זיך אומגעדרעהט צו איהם און האָט איהם אָנגעקוקט מיט א שמייכעל.

„ס'איז ניטאָ קיינער, ווער ס'זאָל דיר אַמאָל דורכברעכען די ביי־נער — אַט דאָס איז עס! דו שרעקליכער מענש וואָס דו ביסט!"

„נאַ, דו האָב נור אַקאַרשט געדולד!" האָט זיך איליא אָבגערו־פען.

„מיט דיר דאַרף מען גאָר קיין געדולד ניט האָבען!" האָט מאשא געענטפערט, און צוגעהענדיג שנעל צו איהם, האָט זי האסטיג און מיט א בעטענדיגען טאָן ווייטער געזאָגט: „הער אַקאַרשט, איליא, ליעבינקער — בעט דיין פעטער, ער זאָל מיך מיטנעהמען מיט זיך — יאָ? בעט עס איהם! גאַנץ טיעף וועל איך זיך פאַר דיר פערבויגען

און דיך דאַנקען דערפאַר!"

„וואוהין ווילסט דו דען געהן?" האָט אַ פרעג געטהאָן איליא, וועלכער איז געוועזען שטאַרק פערנומען מיט זיין געדאַנק און האָט זיך ווייניג וואָס צוגעהערט צו איהרע רייד.

„צו די הייליגע ערטער, מיין טהייערער — בעט איהם!"

זי האָט צונויפגעלייגט די הענד און איז געשטאַנען פאַר איהם אַזוי ווי פאַר אַ הייליגען בילד, און איהרע אויגען זיינען בשעת מעשה פול געוואָרען מיט טרעהרען.

„ווי שעהן דאָס וואָלט געוועזען!" האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט אַ זיפץ. „אַזוי, אין פריהלינג־צייט... דורך פעלדער און וועלדער... איך וואָלט געגאַנגען אַלץ ווייטער און ווייטער... יעדען טאָג טראַכט איך דערפון, יאָ, ס'חלום'ט זיך מיר זאָגאַר כסדר, אַז איך געה און געה... מיין ליעבינקער, ווי גוט ס'וואָלט געוועזען, ווען איך... זעה, רעד מיט דיין פעטער, זאָג איהם, ער זאָל מיך מיטנעהמען! ער פאָלגט דאָך דיר... זיין ברויט וועל איך ניט עסען... כ'וועל אויפ'ן וועג נדבות בעטען... כ'בין אַזוי קליין — נישקשה, מען וועט מיר שוין געבען וואָס עס איז. וועסט עס טהאָן, איליושאַ? די האַנד וועל איך דיר דערפאַר קושען!..."

און פלוצלונג האָט זי אָנגעכאַפּט זיין האַנד און האָט זיך אָנגע־בויגען איבער איהר. איליא האָט זי אָבגעשטויסען פון זיך און האָט זיך מיט אימפּעט אויפגעכאַפּט פון שטוהל.

„נאַריש מיידעל!" האָט ער גאַנץ הויך אַ געשריי געטהאָן. „וואָס טהוסט דו פאַרט, איך האָב דערוואָרגען אַ מענשען..."

ער האָט זיך אַליין דערשראָקען פאַר די ווערטער, וואָס ער האָט אַרויסגערעדט און האָט גלייך ווייטער געזאָגט:

„אפשר.. אפשר האָב איך מיט די הענד גאָר אַ זעהר שלעכטע זאַך אָבגעטהאָן... און דו ווילסט זיי קושען?"

„אָבער לאָז מיך, איך בעט דיך!" האָט זיך מאַשאַ אָבגערופען און איז פון דאָס ניי צוגעגאַנגען גאַנץ נאָהענט צו איהם. „וואָס פאַר אַן אונגליק שטעקט דען דערין? נו, אודאי וועל איך זיי דיר קושען! פעטרוכאַ איז ערגער פאַר דיר, און דאָך קוש איך איהם פאַר יעדעס שטיקעל ברויט די האַנד... מיר איז עס דערווידער, אָבער ער וויל

אזוי — נו, גיב איך איהם א קוש אין האנד. און דערצו קנייפט ער מיך און בעטאפט מיך נאך... דער אונפערשעהמטער!"

איליא'ן איז מיט אמאל געווארען לייכט און פרעהליך אויפ'ן הארצען — אפשר דערפון, וואס ער האט ארויסגערעדט יענע שרעק־ליכע ווערטער, און פיליייכט אויך מחמת דעם וואס ער האט ניט אלץ אויסגעזאגט. ער האט א שמייכעל געטהאן, און שטילערהייט, מיט א ווייכען קול האט ער זיך אנגערופען צו מאשא'ן:

„גוט, איך וועל עס פועל'ן ביים פעטער! ביי גאט, איך וועל עס פועל'ן ביי איהם! דו וועסט געהן מיט איהם אויף קבר אבות... כ'וועל דיר אויך מיטגעבען געלד אויפ'ן וועג..."

„דו מיין גוטינקער!" האט מאשא אויסגעשריגען, איז א שפרונג געטהאן צו איהם און איהם ארויפגעפאלען אויפ'ן האלז.

„טו לאז שוין אמאל אב! הער אויף!" האט לונעוו ערנסט גע־זאגט. „כ'האב דאך דיר געזאגט — דו וועסט מיטגעהן. וועסט בעטען גאט פאר מיר, מאשוטקא!"

„פאר דיר? אה גאט!"...

אין דער טהיר האט זיך בעוויזען יאקאוו און האט פערוואונדערט א פרעג געטהאן מאשא'ן:

„וואס קוויטשעסט דו פארט אזוי? מען הערט עס אויפ'ן הויף אפילו!"

„יאשא!" האט דאס מיידעל פרעהליך א געשריי געטהאן און גענומען האסטיג דערצעהלען: „איך געה אוועק פון דאנען... אויף די הייליגע קברים... זיי געזונד! איליא האט מיר פערשפראכען צו צו־ריידען דעם הויקער... ער וועט מיך מיטנעהמען!"

און זי האט געלאכט, אויסער זיך פאר גליק.

„און ער וועט עס ווירקליך טהאן?" האט יאקאוו פערטראכטער־הייט א פרעג געטהאן זיין פריינד.

„פארוואס ניט? זי וועט איהם ניט זיין אין וועג... און פאר איהר איז עס גאנץ גוט. זעה כאטש, ווי זי זעהט אויס — גאנץ פערשי־מעלט, עפעס גארניט ווי קיין מענש..."

„יא, געוויס..." האט יאקאוו געזאגט. ער איז אנשוויגען געווא־רען אויף א ווייל און דערנאך האט ער אנגעהויבען שטיל צו פייפ־פען.

„וואָס איז דיר אַזוינס?" האָט איהם איליאַ געפּרעגט.

„אַצונד בין איך אין גאַנצען פּערלאָרען! כ'בלייב איינער אַליין דאָ, אַזוי ווי די לבנה אין הימעל..."

„דינג זיך אַ ביאַנקע..." האָט זיך איליאַ אָבגערופען מיט אַ געלעכטער.

„בראַנפען וועל איך טרינקען." האָט יאַקאָוו געזאָגט צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

מאַשאַ האָט איהם אָנגעקוקט, האָט אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ אייבער דער ברוסט און איז צוגעגאַנגען צו דער טהיר. פון דאָרט האָט זי מיט אַ טרויעריגען טאָן יאַקאָוו'ן געמאַכט אַ פאָרוואורף:

„וואָס פאַר אַ שוואַכער מענש דו ביסט עס אביסעל, יאַקאָוו!"

„און איהר זייט, הייסט עס, שטאַרק! לאָזט איבער אַ פריינד אויף הפקר!... שעהנע מענשען זייט איהר, ניטאָ וואָס צו ריידען! ווי אַזוי זאָל איך אריבערטראָגען דאָס לעבען — אָהן אייך?"

מיט אַ פינסטערער מיענע האָט ער זיך אַנידערגעזעצט ביים טיש, אַנטקעגען איליאַ'ן, און האָט זיך אָנגערופען:

„זאָל איך אפשר אויך מיטגעהן מיט טערענטי'ן — אין דער שטיל, קיינער זאָל ניט וויסען, ווי?"

„טהו'ס... איך וואָלט אַנטלאָפען!..." האָט איהם איליאַ אַן עצה געגעבען.

„ד ו!... אָבער מ י ר וועט דער טאַטע נאָכשיקען די פּאָליציי!"

זיי זיינען אַלע דריי אַנשווייגען געוואָרען אויף אַ ווייַלע. און דערנאָך האָט יאַקאָוו אָנגעהויבען מיט אַ געצוואונגענער פרעהליכקייט:

„ס'איז דאָך אַזוי גוט, שכור צו זיין! מען טראַכט פון גאָרנישט, מען פערשטעהט גאָרנישט... און מען לעבט אַ גוטען טאָג..."

מאַשאַ האָט אַרויפגעשטעלט דעם סאַמאָוואַר אויפ'ן טיש, און שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ האָט זי געזאָגט:

„אַך, דו... שעהמסט זיך גאָרניט צו ריידען אַזוי?"

„דו קענסט דערפון ניט ריידען," האָט זיך יאַקאָוו אָבגערופען מיט כעס. „דער פאָטער דיינער קוקט זיך ניט אום אויף דיר... לאָזט

דיך טהאָן, וואָס דו ווילסט... לעבסט זיך נאָך דיין אייגענעם ווילען נאָך..."

„אַ שעהן לעבען!" האָט מאשא געענטפערט. „אנטלויפען וואָלט איך געוואָלט, זיך גאָרניט אומקוקען אפילו אויף אַזאַ מין לעבען..."

„ס'געהט אונז אלעמען שלעכט," האָט איליא געזאָגט אין דער שטיל און איז ווידער אריינגעפאַלען אין אַ ים פון מחשבות.

יאקאָוו האָט פערטראַכטערהייט ארויסגעקוקט דורכ'ן פענסטער און אַזוי ווי צו זיך אליין גערעדט:

„ווען מען וואָלט זיך געקענט ווי עס איז ארויסרייסען פון דעם אלעמען, אנטלויפען... ערגעץ וואו!... זיצען אין וואַלד, ביי אַ טייך, און נאָכדיינקען איבער אלצדינג..."

„דאָס וואָלט געווען אַ נארישער מיטעל, צו אנטלויפען פון לע־בען!" האָט זיך איליא אבגערופען מיט פערדרוס.

יאקאָוו האָט מיט אַ פאַרשענדען בליק אַ קוק געטהאָן איליא'ן גלייך אין געזיכט אריין און דערנאָך האָט ער מיט אַ האלבען מויל גע־זאָגט:

„דו ווייסט — כ'האָב געפונען אַ בוך..."

„וואָס פאַר אַ בוך?"

„אַ גאַנץ אלטען... ס'איז אין לעדער געבונדען, ס'זעהט אויס ווי אַ תהלים, און איז אייגענטליך... אַן אפיקורס'ישעם בוך. כ'האָב עס געקויפט ביי אַ טאַטער פאַר זיבעציג קאָפּיקעס..."

„ווי הייסט עס?" האָט איליא אַ פרעג געטהאָן סתם אַזוי אין דער וועלט אריין. ער האָט גאָר קיין חשק ניט געהאַט צו ריידען, נור ער האָט געפיהלט, אַז דאָס שווייגען קען נאָך ווערען געפעהרליך פאַר איהם, האָט ער זיך דעריבער אָנגעטהאָן אַ כח, אריינצוגעהן מיט זיין פריינד אין אַ געשפּרעך.

„דאָס פאָדער־בלעטעל איז אָבגעריסען," האָט יאקאָוו געמעל־דעט מיט אַ נידעריגער שטימע — „אָבער ס'רעדט זיך דאָרט מכח דעם אורשפּרונג, דעם סאַמע אָנפאַנג פון אלץ, וואָס געפינט זיך אויף דער וועלט. ס'איז שווער צו לייענען... און שווידערליך איז דאָס... ס'שטעהט דאָרט, אַז פריהער האָט טהאלעס פון מילעט געפּאַרשט נאָך דעם אורשפּרונג פון דער וועלט: „ער האָט געזאָגט, אַז אלץ שטאַמט

אַב פון וואַסער, און אַז גאָט געפינט זיך אין אַלצדינג. ער איז די נשמה, די לעבענס־קראַפט פון יעטווועדער זאַך." און דאָן איז געווען נאָך אַן אַפּיקורס מיט׳ן נאָמען דיאַגאָראַס, וועלכער האָט געדרונגען, אַז ס׳איז ניטאָ קיין איין איינציגער גאָט" — ער האָט אַלזאָ ניט גע־גלויבט אין גאָט. און אויך עפּיקור ווערט דאָרט דערמאָנט: ער זאָגט, אַז „ס׳איז אַפילו יאָ פאַראַן איין גאָט, אָבער ער זאָרגט זיך פאַר קיינעם ניט און קיינער געהט איהם ניט אָן." דאָס הייסט אַלזאָ — ווען ס׳איז אַפילו יאָ פאַראַן אַ גאָט, האָט ער אויך די מענשען גאָר אין זינען ניט... אַזוי פערשטעה איך עס וויי׳ניגסטענס. לעב זיך דיר ווי דו ווילסט — ניטאָ קיינער ווער ס׳זאָל זיך אומקוקען אויף דיר וואָס דו טהוסט..."

איליאַ האָט זיך אויפגעהויבען פון שטוהל, און פערקנייטשענדיג דעם שטערן האָט ער איבערגעשלאָגען דעם פריינד זיינעם די רייד:

„מען האָט געדאַרפט נעהמען דאָס דאָזיגע בוך און דיר פּלעטען דערמיט דעם מוח!"

„פאַרוואָס?" האָט זיך יאַקאָוו אַנגערופען שטאַרק פערוואונדערט. ער האָט זיך געפיהלט בעליידיגט פון איליאַ׳ס בעמערקונג.

„כדי דו זאָלסט עס מעהר ניט לייענען — דומקאָפּ וואָס דו ביסט! און יענער, וואָס האָט דעם בוך געשריבען איז אויך אַזאַ דומ־קאָפּ ווי דו!"

לונעוו האָט זיך אַ ווײַלע ארומגעדרעהט ארום טיש, דערנאָך האָט ער זיך אָנגעבויגען איבער זיין פריינד און האָט אָנגעהויבען צו שרייען אויפ׳ן קול מיט פייער און צאָרן אויף יאַקאָוו׳ן, פונקט ווי ער וואָלט איהם מיט אַ האַמער געקלאַפּט איבער׳ן גרויסען קאָפּ זיינעם.

„ס׳איז פ א ר א ן אַ גאָט! הערסט דו? ער זעהט אַלץ! ער ווייסט אַלץ! לעבען איהם — איז קיינער ניטאָ! דאָס לעבען איז דיר געגעבען געוואָרען, כדי דיך צו לייטערן, און די זינד, כדי דיך אויס־צופּרואווען. ווערסט דו ביישטעהן דעם נסיון — אָדער ניט? ביסט דו ניט בייגעשטאַנען — וועט קומען אויף דיר אַ שטראָף... מעגסט זיכער זיין, אַז זי וועט קומען! ניט פון׳ם מענשען קריגסט דו דיין שטראָף — נאָר פון איהם... פערשטעהסט? אָבער זיכער מעגסט דו זיין — זי וועט ניט אויסענבלייבען, די שטראָף!..."

„שא! האלט איין דעם גרים־צארן!" — האט זיך יאקאוו אנגע־רופען. „האב איך דען עפעס געזאגט וועגען דעם?"

„אלץ איינס, צי דו האסט יא געזאגט, צי ניט! מעגסט דו זיין מיין ריכטער, הא?" האט זיך לונעוו צושריגען מיט אן אונבעגרייפ־ליכען צארן, וועלכער איז אויף איהם פלוצלונג אנגעקומען, און ער איז געווארען בלייך פאר אויפרעגונג. „קיין האר פאלט דיר נישט פון קאפ, אהן זיין ווילען. האסט געהערט? און אויב איך האב א זינד בעגאנגען — איז עס געווען זיין ווילען! דומקאפ איינער!"

„אט אפנים דו ביסט פון זינען אראב — אדער וואס?" האט יאקאוו געענטפערט שטארק דערשראקען, זיך אנשפארענדיג בשעת מעשה אן וואנד. „וואס פאר א זינד האסט דו דען בעגאנגען?"

דורכ'ן געדויש און טומעל, וואס האט אנגעגעבען מעשים אין זיינע אויערן, האט לונעוו געהערט יאקאוו'ס פראגע, און ס'איז איהם פארגעקומען, אזוי ווי א קאלטער ווינד וואלט אויף איהם א בלאז געטהאן. ער האט געקוקט מיסטרויאיש אויף יאקאוו'ן און אויף מאַ־שא'ן, וועלכע זיינען אויך אונרוהיג געווארען דורך זיין אויפרעגונג און זיין געשריי.

„איך רעד דאך נאר אזוי, בדרך משל," האט ער געזאגט מיט א האלב פערשטיקטער שטימע און האט זיך צוריק אנידערגעזעצט אויף זיין פלאץ.

„ביסט אפנים ניט געזונד," האט מאַשא בעמערקט גאנץ שטיל.

„דיינע אויגען זיינען עפעס אזוי קאלעמוטנע," האט יאקאוו פון זיין זייט געזאגט און האט ניט אראבגענומען קיין אויג פון זיין פריינד.

איליא האט ניט ווילענדיג א מאך געטהאן מיט דער האנד אי־בער די אויגען און געענטפערט גאנץ שטיל:

„ס'איז גארנישט, ס'וועט איבערגעהן."

אין א פאר מינוט ארום האט ער דערפיהלט, אז ער וועט ווייטער ניט קענען אריבערטראגען דאס דאזיגע שמערצליכע, אונאנגענעהמע צוזאמענזיין מיט זיינע פריינד, און ער איז אוועק צו זיך אין צימער, ניט אבווארטענדיג אויפ'ן טהעע אפילו.

ווי ער האט זיך נאר אויסגעצויגען אויפ'ן בעט, איז דער פעטער טערענטי אריינגעקומען אין שטוב. זייט דער הויקער האט ביי זיך

אַבגעמאַכט, צו געהן אויף די היילינגע ערטער, זוכען אַ פערגעבונג אויף זיינע זינד, איז אויף זיין פּנים געלעגען אַ קלאָהרער, גליקליכער אויס־דרוק, פּונקט ווי ער וואָלט פון איצט אָן שוין געפיהלט דעם טעם פון פרייד, וואָס די בעפרייאונג פון זיינע זינד וועט איהם פערשאַפען. שטיל, מיט אַ שמייכעלע אויף די ליפּען, איז ער צוגעגאַנגען צו זיין פּלימעניק'ס בעט, און זיך צופּענדיג פאַר'ן בערדעל, האָט ער מיט אַ פריינדליכער שטימע געזאָגט:

„כ'האָב פריהער געזעהן ווי דו ביסט געקומען אהיים... און איך האָב זיך געטראַכט: „געה אַקאַרשט אַריין אַ ווײַלע צו איהם און שמועס זיך מיט איהם אַביסעל דורך!... מיר וועלען דאָך שוין ניט לאַנג זיין דאָ אין איינעם!"

„דו געהסט אַלזאָ ווירקליך אַוועק?" האָט איליאַ געפרעגט מיט אַ טרוקענעם טאָן.

„אַזוי, ס'וועט נאָר ווערן אַביסעל וואַרעמער, וועל איך אַרויס... אויף דער „היילינגער וואַך" וואָלט איך שוין געוואָלט זיין אין קיעוו."

„הער נאָר אַקאַרשט! זאָג, וואָלסט אפשר געוואָלט מיטנעהמען די קליינע מאַשאַ'ן מיט זיך?"

„וואָס? ניין, דאָס געהט ניט," האָט זיך דער הויקער אַבגערופען, אַ מאַך געבענדיג מיט דער האַנד.

„טו הער אַקאַרשט אויס," האָט זיך איליאַ איינגע'עקשן'ט. „זי איז דאָ אין גאַנצען איבעריג... און איז איצט אין די ריכטיגע יאָהרען... יאַקאָוו, פּעטרוכאַ... און אַזוי ווייטער... דו פערשטעהסט דאָך וואָס איך מיין? דאָס דאָזיגע הויז דאָ איז פאַר אַלעמען אַזוי ווי אַן אַב־גרונד... אַ פערפלוכט הויז! זאָל זי געהן... אפשר וועט זי שוין גאָר ניט קומען צוריק..."

„אָבער ווי אַזוי קען איך זי דען מיטנעהמען מיט מיר?" האָט טערענטי געזאָגט מיט אַ וויינענדיגען קול.

„נעהם זי נאָר, נעהם זי מיט," האָט איליאַ גע'טענה'ט זיינס. „קענסט פערטהאָן די הונדערט רובעל, וואָס דו ווילסט מיר געבען, פאַר איהר... איך דאַרף ניט האָבען דיין געלד... און זי וועט פאַר דיר בע־טען... איהר געבעט האָט פיעל צו בעדייטען!..."

דער הויקער האָט זיך פערטראַכט און אין אַ ווײַלע אַרום האָט ער זיך אָבגערופען:

„ס'האָט פיעל צו בעדייטען... דאָס שטימט! דאָס האָסט דו... גאַנץ ריכטיג געזאָגט... דאָס געלד אָבער קען איך פון דיר ניט נעהמען. דערמיט בלייבט עס אַזוי ווי מיר האָבען אָבגעמאַכט... און וואָס איז שייך צו מאַשקאַ'ן — וועל איך זיך מישב זיין..."

פעטער טערענטי'ס אויגען האָבען גליקליך אויפגעשיינט, און זיך צובויגענדיג צו איליאַ'ן האָט ער מיט אַ פרעהליכער בעגייסטערונג געשעפּטשעט:

„וואָלסט וויסען מיט וואָס פאַר אַ מענשען איך האָב זיך נעכטען בעקענט, מיין ליעבינקער! מיט אַ בעריהמטען מענשען. פּיאָטר וואַסיליטש הייסט ער... האָסט נאָך גאָרנישט געהערט פון דעם ביבעל־קענער סיזאָוו? זעהר אַ קלוגער מענש! נאָר גאָט דער האַר אַליין האָט איהם מיר צוגעשיקט... כדי ער זאָל בעפרייען מיין זעעלע פון'ם צווייפעל אין גאָט'ס גנאָד און לייטזעליגקייט צו מיר, זינדיגער מענש וואָס איך בין..."

איליאַ איז זיך געלעגען שטיל אויפ'ן בעט — איין איינציגען וואונש האָט ער געהאַט: דער פעטער זאָל אַזוי גיך ווי מעגליך אַרויסגעהן פון צימער און איהם לאָזען אַליין. מיט האַלב פערמאַכטע אויגען האָט ער אַרויסגעקוקט דורכ'ן פענסטער און האָט פאַר זיך געזעהן די הויכע, דונקעלע וואַנד פון שטאַל.

„מיר האָבען גערעדט מכח די זינד און וועגען דער רעטונג פון דער נשמה," האָט טערענטי ווייטער געשעפּטשעט מיט פרומקייט. „ער האָט צו מיר אַזוי געזאָגט: „פונקט ווי די דלאָטע דאַרף האָבען דעם שטיין, כדי ערשט אויף ריכטיג שאַרף צו ווערן, אַזוי דאַרף דער מענש אויך האָבען די זינד, כדי זיין נשמה זאָל ווערן צובראָכען און ער זאָל זיך אַנידערוואַרפען אין שטויב, גאָט דעם בארמהערציגען צו די פיס..."

איליאַ האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן פעטער און מיט אַ שפּאָטישען שמייכעל האָט ער זיך אָנגערופען:

„זאָג נאָר — זעהט אָט דער ביבעל־קענער אפשר אַזוי אויס ווי דער טייוועל?"

„ווי קען מען זיך גאָר אונטערשטעהן אַזוי צו ריידען?" האָט

טערענטי אויסגעשריען, אבטרעטענדיג א שריט צוריק. „דאָס איז דאָך א גאָטספורכטיגער מענש!... א סך בעריהמטער איז ער נאָך ווי דיין זיידע אנטיפאַ איז געווען... יאַ—אַ, ברודער!“

און מאַכענדיג מיט׳ן קאָפּ, אזוי ווי ער וואָלט גאָר ניט געקענט מוחל זיין איליאַ׳ן פאַר די ווערטער זיינע, האָט ער דערביי צוגעקלאַפּט מיט די ליפּען.

„נאַ, זאָל זיין אזוי!“ האָט זיך איליאַ אָבגערופען. „וואָס נאָך האָט ער א שטייגער געזאָגט?“

און פּלוצלונג האָט ער ארויסגעלאָזט א טרוקענעם, אונאַנגענעהמען געלעכטער. דער פעטער איז נשתומם געוואָרען, האָט זיך אָבגעגערוקט פון איהם און געזאָגט:

„וואָס איז פאַרט מיט דיר?“

„גאָרנישט, גאָרנישט. ס׳איז גאַנץ ריכטיג געווען דאָס, וואָס ער האָט געזאָגט, דער דאָזיגער ביבעל־קענער... ס׳פּאַסט זיך גאַנץ גוט צו מיר... אך, דער רוח זאָל עס כאַפּען! כ׳בין איינפערשטאַנען מיט איהם... פּונקט פאַר פּונקט!...“

ער איז אנשוויגען געוואָרען, האָט אריינגעקוקט דעם פעטער גלייך אין די אויגען אריין און דערנאָך האָט ער זיך אויסגעדרעהט מיט׳ן פּנים צו דער וואַנד.

„ער האָט אויך געזאָגט,“ האָט טערענטי פון דאָס ניי אָנגעהויבען, „אז די זינד גיט דער נשמה פליגלען — פליגלען פון חרטה, אויף וועלכע זי הויבט זיך אויף ביז צו זיין כסא הכבוד, ביז צום טראָהן פון׳ם אלמעכטיגען...“

„ווייסט גאָר וואָס?“ האָט איהם איליאַ פּלוצלונג איבערגעשלאָגען מיט א שמילען געלעכטער — „דו אליין סאַמעוועסט זיך אויך אביסעל אין דעם שטן!“

דער הויקער האָט אויסגעשטרעקט די אָרעמס אַן א זייט, אזוי ווי א גרויסער פויגעל, וואָס צושפּרייט זיינע פליגלען, און איז געבליבען שטעהן אזוי ווי פערגליווערט פון שרעק און ענטריסטונג. לונעוו אָבער האָט זיך אויפגעזעצט אויפ׳ן בעט, האָט מיט דער האַנד אָבגעשטויסען דעם פעטער פון זיך און מיט א ביטערען טאָן געזאָגט:

„טראָג זיך אָב פון מיר!“

טערענטי האָט זיך אויף גיך א הויב געטהאָן און איז געבליבען שטעהן אין מיטען שטוב, שאָקלענדיג מיט'ן הויקער זיינעם. מיט אונ־רוהיגע בליקען האָט ער געקוקט אויף זיין פּלימעניק, וועלכער איז געזעסען אויפ'ן בעט, אַנגעשפּאַרט אַןביידע אָרעמס, מיט די אַקסלען אין דער הויך און דעם קאָפּ אַראָבגעזונקען טיעף איבער דער ברוסט.

„אָבער ווי איז, אז איך וויל קיין חרטה ניט האָבען?" האָט איליא א פרעג געטהאָן מיט א טאָן פון עקשנות. „ווי איז, אז איך טראַכט זיך א שטייגער אַט אזוי: איך האָב דאָך ניט געוואָלט זינדיגען.. אַלץ איז דאָך פון זיך אליין געקומען... אַלצדינג קומט נור פּאָר מחמת גאָט וויל אזוי... היינט נאָך וואָס דאַרף איך זיך קריינקען און אָבעסען דאָס האַרץ דערפון? ער ווייסט אַלץ און ער פיהרט אַלצדינג... ווען ער וואָלט ניט געוואָלט, וואָלט ער מיך אָבגעהאַלטען... אַלא אַז ניט, האָב איך געהאַט פאָלקאָמען רעכט אין דעם, וואָס איך האָב געטהאָן! אַלע מענשען לעבען אין אונגערעכטיגקייט און זינד, וויפיעל א שטיי־גער טהוען דען תשובה?... נאָ, וואָס האָסט דו דערויף צו זאָגען?"

„איך פערשטעה גאָר דיינע ווערטער ניט — גאָט איז מיט דיר!" האָט פעטער טערענטי געענטפערט טרויעריג און האָט דערביי א זיפץ געטהאָן.

„פערשטעהסט מיך ניט," האָט זיך איליא אָבגערופען מיט א געלעכטער, „טו רעד בעסער גאָרניט מיט מיר... לאָז מיך צורוה!..."

ער האָט זיך ווידער אויסגעשטרעקט אויפ'ן בעט און אין א ווײלע אַרום האָט ער זיך אָנגערופען צו טערענטי'ן:

„איך גלויב טאַקי, אז איך בין קראַנק..."

„דאָס ווייזט מיר אויך אויס," האָט דער פעטער געזאָגט.

„כ'מוז שלאָפען.. געה, לאָז מיך אליין... איך וויל שלאָפען..."

אַז איליא איז געבליבען אליין, האָט ער געפיהלט, אז אין קאָפּ ביי איהם דרעהט עס און רוישט אזוי ווי אין א קאָכיגען קעסעל. דאָס אַלעס, וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין די עטליכע שטונדען, האָט זיך צונויפגעגאָסען אין איינעם און ס'איז געוואָרען דערפון עפּעס א מין שטיקענדער, הייסער טומאַן, וואָס האָט זיך איהם געלייגט שווער אויפ'ן האַרצען. און עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אז ער געפינט זיך שוין פון א לאַנגע צייט אָן אין דעם דאָזיגע שמערצליכען צושטאַנד, אז

ניט היינט, נאָר עפּעס אמאָל, שוין לאַנג, לאַנג צוריק האָט ער דערוואָר־גען דעם אַלטען...

ער האָט צוגעמאַכט די אויגען און איז געבליבען ליגען אויפ'ן בעט, ניט ריהרענדיג זיך פון אָרט. אין זיינע אויערן האָט אָבגעקלונ־גען דעם אַלטען'ס קווימשיגע שטימע:

„נאַ, וויין אַקאָרשט אהער די מטבעות דיינע — אָבער גיכער, גיכער!"

און דערנאָך האָט ער דערהערט זיין הייזעריגען וועה־געשריי:

„אום גאָטעס ווילען... טייבעלע מיינס!"...

די רויהע שטימע פון'ם סוחר מיט דער שוואַרצער באָרד, מאַשאַ'ס ריהרענדע בקשה, די ווערטער פון'ם אַלטען אפּיקורס'ישען בוך און די פרומע רייד פון דעם ביבעל־קענער — דאָס אַלץ האָט זיך איצט גע־פּלאָנטערט און געמישט אין זיין מוח. איהם האָט זיך עפּעס אויסגע־דוכט, אַז אַלצדינג זינקט אונטער איהם, און זינקענדיג ציהט עס איהם אויך אַראָב טיעף, טיעף אין אָבגרונד. די מורא האָט איהם אָבגעלאָ־זען — ער האָט נאָר געדאַרפט זיך אויסרוהען, שלאָפען, פערגעסען. און ער איז אַנשלאָפען געוואָרען...

אַז ער האָט זיך אויף מאָרגען אין דער פריה אויפגעכאַפּט, האָט ער פון דער העל־בעלייכטעטער וואַנד אנטקעגען פּענסטער דערזעהן, אַז ס'האָט אויסגעבראָכען אַ קלאָהרער, פראָסט־קאַלטער טאָג. דער קאָפּ האָט זיך איהם נאָך געמישט, אָבער אויפ'ן הארצען איז איהם לייכטער, רוהיגער געוואָרען. ער האָט געזוכט זיך צו דערמאָנען וואָס נעכטען האָט פּאַסירט, האָט זיך עפּעס אַזוי ווי צוגעהערט צו זיך אַליין און אין איהם האָט זיך געיאָוועט אַ געפיהל, אַז ער וואָלט שוין איצט געוואָוסט, ווי אַזוי זיך צו בענעהן. אין אַ האַלבע שעה אַרום איז ער, מיט זיין הויזירער־קעסטעל אויף דער ברוסט, אַרויס אין גאַס. העל האָט די זונן אַראָבגעשיינט און איליא איז געגאַנגען רוהיג און האָט געפינ־טעלט מיט די אויגען און בעטראַכט די פערבייגעהער, וואָס זיינען איהם געקומען אַנטקעגען. אַז ער איז פערבייגעגאַנגען אַ קירכע, האָט ער אַרונטערגענומען זיין היטעל און זיך איבערגע'צלמ'ט. אויך ביי דער צערקווע, וואָס איז געשטאַנען לעבען פאַליועקטאָוו'ס פערשלאָ־סענעם מאַגאַזין, האָט ער זיך גע'צלמ'ט און איז פערבייגעגאַנגען אהן

א שפור פון מורא אדער בעדויערן, אזוי ווי קיין זאך וואלט גאר ניט געשעהן. ארום מיטאג־צייט איז ער געזעסען אין א שענק און געלייענט ווענען דער ערמארדונג פון דעם געלד־וועקסלער. דער סוף פון ארטיקעל האט געלויטעט:

„די פאליציי נעהמט אן די שטרענגסטע מאסרעגלען צו פאקען דעם מערדער." אז איליא האט איבערגעלייענט די דאזיגע ווערטער, האט ער שמייכלענדיג געשאקעלט מיט'ן קאפ: ער איז געווען פעסט איי־בערצייגט ביי זיך, אז מען וועט דעם מערדער קיינמאל אין לעבען ניט כאפען, אויב ער אליין וועט ניט וועלען, מען זאל איהם פאקען...

14.

דעם זעלבען טאג, פארנאכט, האט אלימפיאדא אריבערגעשיקט איהר דיענסט־מיידעל צו איליא'ן מיט א בריעף, אין וועלכען עס זיי־נען געשטאנען פאלגענדע ווערטער:

„קום צו ארום ניין אזייגער צו דעם ברעג פון דער קוזענצקאיא־גאס, אין די בעדער."

אז איליא האט דורכגעלייענט דיזע ווערטער האט ער געפיהלט אזוי ווי טיעף אין איהם וואלט זיך אלעס צונויפגעצויגען מיט א קראמפף און אזוי ווי די גאנצע נשמה זיינע וואלט אויפגעציטערט פון פרעסט. ער האט ווידער אמאל דערזעהן פאר זיך דעם לייכטזיניגען אויסדרוק פון זיין געליעבטער, און אין זיינע אויערן האבען געקלונגען די שארפע, בעליידיגענדע ווערטער:

„קיין אנדער צייט האסט דו שוין גאר ניט געקענט געפינען, ווען צו קומען?"

ער האט ארומגעקוקט דעם בריעף פון אלע זייטען און האט בשום אופן ניט געקענט פערשטעהן צו וואס אלימפיאדא האט איהם איי־גענטליך בעשטעלט אהין, אויף יענעם פלאץ.

און מיט אמאל האט ער עפעס אזוי ווי מורא געקראגען, עס צו בעגרייפען, און זיין הארץ האט אנגעהויבען שטארק צו קלאפען. ארום ניין אזייגער איז ער פינקטליך געווען אויף יענעם ארט. אז ער האט דערזעהן אלימפיאדא'ס הויכע געשטאלט, צווישען די פערשיעדענע

פרויען, וואָס האָבען ארומגעשפאַצירט פאַר־וויִיז אָדער איינציג־ווייז לעבען די בעדער, האָט זיך נאָך זיין מורא פערשטאַרקט. אַלימפּיאַדאַ איז געגאַנגען אין אַן אַלטען פעלץ און אויף'ן קאָפּ האָט זי געטראָגען אַ טיכעל וואָס האָט בעדעקט כמעט דאָס גאַנצע געזיכט איהרס און איליא האָט מעהר ניט געקענט זעהן נאָר איהרע אויגען. שטיל, ניט אויסריידענדיג קיין וואָרט, איז ער געבליבען שטעהן לעבען איהר...

„קום!" האָט זי געזאָגט, און גלייך נאָכדעם האָט זי שטילער־הייט צוגעלייגט:

„שטעל אויף דעם קאָלנער..."

זיי זיינען דורכגעגאַנגען דעם קאָרידאָר פון באָד, האָבען אָבגע־קעהרט די פּנים'ער אָן אַ זייט, עפּעס אַזוי ווי זיי וואָלטען זיך געשעהמט צו קוקען איינע אויף די אַנדערע. דערנאָך זיינען זיי אויף גיך אריין אין אַ בעזונדער שטיבעל, וואָס זיי האָבען גענומען פאַר זיך. אַלימפּיאַ־דאַ האָט גלייך אראָבגעוואָרפען די פּאַטשיילע פון קאָפּ, און אַז איליא האָט דערזעהן איהר רוהיג געזיכט, וואָס איז געווען רויזיג און אָנגע־פלאַמט פון פראָסט, האָט ער אויך געקראָגען אָביסעל מוטה. אין דער־זעלבער צייט אָבער האָט ער געפיהלט, אַז עס איז איהם אונאַנגענעהם געווען צו זעהן, ווי זי איז אַזוי רוהיג ביי זיך. זי האָט זיך אַנידערגע־זעצט לעבען איהם אויף'ן קאַנאַפּע, און אריינקוקענדיג איהם גלייך אין געזיכט אריין האָט זי זיך אָבגערופען:

„דו, עקשן מיינער! איצט וועלען מיר באַלד ביידע דאַרפען שטעהן פאַר'ן סליעדאָוואַטעל..."

„פאַרוואָס עפּעס?" האָט איליא געפרעגט, זיך אָבווישענדיג די וואָנציעס.

„קוק איהם נור אָן, ווי תם'עוואַטע ער מאַכט זיך דאָס!.. פּונקט ווי ער וואָלט גאָרניט געוואוסט," האָט אַלימפּיאַדאַ געזאָגט שטילער־הייט, מיט אַ שפּאַטישען אויסדרוק.

דערנאָך האָט זי צונויפגעצויגען די ברעמען, און מיט אַן ערנס־טען טאָן האָט זי גאַנץ שטיל געזאָגט צו איליא'ן:

„שטעל זיך פאָר, היינט אין דער פריה איז אַ געהיים־פּאָליציסט געווען ביי מיר! וואָס זאָגסט דו דערצו?"

איליא האָט א קוק געטהאָן אויף איהר און מיט א טרוקענעם טאָן האָט ער געענטפערט:

„וואס געהט עס מיך אָן? לאָז מיך צורוה מיט דיינע געהיים־פּאָליציסטען און איבערהויפּט מיט אלצדינג, וואָס דו טהוסט. זאָג מיר גאנץ איינפאך, נאָך וואָס האָסט דו מיך גערופען אהער און דערצו נאָך אזוי בעהאַלטען, קיינער זאָל ניט בעמערקען?"

אָלימפּיאדא האָט איהם מיט א פאַרשענדען בליק אריינגעקוקט אין געזיכט אריין און מיט א ביטערן שמייכעל האָט זי זיך אבגערופען:

„אה, כ'האָב גאַר פערגעסען! דו שפּיעלסט נאָך אלץ דעם בעליידיגטען.. נא, דערפאר האָב איך אצונד קיין צייט ניט. הער אקאַרשט אויס איצט וואָס איך האָב דיר צו זאָגען: אז דער סליעדע־וואַטעל וועט דיך פערהערען און וועט דיך פרעגען, ווען דו האָסט זיך בעקענט מיט מיר, און צי ביסט דו אָפט געווען ביי מיר אין הויז, זאָלסט דו זאָגען דעם אמת, אלעס גאַנץ גענוי ווי ס'איז געווען, דו הערסט?"

„איך הער," האָט איליא געענטפערט און האָט געשמייכעלט.

„און טאָמער פרעגט ער דערנאָך עפּעס וועגען דעם אלטען — טו זאָג, אז דו האָסט איהם קיינמאָל ניט געזעהן. קיינמאָל ניט. ווייסט גאַרנישט פון איהם. האָסט נישט געהערט, אז איך ווער אויפגעהאַל־טען פון עמיצען.. דו פערשטעהסט?"

זי האָט איליא'ן דורכגענומען מיט איהרע בליקען. ער האָט גע־פיהלט, ווי אין זיין מוח קומט ביסלאכווייז ארויף א בייזער געדאנק, וועלכער האָט איהם שטארק דערפרעהט. ס'האָט איהם אויסגעוויזען, אז אָלימפּיאדא האָט מורא פאר איהם, און ער האָט געקראָגען א שטארקען חשק, זי צו ערגערן, צו מוטשען. ער האָט צונויפגעדריקט די אויגען, און שמייכלענדיג, ניט אויסריידענדיג קיין וואָרט, האָט ער איהר גנב'יש אריינגעקוקט גלייך אין געזיכט אריין.

איהר געזיכט האָט אָנגעהויבען ציטערן, און ווערענדיג בלייך ווי קאַלך האָט זי געגעבען א טראָט צוריק און שטילערהייט, שעפּטשענ־דיג געפרעגט:

„וואס איז דיר אזוינס געשעהן? וואָס קוקסט דו מיך אזוי אָן? איליא! איליא!"

„זאָג מיר — פאַרוואָס זאָל איך ליגען זאָגען?" האָט ער געפרעגט

און האט איהר מיט שפאט געוויזען די ציינער. „כ'האב דאך געזעהן דעם אלטען ביי דיר אין שטוב...“

און אנשפארענדיג די עלענבויגען זיינע אויף דעם מארמארנעם שטיין פון טיש, האט ער מיט א ביטערן צארן, לאנגזאם און שטיל, ווייטער געזאגט:

„כ'האב איהם דעמאלט אנגעקוקט. און האב מיר געטראכט: אט דאס איז ער אלזא, וואס שטעהט מיר אין וועג, וואס האט מיין לעבען צובראכען אויף שטיק־שטיקלאך! און אויב איך האב איהם דאמאלסט ניט דערווארגען...“

„זאג קיין ליגען ניט!“ האט אלימפיאדא א געשריי געטהאן, א קלאפ געבענדיג בעת מעשה מיט דער האנד אן טיש... דו ליגסט דאך — ער איז דיר קיינמאל ניט געשטאנען אין וועג!“

„פארוואס עפעס ניט?“ האט איליא א פרעג געטהאן מיט אימ־פעט.

„ער האט דיר גארנישט געטהאן. דו האסט נור געדארפט וועלען, וואלט איך איהם געגעבען דעם וועג. האב איך דיר ניט געזאגט, אז אויב דו פערלאנגסט נור, וועל איך איהם גאר אהן טענות ווייזען די טהיר? דו האסט געשווינען דערויף, נאר געשמייכעלט האסט דו... דו האסט מיך אין דער אמת'ן קיינמאל ניט ליעב געהאט! דו אליין האסט מיט דיין אייגענעם ווילען, זיך געטהיילט מיט איהם... דו גארנישט וואס דו ביסט?“

„שווייג שטיל!“ האט איליא אויסגעשריגען. ער האט זיך אויפ־געכאפט פון דער קאנאפע, נאר אין דעמזעלבען אויגענבליק האט ער זיך צוריק אנידערגעזעצט, עפעס אזוי ווי די פרוי וואלט איהם מיט איהר טאדעל א ווארף געטהאן צו דער ערד.

„איך וויל ניט שווייגען!“ האט זי געשריגען אויפ'ן קול. „כ'האב דיך געליעבט, ווייל דו ביסט געווען א שעהנער, געזונדער יונג... און דו, וואס האסט דו מיר אנגעטהאן? האסט מיר אשטייגער געזאגט: אלימפיאדא, קלייב אויס—איהם אדער מיך? האסט עם געזאגט? ניין, דו ביסט נור געווען... א פערליעבטער קאטער, ווי אלע אנדערע...“

פון דעם בעליידיגענדען פארווארף איז איליא געווארען מלא רציחה. ס'איז איהם געווארען פינסטער אין די אויגען, און מיט א

צונויפגעדריקטען קולאק איז ער פון דאָס ניי אויפגעשפרונגען:

„וואַרט אַקאַרשט!" ווי דערוועגסט דו זיך?"

„שלאָגען ווילסט דו מיך, האַ? נו, שלאָג נור, שלאָג!" האָט זי געשריגען מיט בליצענדע אויגען און האָט בשעת מעשה געקריצט מיט די ציינער פאַר אויפרעגונג. „נאַ, קענסט שלאָגען! און איך רייס גלייך אויף די טהיר און שריי, אז דו האָסט איהם דער'הרג'עט, נאָכדעם ווי מיר האָבען זיךביידע צונויפגערעדט וועגען דעם... נאַ, פאַרוואָס שלאָגסט דו ניט?"

איליא איז תחילת אזוי ווי געלעהמט געוואָרען פון שרעק, אבער דאָס געפיהל פון שרעק האָט איהם נור בעריהרט דאָס האַרץ און איז גלייך פערשוואונדען. ער האָט קוים וואָס געקענט אבכאַפּען דעם אָטהעם, עפּעס אזוי ווי אימיצער וואָלט איהם געהאַלטען פאַר'ן האַלז און איהם געוואָרגען.

ער האָט זיך ווידער אראָבגעלאָזט אויפ'ן קאַנאַפּע. א קורצע ווייַלע איז ער געבליבען שטיל. דערנאָך האָט ער ארויסגעלאָזט א געפּרעסטען, האַלב פערשטיקטען געלעכטער. ער האָט געזעהן, ווי אָלימפּיאַדאַ האָט זיך געביסען די ליפּען און זיך אומגעדרעהט, אזוי ווי זי וואָלט געזוכט עפּעס אין דעם שמוציגען קעמערל, דורכגענומען פון פּאַרע און זייף. דערנאָך האָט זי זיך אנידערגעזעצט אויף דער קאַנאַפּע, האַרט לעבען טהיר, האָט אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ און געזאָגט:

„לאָז נור, לאָז... דו טייוועל איינער!"

„וואָס דען וועל איך טהאָן?"

„אז איך האָב דיך דערזעהן, האָב איך זיך געטראַכט: אָט דאָס איז דער ריכטיגער מאַן, דער וועט מיר קומען צו הילף, מיך ראַטעווען..."

„ליפּאַ!" האָט זיך איליא אָנגערופען אין דער שטיל.

זי האָט זיך פון אָרט ניט געריהרט און קיין וואָרט ניט געענטפערט.

„ליפּאַ!" האָט זיך איליא איבער א נייעס אָבגערופען, און מיט א געפיהל, עפּעס אזוי ווי ער וואָלט מיט אמאָל אראָבגעפאַלען אין א טיעפען אָבגרונד, האָט ער לאַנגזאַם, וואָרט ביי וואָרט, געזאָגט:

„דאָס האָב איך דעם אַלטען דערשטיקט... ביי גאָט!"

זי איז געבליבען א פערציטערטע, האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און האָט איהם אָנגעקוקט מיט גרויסע, אָפענע אויגען. דערנאָך האָ־בען איהרע ליפּען אָנגעהויבען ציטערן און מיט א פערשטיקטען קול האָט זי קוים מיט צרות ארויסגעבראכט פון מויל:

„נאַריש אינגעל!... זעה, ווי דערשראָקען ער איז!"

איליא האָט פערשטאַנען, אז זי אליין האָט זיך אויך דערשראָקען פאַר זיינע ווערטער, נאָר זי האָט דאָך ניט געגלויבט, אז דאָס, וואָס ער זאָגט, איז אמת. ער האָט זיך אויפגעהויבען, איז צוגעגאַנגען צו איהר, און מיט א שמייכעל האָט ער זיך אוועקגעזעצט לעבען איהר. זי אבער האָט איהם פּלוצלונג א כאַפּ געטהאָן פאַר'ן קאָפּ, איהם צוגעדריקט צו איהר ברוסט, און בעדעקענדיג זיינע האָר מיט קושען, האָט זי מיט איהר קלינגענדיגער שטימע געזאָגט:

„איליושקא! איליושקא! פאַרוואָס דערגעהסט דו מיר אזוי די יאָהרען? איך בין דאָך געווען אזוי צופרידען וואָס זיי האָבען איהם דערוואָרגען דעם אַלטען זשוליק..."

„דאָס האָב איך געטהאָן," האָט ער געזאָגט, צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

„טו שווייג זשע!" האָט זי זיך אָנגערופען אונרוהיג. „איך בין צופרידען וואָס ער איז מעהר ניטאָ. זיי האָבען אלע געמעגט האָבען אזא סוף! אלע, וועלכע האָבען מיך אָנגעריהרט!... נור דו אליין האָסט זיך מיט מיר בענאָנגען ווי א מענש... אין מיין לעבען ביסט דו דער ערשטער, וועמען איך האָב בעגעגענט... דו אוצר מיינער!"

איהרע ווערטער האָבען איליא'ן וואָס ווייטער אלץ מעהר צו־געצויגען צו איהר. ער האָט זיך צוגעטוליעט מיט זיין געזיכט במעט צו איהר ברוסט, און כאָטש ער האָט קוים געקענט אָבכאַפּען דעם אָטהעם, האָט ער פונדעסטוועגען פאַרט ניט געקענט זיך אָברייסען פון איהר, מחמת ער האָט געפיהלט, אז זי איז דאָס איינציגע וועזען, וואָס שטעהט אזוי נאָהענט צו איהם אלס מענש, און אז ער וועט איצט מעהר ווי שטענדיג זיך נויטיגען אין איהר פריינדשאַפט.

„אז דו שטעהסט פאַר מיר אזוי פריש און געזונד ווי א יונגער אייכענבוים... און קוקסט מיך אָן מיט צאָרן... דעמאָלט דערפיהל איך

די גאנצע נידעריגקייט פון מיין לעבען. און טאקי מחמת דעם האב איך דיך ליעב... צוליעב דעם שטאלץ דיינעם..."

איהרע שווערע טרעהרען זיינען אראבגעפאלען אויף לונעוו'ס געזיכט, און אז ער האט דערשפירט אויף זיך די ווארעמע טראפענס, האבען זיך איהם אליין גענומען גיסען בעפרייענדע טרעהרען איבער די באקען.

אבער זי האט אריינגענומען זיין קאפ אין די הענד, האט איהם געקושט אין די פייכטע אויגען, אויף די באקען און אויף די ליפען זיינע, און האט געזאגט:

„איך וויים גאנץ גוט, אז דיך רייצט נור מיין שעהנקייט... אז דו ליעבסט מיך ניט מיט'ן גאנצען הארצען... און דו פערזאורטהיילסט מיך... דו קענסט מיר בשום אופן ניט מוחל זיין... פאר מיין לעבען און פאר יענעם אלטען..."

„רעד ניט פון איהם," האט איליא געזאגט. ער האט זיך אבגעווישט דעם פנים מיט איהר פאטשיילע און האט זיך רוהיג אויפגעהויבען פון קאנאפע.

„זאל קומען, וואס עס וויל זיך," האט ער מיט א שטילער, פעסטער שטימע געזאגט. „אז גאט וויל שטראפען דעם מענשען, געפינט ער איהם אומעטום. פאר דיינע ווערטער דאנק איך דיר, ליפא... דאס וואס דו זאגסט, איז ריכטיג — איך בין זיך מודה, אז איך בין שולדיג אנטקעגען דיר. כ'האב געמיינט, דו ביסט... אזא, ווייטער גארנישט... און דו... נו, זאל זיין גענוג, פערצייה מיר, איך בעט דיך..."

ער איז געבליבען שטעקען אין מיטען און האט ניט געקענט ווייטער ריידען. זיינע ליפען האבען געציטערט און ס'איז איהם פינסטער געווארען אין די אויגען. לאנגזאם מיט א ציטערנדער האנד, האט ער געגלעט זיינע צופלאנטערטע האר און מיט א פערצווייפעלטען טאן האט ער זיך ווידער אמאל אנגערופען:

„איך בין שולדיג אין אלצדינג, פאר אלעמען... פארוואס מוז דאס אזוי זיין? אה טייפעל..."

אלימפיאדא האט איהם אנגענומען ביי דער האנד. ער האט זיך אראבגעלאזט לעבען איהר אויף דער קאנאפע, און ניט צוהערענדיג זיך צו איהר שעפטשען, האט ער געזאגט:

„דו האסט דאך בעגריפען? איך האב דאס איהם דערוואַרגען. איך! גלויבסט דו מיר איצט, ווי?...“

„זיי דאך שטיל!“ האט זיך אַלימפּיאדאַ אָנגערופען דערשראָקען, מיט אַ פערשטיקטער שטימע. „וואס רעדסט דו פאַרט?“

און זי האט איהם ארומגענומען מיט איהרע אָרעמס, איהם צוגע־דריקט פעסט צו זיך און איהם אריינגעקוקט מיט איהרע צושראָקענע אויגען גלייך אין געזיכט אריין.

„לאָז מיך, לאָז מיך נור אויסריידען! ס׳איז... אומגעריכטערהייט איז עס געקומען... גאָט וויים אַלצדינג... איך האָב עס ניט געוואָלט טהאָן. כ׳האָב בלויז געוואָלט נאָך אמאָל זעהן זיין עקעלהאפטען פּנים... צוליעב דעם בין איך אריין אין קלייט. כ׳האָב קיין בעשטימטעס ניט געהאט אין זינען. און דאָן — איז עס געקומען אזוי פּלוצלונג... דער טייוועל האט מיך צוגעטריבען און גאָט האט איהם ניט אָבגעהאַלטען... דאָס געלד האָב איך ניט געדארפט נעהמען, ס׳איז געווען נאַריש... אך!“

ער האט געגעבען אַ טיפען זיפץ, און עס האט זיך איהם אָבגעג־רוכט, אזוי ווי אַ שטיק הארץ וואָלט זיך ביי איהם אָבגעריסען. אלימ־פּיאדאַ איז געבליבען אַ פערציטערטע פון זיין ערצעהלונג. אַ שוידער איז איהר אריבער איבער׳ן גאַנצען לייב. וואס ווייטער האט זי איהם אַלץ פעסטער צוגעדריקט צו זיך און האט געשעפּטשעט און גערעדט צו איהם מיט אָבגעריסענע ווערטער, אָהן אַ שום צוזאמענהאַנג. דער־נאָך האט זי מיט אמאָל אַ זאָג געטהאָן:

„דאָס וואס דו האסט גענומען געלד, איז גוט... מען דענקט איצט, אַז ס׳איז געווען אַ רויב־מאָרד... אַניט וואָלטען זיי זיך געטראַכט, אַז ס׳איז געשעהן צוליעב אייפערזוכט... דאָן וואָלט פאַר אונז פיעל ער־גער געווען!“

„קיין חרטה האָב איך ניט,“ האט זיך איליאַ אָבגערופען. „כ׳וויל גאָר קיין חרטה ניט האָבען! גאָט קען מיך שטראָפען!... מענשען — זיינען ניט קיין ריכטער... וואס פאַר אַ ריכטער קענען זיי דען זיין? איך קען ניט קיין מענשען, וואס זיינען אַליין ריין פון זינד... קיין איין איינציגען האָב איך ניט געזעהן! איך וועל וואַרטען.“

„אָה גאָט!“ האט אַלימפּיאדאַ געזאָגט מיט אַ קרעכץ. „וואס איז דאס? וואס וועט ווערן דערפון? גאָלופּטשיק מיינער. כ׳בין אזוי ווי

אהן א קאפּ... כ'קען ניט ריידען און ניט טראכטען... אבער לאָמיר אוועקגעהן פון דאנען... ס'איז שוין צייט."

זי איז אויפגעשטאַנען און האָט זיך געשאָקעלט אזוי ווי א פערשכור'טע. אז זי האָט זיך ארומגעוויקעלט דעם קאָפּ מיט איהר פאַטשיילע, האָט זי מיט אמאָל גאנץ רוהיג א פרעג געטהאָן:

„וואָס וועט אלזאָ ווערען דערפון, איליושא? טאָמער געהט אונז שלעכט?..."

איליא האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אלס צייכען, אז עס וועט ניט געהן שלעכט.

„זאָג אלזאָ ביים סליעדאָוואטעל אלצדינג אזוי ווי ס'איז געוועזן... ס'הייסט ניט אלצדינג, נאָר..."

„אזוי וועל איך עס זאָגען. דו דענקסט ווירקליך, אז איך וועל זיך ניט היטען, וואָס? אָט אפנים דו מיינסט, אז איך וועל צוליעב דעם אלטען שטיק צרה און צוליעב די צוויי טויזענד רובל געהן קיין סיביר? ביין, איך האָב נאָך עפּעס אנדערעס צו טהאָן אין לעבען!"

זיין געזיכט איז רויט געוואָרען פון אויפרעגונג און זיינע אויגען האָבען געשאָסען מיט פייער. אָלימפּיאַדאַ איז צוגעגאַנגען גאנץ נאָהענט צו איהם און האָט איהם שטילערהייט געפרעגט:

„האָסט דו ווירקליך מעהר ניט גענומען ווי צוויי טויזענד!"

„צוויי טויזענד... און נאָך עפּעס אריבער... כאַפּט עס דער קאַדיק!"

„ארעמער יונג, אויך אין דעם האָסט דו קיין גליק ניט," האָט זיך אָלימפּיאַדאַ אָבגערופען מיט א טרויעריגען טאָן, און אין איהרע אויגען האָבען א גלאַנץ געטהאָן א פּאָר טרעהרען.

איליא האָט איהר אָנגעקוקט, האָט א שמייכעל געטהאָן און מיט א ביטערן טאָן געזאָגט:

„אך... כ'האָב עס דען געטהאָן צוליעב'ן געלד? פערשטעה מיך דאָך ווי עס דאַרף צו זיין! — וואַרט אקאַרשט! לאָז מיך ארוים אפריהער, די מענער געהען דאָ שטענדיג ארוים די ערשטע..."

„קום נור וואָס גיכער אריבער צו מיר... בעהאַלטען דאַרפען מיך זיך ניט... קום אין גיכען, דו הערסט?" האָט אָלימפּיאַדאַ איהם אָנגעזאָגט.

זיי האָבען זיך אָבגעזעגנט מיט א לאַנגען, הייסען קוש. אזוי

גיך ווי לונעוו איז ארוים אין גאַס, האָט ער זיך אַריינגעכאַפּט אין אַ דראָשקע. אונטערוועגנס האָט ער זיך אַלץ אומגעקוקט צוריק, צי פאָהרט איהם אימיצער ניט נאָך. דאָס געשפּרעך מיט אַלימפּיאַדאַ'ן האָט איהם גרינג געמאַכט דאָס הארץ און האָט ערוועקט אין איהם אַ ווארים, צערטליך געפיהל פאַר דער דאָזיגער פרוי. ניט מיט קיין וואָרט, ניט מיט אַ בליק אַפילו האָט זי זיין הארץ פערוואונדעט, בשעת ער האָט איהר אויסגעזאָגט וואָס ער האָט געטהאָן. ניט אָבגע־שטויסען האָט זי איהם פון זיך, נאָר אדרבה, זי האָט נאָך גענומען אַ טהייל פון דער שולד אויף זיך. מיט אַ מינוט פריהער, בעת זי האָט נאָך גאָרנישט געוואוסט, איז זי געוועזן אזוי בייז אויף איהם, אַז זי וואָלט איהם געקענט צורייסען אויף שטיקער — ער האָט עס אויף איהר פנים געזעהן. און דערנאָך איז זי מיט אַמאָל געוואָרען אַן אַנדער מענש... אַ מילדער שמייכעל איז געלעגען אויף זיין געזיכט, ווען ער האָט געדענקט פון איהר.

אויף מאָרגען האָט זיך שוין לונעוו אָנגעהויבען פיהלען אזוי ווי די ווילדע חיה, נאָך וועלכער די יעגער יאָגען זיך נאָך. גאַנץ פריה האָט איהם פּעטרוכאַ בעגעגענט אין שענק. אַז איליאַ האָט איהם אָבגעגעבען אַ גוט מאָרגען, האָט איהם יענער אַפילו ניט רעכט גע־ענטפערט, אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, ניט מעהר, און דערביי האָט ער איהם דורכגענומען מיט זיינע אויגען. אויך טערענטי האָט רק גע־קוקט אויף איהם, געהאַלטען אין איין זיפצען און קיין וואָרט ניט אויסגערעדט. יאַקאָוו האָט איהם אַראָבגערופען צו מאַשאַ'ן אין שטוב און מיט אַ דערשראָקען געזיכט האָט ער איהם דאָרט געפרעגט:

„נעכטען אָבענד איז דער פּריסטאַוו געוועזן דאָ, ער האָט זיך שטאַרק נאָכגעפרעגט ביים טאַטען אויף דיר... צוליעב וואָס איז דאָס געשעהן, האַ?“

„וואָס האָט ער זיך אזוינס נאָכגעפרעגט?“ האָט זיך איליאַ אָב־גערופען מיט אַ רוהיגען טאָן.

„אַלערליי זאַכען... ווי אזוי דו לעבסט... צי דו טרינקסט בראַנ־פען... מכח ווייבער... ער האָט אויך אָנגערופען אַ געוויסע אַלימ־פּיאַדאַ — „איהר קענט זי ניט?“ האָט ער דעם טאַטען געפרעגט. נאָך וואָס האָט ער דאָס אַלץ אויסגעפאָרשט?“

„ווייס דער טייוועל פאַרוואָס," האָט איליא געענטפערט און האָט יאַקאָוו'ן געלאָזען אליין.

דעם זעלבען טאָג, פאַרנאַכט, האָט ער ווידער ערהאַלטען א נאַכ־ריכט פון אָלימפּיאַדאַ'ן. זי האָט געשריבען:

„מען האָט מיך פערהערט וועגען דיר, איך האָב אַלעס געזוי דער־צעהלט. ס'האָט אבסאָלוט קיין שום וויכטיגקייט ניט און איז ניט געפעהרליך. האָב קיין מורא ניט. איך קוש דיך, געליעבטער."

ער האָט דעם צעטעל גלייך אריינגעוואָרפען אין פייער. אין פּי־לימאָנאָוו'ס הויז און אין שענק האָט מען פון קיין אנדער זאַך ניט גע־רעדט, נאָר פון פּאָליועקטאָוו'ס שוואַרצען סוף. איליא האָט אויסגע־הערט די אַלע מעשיות און ער האָט דערפון געהאַט גרויס פערגניגען. ס'האָט איהם שטאַרק הנאה געטהאָן, וואָס ער קען אַרומגעהן צווישען די מענשען, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט זיין טהאַט, אויספרעגען ביי זיי די אַלע איינצעלהייטען, וואָס זיי האָבען אויסגעטראַכט פון קאָפּ, און וויסען דערביי, אז ער וואָלט זיי אַלעמען געקענט שטאַרק איבערראַשען, ווען ער רופט זיך א שטייגער אָב צו זיי:

„דאָס בין איך דאָך דער, וואָס האָט עס געטהאָן!..."

עטליכע פון זיי האָבען געריהמט די געשיקטקייט פון דעם, וואָס האָט בעגאַנגען די טהאַט; אנדערע האָבען געזאָגט זייער מיינונג, אז ער האָט ניט געקענט אָוועקטראָגען מיט זיך דאָס גאַנצע געלד, וואָס האָט זיך געפונען אין דער קאַסע; אנדערע ווידער האָבען מורא גע־האַט, מען זאָל איהם סוף כל סוף פאַרט ניט כאַפּען. און קיין איינציגע שטימע האָט זיך ניט געפונען, וואָס זאָל בעדויערן דעם דער'הרג'ע־טען, קיינער, קיינער האָט פאַר איהם קיין שום פריינדליך וואָרט ניט געהאַט.

דאָס וואָס איליא האָט ביי די מענשען ניט געפונען קיין שום רחמנות פאַר'ן ערמאָרדעטען, האָט ארויסגערופען אין איהם א גע־פיהל פון פעראַכטונג צו זיי, כאָטש ער אַליין האָט דעם דער'הרג'ע־טען אויך ניט אָנגעהויבען צו בעדויערן. ער האָט איבערהויפּט מעהר ניט געטראַכט וועגען פּאָליועקטאָוו'ן, נאָר וועגען דעם, אז ער האָט אויף זיך גענומען א שווערע שולד, און אז ער דאַרף זיך ריכטען צו בעקומען זיין פּסק אין דער צוקונפט. אַט דער דאָזיגער געדאַנק האָט

איהם שוין גאָר ניט געשראָקען: ער האָט זיך דערמיט איינגעוואוינט. ס׳איז געוואָרען א טהייל פון זיין נשמה. עס איז געווען פונקט ווי א בייל, וואָס בלייבט איבער פון א שטאַרקען קלאַפּ — ס׳טהוט ניט וועה, אז מען ריהרט עס ניט אָן. איליא איז געווען טיעף איבערצייגט, אז די שטונדע מוז קומען, ווען גאָט׳ס שטראָף וועט איהם טרעפען— די שטראָף פון גאָט, וועלכער ווייסט אַלצדינג און איז ניט מוחל דעם, וואָס טרעט אריבער זיין געבאָט. אָט די רוהיגע, שטענדיגע בערייט־ווילליגקייט, ערוואַרטענדיג די שטראָף יעדען טאָג און יעדע מינוט, האָט געווירקט אויף איליא׳ן, ער זאָל זיך איצט פיהלען כמעט אזוי בערוהיגט ווי פאַרן׳ מאָרד. נאָר האָט ער איצט נאָך שאַרפער בע־טראַכט די מענשען, מיט מעהר חשק נאָכגעשפּירט נאָך זייערע שוואַ־כע זייטען, זייערע חסרונות. דאָס האָט איהם פערשאַפט א געוויסע צופרידענשטעלונג, כאָטש ער האָט גאַנץ גוט געוואוסט, אז ער קען דערמיט ניט רעכטפערטיגען זיין טהאָט.

ער איז געוואָרען פינסטערער, איינגעהאַלטענער אין זיך, דאָך איז ער ארומגעגאַנגען אזוי ווי פריהער פון אין דער פריה ביז ביי־נאַכט איבער דער שטאָדט מיט זיין פּעקעל סחורה. ער האָט בעזוכט די שענקען, האָט בעטראַכט די מענשען און זיך אויפמערקזאם צוגע־הערט צו דעם, וואָס זיי ריידען. איינמאָל האָט ער זיך דערמאָנט אָן דעם געלד, וואָס ער האָט בעהאַלטען אויבען אויפ׳ן בוידים, און ער האָט געטראַכט דערפון, עס צו פערשטעקען ערגעץ אַנדערש. נאָר ער האָט גלייך חרטה געהאָט.

„ניט נייטיג," האָט ער געזאָגט צו זיך אליין. „זאָל עס דאָרט ליגען... וועט מען זוכען און עס געפינען דאָרט — דאַן וועל איך זיך מודה זיין..."

מען האָט אָבער דאָס געלד ניט געזוכט, און אויך צום סליעדאָ־וואַטעל איז איליא ערשט אויפ׳ן זעקסטען טאָג איינגעלאַדען געוואָ־רען. איידער ער איז געגאַנגען אין געריכטס־הויז, האָט ער געביטען זיינע וועש, האָט זיך אָנגעטהאָן דעם בעסטען רעקעל וואָס ער האָט גע־האָט, און אָבגעפּוצט די שטיוועל. דערנאָך איז ער אין א שליטען אוועקגעפאָהרען אהין. דער שליטען איז ארומגעפלויגען אהין און אהער איבער די אונגלייכע גאַסען, אָבער איליא האָט זיך געסטאַרעט

צו זיצען גלייך און ניט ריהרען זיך פון ארט. אינעווייניג ביי איהם איז אלעס געווען אזוי שטייף, אזוי געשפאנט, אז ער האט מורא געהאט, ער זאל מיט אן אונפארזיכטיגען ריהר ניט צוברעכען עפעס אין איהם. אויך אויף די טרעפ פון געריכטס־הויז איז ער ארויף לאנג־זאם און פארזיכטיג, פונקט ווי ער וואלט געגאנגען אנגעטהאן אין גלע־זערנע קליידער.

דער סליעדאוואטעל איז געווען א יונגער מאן מיט געקרייזעלטע האר און מיט א אדלערשע נאז, אויף וועלכער ער האט געטראגען גיל־דערנע ברילען. אז ער האט דערזעהן איליא'ן, האט ער גענומען שטארק רייבען די מאגערע ווייסע הענד זיינע, דערנאך האט ער אראבגענומען די ברילען, האט זיי אויסגעווישט מיט זיין טאשען־טיכעל און דערביי געקוקט אויף איליא'ן מיט זיינע גרויסע, דונקעלע אויגען. איליא האט זיך פערנייגט פאר איהם, ניט אויסריידענדיג קיין ווארט.

„גוטען טאג! זעצט זיך... דארט!...“

ער האט א מאך געטהאן מיט דער האנד און אנגעוויזען אויף א שטוהל, וואס איז געשטאנען לעבען א טיש, בעצויגען מיט א רויטען טוך. איליא האט זיך אנידערגעזעצט און מיט'ן עלענבויגען האט ער פארזיכטיג אוועקגעשטופט א פעקעל פאפירען, וואס זיינען געלעגען ביים ראנד פון טיש. דער סליעדאוואטעל האט עס בעמערקט, האט העפליך צוגענומען די פאפירען און דערנאך האט ער זיך אנידערגע־זעצט ביים טיש, אנטקעגען איליא'ן. שטיל, ניט אויסריידענדיג קיין ווארט, האט ער גענומען בלעטערן אין א בוך און בשעת מעשה האט ער בעטראכט איליא'ן פון דער זייט. דאס דאזיגע שווייגען איז איליא'ן גארניט געפעלען. ער האט זיך אבגעקעהרט פון סליעדאוואטעל און זיך אומגעקוקט אין צימער. צום ערשטען מאל האט ער געזעהן אזא זויבע־רע און פיין־געפוצטע שטוב. איבעראל אויף די ווענד זיינען געהאנגען בילדער און פארטרעטען, איינגעפאסט אין ראמען. איינס פון זיי האט פארגעשטעלט קריסטוס'ן. פערזונקען אין א ים פון מחשבות, מיט אן איינגעבויגענעם קאפ, געהט ער ארום טרויעריג און איינזאם צווישען חורבות. פאר זיינע פיס ליגען מתים און געוועהר. און אין הינטער־גרונד, אין שאטען פון בילד געהט א שווארצער רויך — ברענט עפעס. א היבשע ווייל האט איליא געקוקט אויפ'ן בילד און געזוכט צו בע־

גרייפֿען, וואָס עס שטעלט אַזוינס פֿאָר. ער האָט זאַגאָר חשק געהאַט זיך נאָכצופֿרעגן וואָס עס בעטייט. מיט אַמאָל האָט דער סליעדאָ־וואַטעל צוגעקלאַפּט דאָס בוך. איליאַ האָט זיך דערשראָקען און האָט איהם אָנגעקוקט. דעם סליעדאָוואַטעל׳ס געזיכט האָט געהאַט אַ טרו־קענעם, געלאַנגווייליטען אויסדרוק און די ליפּען זיינע זיינען איהם אַראָבגעהאַנגען אויף אַ מאָדנעם, קאָמישען אופֿן, עפּעס אַזוי ווי אַ־מיצער וואָלט איהם בעליידיגט.

„נו“, האָט ער זיך אָבגערופֿען און צוגעקלאַפּט מיט׳ן פֿינגער אַן טיש — „איהר זייט איליאַ יאַקאָוולעוויטש לונעוו, ניט וואהר?“

„יאָ...“

„איהר טרעפֿט נאָך וואָס איך האָב אייך גערופֿען אהער?“

„ניין,“ האָט איליאַ געענטפֿערט און ווידער געכאַפּט אַ קוק אויפ׳ן בילד. דערנאָך האָט ער גענומען בעטראַכטען די ריינע, סאָלי־דע איינריכטונג פֿון צימער און האָט איינגעזויגען דעם ריח פֿון׳ם פֿיינעם פּאַרפֿיום, וואָס דער סליעדאָוואַטעל האָט אָבגעגעבען פֿון זיך. דאָס האָט איהם צושטרייט און בערוהיגט און אין זיין האַרץ האָט זיך דערוועקט אַ געפֿיהל פֿון קנאה.

„אַט אַזוי, הייסט עס, לעבען די גרויסאַרטיגע לייט...“ איז איהם דורך אַ געדאַנק אין מוח. „ס׳מוז זיי גאָר היבשלאָך איינטראָגען, אַט די בעשעפֿטיגונג, צו כאַפּען רויבער און מערדער... וואָס פֿאַר אַ גע־האַלט קען ער אַ שטייגער האָבען?...“

„איהר טרעפֿט עס אַלזאָ ניט?“ האָט דער סליעדאָוואַטעל ווידער־האָלט מיט אַ מיענע פֿון ערשטוינונג. „וואָס זשע, אָלימפּיאַדאַ האָט אייך גאָרניט געזאָגט?“

„ניין... כ׳האָב זי שוין לאַנג ניט געזעהן...“

דער סליעדאָוואַטעל האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן מיט׳ן רוקען אָן דער פֿאָרענטשע פֿון שטוהל און די ליפּען זיינע איהם פֿון דאָס ניי געבליבען הייגען ווי פֿריהער.

„ווי לאַנג אשטייגער?...“ האָט ער געפֿרעגט.

„כ׳ווייס ניט... פֿילייכט אכט, ניין טעג...“

„אַהאַ! אַזוי, אַזוי!... און זאָגט אקאָרשט — האָט איהר אָפֿט געטראָפֿען ביי איהר דעם אַלטען פּאָליועקטאָוו?“

„דעם, וואס איז דא ניט לאנג ערמארדעט געווארען?“ האט איליא געפרעגט, אריינקוקענדיג בשעת מעשה דעם סליעדראוואטעל אין די אויגען אריין.

„גאנץ ריכטיג, טאקי דעם מיין איך...“

„דעם האב איך דארט קיינמאל ניט געטראפען...“

„קיינמאל ניט? המ...“

„קיינמאל ניט!“

דער סליעדראוואטעל האט געשטעלט זיינע פראגען אויף גיך, מיט א געוויסער נאכלעסיגקייט, און האט געפויקט מיט די פינגער אויפ'ן טיש יעדעס מאל, ווען איליא האט געמאכט שהיות און זיך אבגעהאלטען צו לאנג מיט זיין ענטפער.

„איהר האט געוואוסט, אז אלימפיאדא פעטראוונא איז אויסגעהאלטען געווארען פון פאליועקטאוו'ן?“ האט ער פלוצלונג א פרעג געטהאן, ווארפענדיג בעת מעשה דורך זיינע ברילען א שארפען בליק אויף איליא'ן.

לונעוו איז רויט געווארען פון דיזען בליק, וועלכער איז געוועזען א מין בעליידיגונג פאר איהם.

„נו יא, זי איז אויסגעהאלטען געווארען פון איהם,“ האט דער סליעדראוואטעל ווידערהאלט אין א גערייצטען טאן. „נאך מיין מיינונג נאך איז דאס גאר ניט שעהן,“ האט ער צוגעלייגט, זעהענדיג, אז איליא האט ניט געמאכט קיין שום מיענע, איהם צו ענטפערן.

„וואס איז דא פאראן שעהן צו זיין!“ האט זיך איליא ענדליך אבגערופען אין דער שטיל.

„ניט אמת?...“

אבער איליא האט איהם ווידער אמאל געלאזען אהן אן ענטפער.

„און א י ה ר... זייט איהר שוין לאנג מיט איהר בעקאנט?“

„איבער א יאהר...“

„איהר זייט אלזא געווען בעפריינדעט מיט איהר, נאך איידער זי איז בעקאנט געווארען מיט פאליועקטאוו'ן?“

„אוי ביסט דו מיר א כיטרער פוקס!“ האט זיך איליא געטראכט און דערנאך האט ער רוהיג געזאגט: „ווי אזוי קען איך דאס אייך זאגען, אז איך האב דאך גארניט געוואוסט, אז זי... האט גע־

לעבט צוזאַמען מיט דעם פערשטאָרבענעם?"

דער סליעדאָוואָטעל האָט אַ פייף געטהאָן און גענומען בלעטערן אין אַ פּעקעל אַקטען. לונעוו האָט ווידער בעטראַכט דאָס בילד; ער האָט געפיהלט ווי ער ווערט עפּעס רוהיגער, אַזוי גיך ווי ער הויבט זיך נור אָן אינטערעסירען דעריין. פון ערגעץ האָט זיך געלאָזט הערען אַ פרעהליכער, מונטערער געלעכטער פון אַ קינד. דערנאָך האָט אַ לוסטיגע, זאַנפטע פרויען־שטימע צערטליך געזונגען:

„פויגעלע מיינס... קינדערלע מיינס... הארצעלע מיינס... אוצר'ל מיינס!..."

„אַט אַפּנים איהר זייט שטאַרק פעראינטערעסירט אין דעם בילד דאָ?" האָט זיך געלאָזט הערען דעם סליעדאָוואָטעל'ס קול.

„וואוהין געהט ער דען אייגענטליך, קריסטוס?" האָט איליאַ שטילערהייט געפרעגט.

דער סליעדאָוואָטעל האָט איהם אריינגעקוקט גלייך אין געזיכט אריין מיט אַ געלאַנגווײַלטען, ענטווישטען אויסדרוק, און אין אַ ווייַלע אַרום האָט ער געזאָגט:

„איהר זעהט דאָך — ער איז אַראָבגעקומען אויף דער ערד, כדי זיך צו איבערצייגען, ווי אַזוי די מענשען היטען אָב זיינע געבאָטען. ער געהט פערביי אַ שלאַכטפעלד, אַרום און אַרום זעהט ער דער־הרג'עטע מענשען, צושטערטע הייזער, שרפות, פּלינדערונגען..."

„ער קען עס דען ניט זעהן פון הימעל. וואָס?" האָט איליאַ געפרעגט.

„המ.. מען רופט אַזאַ מין זאַך אָן אַלעגאָריע... כדי עס זאָל זיך קלעהרער אַרויסזעהן, ווערט עס אַזוי פאַרגעשטעלט... עה, עה... כדי צו צייגען, ווי ווייניג דאָס ווירקליכע לעבען שטימט איין מיט קריס־טוס'עס לעהרען... דאָס הייסט... נאַ, איך מוז אייך שטעלען נאָך אַ פּאָר פראַגען..."

איליאַ האָט זיך אָבגעקעהרט פון בילד און האָט אריינגעקוקט דעם סליעדאָוואָטעל גלייך אין פּנים אריין. ס'האָט זיך פון דאָס ניי אָנגעהויבען אַ גאַנצע סדרה פון קליינע, ניט־וויכטיגע פראַגען, וועלכע זיינען איליאַ'ן געפאַלען צו לאַסט און האָבען איהם פערמוטשעט ווי איסען־פליגען. ער איז פערמאַטערט געוואָרען פון זיי און האָט

געפיהלט, ווי ז ייפערשלעפערן אין איהם זיין אויפמערקזאמקייט און זיין פארזיכטיגקייט. ער איז בייז געווארען אויפ'ן סליעדאוואַ־טעל, וועלכער האָט בכיוון געשטעלט דיזע פראַגען, כדי איהם מיעד צו מאַכען.

„איהר קענט מיר אפשר זאַגען," האָט זיך דער ריכטער מיט אמאָל אָנגערופען — „וואו איהר זייט ערגעץ געווען דאָנערסטאָג צווישען צוויי און דריי אזייגער נאָכמיטאָג?"

„אין שענק.. כ'האָב געטרונקען טהעע.." האָט איליא געענט־פערט.

„אה! אין וואס פאר א שענק? וואו?"

„אין דער פלעוונא..."

„ווי קומט עס, וואס איהר ווייסט עפּעס אזוי גענוי... אז איהר זייט גראָד אין יענער צייט געווען אין שענק?"

דעם סליעדאוואטעל'ס געזיכט האָט אָנגענומען אַן ערנסטען אויסדרוק. ער האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט דער ברוסט אַן טיש און האָט מיט זיינע פלאַמענדע בליקען אריינגעקוקט לונעוו'ן גלייך אין די אויגען אריין. איליא האָט גלייך ניט געענטפערט. ער האָט געשוויגען א פאר סעקונדען, דערנאָך האָט ער א זיפץ געטהאָן און געזאָגט לאנגזאם, ניט איילענדיג זיך:

„איידער איך בין אריין אין שענק האָב איך ביי א פּאָליציי־מאַן געפרעגט ווי שפּעט עס איז."

דער סליעדאוואטעל האָט זיך ווידער אמאָל אָנגעשפּאַרט מיט'ן רוקען אַן דער פּאַרענטשע פון שטוהל, האָט גענומען א בלייפעדער און אָנגעהויבען דערמיט צו קלאַפּען איבער די נעגעל פון זיינע פינ־גער.

„דער פּאָליציסט האָט מיר געזאָגט, אז עס איז באלד צוויי, ארום צוואנציג מינוט פאר צוויי, אָדער אזוי וואס..." האָט איליא געזאָגט לאנגזאם.

„ער קען איך?"

„יאָ..."

„איהר האָט ניט קיין זייגער ביי זיך?"

„ניין..."

„האָט איהר איהם שוין אויך פריהער ווען עס איז געפרעגט ווי שפּעט עס איז?“

„ס'איז פאַרגעקומען...“

„דאָס שטאָדט־הויז איז דאָך ניט ווייט... אויפ'ן שטאָדט־הויז איז פאַרהאַן א זייגער...“

„מען פערגעסט א קוק צו טהאָן... און א חוץ דעם האָט עס דאָן געשנעעט...“

„זייט איהר לאַנג געזעסען אין דער „פּלעוונא?“

„ביז וואַנען ס'איז געקומען די ידיעה וועגען דעם מאָרד...“

„און וואו זייט איהר דאָן געגאַנגען?“

„איך בין געגאַנגען אַנקוקען דעם ערמאָרדעטען.“

„האָט אייך אימיצער געזעהן... דאָרט''' ביים קלייט?“

„יענער פּאָליציי־מאַן האָט מיך געזעהן... ער האָט מיך זאָגאָר דורכגעטריבען... געשטורכעט האָט ער מיך...“

„זעהר גוט... זעהר וויכטיג פאַר אייך,“ האָט דער סליעדאָוואָ־טעל געזאָגט, און מיניה וביה, זיך גאָר ניט אומקוקענדיג צו איליא'ן אפילו, ניט ער א פרעג:

„ווען האָט איהר געפרעגט ביים פּאָליציסט וויפיעל דער זייגער איז, פאַר'ן מאָרד אָדער נאָך'ן מאָרד?“

איליא האָט גוט בעגריפען דעם סליעדאָוואַטעל'ס כונה. ער האָט זיך א דרעה געטהאָן אויף זיין שטוהל, אויסער זיך פאַר כעס אויף דיזען מענשען מיט דעם ווייסען העמד, מיט די פיינע, לאַנגע פינגער, די אויסגערייניגטע נעגעל און די גאָלדענע ברילען פאַר די שטעכעדיגע, דונקעלע אויגען. אַנשטאָט אַז ענטפער האָט ער גע־שטעלט די פראַגע:

„ווי אַזוי קען איך עס דען וויסען?“

דער סליעדאָוואַטעל האָט געגעבען א טרוקענעם הוסט און האָט זיך גענומען רייבען די הענד אַזוי שטאַרק, אַז די פינגער האָבען געקנאַקט.

„אויסגעצייכענט!“ האָט ער געזאָגט מיט אַן אונצופרידענעם טאָן. „גרויס—אַרטיג!... יאַ!...“

און ער האָט זיך א רוק געטהאָן אויפ'ן שטוהל, אַזוי ווי ער

וואלט שוין געווען פערמאטערט זיצענדיג.

„זעהר גוט... נאך א פאר פראגען, און איך לאז אייך אב... ווייסט איהר פיליכט... דעם פאליציסט'ס נאמען?"

„יערעמין, מאטווייי איוואנאוויטש..."

איצט האט שוין דער ריכטער זיינע פראגען געשטעלט מיט א גלייכגילטיגען, געלאנגווייליטען טאן — אפנים ער האט שוין ניט ערוואַרטעט צו הערען עפעס אינטערעסאנטעס. איליא האט איהם אויף אלצדינג געענטפערט און איז נאך אלץ געווען גרייט צו דערהערען פלוצלונג עפעס א נייע פראגע אזוי ווי יענע מכה דער צייט פון'ם מארד. יעדעס ווארט, וואס ער האט ארויסגערעדט, האט אבגעקלונגען אין זיין ברוסט אזוי ווי אין א ליידיגען פלאץ, עפעס אזוי ווי עס וואלט זיך דארט אנגעריהרט אן א שטארק אנגעצויגענער סטרונע. אבער דער סליעדאוואטעל האט איהם שוין מעהר ניט געשטעלט אזעלכע כיטרע פראגען.

„בשעת איהר זייט יענעם טאג פערבייגעגאנגען דארט אויף דער גאס—האט איהר ניט בעגעגענט א הויכען מענשען אין א קורצען פעלץ און א שווארץ היטעל פון שאפען־פעל? איהר געדיינקט ניט?"

„ניין..." האט לונעוו געענטפערט קורץ און שארף.

„נו, הערט אקארשט צו: איך וועל אייך איבערלייענען אייערע ווערטער, און איהר וועט זיך דערנאך אונטערשרייבען..."

ער האט געהאלטען א בעשריבענעם בויגען פאפיר פאר זיין געזיכט און האט אנגעהויבען אויף גיך און מאנאטאן צו לייענען. אז ער איז פארטיג געווארען דערמיט, האט ער לונעוו'ן דערלאנגט א פעדער אין דער האנד. איליא האט זיך אנגעבויגען איבער'ן טיש, האט אונטערגעשריבען זיין נאמען. דערנאך האט ער זיך לאנגזאם אויפגעהויבען פון זיין שטוהל, און א קוק טהוענדיג אויפ'ן סליעדאוואטעל, האט ער מיט א הויכער, זיכערער שטימע געזאגט:

„זייט געזונד!..."

יענער האט איהם אבגעענטפערט מיט א קורצען שאקעל מיט'ן קאפ, פון יוצא וועגען. דערנאך האט ער זיך אנגעבויגען איבער זיין שרייב טיש און געשריבען. איליא איז געבליבען שטעהן פערטראכט— ס'האט זיך איהם זעהר געוואלט נאך עפעס ריידען מיט דעם דאזיגען

מענשען, וועלכער האָט איהם אזוי אָבגעמוטשעט. אין דער שטילקייט פון צימער האָט מען געהערט דאָס קראצען פון דער פעדער, און באלד האָט זיך ווידער אמאָל געלאָזט הערען די זינגענדע פרויען־שטימע:

„טאנצט לוסטיג, טאנצט לוסטיג, מיינע קליינע פופקעלעך...“

„וואָס ווילט איהר נאָך?“ האָט פּלוצלונג א פרעג געטהאָן דער סליעדראָוואטעל, אויפהויבענדיג דעם קאָפּ צו איליא'ן.

„גאָרנישט...“ האָט לונעוו געענטפערט מיט א כיטרען טאָן.

„כ'האָב דאָך אייך געזאָגט: איהר קענט געהן...“

„כ'געה שוין...“

„נאָ, אלזאָ...“

זיי האָבען זיך אָנגעקוקט איינע די אנדערע, און לונעוו האָט געפיהלט, אז אין זיין ברוסט האָט עפּעס גענומען וואקסען — עטוואָס שווערעס, מורא'דיגעס. אויף גיך האָט ער זיך אויסגעדרעהט און איז ארויס אין גאַס. א קאַלטער ווינד האָט איהם א בלאָז געטהאָן אין פּנים אריין, און ער האָט ערשט איצט בעמערקט, אז דער גאנצער קערפּער זיינער איז דורכגענומען אין גאנצען פון שוויים. אין א האַלבע שעה ארום איז ער געזעסען ביי אָלימפּיאדא'ן. זי האָט איהם אליין געעפענט די טהיר, נאָכדעם ווי זי האָט דורכ'ן פענסטער איהם געזעהן אָנקומענדיג. מיט מוטערליכער פרייד האָט זי איהם אויפגענומען. איהר געזיכט איז געווען בלייך, און זי האָט איהם אָנגעקוקט אונרוהיג, מיט גרויסע, אָפענע אויגען.

„מיין קלוגער יונג!“ האָט זי א געשריי געטהאָן, בשעת איליא האָט איהר געזאָגט, אז ער קומט נור וואָס פון סליעדראָוואטעל. „נאָ, טו דערצעהל זשע — ווי אזוי איז דאָס פאָרט צוגעגאנגען דאָרט?“

„דער זשוליק!“ האָט זיך איליא צובייזערט מיט צאָרן. „ער האָט מיר געוואָלט כאַפּען אין פאַסטקע...“

„וואָס דען, ווילסט דו, זאָל ער טהאָן?“ האָט אָלימפּיאדא בעמערקט מיט שכל. „לאָז איהם... דאָס איז דאָך זיין פערדאַמטע פּפליכט...“

„פאַרוואָס זאָגט ער בעסער ניט ארויס גאַנץ אָפען? „אזוי און אזוי... דאָס און דאָס דענקט מען וועגען אייך...“

„דו האָסט איהם אפּנים אַלץ ארויסגעזאָגט אָפען, אָהן קונצען, הא?" האָט אַלימפּיאַדא געפרעגט מיט א שמייכעל.

„איך?" האָט לונעוו זיך אָבגערופען ערשטוינט. „אך יא... ווירקליך... אך, כאַפּט איהם דער טייוועל!..."

ער האָט אויסגעזעהן אזוי ווי צודולט, און אין א ווײלע ארום האָט ער געזאָגט:

„און אזוי ווי איך בין געזעסען פאר איהם, האָב איך מיר געטראכט: ביי גאָט... איך בין גערעכט!"

„נו גאָט צו דאנקען... ס'איז גוט אָבגעלאָפען!" האָט זיך אַלימפּיאַדא אָבגערופען מיט שמחה.

איליא האָט זיך אָנגעקוקט מיט א שמייכעל און האָט לאנגזאם געזאָגט:

„כ'האָב גאָר ניט געדאַרפט פיעל ליגען זאָגען... כ'האָב ווירקליך גליק, ליפּא!..."

און ער האָט מאָדנע געלאַכט ביי דיזע ווערטער.

„און מיר לאָזען די שפּיאָנען ניט ארויס פון אויג," האָט אַלימפּיאַדא געזאָגט מיט א פערשטיקטער שטימע, און דיר יעדענפאלס אויך ניט..."

„פערשטעהסט זיך!" האָט זיך לונעוו אָנגערופען, פול מיט שפּאָט און גרימצאָרן. זיי קריכען ארום און ווילען מיר פערצאָמען דעם וועג, אזוי ווי דער יעגער דעם וואָלף אין וואלד. אבער ס'וועט זיי ניט געלינגען... זיי זיינען ניט די לייט דערצו! און איך בין ניט קיין וואָלף, נאָר איינפאך אן אונגליקליכער מענש... איך האָב קיינעם ניט געוואָלט דערווערגען, מיך אליין ווארגט דאָס שיקזאַל... אזוי ווי פּאשקאַ זאָגט אין זיינע פערזען... אויך פּאשקא'ן ווארגט עס, און יאַקאָוו'ן... אונז אַלעמען!"

„האָב קיין מורא ניט, איליושא," האָט געזאָגט אַלימפּיאַדא, וועלכע האָט גראָד אָנגעגאָסען וואסער אין סאמאָוואר — „אַלעס וועט נאָך גוט ווערן..."

לונעוו האָט זיך אויפגעהויבען פון דער קאנאַפּע, איז צוגעגאנגען צום פענסטער און ארויסקוקענדיג אויף דער גאס, האָט ער מיט א פערשטיקטער, פערצווייפעלטער שטימע געזאָגט:

„מיין גאַנץ לעבען לאַנג האָב איך געראַיעט מיט דער נאָז אין שמוץ... כ'האָב זיך כסדר אַנגעשטויסען דערמיט, וואָס איך האָב ניט ליעב געהאַט, וואָס איך האָב געהאַסט. כ'האָב קיינמאָל ניט געפונען קיין איין מענשען, וועמען איך זאָל קענען מיט אַ פרעהליכען בליק אריינקוקען אין די אויגען... צו איז טאַקע אין דער אמת'ן גאָר ניטאָ קיין ריינעם, קיין עדעלעם אין לעבען? נו, אצונד האָב איך דער־וואַרגען... דעם דאָ... דיינעם... פאַר וואָס? נור בעשמוצט האָב איך מיך דערמיט, און מיין זעעלע האָב איך פערדאַרבען... געלד האָב איך גענומען... כ'האָב עס ניט געדאַרפט טהאָן...“

„קלאָג ניט אַזוי!“ האָט איהם אַלימפּיאַדאַ געזוכט צו טרייסטען.

„ער פערדיענט קיין שום מיטלייד ניט...“

„איך האָב נאָך קיין מיטלייד ניט אויף איהם... נאָר מיך אליין וויל איך פערענטפערן, מיך רעכטפערטיגען. יעדער איינער זוכט זיך צו רעכטפערטיגען — מחמת ער מוז דאָך לעבען!... דער סליעדראַוואַ־טעל — נו יאַ, דער לעבט אַזוי ווי דאָס שטיקעל צוקער אין שאַכטעל... ער וועט קיינעם ניט דערווערגען! ער קען בלייבען בראַוו און געזעצ־ליך... אין זיין זויבערן נעסט...“

„אָבער גענוג דיר נעהמען זיך דאָס לעבען, מיר וועלען ביידע אַרויספאָהרען פון דער דאָזיגער שטאָדט...“

„ניין, איך פאָהר אין ערגעץ ניט!“ האָט זיך לונעוו אַנגערופען מיט טראָץ, זיך אומקעהרענדיג צו אַלימפּיאַדאַ'ן. און אַזוי ווי ער וואָלט געוואָלט אימיצען סטראַשען, האָט ער גלייך צוגעלייגט די ווערטער:

„ניין, נור געדולד! איך וויל וואַרטען, כ'וויל זעהן, וואָס וועט ווייטער געשעהן...“

אַלימפּיאַדאַ האָט זיך אַ ווייַלע פערטראַכט. זי איז געזעסען ביים טיש, פאַר'ן סאַמאָוואַר, רייצענד און שעהן, אין אַ ווייסען, ברייטען מאַנטעל.

„איך וויל נאָך קעמפּפען!“ האָט זיך איליאַ פון דאָס ניי אַבגע־רופען, צושאַקלענדיג דערביי מיט'ן קאָפּ און אַרומגעהענדיג איבער'ן צימער אהין און צוריק.

„אַה, אַזוי גאָר!“ האָט די פרוי אויסגערופען מיט אַ געקרענקטע

טאָן — „דו ווילסט ניט געהן מיט מיר, ווייל דו האָסט מורא פאַר מיר? דו מיינסט אודאי, אַז איך וועל דיך איצט כסדר האַלטען אין מיינע הענד, דענקסט, אַז איך וועל זיך בענוצען דערמיט... וואָס איך וויים דיין סוד? דאָ האָסט דו אַ טעות, מיין ליעבינקער, יאָ! מיט גע־וואַלט וועל איך דיך ניט מיטשלעפּען מיט מיר...“

זי האָט גערעדט מיט אַ רוהיגען טאָן, אָבער איהרע ליפּען האָ־בען געצוקט, פּונקט ווי זיי וואָלטען איהר שטאַרק וועה געטהאָן.

„וואָס רעדסט דו דאָ?“ האָט לונעוו געפרעגט גאַנץ פערוואונ־דערט.

„צווינגען וועל איך דיך צו קיין זאַך נישט... האָב קיין מורא ניט! געה דיר, וואוהין דו ווילסט — קענסט געהן...“

„וואַרט אַקאַרשט!“ האָט איליא געזאָגט, זיך אנידערזעצענדיג לעבען איהר און זי אָננעהמענדיג פאַר דער האַנד. „איך הויב ניט אָן צו פערשטעהן, וואָס דו זאָגסט...“

„מאַך זיך נור ניט אזוי תמ'עוואַטע!“ האָט אָלימפּיאַדאַ אויסגע־שריגען מיט אַ שמערצליכען טאָן, אַרויסרייסענדיג בשעת מעשה איהר האַנד פון איהם. „איך וויים — דו ביסט שטאָלץ... און בייז ביסט דו! דעם אַלטען קענסט דו מיר ניט מוחל זיין, און מיין לעבען איז דיר דערווידער... דו דענקסט איצט, אַז אַלצדינג איז נור געשעהן פון מיינעטוועגען...“

„דו רעדסט נאַרישקייטען,“ האָט איליא געזאָגט מיט אַ געזעצ־טען טאָן. „ניט אויף אַ האָר אפילו האָב איך דיך בעשולדיגט. איך וויים, אַז פאַר אונז זיינען ניטאָ קיין ווייבער, וואָס זיינען זויבער און פיין און דערביי רייז, אַהן זינד... אַזעלכע ווייבער זיינען טהייער... אָט די זיינען נור פאַר די רייכע לייט, און אונזער־איינער מוז זיך שוין בענוגענען מיט דעם אָבגענאָגטען און אויסגעזויגענעם... מיט דעם בעשפּיגענעם און אויסגענוצטען...“

„טו טשעפּע זיך אָב פון מיר, די בעשפּיגענע, די אויסגענוצטע!“ האָט אָלימפּיאַדאַ אויסגעשריגען, אויפשפּרינגענדיג פון איהר שטוהל. „טראָג זיך אָב פון דאַנען!“

אָבער פּלוצלונג האָבען זיך איהר געשטעלט טרעהרען אין די אויגען, און זי האָט איליא'ן בעשאָטען מיט אַ ים פון פלאַמענדע ווער־

טער, וואס האבען געברענט ווי הייסע קוילען:

„איך אליין בין מיט מיין אייגענעם ווילען אריינגעקראכען אין דעם דאזיגען גרוב... ווייל מען קען דא קריגען א סך געלד... מיט'ן געלד ווידער האב איך געוואלט אזוי ווי אויף א לייטער צוריק ארויפ־קלעטערען... כ'האב אבגעמאכט ביי זיך, אנצופאנגען אן אנשטענדיג לעבען... און דו האסט מיר דערצו פערהאלפען, איך ווייס עס!... און איך האב דיך ליעב, און כ'וועל דיך ליעב האבען, וועון דו וועסט אפילו דערוועגען צעהן מענשען... ניט די טוגענד, די גוטע מדות דיינע, האב איך ליעב, נאר דעם שטאלץ דיינעם... און דיין יוגענד, דיין קאפ מיט האר, דיין שטארקען ארעם, דיינע פינסטערע אויגען, אויך דיינע בייזע ווערטער, די פארווירפע דיינע, וועלכע שטעכען מיר ווי שפיזען אין הארץ... פאר דעם אלעמען וועל איך דיר דאנקבאר זיין ביז מיין טויט. די פיס וועל איך דיר קושען—יא!"

זי האט זיך אנידערגעוואָרפען צו זיינע פיס און גענומען קושען זיינע קניע, זאגענדיג ווייטער:

„גאט איז מיין עדות, אז איך האב געזינדיגט, כדי צו קענען דער־נאך ראטעווען מיין נשמה. עס מוז דאך איהם א סך ליעבער זיין, ווען איך וועל ניט פערברייגגען מיין לעבען לאנג אין שמוץ, נאר דורך איהם, דורך דעם שמוץ טאקי, זיך דורכברעכען א וועג און פון דאס ניי אנפאנגען צו פיהרען א ריין לעבען... דאן וועל איך איהם בעטען, ער זאל מיר מוחל זיין... איך וועל ניט טראגען די דאזיגע מאטער־ניש מיין גאנצען לעבען לאנג! זיי האבען מיך אויסגעשמירט מיט שמוץ... און מיט בלאטע... אלע טרעהרען מיינע וועלען ניט זיין גענוג, עס אבצוואואשען..."

איליא האט זיך אין אנהויב געזוכט ארויסצורייסען פון איהר און זי אויפצוהויבען פון דער ערד, אבער זי האט זיך פעסט איינגע־טשעפעט אין איהם, האט צוגעדריקט דעם קאפ איהרען צו זיינע קניע און געריבען איהרע באקען אן זיינע פיס. און דערביי האט זי ניט אויפגעהערט צו ריידען מיט א ליידענשאפטליכער, האלב־פערדריק־טער, קייכענדער שטימע. דא האט ער זי אנגעהויבען גלעטען מיט זיין ציטערענדער האנד, האט זי אריינגענומען אין זיינע ארעמס און אנגעשפארט איהר קאפ אן זיין שולטער. איהר הייסע באק האט זיך

פעסט צוגעדריקט צו זיין געזיכט, און בשעת אלימפיאדא איז נאך געלעגען אויף די קניע פאר איהם, ארומגענומען פון זיינע שטארקע ארעמס, האט זי מיט א פערשטיקטען קול געשעפטשעט:

„צי קען עס דען אימיצען נוצען, אז א מענש, וואס האט איינמאל געזינדיגט, זאל כמעט דאס גאנצע לעבען זיינס פערברייננגען אין ערנידעריגונג?... בשעת איך בין נאך א יונג מיידעל געווען, און מיין שטיף-פאטער האט זיך צו מיר צוגעלאזט מיט א שמוציגער אבזיכט — האב איך איהם מיט א מעסער געשטאכען. ס'איז ניט געשעהן מיט אבזיכט... דערנאך האבען זיי מיך אנגע'שכור'ט מיט וויין און מיין עהרע גערויבט... איך בין געווען א מיידעל, אזוי זויבער, אזוי שעהן, מיט רויטע באקען ווי די עפעלעך. כ'האב געוויינט אויף מיין מזל... כ'האב מיר אליין דאס הארץ אויסגעיאדעט... געוויינט האב איך אויף מיין שעהנקייט... כ'האב עס ניט געוואלט, כ'האב עס ניט געוואלט! און דערנאך — האב איך זיך געטראכט: ס'איז דאך שוין אלץ איינס... צוריק קען מען שוין ניט כאפען... גוט, האב איך זיך געטראכט — דאן וועל איך ווייניגסטענס פערקויפען מיין שאנדע אזוי טהייער ווי נור מעגליך... פאר דיר האב איך קיינעם פון הארצען ניט געקושט... כ'האב שטענדיג נור אזוי... אין אויסגעלאסענהייט און לייכטזיניגקייט געלעבט..."

איהרע ווערטער זיינען צולעצט אריבער אין א שטילער שעפטשעריי. מיט אמאל האט זי זיך ארויסגעריסען פון איליא'ס ארעמס.

„לאז מיך אב!" האט זי זיך אנגערופען, איהם אבשטויסענדיג פון זיך.

ער אבער האט זי נאך פעסטער ארומגענומען מיט זיינע ארעמס, און פול מיט ליידענשאפט און פערצווייפלונג האט ער אנגעהויבען קושען איהר געזיכט.

„לאז מיך אב — ס'טהוט מיר וועה!" האט זי זיך געבעטען נאך אמאל.

„כ'האב גארנישט צו ענטפערן אויף דיינע ווערטער," האט לונעוו געזאגט אזוי ווי אין א פיבער. „נאר איין זאך זאג איך דיר: קיינער האט אויף אונז קיין רחמנות ניט געהאט, און מיר דארפען אויך אויף קיינעם קיין רחמנות ניט האבען. דו האסט אזוי שעה

גערעדט... לאָמיך דיך קושען... ווי זאָל איך דיר עס אַנדערש בע־צאָהלען? דו מיין שעהנע... איך ליעב דיך... אַך, כ'ווייס אליין ניט ווי אזוי! ניט מיט ווערטער קען איך עס אויסריידען..."

איהרע אומעטיגע רייד האָבען ווירקליך ארויסגערופען אין איהם א הייסעס געפיהל פון צונייגונג צו דער דאָזיגער פרוי. איהר וויטאָג האָט זיך צוזאמענגעגאָסען איין איין שטיק מיט זיין אונגליק, און זייע־רע הערצער האָבען זיך וואָס ווייטער אלץ מעהר דערנעהנטערט איינס צום צווייטען. זיי האָבען זיך געהאַלטען פעסט ארומגענומען און האָ־בען זיך א היבשע ווייל שטילערהייט דערצעהלט וואָס פאר צרות, וואָס פאר קריינקונגען זיי האָבען ביידע געהאט אויסצושטעהן אין לעבען. אין לונעוו'ס ברוסט איז פארטיג געוואָרען א פעסטע, א מו־טהיגע ענטשלאָסענהייט...

„מיר זיינען אפנים ניט געבאָרען געוואָרען גליקליך צו זיין, מיר ביידע," האָט אָלימפּיאַדא געזאָגט און האָט צוגעשאָקעלט דערביי מיט'ן קאָפּ, אזוי ווי זי וואָלט אויפגעגעבען אירגענד וועלכע האָפ־נונג אויף עפּעס בעסערס אין לעבען.

„נו גוט, דאן וועלען מיר זיין פעראייניגט אין אונזער אונגליק!... לאָמיר ביידע פעראייניגט געהן קיין סיביר, אויף קאַטאָרגע, ווי?... אבער ס'איז נאָך צייט דערצו. דערווייל וועלען מיר געניסען אונזער שמערץ און אונזער ליעבע... איצט מעגען זיי ברענען מיין לייב מיט גליהענדע צוואַנגען... ס'איז מיר אזוי לייכט אויפ'ן הארצען... כ'האָב גאָרנישט וואָס חרטה צו האָבען!"

דערהיצט פון זייערע רייד און אויפגערעגט פון די האלזעריי און קושעריי, האָבען זיי געקוקט איינע אויף די אנדערע אזוי ווי דורך א טומאַן. ס'איז זיי געוואָרען ענג און היים אין זייערע קליידער...

דורכ'ן פענסטער האָט מאַנאַטאַן אריינגעקוקט דער גרויער הימעל און האָט זיך געזעצט אויף די בוימער אזוי ווי א הייסער רייף. אין גערטענדעל ביי די פענסטער האָט א יונג בוימעל שטילערהייט געוויגט זיינע צווייגען אהין און אהער, און אָבגעשאָקעלט דעם שנעע פון זיי. דער ווינטער אבענד איז אנגעקומען...